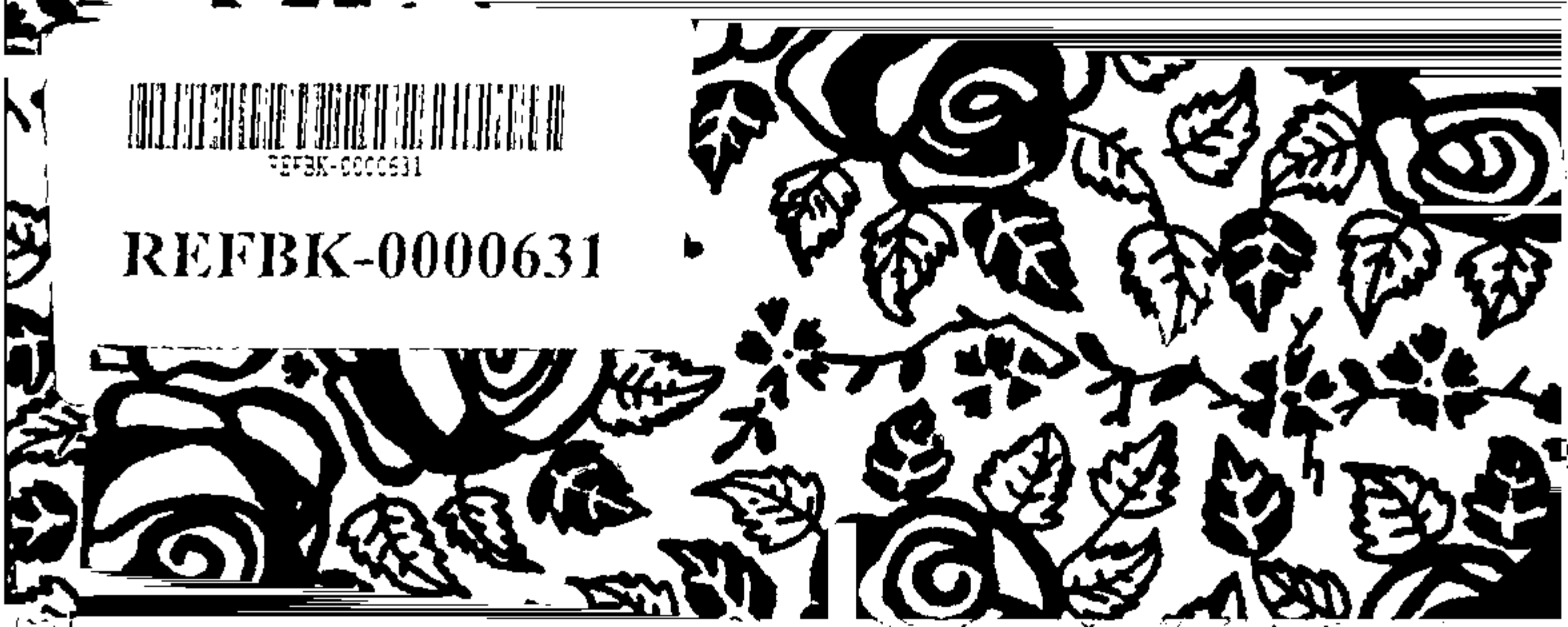

म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
सं. क्र. ६३७२९४

REFBK-0000631

REFBK-0000631

सत्कार्योत्तेजक सभा—धुळें

श्री

रामदास आणि रामदासी

भाग दुसरा

श्रीसमर्थांचीं दोन जुनीं चरित्रें

एक, शिरगांवमठपति भीमस्वामीकृत भक्तलीला-

मृतग्रन्थांतर्गत तद्ग्रन्थासह शके १७१९

तील व दुसरें, खुद्द श्रीसमर्थशिष्य

तंजावरमठपति शहापुरकर

भीमस्वामीकृत शके

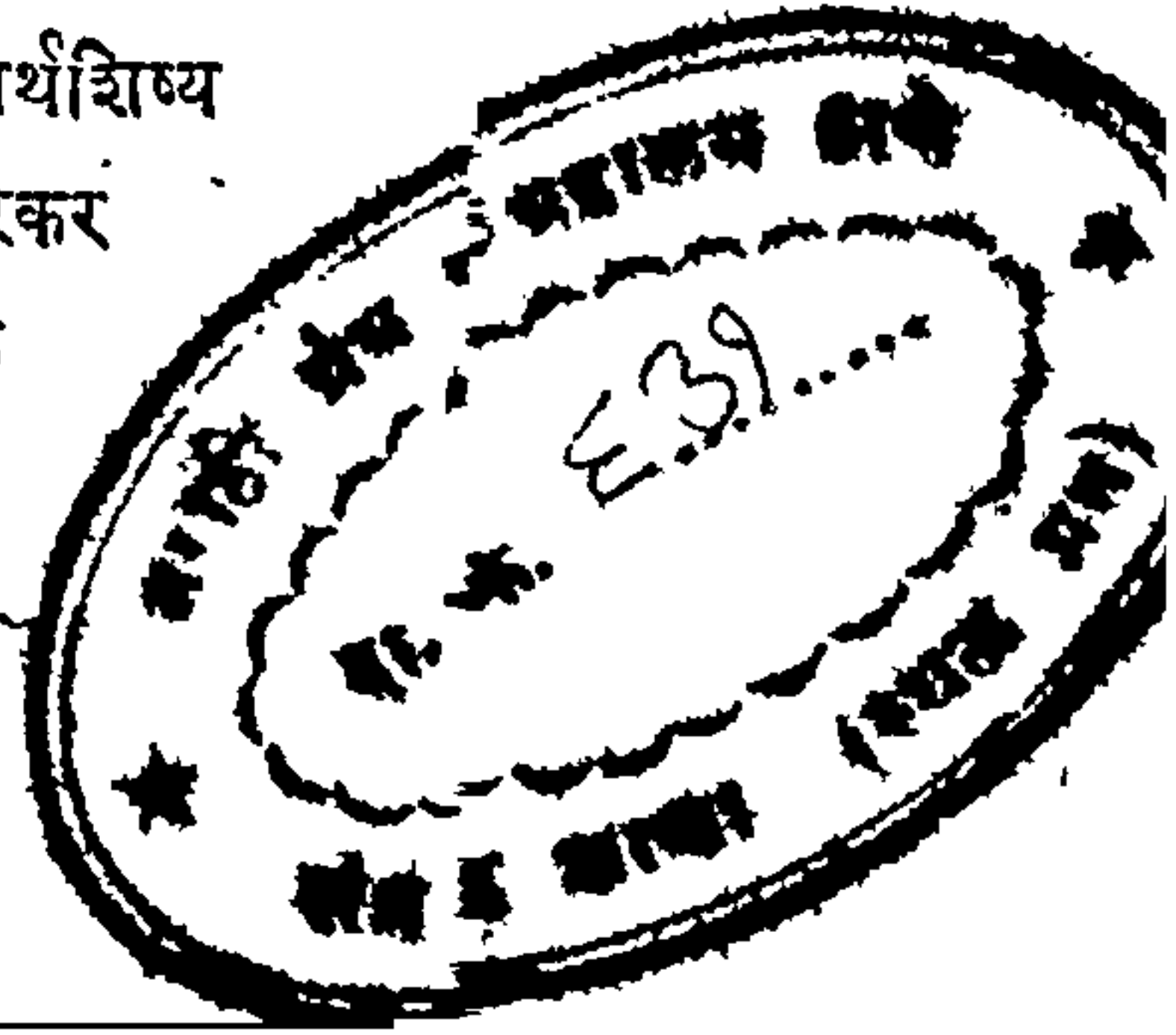
१६०३ तील

REFBK-0000631

REFBK-0000631

ति दुसरी

जगांत रामदास रे । तयी पदींच वास रे ।
निमग्न देवदास रे । विरोन देहभास रे ॥

धुळें—आत्माराम छापखान्यांत छापिलीं

श्रावण १८३२

किंमत एक रुपया

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना

पृष्ठांक.

रामदासी सांप्रदायाची पुनरावृत्ति	...	...	१
श्रीसमर्थांचीं चरित्रे	...	...	९
श्रीसमर्थांची कविता	...	...	२१
धीरामदासस्वामी आणि श्रीशिवाजीमहाराज	...	...	३७
उपसंहार	...	...	४९

भक्तलीलामृत

श्रीसमर्थ	...	...	१
कल्याणस्वामी	...	...	६१
दत्तात्रेयस्वामी	...	...	६३
राघवस्वामी	...	...	६३
यशवंतस्वामी	...	...	६४
भानुदासस्वामी	...	...	६५
श्रीएकनाथ	...	...	७०
वामनस्वामी	...	...	८८
केशवस्वामी	...	...	८९
निरंजनस्वामी	...	...	९३
आनंदमूर्ति	...	...	९४
मालोपंत	...	...	९५
उद्धवचिद्घन	...	...	९७
नामदेव	...	...	९८
तुकाराम	...	...	१०२
संतोबा पोवार	...	...	११४

माणकोजी बावा बोधले...	...	...	११८
कथा अनंताची ...	...	...	१२५
दामोदर देव ...	...	...	१३०
महामुद्रलभट ...	...	...	१३१
अंबाबाई ...	...	...	१३४
नामदेव ...	...	...	१३६
जनाबाई ...	...	...	१३८
रामभट पोळे ...	...	...	१४३
निपट निरंजन ...	...	...	१४४
मच्छेंद्रनाथ ...	...	...	१४६
परिसा भागवत ...	...	...	१४७
सांवतामाळी ...	...	...	१५२
गोराकुंभार ...	...	...	१५३
जसवंत संत (ग्रंथांत चुकून ' जयवंत ' असा शब्द पडला आहे)			१५३
कृष्णाजीपंत ...	...	...	१५५
(दुसरे) कृष्णाजीपंत ...	...	...	१५७
अर्जुन ...	...	...	१५९
जगमैत्रनागा ...	...	...	१६१
नरसीसरस्वती ...	...	...	१६१
परमानंद जोगा ...	...	...	१६२
मध्वमुनेश्वर ...	...	...	१६४
अमृतरावजी ...	...	...	१६५
वडवाळनागेश ...	...	...	१६६
शमनामीरपीर ...	...	...	१६६
चोखामेळा ...	...	...	१६७
समर्थशिष्य भीमस्वामीकृत श्रीसमर्थचरित्र		...	१७१

श्रीराम

१

रामदासी सांप्रदायाची पुनरावृत्ति

✽ मुख्यं येत्न विचारात्ता ।
त्यावरी बोलणें वरें ।
चालणें सत्य नेमाचें ।
नीति न्याय चुकौ नये ॥

श्रीरामदास

श्रीसमर्थांच्या वेळचा रामदासी सांप्रदाय क्षणभर बाजूला ठेवून आज महाराष्ट्रांत आपणांस काय दिसत आहे याचा विचार केल्यास, गेल्या पांच पन्नास वर्षांत आपल्या महाराष्ट्रांत पांच पंचवीस नवीन सांप्रदाय उदयास आले होते, असें आढळून येईल. पैकीं कांहींचा उदय आणि अस्त हीं एकाच काळीं झालीं. कांहीं, कांहीं काळ रेंगाळत राहून, लयास गेले व कांहीं लयाला जाण्याची हल्लीं वाट पाहात आहेत. कायमचें बीजारोपण असें फक्त तीनच सांप्रदायांचें झालेलें दिसतें. वारकरी सांप्रदाय, रामदासी सांप्रदाय इत्यादि लहान मोठे जुने सांप्रदाय आहेतच. ह्या जुन्या सांप्रदायांचें स्वरूप पूर्वी इतकेंच निर्मल, शुद्ध आणि कार्यक्षम राहिलें आहे किंवा कसें याविषयी शंका आहे. अथवा, शंका आहे असें तरी संदिग्ध कां ह्मणावें ? कोणाला नांवे ठेवावीं, किंवा कोणाचा गौण पक्ष विनाकारण चवाळ्यावर आणावा अशी मनांत कल्पना हि जर नाहीं, किंवा या प्रस्तावनेच्या द्वारे आपल्या घरचीं गाऱ्हाणीं कोणा तिऱ्हाइतांना सांगावयाचीं आहेत असें हि जर नाहीं, तर स्पष्टपणें असें ह्मणण्यास काय हरकत असावी कीं, आमच्यांत जे जुने सांप्रदाय होते, ते जरी आज आपला जीव धरून असले तरी, त्यांचें मूळ स्वरूप पालटलेलें आहे इतकेंच नव्हे, तर त्याची आज ओळख हि

कोठकोठें बुजलेली आढळते. असें होणें अत्यन्त अनिष्ट होय. अजून ते सांप्रदाय आहेत तोंच त्यांचें यथार्थ ज्ञान सार्वत्रिक करण्याविषयी सांप्रदायिकांनीं प्रयत्न केला पाहिजे. ह्या जुन्या सांप्रदायांचें ज्ञान नव्या सांप्रदायिकांना हि आवश्यक आहे. जुन्यांच्या आश्रयानें आणि मदतीनें नवीन सांप्रदाय चालतील तर त्यांना त्वरित यश येण्याचा संभव आहे.

हे जे नवीन तीन सांप्रदाय ह्मणून मी ह्मणतो, ते येणें प्रमाणें:-

- (१) प्राचीन विद्या आणि नीति यांचें ज्ञान करून देणारा पहिला सांप्रदाय;
- (२) झालेलें ज्ञान कृतींत उतरविणारा दुसरा सांप्रदाय;
- (३) ती कृति कां आणि कोणासाठीं करावयाची, हें शिकविणारा तिसरा सांप्रदाय;

असे हे तीन सांप्रदाय आहेत. त्यांना त्यांच्या स्वरूपावरून नांवें ठेवावयाचीं ह्मटल्यास, जिज्ञासु, चिकीर्षु आणि ऐतिहासिक सांप्रदाय अशीं तिघांस तीन नांवें अनुक्रमें शोभतील असें वाटतें. ह्या तिन्ही सांप्रदायांचें स्वरूप आज अत्यन्त अस्पष्ट आहे, पण महाराष्ट्राच्या विद्यमान स्थितीचा सूक्ष्म विचार करणारास तें दिसल्यावांचून राहणार नाही, असा भरंवसा आहे. याचा थोडासा खुलासा करूं.

या देशाची वेदकालीन स्थिति कशी होती, रामायणमहाभारताच्या काळीं कशा प्रकारची होती, हे दोन राष्ट्रीय ग्रंथ काय शिकवितात, या देशांत बौद्धधर्माचा प्रसार कसा आणि कितपत झाला, श्रीशंकराचार्यांनीं सनातन धर्माची पुन्हा प्रतिष्ठा कशी केली, ज्ञानेश्वरमहाराजांपासून तों तुकाराममहाराजांपर्यंत जे असंख्य साधुसंत होऊन गेले त्यांनीं महाराष्ट्रास कोणती नीति शिकविली, श्रीसमर्थरामदासस्वामीमहाराज यांनीं महाराष्ट्रास कोणतें वळण लाविलें, इत्यादि ज्ञान आपणांस झालें पाहिजे, ह्या थोर विभूतींचीं चरित्रें आपण अवगत करून घेतलीं पाहिजेत, अशी इच्छा धारण करणारा “ जिज्ञासु ” सांप्रदाय होय. आत्मविद्या आणि सामाजिक नीति यांचें ज्ञान, हा सांप्रदाय करून देतो. ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र यांना हा सांप्रदाय त्यांचें त्यांचें गुणकर्म शिकवितो. महाराष्ट्रांतील साधुसंतांच्या

ठिकाणी असलेल्या प्रेमाचें, निष्ठेचें आणि निरहंकाराचें शिक्षण या सांप्रदायांत मिळतें. सारांश, हा सांप्रदाय विचार करण्यास प्रवृत्त करितो. श्रीमत् दासबोधांत काय आणि इतरत्र काय, ' विचार, विवेक ' यांवर श्रीसमर्थांचा फार भर आहे; आणि तें खरेंच आहे; कोणता हि समाज विचारानें चालेल तर किती तरी अनर्थ टळतील. प्रत्येक मनुष्य विचारानें वागूं लागल्यास जगांत अनीतीला कोठें हि थारा मिळणार नाही.

असा हा पहिला सांप्रदाय आहे. या सांप्रदायांतील मनुष्य विचार करूं लागतो आणि नीतीची ओळख करून घेतो. शोध लावतां येईल इतक्या पूर्व काळापासून तों परवापर्यंत या देशांत जी विद्या होती तिचें संशोधन करून ती प्राप्त करून घेण्याची साधनें महाराष्ट्राला सुलभ करून देणें, हें या सांप्रदायाचें प्रमुख कर्तव्य होय.

नुसतें ज्ञान व्यर्थ होय. प्रसंगीं जें उपयोगीं पडत नाही तें ज्ञान नव्हे. ज्ञानाची बडबड करतां आली ह्मणजे ज्ञान झालें असें मानणें चुकीचें होईल. शाब्दिक ज्ञान हाडामासांत मुरून सहजगत्या तदनुरूप आचरण घडूं लागेल, तरच खरें ज्ञान झालें ह्मणून समजावें. वेदकाळापासून तों मराठ्यांच्या काळापर्यंतचें सारें ज्ञान झालें, पण त्यापासून जो धडा शिकावयाचा तो जर शिकला गेला नाही, तर हें असलें वरपंगी ज्ञान, होऊन न होऊन, सारखेंच नव्हे काय ? आत्मा अमर आहे, जग नश्वर आहे, कसलें घर आणि दार घेऊन बसलात, जन्मोजन्मीं आईबाप, बहिणभाऊ, कन्यापुत्र आहेतच, तेव्हां आतां कोणाकोणाची काळजी करावी, पंचभूतात्मक जड देहावर ममता कोणी करावी, देहादि प्राणाचा । लोभचि सोडावा । तेव्हांचि जोडावा । पांडुरंग ॥ इत्यादि वेदांताच्या गप्पा मारतां आल्या, पण कमरेची एक दिडकी सुटतांना प्राण व्याकुळ होतो, द्रव्य आणि दारा याशिवाय अन्य चिंतन किंवा कीर्तन नाही, आणि प्राणाची आहुती देण्याचा प्रसंग तर लांबच राहो, पण परहितार्थ देह थोडासा देखील झिजत नाही, किंवा एकादें क्षुल्लक संकट आलें तरी देखील उरांत भरलेली धडकी सहसा निघत नाही, तर मग ह्या असल्या वेदांतांची कोणी टवाळकी केल्यास त्यांत काय बरें दोष आहे ? बिकट प्रसंगाला लटपटणारें ज्ञान काय कामाचें ? कृतींत उतरेल तेंच ज्ञान. फार काय, पण ज्ञान ह्मणजेच कृति करणें. यः क्रियावान् सः पण्डितः । ज्ञानी मनुष्याची

परीक्षा त्याच्या भाषणावरून करण्यापेक्षां कृतीवरून केली पाहिजे. परहितार्थ-
 देह श्लिजविष्यास मनुष्य तयार झाला तर पंचभूतात्मक देहाची काय मात-
 ब्वरी आहे, हें ज्ञान त्यास होऊन त्याची देहममता सुटली असें समजलें
 पाहिजे. कसें हि मोठें संकट आलें तरी त्याला धैर्यानें पाठ देऊन, युक्ति-
 प्रयुक्तीनें जो समाजहित साधतो, तो ज्ञानी. हीं “ चिकीर्षु ” सांप्रदायाचीं
 लक्षणें होत. आत्मज्ञानाचें यथार्थ स्वरूप समजलें तर या दुसऱ्या सांप्रदा-
 यांतील लोकांना संकटाची पर्वा वाटणार नाही, अनर्थपरंपरा ओढवली तरी
 त्यांची शांति ढळणार नाही, त्यांचें मन गोंधळणार नाही व कालांतराच्या
 योगानें समाजाचें जें स्थित्यंतर झालेलें असतें, त्याचा फायदा घेतां येईल तितका
 घेऊन ते समाजाचें हित साधतात. पहिल्या सांप्रदायापासून खरोखर
 ज्ञान झालें कां नाही, याची कसोटी या सांप्रदायांत लागते. बोलण्याप्रमाणें
 चालण्यास हा सांप्रदाय शिकवितो. विचाराला जी गोष्ट पटली आणि मु-
 खावाटें जी उच्चारली गेली, तदनुरूप वर्तन करण्यास हा सांप्रदाय भाग
 पाडतो.

प्राचीन नीति समजून ती आचरणांत उतरली ह्मणजे, तें आचरण
 कोणासाठीं आणि कशासाठीं करावयाचें, हें इतिहास शिकवितो. इतिहा-
 साच्या वाचनानें स्वदेश आणि स्वबांधव यांवर प्रेम जडतें. वैभवशाली
 पूर्वजांच्या पराक्रमाचे, धैर्याचे, स्वदेशनिष्ठेचे प्रसंग पाहून त्यांच्या विषयीं
 स्वाभाविक अभिमान वाटूं लागतो, आणि असें झालें ह्मणजे, देह जो श्लिज-
 वावयाचा तो कां आणि कोणासाठीं, याचा प्रकाश प्रत्येकाच्या अंतःकरणांत
 पडतो. प्राचीन वैभवाची आठवण ठेवणारें राष्ट्र आपलें वैभव गमावीत
 नाही. प्राचीन गतवैभवाची आठवण झालेलें राष्ट्र तें वैभव पुनरपि योग्य मार्गानें
 प्राप्त करून घेतल्याशिवाय स्वस्थ राहात नाही. असा जगाचा अनुभव आहे.
 आठवण असते तोंवर वैभव असतें; आठवण बुजते तेव्हां वैभव जातें, आणि
 आठवण होतें तेव्हां वैभव परततें. सारांश, प्राचीन वैभवाची आठवण
 ठेवणें हें प्रत्येकाचें कर्तव्य होय. ज्या राष्ट्राची ही आठवण बुजली असेल
 त्याला ती करून देणें हें इतिहासाचें काम आहे आणि ह्मणून या सांप्रदा-
 याला “ ऐतिहासिक ” ह्मटलें आहे. महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें
 शहरोशहरीं, खेडोखेडीं, क्षेत्रांच्या ठिकाणीं, जुन्या मठांतून, जुन्या घराण्यांतून

लोळत पडलीं आहेत. त्यांची किंमत वाटावी तितकी अजून महाराष्ट्राला वाटू लागली नाही, हें आश्चर्य आहे. हीं साधनें नाहीशीं होणें किंवा असून अंधारांत पडणें ह्मणजे महाराष्ट्राचा इतिहास नाहीसा होणें होय. आणि ज्या राष्ट्राला पूर्व इतिहास नाही, त्यानें आत्मोन्नति केल्याचें एकादें तरी उदाहरण आहे काय? नाही; तर मग इतिहास हा राष्ट्रचा प्राण होय, असा याचा अर्थ होतो. त्या राष्ट्रीय प्राणाची आपण व्यावी तितकी काळजी खरोखर घेत आहोंत काय? महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें गोळा करून उजेडांत आणण्याचें काम महाराष्ट्रानें किती तरी आतुरतेनें करावयास पाहिजे ! आपल्या सुत्सद्देगिरीनें पाश्चात्यांच्या हि आदरास पात्र झालेल्या श्रीमंत नाना फडणिसांचीं हजारों दत्तरे मेणवलीस धूळ खात पडलीं आहेत, ही गोष्ट आज कर्मांत कमी दहा पंधरा वर्षे महाराष्ट्राच्या कानावर आली असून हिं त्यासंबंधानें महाराष्ट्रानें कांहीं एक केलें नाही; ह्या एकाच उदाहरणावरून महाराष्ट्रांत कितप्रत जागृती झाली आहे, याचा अंदाज होतो. राष्ट्रचें पुनरुज्जीवन करण्याचें सामर्थ्य या सांप्रदायांत आहे. आपले विचार आणि आचार राष्ट्रदेवतेच्या चरणीं अर्पण करण्यास हा सांप्रदाय शिकवितो. या सांप्रदायाची दीक्षा घेणाराच्या अंतःकरणांत “महाराष्ट्र” हीं चार अक्षरें अढळ पद मिळवितात; आणि ह्मणून या सांप्रदायाचीं तत्वे महाराष्ट्रसमाजातील अगदीं खालच्या थरापर्यंत जाऊन पोचलीं पाहिजेत. ज्याला स्वदेश नाही किंवा स्वदेश असून हि ज्याला त्याची कल्पना नाही, असा आचारविचारवान् मनुष्य स्वदेशाच्या हिताविरुद्ध वागू लागला तर त्यांत काय नवल आहे? परंतु या सांप्रदायाच्या योगानें महाराष्ट्राच्या प्राचीन उज्वल स्वरूपाचा प्रकाश अंतःकरणांत पडल्यावर कोणता मनुष्य वेडेचार करण्यास धजावेल ?

असे हे तीन सांप्रदाय महाराष्ट्रांत स्थिर झालेले दिसत आहेत. बाकीचे सांप्रदाय, एक तर लयाला गेले किंवा जाण्याच्या पंथांत आहेत किंवा याच तीन सांप्रदायांत अंतर्धान पावले आहेत. हल्लीं महाराष्ट्रांत ज्या संस्था, चळवळी किंवा उत्सव अस्तित्वांत आहेत, ते सर्व वरील सांप्रदायांपैकीं कोणत्याना कोणत्या एका किंवा अनेक सांप्रदायांत मोडतात, असें विचारांतीं आढळून येणार आहे. ह्या सांप्रदायांत परस्पराविषयीं वैमनस्य नाही, इतकेंच नव्हे, तर ते एकमेकाला पोषक असे आहेत. त्यांच्यांत पर-

स्परविरोध नाही; किंबहुना तिन्ही सांप्रदाय एकाच व्यक्तीच्या ठिकाणी एकवटल्याशिवाय त्यास “मराठा” हें नांव धारणच करतां यगवयाचें नाही. मराठा ह्मणजे, जो स्वधर्म आणि स्वदेश यांना ओळखतो व त्यांची एकनिष्ठपणें सेवा करितो, तो. पहिल्या सांप्रदायांत स्वधर्माचें शिक्षण मिळतें, तिसऱ्याच्या योगानें स्वदेशावर प्रेम जडतें, व दुसऱ्या सांप्रदायानें स्वधर्म, स्वदेश यांची सेवा हातून घडते. पहिल्या सांप्रदायांत जें नैतिक शिक्षण मिळतें, तें दुसऱ्यांत आचरणांत उतरतें. पहिल्या सांप्रदायांतील शिक्षणापासून मन शुद्ध झालें, अंतःकरण प्रेमळ बनलें, प्राणिमात्राविषयी दया उत्पन्न झाली, अहंकार नाहीसा झाला, आंगीं धैर्य आलें, संकटांची पर्वा वाटेनाशी झाली, परोपकार करावा असें वाटूं लागलें ह्मणजे मुमुक्षु दुसऱ्या सांप्रदायांत शिरण्याला अधिकारी झाला ह्मणून समजावें. आणि या सर्व नैतिक आचरणाचें पर्यवसान, तिसऱ्या सांप्रदायाच्या शिकवणीनें, स्वदेशसेवेंत होतें. सारांश, पहिला सांप्रदाय ज्ञानाचा, दुसरा कृतीचा व तिसरा देशसेवेचा होय. अशा ह्या तीन सांप्रदायांपैकीं एका किंवा अनेक सांप्रदायांची दीक्षा प्रत्येक विचारी महाराष्ट्रियानें घेतलीच पाहिजे. ह्या सांप्रदायांत प्रवेश करून घेण्याचा सर्व महाराष्ट्रियांना सारखा हक्क आहे. या तीन सांप्रदायावांचून महाराष्ट्राला अन्य गति नाही. तेव्हां यांतून कोणा हि महाराष्ट्रियाची सुटका होण्याला मार्ग नाही.

आजमितीस हे सांप्रदाय बाल्यावस्थेंत आहेत. त्यांचा प्रचंड प्रवाह पुढें जेव्हां व्हावयाचा असेल तेव्हां होवो, पण आज तर ते नदीच्या उगमाप्रमाणें लहान आहेत. अगदीं तुरळक अशा थोर विचारी माणसांच्या अंतःकरणांत आज त्यांना स्थळ मिळालेलें आहे व अशीं माणसें देहाला कष्टवून त्यांचें संगोपन करीत आहेत. पाण्याच्या जिवंत झऱ्याप्रमाणें हे सांप्रदाय सारखे वाढतच जाऊन कालगतीनें ते सर्वांस सुखकर झाल्यावांचून राहणार नाहीत.

आजचे हे तीन सांप्रदाय मिळून पूर्वीचा श्रीसमर्थाचा रामदासी सांप्रदाय होय. श्रीसमर्थांनीं रामदासी सांप्रदायाचें जें लक्षण दिलेलें आहे, तें वाचकांस आठवतच असेल. त्या लक्षणाचा केव्हां हि विसर पडतां कामा नये, ह्मणून फिरून एकवार तें येथें देऊं.

मुख्य हरिकथानिरूपण । दुसरें तें राजकारण ।
तिसरें तें सावधपण । सर्वविषई ॥ ११५।४

हाच अनुक्रम आणखी दोन ठिकाणीं आहे.

हरिकथानिरूपण । नेमस्तपणें राजकारण ।
वर्तयाचें लक्षण । तेंही असावें ॥ ११।६।४

हरिकथानिरूपण । बरेंपणें राजकारण ।
प्रसंग पाहिल्याविण । सकळ खोटें ॥ १२।२।२९

ह्या लक्षणांवरून रामदासी सांप्रदायाचीं तीन अंगें कोणतीं तीं स्पष्ट दिसत आहेत.

- १ हरिकथानिरूपण
- २ राजकारण
- ३ वर्तयाचें लक्षण

आणि आजमितीला महाराष्ट्रांत जे तीन सांप्रदाय दिसत आहेत ते

- १ प्राचीन विद्या, नीति यांच्या संशोधनाचा हणजे हरिकथानिरूपणाचा
- २ स्वावलंबनाचा, कृतीचा हणजे वर्तयाचा
- ३ स्वदेशसेवेचा हणजे राजकारणाचा

हे होत. आज जे तीन सांप्रदाय नवीन हणून दिसत आहेत ते जुनेच आहेत, असें यावरून उघड होत आहे. याचा अर्थ असा होतो कीं महाराष्ट्रास महाराष्ट्रधर्माची ओळख पटत चालली आहे; किंवा ओळख पटून असो किंवा न कळत असो, पण महाराष्ट्र आज पुनरपि रामदासी सांप्रदायाचाच आश्रय करूं पाहात आहे, हें खचित. महाराष्ट्राचा तो धर्मच आहे, तेव्हां, केव्हां ना केव्हां त्यास त्याची ओळख पुन्हां झालीच पाहिजे. जाति-स्वभाव दुरतिक्रम आहे. हाच न्याय राष्ट्राला लागूं. मनुष्याचा मूळ स्वभाव अजिबात बदलणें जसें शक्य नाहीं, तसेंच राष्ट्राचा धर्म कांहीं काळ लोपला तरी अजिबात लुप्त होणें अशक्य होय.

महाराष्ट्रांत राहून महाराष्ट्रधर्मांत येत नाही, असा कोण मराठा असू शकेल ? महाराष्ट्रियांचा-मराठ्यांचा-धर्म ह्मणजेच महाराष्ट्रधर्म. महाराष्ट्रभूमीवर नांदणाऱ्या मनुष्याला मी महाराष्ट्रांत नाही असें जसें ह्मणतां यावयाचें नाही, तद्वत् महाराष्ट्रधर्म ह्मणजे रामदासी सांप्रदाय हा हि कोणास नाकारतां यावयाचा नाही. ।

रामदासी सांप्रदायाचीं तिन्ही अंगें देशकालानुसार नवीन स्वरूपें धारण करून महाराष्ट्रांत बीजरूपानें उद्भूत झालीं आहेत ही अभिनंदनीय गोष्ट होय. तीं प्रबलतर होऊन त्यांचीं गोड फळें महाराष्ट्रास चाखावयास मिळतील तेव्हां खरीं. असा दिवस उगवणार हें भाकित करण्यास ज्योतिषशास्त्राचा फारसा अभ्यास नको आहे. पण तो लवकर किंवा उशिरा उगवणें हें सांप्रदायिकांच्या निस्सीम व एकनिष्ठ भक्तीवर अवलंबून आहे.

अशी एकनिष्ठ भक्ति या नवीन सांप्रदायिकांच्या ठिकाणीं कशी प्रादुर्भूत व्हावी ? असें होण्यास, जुन्या वारकरी सांप्रदायापासून कळकळ, प्रेम, निष्ठा, भाव, भूतदया इत्यादि सद्गुण शिकावे व श्रीसमर्थसांप्रदायापासून विवेक, कष्ट, कीर्तीची चाड, वैराग्य, निस्पृहता, मृदु वचन, सहिष्णुता, परोपकारबुद्धि इत्यादि गुणांची त्यांत भर घालावी. असें झालें ह्मणजे साहस-प्रियता, धैर्य, शांति, द्रव्यद्वेष, व्यक्तिप्रपंचपराङ्मुखता, राष्ट्रहितैकपरता, इत्यादि अनेक गुण नवीन सांप्रदायिकांच्या अंतःकरणांत उद्भवल्यावांचून राहणार नाहीत. यच्चयावत् पौर्वात्य राष्ट्रांप्रमाणें, महाराष्ट्रमातेचीं हि लेंकरें निसर्गतः पुराणप्रिय आहेत. जुन्या वळणावर नवीन मार्ग त्यांना कोणी दाखविला तर त्या मार्गानें जाण्यास त्यांची ना नसते; परंतु अजिबात नवीन पंथ स्वीकारण्याचें त्यांच्या जिवावर येतें. स्वदेशाभिमान हा शब्द नवीन असेल, पण ती भावना महाराष्ट्रास नवीन नाही. स्वदेशाभिमान ह्मणजे काय हें ऐकण्याला महाराष्ट्रसमाज तयार नसेल, पण महाराष्ट्रधर्म ह्मणजे काय हें ज्ञान करून घेण्याची जिज्ञासा व तदनुरूप आचरण करण्याची बुद्धि साऱ्या महाराष्ट्रास आहे. अशा प्रकारचें धोरण ठेवून नवीन सांप्रदायिकांनीं आपल्या मतांचा प्रसार करण्याचा प्रयत्न केल्यास त्यांना यश आल्यावांचून राहणार नाही. जुन्या सांप्रदायांची कास धरून नविनांनीं आपल्या प्रयत्नाची दिशा ठरविली पाहिजे. जुन्यांतूनच नवीन सांप्रदाय निघाल्यासारखे दिसले पाहिजेत,

नव्हे-निघाले पाहिजेत, जुन्याला सोडून नवीन सांप्रदायांत जोम येणार नाही. आमच्या हलगर्जीपणामुळे जुने सांप्रदाय दुर्बळ झाले आहेत च, तरी पण त्यांना सोडून नवीन सांप्रदाय चालतील तर ते हि सबळ होण्याचा संभव नाही. आमच्या समाजाची रचना च अशी आहे; किंबहुना एकंदर पौरात्य राष्ट्रांची ही च परंपरागत चाल दिसते. कोणी कांहीं हि हणोत, पण आज वैभवसंपन्न असलेल्या पौरात्य राष्ट्रांनी या च मार्गाचा अवलंब केला होता. पायापासून नवीन इमारत उभारण्याचा प्रयत्न या हि देशांत पूर्वी कधी सफल झाला नाही व पुढे होणार नाही. हा च अनुभव आजपर्यंतचा इतिहास शिकवितो, तेव्हां जुन्या पायावर च नवीन इमारत उठविणे श्रेयस्कर होय.

हा जुना पाया बुजू न देतां, महाराष्ट्रभूला अक्षयी मनोरम वाटणारें त्याचें यथार्थ स्वरूप लोकनिदर्शनास आणून देण्याच्या कार्मीं आपण थोडासा हातभार लावावा असा समेचा हेतु आहे. धर्मसंमूढचेत महाराष्ट्राला ज्या सांप्रदायानें एकवार श्रेयस्कर असा महाराष्ट्रधर्म शिकवून कर्तव्याची ओळख करून दिली, त्या सांप्रदायाचें स्वरूप कसें होतें, याची थोडी फार माहिती नवीन सांप्रदायिकांना करून देतां आली तर पाहावें, अशी समेची इच्छा आहे व तदनुरूप तिनें चालविलेला प्रस्तुतचा प्रयत्न जुन्या व नव्या सांप्रदायिकांना सारखा च मान्य होवो, अशी प्रार्थना आहे.

श्रीराम

२

श्रीसमर्थांचीं चरित्रे

जगांत रामदास रे । तथा पदींच वास रे ।

निमग्न देवदास रे । विरोन देहभास रे ॥

देवदास

श्रीसमर्थांचें थापुढें आतां एकादें नवीन चरित्र लिहावयाचें हणजे तें सर्व अंगांनीं विश्वसनीय व विस्तृत होईल असें च लिहिलें

पाहिजे. असें चरित्र लिहिलें जावें अशी सभेची फार इच्छा आहे, पण तें लिहिण्याची अजून वेळ आली नाहीं. ती वेळ येण्यापूर्वी त्यांच्या चरित्राचीं सर्व साधनें उपलब्ध होऊन प्रकाशित झालीं पाहिजेत. हीं साधनें तीन प्रकारचीं आहेत:—

(१) त्यांच्या वेळचीं व नंतरचीं त्यांच्या संबधानें कागदपत्रें वगैरे (२) त्यांची कविता आणि (३) आजवर लिहिलीं गेलेलीं त्यांचीं चरित्रें.

त्यांच्या वेळचा किंवा नंतरचा पत्रव्यवहार अजून मुळींच प्रकाशित नाहीं हटलें तरी चालेल. जो काहीं उपलब्ध झाला आहे तो अगदीं थोडा आहे. त्यांच्या शंभरपट जास्त उपलब्ध झाला पाहिजे. त्यांची कविता हि अजून अर्धीअधिक अप्रकाशित च आहे; तथापि ती बहुतेक सर्व उपलब्ध झाली आहे, ही भाग्याची गोष्ट होय.

आजवर लिहिल्या गेलेल्या श्रीसमर्थांच्या चरित्रांना अंत नाहीं. खुद्द श्रीसमर्थांचे हजारों शिष्य होते, सात आठशें तर नुसते मठ च होते. ह्या शिष्यांपैकीं व मठाधिपतींपैकीं कित्येकांनीं तरी त्यांचीं चरित्रें मोठ्या प्रेमानें, आदरानें आणि विस्तारानें गायिलीं असलीं पाहिजेत. त्यांपैकीं आज कितीशीं उपलब्ध आहेत ! ह्या दिशेनें सभेनें आतांपर्यंत केलेल्या प्रयत्नाचा विचार केला ह्मणजे समाधान मानण्याला मुळींच अवकाश मिळत नाहीं. आतांपर्यंत प्रकाशित, अप्रकाशित परंतु उपलब्ध आणि अनुपलब्ध पण ज्ञात अशीं श्रीसमर्थांचीं चरित्रें येणें प्रमाणें होत :—

१	कल्याणस्वामीकृत .	अनुपलब्ध
२	उद्धवस्वामीकृत	”
३	भिमार्जीबावाकृत	या भागांत शेवटीं छापलेले
४	वासुदेवगोसावीकृत	अनुपलब्ध
५	मौनीगोसावीकृत	”
६	दिवाकरभटगोसावीकृत	”
७	अंताजीगोसावीकृत	”
८	कुडाळकर देशपांडेकृत	”

- ९ वेणीस्वामीकृत “ श्रीसमर्थप्रताप ” ग्रंथ. अगदीं थोडा भाग उप-
लब्ध, अप्रकाशित
- १० शाहापुरकर कुळकर्णी यांचे घरीं जुनी लिहिलेली बखर, १६३०
अनुपलब्ध
- ११ गंगाधरमहाराजकृत, १६४०, अनुपलब्ध
- १२ परळीवर असलेली चाळीस बंदांची बखर, १६४५, अनुपलब्ध
- १३ मेरुस्वामीकृत . अनुपलब्ध
- १४ उद्धवसुतकृत, १६९६ चे पूर्वी, प्रकाशित
- १५ महिपतिकृत १६८४ ते १६९६ ,,
- १६ हनुमंतस्वामीकृत १७३५ ,,
- १७ भिमाजीबावाकृत, १७१९ या भागांत आरंभी छापलेले.
- १८ लक्ष्मणबावाकृत “श्रीसद्गुरुस्तवराज,” १७२० चे सुमारास, उप०, अप्र०
- १९ राजारामप्रासादिकृत “ भक्तमंजरीमाला, ” १७५६ उप०, अप्र०,
- २० आत्मारामबावाकृत, १७८९, प्रकाशित
- २१ गंगाधरबावाकृत, १७९२, उप०, अप्र०
- २२ गंगाधर नारायण खानवलकरकृत, १७९८, उप०, अप्र०
- २३ निनांवी, किरकोळ, कांहीं उप०, अप्र०

पैकीं अनुक्रम संख्या १ ते १३ यांचा उल्लेख हनुमंतस्वामी आपल्या बखरींत च करितात. दुर्दैव असं आहे कीं, हनुमंतस्वामींनीं लिहिलेली श्रीसमर्थांची बखर जी प्रकाशित आहे ती देखील शुद्ध छापलेली नाही. तेव्हां छापलेल्या प्रतींत १ ते १३ या सर्वांचा उल्लेख जरी नाही तरी आह्मांस चाफळ मठांत व इतरत्र ज्या बखरी उपलब्ध झालेल्या आहेत त्यांच्या आधारानें वरील संख्या दिली आहे. १ ते ९ पर्यंतचे श्रीसमर्थांचे प्रत्यक्ष शिष्य आहेत, तेव्हां त्यांनीं श्रीसमर्थांविषयी लिहिलेली एक ओळ देखील किती तरी महत्त्वाची असली पाहिजे. परंतु अनुक्रम ३ खेरीजकरून बाकीच्यांनीं लिहिलेलीं चरित्रें अजून उपलब्ध नाहीत. १४ ते २३ पर्यंतचीं चरित्रें सर्व उपलब्ध असून १४, १५, १६, व २० प्रकाशित आहेत व १७ व १९ या भागांत प्रसिद्ध होत आहे. १९, २१ व २२ हे फार मोठाले ग्रंथ आहेत व ते

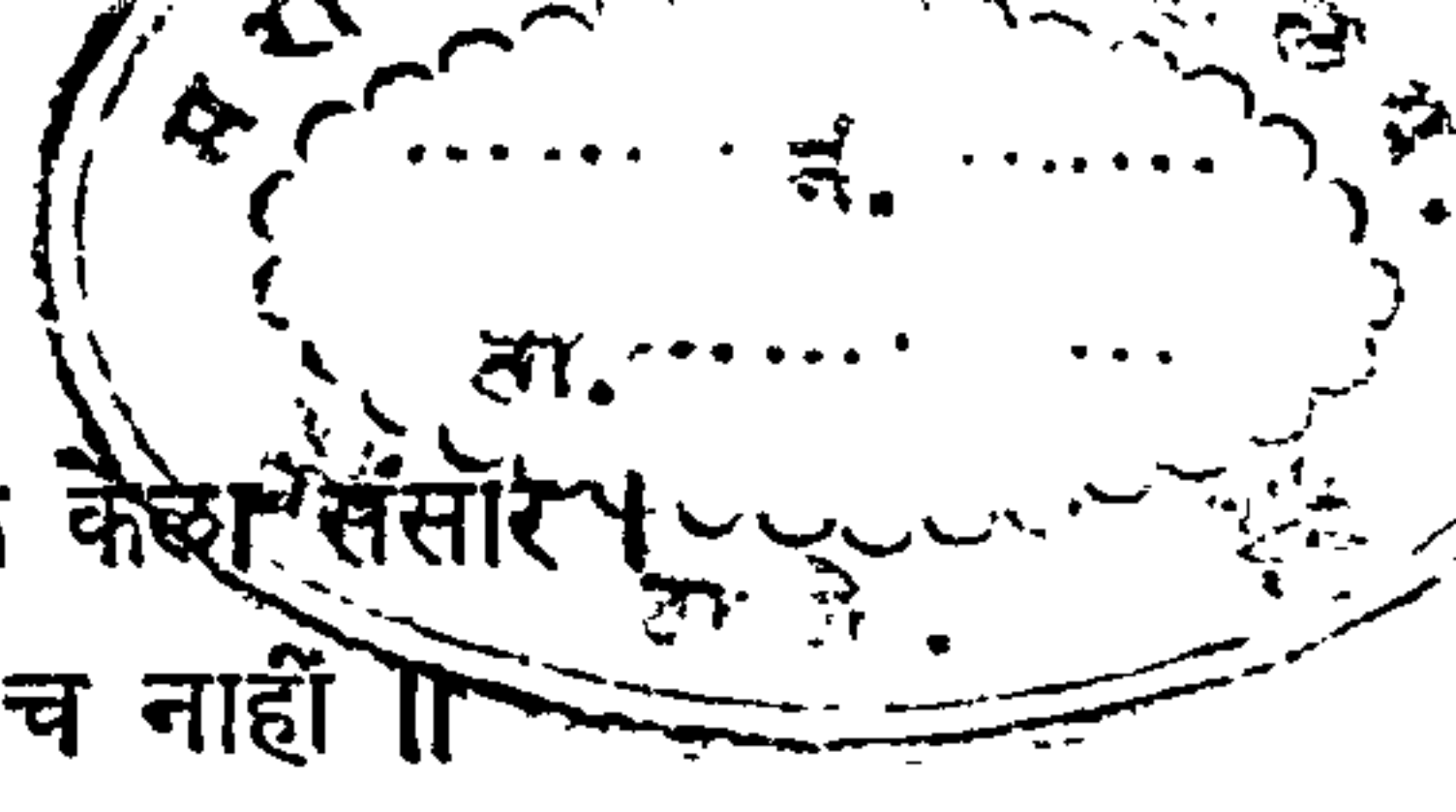
जरी परंपरेंतील च माणसांनीं लिहिलेले आहेत तरी पण ते अलीकडचे असल्यामुळे कधी काळीं छापून निघतील किंवा नाही याविषयी शंका च आहे. सारांश, अत्यंत महत्वाची व बहुमोल अशी जीं १ ते १३ पर्यंतचीं चरित्रे, तीं, ३ खेरीजकरून, उपलब्ध नाहीत. ३ रें अर्धवट उपलब्ध आहे. चाफळापासून पांच कोसावर मसुर गांव आहे व तेथून एक कोसावर शहापूर आहे. भिमाजीबाबा हे तेथील राहणारे, तें समर्थशेवरून शिवाजीमहाराजांबरोबर शके १५९७ त तंजावरास गेले होते व तेथेंच मठ स्थापून होते. त्यांचा जन्म १५६४ त झाला होता व १६६३ त त्यांनीं आपला देह ठेवला. त्यांनीं लिहून ठेविलेलें श्रीसमर्थांचें चरित्र प्रस्तुत भागांत दिलें आहे. समर्थ निजधामास गेल्यानंतर तिसऱ्या दिवशीं भीमस्वामी तंजावराहून गडावर येऊन पोचले. “समर्थ परधामास गेल्याचे सविस्तर वर्तमानाबद्दल भिमाजीबाबा यांनीं ५० ओव्या लिहिल्या आहेत ” असें हनुमंतस्वामी ह्मणतात. त्या ओव्या १० ते ४४ ह्या भागांत आहेत. आरंभीच्या ९ व शेवटच्या ६ ओव्या, आरंभीचे ५ कडके, शिवाय आरंभीचीं व शेवटचीं कांहीं पदे असतील च, इतकीं गहाळ आहेत, त्याला इलाज नाही. चरित्र लहान खरें, पण फार महत्वाचें आहे. आतांपर्यंत जीं प्रकाशित चरित्रे आहेत तीं सर्व श्रीसमर्थांच्या पश्चात् नव्वद वर्षांनंतर लिहिलीं गेलेलीं आहेत श्रीसमर्थांना ज्यांनीं प्रत्यक्ष पाहिलें होतें, त्यांचा अनुग्रह घेतला होता, त्यांच्या आज्ञेवरून मठ स्थापन करून जे महंत बनले होते, अशा कोणीं समर्थशिष्यानें लिहिलेलें चरित्र अजून दुसरें प्रकाशित नाही. या दृष्टीनें पाहातां तंजावरमठपति समर्थशिष्य शहापुरकर भीमस्वामी यांनीं लिहिलेलें प्रस्तुतचें त्रोटक चरित्र विशेष महत्वाचें होय. अशा चरित्रांत मिळणारी माहिती पुष्कळ अंशीं विश्वसनीय असली पाहिजे व तिजपासून निघणारी अनुमानें अर्थात् बहुमोल होत. या लहानशा पण सर्वस्वीं प्रमाणभूत चरित्रापासून उपलब्ध होणारी माहिती आणि अनुमानें येथें एकत्र करणें गैर होणार नाही. तीं येणेंप्रमाणें:-

१ समर्थांचें लग्न सप्त घटिकांचें ठरलें होतें.

२ एक नेसलेलें धोतर व एक पांघरलेलें उपरणें अशा दोन वस्त्रांसह लग्नसमारंभांतून समर्थ निसटले.

- ३ तों थेट गंगातीर गांठलें (जांब गांवापासून दोन तीन कोसावर) व गंगेत उडी मारून पैलतीरास गेले.
- ४ तेथें श्रीरामचंद्राचें दर्शन घडलें.
- ५ सात दिवस अन्नपानशयन यांचें स्मरण नव्हतें.
- ६ हा कोणी तरी वेडा आहे असें लोकांस प्रथम वाटे, पण मागाहून त्यांच्यावर लोकांची पूर्ण भक्ति जडे.
- ७ लहान मुलांत मिसळून त्यांच्या बरोबर खेळण्याफिरण्याची त्यांना फार आवड असे.
- ८ शहापुरकर सतीबाईंची अनुग्रहापूर्वीची जी गोष्ट हनुमंतस्वामींनीं दिली आहे, तिचा उल्लेख भीमस्वामींनीं केलेला नाही.
- ९ सतीबाईंच्या बापाचें नांव विसाजीपंत व नवऱ्याचें नांव कमळाजीपंत. हनुमंतस्वामींनीं बापाचें नांव अबाजीपंत व नवऱ्याचें नांव बाजीपंत दिलें आहे.
- १० गोपाळ कोण ? सतीबाईंचा मुलगा दिसतो.
- ११ भीम कोण ? प्रस्तुत चरित्रांत त्याचें नातें दिलें नाहीं, पण हनुमंतराभा हाणतात कीं, बाईनें या मुलाला पुत्राप्रमाणें वाढविला होता. सतीबाईंच्या चुलत भावाचा मुलगा भीम असें भक्तमंजरीमालेंत ह्मटलें आहे.
- १२ विश्वनाथसुत कोण ? भीम तर नव्हे ?
- १३ अंबाजी, मुरारीबा, आपाजी, गोविंद, हे कोण होते, याचा शोध लावला पाहिजे.
- १४ समर्थींनीं सतीबाईंचा पुष्कळ छळ करून त्यांची निष्ठा परीक्षून पाहिली व मग अनुग्रह केला.

- १५ शहापुरास श्रीसमर्थांचें भजन चाले, तेव्हां पुष्कळ लोक श्रवणास येत. भीमानें त्यांच्या चरणावर मस्तक ठेविलें. भीमस्वामींच्या अनुग्रहाची जी गोष्ट हनुमंतस्वामींनीं सांगितली आहे तिचा उल्लेख स्वतः भीमस्वामींनीं केलेला नाही.
- १६ शहापुराहून श्रीसमर्थ चंद्रगिरीस रहावयास गेले. (चरेगांवच्या मागचा डोंगर तो च चंद्रगिरीचा ऊर्फ चांदोबाचा डोंगर. त्या डोंगरांतील समर्थांची गुहा अजून पाहावयास मिळते.)
- १७ चाफळास रामनवमीच्या उत्सवांत प्रतिपदेचा मान शहापुरकरांचा असे.
- १८ चाफळास उत्सवांत श्रीसमर्थ भजन, निरूपण करीत.
- १९ शिवाजीमहाराजांच्या आग्रहावरून समर्थ सज्जनगडीं राहावयास आले.
- २० संभाजीमहाराज गादीवर बसल्यानंतर समर्थांस भेटावयास आले होते.
- २१ समर्थ केव्हां केव्हां गुहेंत जाऊन बसत व पंधरा पंधरा दिवस बाहेर येत नसत. महत्त्वाच्या कामाशिवाय कोणास आंत हि येऊं देत नसत.
- २२ भीमस्वामींचें समर्थांस पत्र व समर्थांकडून त्यांचें गेलेलें उत्तर हीं वाचलीं ह्मणजे गुरुशिष्यांच्या परस्परप्रेमाचें कौतुक वाटतें.
- २३ प्रवृत्तीसी पाहिजे राजकारण ।
निवृत्तीसी पाहिजे विवरण ॥

२४ धन्य आत्मज्ञानी नर । सार्थक केशवसंसार
त्यासी आह्लांसी अंतर । कांहींच नाही ॥

२५ भीमस्वामी विवाहित होते.

असो; १४ ते २३ पर्यंतचीं चरित्रें श्रीसमर्थांच्या पश्चात् निर्माण झालेलीं आहेत. लेखकांना प्रत्यक्ष माहिती नव्हती. प्रत्यक्ष ज्ञान असणें व परंपरेनें श्रवण करणें यांत महदंतर आहे. फार काय सांगावें, १६ वे चरित्रकार श्रीहनुमंतस्वामी हे खुद्द चाफळमठाचे अधिपति होत व १७ वे चरित्रकार भिमाजीबाबा हे चाफळापासून दोन कोसांच्या अंतरावर असलेल्या शिरगांवमठाचे अधिपति होत. दोघे हि सांप्रदायी, इतकें च नव्हे, तर एक खुद्द श्रीसमर्थांच्या बंधूंचे व दुसरे कल्याणस्वामींच्या बंधूंचे वंशज होत. चाफळ व शिरगांव यांच्यांत एक च डोंगर काय तो आडवा आहे. असें असून उभयतांनीं लिहिलेल्या चरित्रांत कमीत कमी ३० । ४० महत्वाचे फरक पडले आहेत. पिकदाणीची गोष्ट भोळारामबावासंबंधानें घडली हणून हनुमंतस्वामी सांगतात, तर तिचा संबंध एकनाथजनार्दन यांच्याशीं होता हणून भीमस्वामी वर्णन करितात. तशीच खांडुकाची गोष्ट. समर्थ व कल्याण यांच्या संबंधानें ती गोष्ट हनुमंतस्वामी देतात, तर भीमस्वामी तिचा संबंध जनार्दनएकनाथ यांच्याशीं जोडतात. हें असें कां व्हावें, समजत नाही. एका च काळीं दोन कोसांच्या अंतरावर इतक्या परस्परविरुद्ध दंतकथा सांप्रदायामध्ये प्रचलित असाव्या, याचें नवल वाटतें. तार्पर्य, श्रीसमर्थांच्या खुद्द शिष्यांनीं लिहिलेलीं त्यांचीं कांहीं चरित्रें उपलब्ध होण्याच्या पूर्वीं त्यांचें नवीन चरित्र लिहिणें इष्ट नव्हे.

श्रीसमर्थांचे चरित्रकार हणून वर जीं त्यांच्या शिष्यांचीं नांवें दिलीं आहेत, त्यांखेरीज आपणांस आतांपर्यंत अज्ञात आणि अनुपलब्ध अशीं त्यांचीं किती तरी चरित्रें असतील, ती एका परमेश्वरास च माहित. शिवाय समर्थांचे बंधु श्रेष्ठ, समकालीन साधु तुकाराममहाराज, पंचायतनांपैकीं रंगनाथस्वामी, केशवस्वामी, जयरामस्वामी, आनंदमूर्ति व सांप्रदायी वामनपंडित, रघुनाथपंडित, उद्धवचिद्घन, आनंदतनय, अनंतगोसावी, वेणीस्वामी, देवदास, शिवाजीमहाराज, वगैरे शिष्यांनीं कोणी

अभंग, कोणी पदे, कोणी श्लोक, इत्यादि प्रकारांनी श्रीसमर्थाची लीला वर्णिली आहे. पैकीं फक्त वेणीस्वामी आणि देवदास यांनी केलेलीं वर्णनें अप्रकाशित आहेत, बाकीच्यांनीं केलेलीं कांहीं कांहीं वर्णनें कोठे कोठे प्रकाशित आहेत.

गिरि, गिरीबाळ, गिरिधर, किंवा वेणी, वेणीस्वामी, निवृत्तिवेणी, किंवा वेणीगिरिधर अशीं नांवे धारण करून निवृत्तिराम, करुणाराम, संकेत-रामायण, मंगलरामायण, छंदोरामायण, सुंदररामायण, कौल, गुरुदेव-नमन, काशीयात्राकथन, स्फुट प्रकरणे इत्यादि ग्रंथ लिहिलेले बीड प्रांतांत उपलब्ध झालेले आहेत. ह्या ग्रंथांवरून असें दिसतें कीं, हे ग्रंथ लिहिण्याविषयीं शके १५९६ आनंदनाम संवत्सरीं श्रीसमर्थाची आज्ञा जाहली व शके १६४४ पर्यंत तरी निदान हे ग्रंथ यथावकाश लिहिले गेले. अर्थात् आकाबाई आणि वेणुबाई अशा ज्या दोघी शिष्यिणी होत्या, त्यांपैकीं शके १६०० त समाधिस्त झालेल्या मिरजेच्या राहणाऱ्या ज्या वेणुबाई त्या आणि गोदातीरस्थ वेणीस्वामी ह्या भिन्न व्यक्ती होत; ह्यांपेक्षां वेणीस्वामीबद्दल जास्त माहिती आज देतां येत नाहीं. त्यांच्या ग्रंथांचा एक स्वतंत्र च भाग होणार आहे.

निवृत्तिराम ग्रंथाच्या पहिल्या समासाच्या १०९ ओव्यांत श्रीसमर्थ-सद्गुरु आख्यान आहे. हा ग्रंथ छापला जाईल तेव्हां जावो, तत्पूर्वी वरील समासांतील कांहीं वचनें येथे देतो.

नाना मती भेद नाना । निर्भीड कोणीच बोलेना ।
 संशयनिवृत्ति होईना । माया आणि ब्रह्मीची ॥ ३६ ॥
 सर्वब्रह्म ह्मणे शाब्दिक ज्ञान जाहालें । भक्तिज्ञानवैराग्य लौपलें ।
 सकामभजनें जन लागले । कामनेपाठीं प्रत्यक्ष ॥ ३७ ॥
 परलोकप्राप्तीचा विचार । कोण पाहातो सारासार ।
 तारकब्रह्म राम साचार । मूढ लोकां कळेना ॥ ३८ ॥
 ह्मणोनि निर्भीड वीतरागी । धगधगीत ज्ञानशक्ति आंगीं ।
 ऐसा अवतार कलयुगीं । समर्थवेषें प्रगटला ॥ ३९ ॥

सावधान ह्यणतां सावधान । अंत्रपाटीं निघाले ॥ ४० ॥
 द्वादशवर्षीं विख्यात कीर्ति । संत देखोनी निवाले ॥ ४२ ॥
 संग कोणाचा न साहे । निःसंग वनीं विचरताहे ।
 जगदोत्धार करीताहे । धर्मस्थापक सर्वोत्तमु ॥ ४३ ॥
 भक्तजन जेथें जेथें भाविती । तेथें तेथें दर्शन होती ॥ ४५ ॥
 गिरिकंदरीं करी वास ॥ ४६ ॥
 दत्तात्रेय देखिले नयनीं । करवीरक्षेत्रीं समर्थे ॥ ४७ ॥
 चंद्रगिरीवरी निवास । पंचाननेशीं अखंड वास ॥ ४९ ॥
 समुद्रेश्वर हिमालय कुंडीं । देहपाती समर्थ धरिले भुजादंडी ।
 श्रीराम लक्ष्मण सवे अखंडी । समर्थतनु रक्षावया ॥ ५० ॥
 पृथ्वी आप तेज वायु आकाश । त्रिगुण माया दृश्यभास ।
 बाधों न लाहती समर्थास । ईश्वरतनु ह्यणोनि ॥ ५१ ॥
 जनस्थानीं अनुष्ठान । पंचवटिके श्रीरामदर्शन ॥ ५३ ॥
 एका कृष्णातीरीं बाहुक्षेत्रीं । कृष्णावेण्या द्विधामात्रीं ।
 श्रीरामलिंगीं कौनेत्रीं । अप्रमेय देखिलें ॥ ६० ॥
 कृष्णेमध्ये भीमकुंड । त्यांत बलभीममूर्ति महा प्रचंड ।
 समर्थे बुडी देऊनि अखंड । कळा वितंड काठिली ॥ ६१ ॥
 पंचक्रोशीं कृष्णातीरीं । चांफळनाम विख्यात पुरी ।
 भोंवते दाटले उदंड गिरी । तेथें अधिष्ठान प्रभूचें ॥ ७५ ॥
 समाधिस्थळ समर्थाचें । सह्याद्रिशिखरीं विख्यात साचें ॥ ७६ ॥
 तेथें नांदती समर्थस्वामी ॥ ७६ ॥
 ठाई ठाई मूर्तिस्थापना । छळोछळीं महोत्साव नाना ॥ ८६ ॥
 समर्थे सांगोन दिधला नेम । आनंदनाम संवत्सरीं ॥ ९९ ॥
 आनंदसंवत्सरीं जन्म गिरीं । संप्रदाई कृष्णातीरीं ।
 षोडशवर्षीं ग्रन्थांतरीं । दासबोधीं अद्वैत विवरेल ॥ १०० ॥

ह्या शेवटच्या ओवीचा काय अर्थ बरे? दासबोधग्रन्थ झाल्यावर सोळा वर्षांनी दासबोधग्रन्थातील अद्वैताचे विवरण निवृत्तिराम ग्रन्थांतरीं आनंदसंवत्सरीं ह्यणजे १५९६ त कृष्णातीरीं होईल, असा जर ह्या ओवीचा भावार्थ असेल, तर दासबोधग्रन्थरचनेचा आपण जो १५८० । १५८१ हा काल ठरविला आहे, त्याला ह्या ओवीनें प्रत्यंतर पुरावा मिळतो.

श्रीसमर्थांचें चरित्र लिहितांना ह्या समासाचा कांहीं ना कांहीं उपयोग झाल्यावांचून राहणार नाही. तथापि आज ह्या ठिकाणीं एका मुद्याचें टांचण करून ठेवावेंसें वाटतें. समर्थांच्या अवताराचें प्रयोजन काय, तें ३६ ते ३९ ओव्यांत वर दिलें आहे, त्यावरून असें दिसतें कीं, श्रीसमर्थांच्या वेळेला महाराष्ट्रसमाजांत असा एखादा पंथ प्रवळ झाला असावा कीं, ज्याच्या योगानें, जें आहे तें सारें ब्रह्म च आहे असें मत प्रचलित होऊन समाजांत एकंकार माजून राहिला होता. ह्या च स्थितीचा उल्लेख 'वेणीगिरिधर' संकेतरामायणांत हि करितात. संकेतरामायणाच्या बालकांडाच्या तिसऱ्या सर्गांत आरंभीं 'अरूप अदृश्य अचिंत्य' अशा सद्गुरूला नमन करून वेणीगिरिधर पुढें ह्यणतात:—

असो ऐसें अचिंत्य तुह्मांसी चिंतिलें । मद्भावने आणखी येक गमलें ।

जेणें रूपें मजला उपदेशिलें । तेंचि आतां वर्णान जी ॥ १० ॥

लोकानंद तूं जगद्गुरू । आत्माराम तूं जगदीश्वरु ।

लीलावतारी पूर्णावतारु । कृष्णातीरीं गोचरु देखिलें रूप ॥ ११ ॥

तुह्मी वैराग्याचे मुकुटमणी । तापसामार्जीं शूळपाणी ।

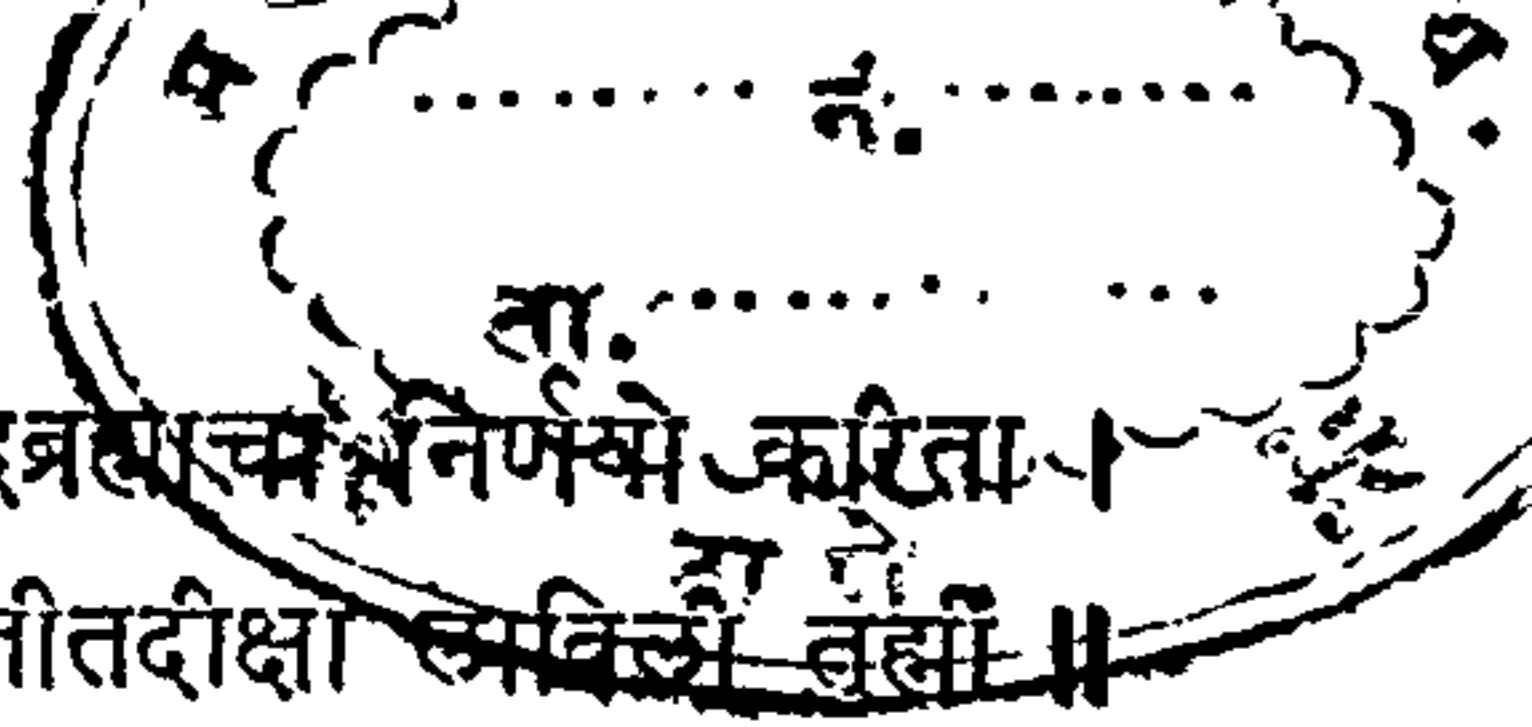
मोक्षश्रीसहित मोक्षपाणी । उदास सेविलीं तुह्मीं गिरिकंदरें ॥ १२ ॥

तुह्मांसी मायेची भीड नाही । कोणही वोलों न शके कांहीं ।

मतांतरें नासूनि पाहीं । विमळब्रह्म स्थापिलें ॥ १३ ॥

तुमचें सर्वब्रह्मी लोकांवरी शासन । तुह्मी येकंकारगजावरी पंचानन ।

नाना युगधर्मावरी रघुनंदन । सत्ययुगीं अवतरलां तुह्मी ॥ १४ ॥

सदां उदास गिरिकंदरीं वसता । शुद्धब्रह्मचर्यनिर्णयोऽकरिता ।
ग्रन्थ करुनि सचराचरीं अनंता । अतीतदीक्षा लखिले तुह्यी ॥

किंवा स्वकीर्ति वाढवावयाकारणें । स्वामी तुह्या विनविलें रघुनंदने ।

जगदोद्धार करावा ह्यणोनि पूर्णपणें । परात्परगुरु प्रार्थिलें ॥१६॥

कलयुगीं होईल भ्रष्टाकारु । सर्वब्रह्म येककारु ।

ह्यणोनि हनुमानरूपें सर्वेश्वरु । आत्माराम अवतरला ॥ २१ ॥

बगैरे, 'सर्वब्रह्माच्या' नांवावर 'येककारु' करणारे हे 'सर्वब्रह्मी' लोक कोण, कोण जाणे ! किंवा समाजाला अवनत स्थिति प्राप्त झाली ह्यणजे आचार आणि विचार यांना फांटा देऊन सर्व च जसे शूद्र बनतात किंवा सर्व च स्वतःस ब्राह्मण ह्यणवूं पाहतात, ह्यणजे कोणीकडून तरी सबगोलंकार करून 'समते' च्या नांवावर राष्ट्राला मूठमाती देण्याच्या उद्योगांत जो तो जसा न कळत चूर झालेला असतो, तशी श्रीसमर्थांच्या वेळीं एकंदर च महाराष्ट्राची स्थिति झाली होती कीं काय नकळे.

“तुह्यी येककारगजावरी पंचानन” अशी जी श्रीसमर्थांची स्तुति वेणीगिरिधरांनीं गायिली आहे, तिच्या योगानें श्रीसमर्थांच्या चरित्रांतलि कांहीं भागावर प्रकाश पडणार आहे. 'येककारा' संबधानें श्रीमत् दासबोधांत ठिकठिकाणीं जे उल्लेख आले आहेत, त्यांचें हि महत्व यावरून कळतें व त्या वेळच्या देशस्थितीची कांहींशी अटकळ होते. “येककारगजावरी पंचानन” असें विशेषण श्रीसमर्थांना देतांना श्रीसमर्थांचीं पुढील वचनें तर वेणीगिरिधरांच्या डोक्यासमोर नव्हती ना ? दासबोधाच्या १७ व्या दशकाच्या ४ थ्या समासांत सद्गुरु सांगतात:—

ब्रह्मरूप जालें आवघे । तेथें काय निवडावे ।

अवघी साकरचि टाकावे । काये कोठें ॥ २२ ॥

तैसें सार आणि असार । आवघा जाला येककार ।

तेथें बळावला अविचार । विचार कैचा ॥ २३ ॥

बंध निंद्य येक जालें । तेथें काये हाता आलें ।

उन्मत्त द्रव्यें जें भुललें । तें भलतेंच बोले ॥ २४ ॥

तैसा अज्ञानभ्रमें भुलला । सर्वब्रह्म हणोन बैसला ।
 माहापापी आणि भला । येकचि मानी ॥ २५ ॥
 सर्वसंगपरित्याग । अब्हासवा विषयेभोग ।
 दोषे येकचि मानितां मग । काये उरलें ॥ २६ ॥
 भेद ईश्वर करून गेला । त्याच्या बाचेन नवचे मोडिला ।
 मुखामधें घास घातला । तो अपानीं घालावा ॥ २७ ॥

यासाठीं

आधीं राखावा आचार । मग पाहावा विचार ।

आचारविचारें पैलपार । पाविजेतो ॥ १७।१०।२५

हा श्रीसमर्थांचा उपदेश महाराष्ट्रांनें सर्वकाळ मनांत वागविल्यास त्यांब
 महाराष्ट्रांचें हित आहे.

व्यंकटेशस्तोत्र, करुणामृतरस इत्यादि प्रकरणांचे कर्ते देवदास हे श्रीसमर्थांचे
 शिष्य होत. त्याचा मठ दादेगांव येथें आहे. हे समर्थांच्या पश्चात् हि होते.

समर्थ रामदास हा । उदास दास तो पहा ।

जनास ना कळे स्थिती । मनासि ना कळे गती ॥ १ ॥

प्रपंच वारिला सळें । विवेक लाधला बळें ।

समस्त हेत सारिला । रिपू बळेंचि मारिला ॥ २ ॥

कृदांत काय बापुडें । कदां न पाहे वांकडें ।

उदास दास नाचती । नभांत घोष गाजती ॥ ३ ॥

भला समर्थदास हा । प्रयोजिलाचि या पहा ।

उदास वृत्ति फारसी । मनांत वृत्ति गाइसी ॥ ४ ॥

जनांत रामदास रे । बहूत मान्य त्यास रे ।

तया पर्दीच वास रे । करीत देवदास रे ॥ ५ ॥

इत्यादि रीतीनें त्यांनीं समर्थांचें केलेलें वर्णन अप्रकाशित आहे. असो.

श्रीसमर्थांचीं चरित्रें मिळविण्याकडे शोधकांचें लक्ष लागावें हाणून या
 प्रकरणांत, त्यांच्या प्रकाशित, अप्रकाशित पण उपलब्ध व अनुपलब्ध पण
 ज्ञात अशा चरित्रांचें टांचण केलें आहे.

॥ श्रीराम ॥

३

श्रीसमर्थांचा कवितासमुद्र

व्यापिलें हें भूमंडळ । कवित्वकळा तुंबळ ।
विवरतां केवळ । मोक्ष लाभे ॥

कल्याण

श्रीसमर्थांच्या चरित्राप्रमाणें च त्यांच्या कवितेचें विवेचन करण्याची वेळ अजून आली नाही. अजमासें एक हजार पृष्ठें होतील इतका मोठा थोरला त्यांच्या कवितेचा संग्रह अजून अप्रकाशित राहिला आहे. तो प्रकाशित होण्यापूर्वी त्यांच्या कवितेच्या स्वरूपाविषयी लिहिणें बरोबर होणार नाही. समर्थांच्या कवितेचा हा जो संग्रह अप्रकाशित राहिला आहे, त्या-संबंधानें एक गोष्ट अशी आहे कीं, त्यापैकीं बहुतेक भाग खुद्द कल्याणस्वामींच्या हातचा सभेस उपलब्ध झाला आहे. तेव्हां त्यांच्या अस्सलपणाविषयी किंवा शुद्धतेविषयी आह्मांस शंका नाही व कोणास हि घेणें नको, तरी पण शंका ह्मणून किंवा कौतुक ह्मणून—कल्याणमहाराजांचें हें वाड आहे तरी केवढें मोठें व अक्षर कसें आहे वगैरे हेतु धरून—तें वाड पाहण्याची कोणाची इच्छा असल्यास सत्कार्योत्तेजक सभेकडे तें कोणास हि पाहण्यास मिळेल. *

श्रीसमर्थांची कविता अप्रकाशित राहिली आहे ती येणें प्रमाणें:—

* मराठी वाङ्मयात्मक किंवा ऐतिहासिक हस्तलिखित संग्रह साऱ्या महा राष्ट्रभर इतका पसरला आहे कीं पुणें, बडोदें, कोल्हापूर, मिरज, सातारा, नाशिक, धुळे यांसारख्या एखाद्या ठिकाणीं आनंदाश्रमासारखें एखादें संग्रहालय पाहिजे. श्रीमंत गायकवाडसरकार किंवा श्रीमंत करवीरसरकार किंवा आणखी कोणी या विषयाचें महत्व जाणणारे श्रीमंत लोक मनावर घेतील तर काय न होईल ! महाराष्ट्रभाषेची ही अलौकिक सेवा करण्याचें कोणाच्या नशिबीं परमेश्वरानें लिहिलें आहे, न कळे !

चौदा शतके:- शंभर शंभर ओव्यांचीं अशीं हीं चवदा शतके आहेत, पैकीं पांच प्रकाशित असून नऊ अप्रकाशित राहिली आहेत.

- १ लें शतक:-वैराग्यशतक नांवानें प्रकाशित आहे.
- २ रें शतक:-यांत आरंभीं संसाराचे कष्ट देऊन पुढें मायाब्रह्माचें विवरण आहे.
- ३ रें शतक:-हें ज्ञानशतक नांवानें प्रकाशित आहे.
- ४ र्थें शतक:-हें उपदेशशतक म्हणून प्रकाशित आहे.
- ५ वें शतक:-यांत नवविधा भक्ति, चत्वार मुक्ति, व पंचप्रलय यांचें विवेचन आहे.
- ६ वें शतक:-यांत स्वरूपानुसंधान आहे.
- ७ वें शतक:-ब्रह्मनिरूपण.
- ८ वें शतक:-सगुणनिर्गुणसंवाद नांवानें प्रकाशित आहे.
- ९ वें शतक:-सर्वब्रह्मनिरूपण.
- १० वें शतक:-यांत सद्गुरूची करुणा फार प्रेमळपणें भाकिली आहे. या शतकांत शिष्याचा हात धरून सद्गुरूनें त्याला ब्रह्मस्वरूपाची ओळख करून दिली आहे.
- ११ वें शतक:-संसार करीत असतां हि तरून जाणें शक्य आहे.
- १२ वें शतक:-प्रारब्ध थोर कां प्रयत्न ? प्रयत्न.
- १३ वें शतक:-रामचरित्र.
- १४ वें शतक:-बालक्रीडा नांवानें प्रसिद्ध आहे.

स्फुट अभंग:- अप्रकाशित असे यांत किती तरी अभंग आहेत. करुणाष्टकाप्रमाणें, सांप्रदायासंबंधानें आणि स्वानुभवाचे असे यांत पुष्कळ अभंग आहेत,

पंचीकरण योगः— जें पिंडी तें ब्रह्मांडी, निर्गुण स्वरूप, आत्म-निवेदनी क्रिया इत्यादि विषयांचें निरूपण यांत आहे.

चतुर्थ योगमानः— अंतरात्म्याचें वर्णन, अनिर्वाच्य ब्रह्माचें वर्णन, प्रत्ययज्ञानाचें महत्त्व, मायातीत निरंजनाचें वर्णन इत्यादि विवेचन यांत आहे.

मानपंचकः— यांत रामराज्याचा महिमा वर्णिला आहे. मनुष्याचे दास होण्यापेक्षां रामाचे दास होणें बरें, असा यांत उपदेश आहे. रामोपासनेची व्याप्ति यांत दिली आहे. रामोपासना ब्रह्मांड-व्यापक आहे. येथल्या येथें याच जगांत स्वदेशबांधवांचें हित केलें ह्मणजे परलोक सहजच साधतो. अरत्र मानतां लोकीं । परत्र सहजीं घडे ॥ इत्यादि विवेचन यांत आहे.

पंचमानः— यांत श्रीमत् दासबोधाचा उल्लेख आहे, तेव्हां हा नंतरचा ग्रंथ आहे. यांत अंतरात्मा, सत्संग, गुरुशिष्यसंबंध इत्यादि विषय आले आहेत. ज्ञानाचें महत्त्व यांत वर्णिलें आहे.

हें ज्ञान रामकृपेनें । धन्य रामउपासना ।

रामदास्य घडे ज्याला । ते सर्वत्र रामदास हो ॥

स्फुट प्रकरणेः— यमकावांचून अनुष्टुपछंदांत लिहिलेलीं अशीं हीं स्फुट प्रकरणे कितती तरी आहेत. तीं अत्यंत मौल्यवान आहेत, यापेक्षां जास्त वर्णन करिता येत नाहीं.

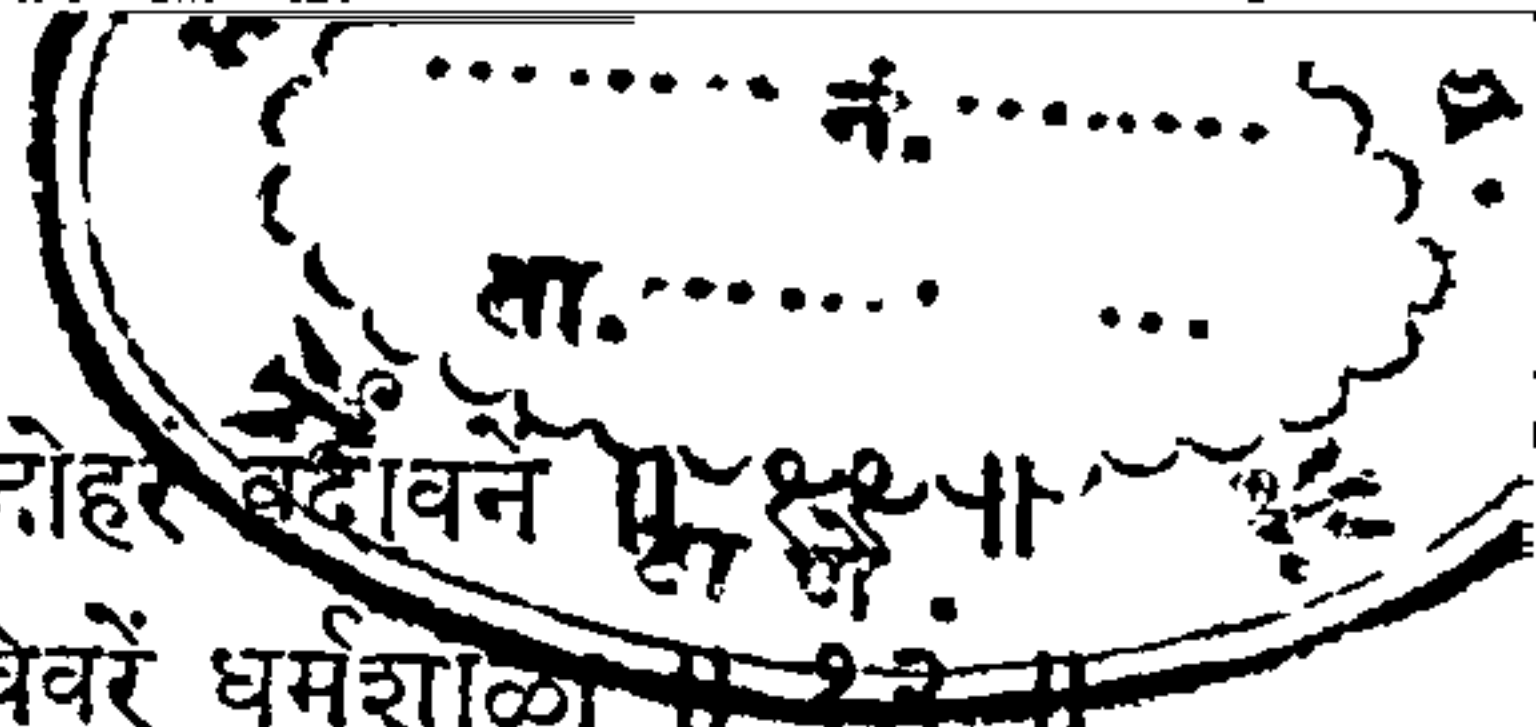
स्फुट श्लोकः— हजारों आहेत. करुणाष्टकें ह्मणून आठच करुणाष्टकें प्रकाशित आहेत. ही निवड कोणी आणि केव्हां केली ईश्वर जाणे. करुणापर अशीं यांत शेंकडों प्रकरणे आहेत व त्यांतच हल्लींचीं प्रसिद्ध आठ करुणाष्टकें आहेत.

हीं इतकी प्रकरणे व याशिवाय प्रकाशित असलेले श्रीसमर्थांचे रामायण-लक्षण-किरकोळकांड, मनाचे श्लोक २०५ व षड्द्विपुंचे वर्णन इतकी सर्व प्रकरणे एका बाडांत आहेत, तेव्हां ते बाड केवढे मोठे आहे याची कल्पना करावी. ह्या बाडाचे विशेष महत्त्व असे आहे की, ते संबंध कल्याणस्वामींच्या हातचे आहे. पाठीला वराचसा मोठा चट्टा बसून ते एकदां अग्निमुखांतून निसटलेले आहे. अशा ह्या पवित्र बाडाचे दर्शन-नव्हे लाभ-महाराष्ट्राला पुन्हां अडीचशे वर्षांनी व्हावा हे महाराष्ट्राचे भाग्य होय.

वर नमूद केलेल्या प्रकरणांशिवाय रामगीता, कृतनिर्वाह, चतुःसमासी, सप्तसमासी, अक्षरपदसंज्ञा, रामकृष्णस्तव, दासप्रबोध, किरकोळ अभंग, आरत्या, भूपाळ्या वगैरे, इतकी प्रकरणे समेला उपलब्ध झालेली आहेत. यावरून श्रीसमर्थांचा “ कवितासमुद्र ” केवढा मोठा आहे व त्यापैकी किती थोड्या भागाचे आजवर महाराष्ट्राने मंथन केले आहे, याची कल्पना होते. हा अप्रकाशित संग्रह लवकरच प्रकाशित करावा असा हेतु आहे, परंतु तत्पूर्वी त्याची कांहींशी कल्पना व्हावी म्हणून कांहीं निवडक वेंचे येथे देण्याचे योजिले आहे.

श्रीसमर्थसांप्रदायाची लक्षणे ज्यांत एका ठिकाणी आणली आहेत असा एकादा उतारा आरंभी देणे योग्य होईल.

प्रथम लिहिणे दुसरे वाचणे । तिसरे सांगणे अर्थांतर ॥ १ ॥
 आंशकानिवृत्ति ऐसी चौथी स्थिती । पांचवी प्रचीती अनुभवे ॥२॥
 साहावे ते गाणे सातवे नाचणे । ताळि वाजवणे आठवे ते ॥ ३ ॥
 नवां अर्थभेद दाहावा प्रबंद । आक्रावा प्रबोध प्रचीतीसी ॥ ४ ॥
 बारावे वैराग्य तेरावा विवेक । चौदावा तो लोक राजी राखे ॥ ५ ॥
 पंधावे लक्षण ते राजकारण । सोळावे ते जाण अवेग्रता ॥ ६ ॥
 प्रसंग जाणावा हा गुण सत्रावा । काळ समजावा सर्वा ठाई ॥ ७ ॥
 आठवे लक्षण वृत्ती उदासीन । लोलंगता जाण तेथे नाही ॥ ८ ॥
 येकोणीसावे चिन्ह सर्वासी समान । राखे समाधान ज्याचे त्याचे ॥ ९ ॥
 त्रिसावे लक्षण रामउपासना । वेध लावी जना भक्तिरंगे ॥ १० ॥

भक्तिरंगें देव देवालयें सीखरें । वोटे मनोहरें बदावनें ॥ १२ ॥
 बावी पोखरणी रम्य सरोवरें । मंडप विवरें धर्मशाळा ॥ १३ ॥
 धर्मशाळा नाना नाना दीपमाळा । तेथें रविकुळा वाखाणावें ॥ १३ ॥
 तरुवर पुष्पवाटिका जीवने । पावनें भुवनें होमशाळा ॥ १४ ॥
 उदंड ब्राह्मण ब्रह्मसंतर्पण । पुराणश्रवण आध्यात्मिक ॥ १५ ॥
 जन्मासी येउनी आध्यात्म साधावें । नित्य विवरावें सारासार ॥ १६ ॥
 असार संसार येणें साधे सार । पाविजेतो पार भवसिंधु ॥ १७ ॥
 आयुष्य हें थोंडें फार आटाआटी । कठीण सेवटीं वृधपण ॥ १८ ॥
 येकलेंचि यावें येकलेंचि जावें । मधेंचि स्वभावे मायाजाळ ॥ १९ ॥
 मायाजाळ तुटे तरी देव भेटे । दास ह्मणे खोटे भक्तिहीन ॥ २० ॥

ह्मणजे लिहिणें, वाचणें, अर्थ सांगणें, शंका निवृत्ति करणें, स्वतः अनुभवणें, अशा प्रथम आत्मोन्नतीच्या पांच पायऱ्या दाखवून, पुढें गाणें, नाचणें, टाळी वाजवणें, निरनिराळे अर्थ सांगणें, कविता करणें व ऐकणारा प्रसन्न होऊन त्यास प्रबोध होईल अशा तऱ्हेचें विवेकवैराग्ययुक्त निरूपण करणें, अशीं हरिकथानिरूपणाचीं नऊ लक्षणें सांगितलीं आहेत. पांच आणि नऊ चवदा.

पुढें राजकारणाचा पंधराव्या ठिकाणीं स्पष्ट उल्लेख करून प्रपंचपरमार्थाविषयीं अव्यग्रता असणें, काळ प्रसंग जाणणें, सर्व कांहीं उपाधी करित असून हि उदासीन असणें आणि प्राणिमात्राविषयीं समबुद्धि बाळगणें, अशीं उदाहरणार्थ चार लक्षणें देऊन सावधपणाची सामान्य दिशा दर्शविली आहे. ह्मणजे

मुख्य हरिकथानिरूपण । दुसरें तें राजकारण ।
 तिसरें तें सावधपण । सर्वविषई ॥ ११-५-४

हा जो श्रीमत् दासबोधांत सांप्रदाय घालून दिला आहे, त्याचें स्पष्टीकरण या उताऱ्यांत केले आहे. या उताऱ्यांत रामदासी सांप्रदायाचीं लक्षणें इतकीं स्पष्टपणें नमूद केलेलीं आहेत कीं रामदासी सांप्रदाय ह्मणजे काय याची यापुढें कोणास च शंका राहूं नये. असा उतारा मुखोद्गत असावा असें को-

णा हि रामदासीयाला वाटणार आहे. रामोपासना मात्र शेवटीं घातली आहे. सांप्रदायाची ती विशिष्ट उपासना आहे, तथापि उपासना कोणती हि असली तरी हरकत नाही, परंतु पहिलीं एकोणवीस लक्षणें मात्र सर्वांच्या च ठिकाणी पाहिजेत. हीं एकोणवीस लक्षणें सर्वमान्य आहेत, ह्मणून त्यांचा उल्लेख आधीं केला आहे किंवा रामोपासनेंत विसावा मिळतो ह्मणून तिला विसावें स्थान दिलें आहे किंवा कसें, तें कांहीं सांगतां येत नाही. आपणांस फार तर इतकें च ह्मणतां येईल कीं, रामोपासनेच्या सूत्रांत बाकीचीं सर्व लक्षणें ओवावयाचीं आहेत असें दर्शविण्यासाठीं सर्वव्यापी रामोपासना शेवटीं सांगितली असावी. ह्या रामोपासनेचा महिमा दर्शविणारा एकादा उतारा घेऊं.

सप्रचीत वल्ली मिथ्या कोण करी । धन्य तो विवरी विवेकानें ॥ १ ॥
 विवेकाचे जन भेटतां संकटें । ज्याची खटपट सुखरूप ॥ २ ॥
 सुखरूप संत सत्यसाभिमानी । त्यासीच मानी येरां नाही ॥ ३ ॥
 येरां नाही गती सत्यावांचूनीया । असत्याच्या पाया कोण पडे ॥ ४ ॥
 कोण पडे आतां संदेहाचे डोहीं । कोणाविण नाही चाड आह्मा ॥ ५ ॥
 आह्मा नाही चाड ते कोणीयेकाची । दृढ राघवाची कास धरूं ॥ ६ ॥
 कास धरूं जेणें पावनचि केलें । तेथें माझें जालें समाधान ॥ ७ ॥
 समाधान जालें प्रत्ययासी आलें । धन्य तें पाउलें राघवाचीं ॥ ८ ॥
 राघवाचीं पदें मानसीं धरीन । विश्व उधरीन हेळामात्रें ॥ ९ ॥
 हेळामात्रें मुक्त करीन या जना । तरीच पावना राघवाचा ॥ १० ॥
 राघवाचा दास मी जालों पावन । पतित तो कोण उरों शके ॥ ११ ॥
 उरों शके ऐसें कल्पांतीं घडेना । जो कोणही पुसेना त्यासी उणें ॥ १२ ॥

१ संजीवनी वल्ली. २ विवेकी जन भेटणें दुरापास्त होय. ३ हेल ह्मणजे क्षण असा मूळ अर्थ. जें क्षणमात्रें करितां येतें ती लीला झाली ह्मणावयाची, ह्मणून हेळामात्रें याचा लीलेनें असा अर्थ रूढ झाला असावा. ४ पतित कोणी राहणार नाही हें खरें, पण जो कोणी या मार्गाकडेच वळणार नाही, जवळ येणार नाही, विचारणार नाही, तो पतित च राहणार !

उणें नसगतां माझ्या सूर्यवौशा । कोणहाची दुराशा नाही आह्ला ॥ १३ ॥
 आह्ला नाही उणें राघवाच्या गुणें । ब्रीदचि राखणें पावनाचें ॥ १४ ॥
 पावनाचें ब्रीद आह्ला प्राप्त जालें । प्रचीतीस आलें कितीयेक ॥ १५ ॥
 कितीयेक जन ज्ञानें उधरीले । कृत्याकृत्य जाले तत्काळचि ॥ १६ ॥
 तत्काळचि मोक्ष हें ब्रीद रामाचें । होत आहे साचें येणें काळें ॥ १७ ॥
 येणें काळें मोक्ष जरी मी देईना । दास ह्यणवीना राघवाचा ॥ १८ ॥
 राघवाचा वर पावलों सत्वर । जनाचा उधार करावया ॥ १९ ॥

*

*

*

प्रेमयुक्त अंतःकरणानें हा उतारा वाचल्यावर तो पाठ करावा असें मनांत नाही येत? श्रीसद्गुरु समर्थाचें समाधान कशानें झालें, तें या उताऱ्यावरून व्यक्त होत आहे. समर्थांच्या अवताराचा हेतु सहज रीतीनें त्यांत आला आहे. “जगाचा उद्धार करीन, सर्वांना मुक्त करीन, आतांचे आतां मुक्त करीन, पतित कोणालाच राहूं देणार नाही, तरच मी रामाचा खरा दास” ही केवढी घोर प्रतिज्ञा! ही घोर प्रतिज्ञा तडीस नेण्याचें सामर्थ्य आल्यावर च ती केलेली आहे. श्रीरामाची भक्ति करून स्वतःचें समाधान झाल्यावर दुसऱ्याचें समाधान करण्याचा विश्वास वाढून “हेळामात्रें मुक्त करीन या जना” अशी प्रतिज्ञा केली आणि ती तडीस नेली. श्रीसमर्थांच्या चरित्रांत अशी एक कथा आहे कीं, ते टांकळीस पुरश्चरण करीत असतांना च त्यांना कृष्णा-तटाकीं जाण्याची आज्ञा झाली. परंतु लोकांना आचार शिकवावा व मार्ग दाखवावा ह्यणून त्यांनीं तसें च पुरश्चरण पुरें केलें व पुढें बारा वर्षे तीर्थयात्रा केल्या. तीर्थयात्रा करीत असतां पुन्हां ती च जगदुद्धाराची आज्ञा झाली. ही कथा आणि

राघवाचा वर पावलों सत्वर ।

जनाचा उधार करावया ॥

ही ओवी, यांचा मेळ किती तंतोतंत बसतो. असे मुक्तिदाते श्रीसमर्थ रामाचे दास जे श्रीसमर्थ रामदास ते ज्या काळीं होते त्या काळीं महाराष्ट्रांतून

१ कोणता शब्द नकळे. ‘नसतां’ शब्द असता तर आपणांस अर्थ करतां आला असता. ‘माझ्या सूर्यवौशा गतां उणें नस’ ह्यणजे सूर्यवंशोद्भव माझ्या रामाला कांहीं उणें नसे असा एक अर्थ सुचवितो.

बद्धदशेची उचलबांगडी व्हाधी यांत काय नवल आहे ? हें सगळें कशाचें फळ ? रामकृपेचें तर खरें च, पण ती कृपा संपादण्यास आरंभीं जो अचाट प्रयत्न करावा लागला त्याचें. श्रीसमर्थाना शिष्यांनीं एकदां प्रश्न केला कीं, महाराज आपण नेहमीं ' प्रयत्न करावा ' असें सांगता, तो यत्न तरी कसा करावा ? त्यावर श्रीसमर्थानीं दिलेल्या उत्तराचा आतां एकादादुसरा उतारा घेऊं.

भाग्यासी काय उणें रे । येत्नावांचुनि राहिलें ।
 येत्न तो करावा कैसा । हेंचि आधीं कळेचिना ॥ १ ॥
 मुख्य येत्न विचाराचा । त्यावरी बोलणें बरें ।
 चालणें सत्य नेमाचें । नीति न्याय चुकों नये ॥ २ ॥
 गलबलां बुधि नासीतो । नाना निश्चय सांगती ।
 एकावें कोणकोणाचें । बोलताहे बहुचकी ॥ ३ ॥
 सांगोंचि जाणती सर्वें । कर्ता कोणही दिसेचिना ।
 जाणते नेणते सांगों । स्वभाव लागला जनों ॥ ४ ॥
 शास्त्र हो लोक हो कोणही । नीति हो न्याय हो न हो ।
 दाटुनी सांगती वेडे । आदरें हो अनादरें ॥ ५ ॥
 मिथ्याच सांगती वार्ता । नेटें^२ पाटें^३ बळाविती ।
 ऐसे हे लोक सृष्टीचे । प्रवाहीं पडिले पहा ॥ ६ ॥
 करंटे मिळाले सर्वें । जो तो बुधिच सांगतो ।
 सांगावें तें आपणाला । आपणु कारितां बरें ॥ ७ ॥

* . * * *

हल्लींच्या वाक्यांढित्याच्या काळीं या उताऱ्याचा उपयोग झाला तर पहावें. कोणीं कोणाला सांगूं नये असें नाहीं, परंतु स्वतः कांहीं न करतां, आपण जें दुसऱ्याला सांगतो त्याचा स्वतःला अनुभव नसतां किंवा आपण जें सांगतो त्याच्या उलट स्वतः वर्तन करित असतां, दुसऱ्याला शहाणपण शिकविणा-

१ मतामतांचा गलबला. २ नेटें=आग्रहानें. ३ पाटें=अधिकारानें किंवा प्रत्यंतरानें. (प्राचीन कोश.)

राळा येथे करंटा छटले आहे. स्वतःला ठाऊक असो वा नसो, जो तो दुस-
 व्याने काय करावे हे च सांगत सुटला आहे, आपण स्वतः काय करावे याचा
 कोणी च आपल्याशी विचार करित नाही व कार्यकर्ता हि कोणी दिसत
 नाही. समर्थ झणतात भाग्याला काय कमी आहे ? पण यत्न कोण करतो ?
 काय पाहिजे असेल ते यत्नाने साध्य करितां येईल. ज्या मानाने यत्न
 त्या मानाने त्याचे फळ, टिटवीच्या प्रयत्नाने समुद्र आटत नसतो. यत्न नाही
 झणून भाग्य नाही, वैभव नाही आणि कांहीं च नाही. एके ठिकाणी तर
 यत्न झणजे च देव असे श्रीसमर्थ सांगत आहेत.

वन्ही तो चेतवावा रे । चेतवितांच चेततो ।
 विवेक जाणजे तैसा । वाढवितांच वाढतो ॥ १ ॥
 संग तो साक्षपी याचा । धरितां साक्षपु घडे ।
 साक्षपें साक्षपु वाढे । पुरती मनकामना ॥ २ ॥
 कष्टतां सौख्य मानावे । कष्टीं फळचि पाविजे ।
 आळसें सुख वाटे ते । दुखब्रह्मांड भोगवी ॥ ३ ॥
 केल्यानें होत आहे रे । आधीं केलें चि पाहिजे ।
 येत तो देव जाणावा । अंतरीं धरितां बरे ॥ ४ ॥

असा यत्नाचा महिमा आहे. श्रीसमर्थानीं तो वारंवार वर्णिला आहे.
 यत्न करणारीं माणसें हि तशीं च धीराचीं असावयास पाहिजेत. नाहीपेक्षां सं-
 कट आले नाही तोंवर आकाश पाताळ एक करून सोडावयाचे व संकट
 येतां च गर्भगळित होऊन जावयाचे ! पण श्रीसमर्थांची च भाषा उतरून घेणे बरे.

खेलेले खेकटीं खेब्रीं । खळखळा खेखरे खेरे ।
 खबदारी खुसी खासा । जेथे तेथे विटेचिना ॥ १ ॥
 धीर्धरा धीर्धरा तकवा । हडबडूं गडबडूं नका ।
 काळ देखोनि वर्तावे । सांडावे भय पोटिचे ॥ २ ॥

१ उद्दाम. २ त्रासदायक. ३ गप्पिष्ट. ४ त्रस्त. ५ दुःखदायक. ६ कठोर. ७ उद्दाम,
 त्रासदायक, गप्पिष्ट, त्रस्त, दुःखदायक, कठोर, (असें नसावे). सावध, समाधानी,
 प्रसन्नचित्त, अवीट (असें असावे).

धरावा धीर तो मोठा । विचारें पाहतां बरें ।

अधीर माणसें खोटीं । काम कांहीं कळेचिना ॥ ३ ॥

धाकेंचि चळ्चळा कांपे । भेणेंचि फळ्फळा मुते ।

बोबडी पडिली तोंडीं । घाबिरे चांचरे पडे ॥ ४ ॥

खादाड आळसी मंदु । सुचना ते कळेचिना ।

प्रसंगीं चळ्चळा कांपे । तो प्राणी आत्मघातकी ॥ ५ ॥

असो, या प्रकरणांत पांच प्रकारचें उतारे देण्याचा माझा विचार आहे. पैकीं सांप्रदायाचीं लक्षणें, रामोपासना व प्रयत्न याविषयीं उतारे दिले. आतां आणखी दोन उतारे देणें आहेत. एक प्रस्ताविक व दुसरा अध्यात्मपर. प्रस्ताविक कविता ह्यणजे वाचकांस प्रस्तावा, पश्चात्ताप व्हावा असा हेतु धरून लिहिलेली कविता. अशी कविता केव्हां हि धांदलीधांदलीनें वाचूं नये, अशी सद्गुरूंची आज्ञा असते. ज्या वेळीं चित्त स्वस्थ असेल अशा वेळीं, शांत ठिकाणीं, प्रेमयुक्त अंतःकरणानें, स्वतःच्या गुणदोषाची आठवण करून, अशी कविता वाचावी.

संसार करावा जीवें सर्व भावें । तुज विसर्भावें अंतरंगा ॥ १ ॥

ऐसें मज नको करूं रे राघवा । माझा सावां धावां तूंचि येक ॥२॥

स्वयें माहापापी पापचि वर्तावें । सज्जना निंदावें सावकास ॥ ३ ॥

दोष राहाटणें या पोटाकारणें । सज्जनाचें उणें काढूं पाहे ॥ ४ ॥

कर्म करवेना धारणा धरवेना । भक्ति उपासना अंतरली ॥ ५ ॥

विषयाचें ध्यान लागलें अंतरीं । दंभ लोकाचारी खटाटोप ॥ ६ ॥

निष्ठा भ्रष्ट जाली स्नानसंध्या गेली । दुराशा लागली कांचनाची ॥७॥

देव धर्म घडे तें ठाई वेचीना । पुण्य तें सांचीना कदाकाळीं ॥ ८ ॥

स्वधर्म बुडाला परिग्रहें नेला । वेवादि दाडुंला भंडरूपी ॥ ९ ॥

१ विसरावें, उपेक्षावें. २ सावा=साहाय्य. ३ धावा=रक्षक. ४ खर्च करीना. ५ परिवारें. ६ वितंडवादी. ७ घरधणी, गृहपती. ८ भांडकुदळ.

अशक्त दुर्जन पाहे परन्यून । अभिळासीं मन गुंतलेंसे ॥ १० ॥
 कीर्तनीं बैसला पाहे परनारी । परद्रव्यावरी मन गेलें ॥ ११ ॥
 न दिसे अंतरीं देवाची आवडी । पापरूपी जोडी पापरासी ॥ १२ ॥
 काम क्रोध दंभ लोभ मोहो माया । कीर्तनाच्या ठाया समागर्भ ॥ १३ ॥
 घातला उदकीं न भिजे पाषाण । हृदय कठीण तयापरी ॥ १४ ॥
 स्वयें नेणे हित श्रवणीं दुश्चीत । चंचळ हें चित्त स्थिर नाहीं ॥ १५ ॥
 तुझीये रंगणीं राहे अभिमान । नाहीं समाधान दास ह्मणे ॥ १६ ॥

अशी कविता एकाग्र चित्तानें वाचली ह्मणजे मनुष्यास स्वतःचे दोष दिसूं लागतात, तत्संबंधीं तो विचार करूं लागतो, त्याला पश्चात्ताप होतो व ते दोष आपल्यांतून काढून टाकण्याची त्याला प्रवृत्ति होते.

सरतेशेवटीं एक अध्यात्मपर उतारा देऊन हें प्रकरण संपवूं. पुढील उतारा मोठा आहे पण तो संबंध च देणें इष्ट वाटतें. तो फार गोड आहे. त्यांत अध्यात्माचें सार आहे आणि ह्मणून अध्यात्मसार असें त्याला श्रीसमर्थानीं च नांव दिलेलें आहे. अध्यात्म ह्मणजे काय यासंबंधानें आपल्यांत ज्या कल्पना रूढ आहेत, त्यांत ह्या उतारानें कांहीं फरक पडला किंवा भर पडली तर पहावें.

अध्यात्मसार

दुखदारिद्रउद्वेगें । लोक सर्वत्र पीडिले ।
 मुळीची कुळदेव्या हे । संकटीं रक्षिते बळें ॥ १ ॥
 रामउपासना माझी । त्रयलोक्य सुख पावलें ।
 सोडिले देव इंद्रादि । तोडिलीं बंधनें बळें ॥ २ ॥
 कीर्तीसी तुळणा नाहीं । प्रतापें आंगळा बहु ।
 न्याय नेमस्त हे लीळा । न भूतो न भविष्यति ॥ ३ ॥

१ कीर्तनाला गेला तरी षड्रिपु बरोबर आहेत च. २ रंगण=सभा. कीर्तनाचें ठिकाण ही च देवांची सभा, त्या सभेंत देखील माझा अभिमान मला सोडीत नाहीं. ३ अधिक, विशेष.

उन्मत्त रावणें येणें । त्रैलोक्य पीडिलें बळें ।
 देव ते घातले बंदीं । कैपक्षी राम पावला ॥ ४ ॥
 रावणें चोरिली सीता । मावकांपद्य साधिलें ।
 धुंडितां धुंडितां सीता । शुधी कोठें न संपडे ॥ ५ ॥
 रामसौमित्र हे बंधु । उदास धाकुटे वयें ।
 श्रीमंत लक्षणें मोठीं । दिसती मुख्य देवसे ॥ ६ ॥
 मूर्ख ते नेणती चिन्हें । जाणत्यां वेदु लागला ।
 दिसती थोर सामर्थें । श्रीहरी भगवान ते ॥ ७ ॥
 फिरती थोर आरण्यें । कर्कशें गिरिकंदरें ।
 कपाटें विवरेणें झाडी । झोतावे दंकुटे कडे ॥ ८ ॥
 आरण्य हिंडतां तेथें । कुमारी देखिली वनीं ।
 कुमारी बाळलीळा ते । दिसे त्रैलोक्यजन्मनी ॥ ९ ॥
 रूप तें नेटकी बाळा । लावण्य बाणलें असे ।
 देदिप्य खेचरी लीळा । पार्वती लक्ष्मी जशी ॥ १० ॥
 यक्षिणी अप्सरा देव्या । शेषगंधर्वकुमारी ।
 काये कीं कोण कीं आहे । कांहीं केल्यां कळेचिना ॥ ११ ॥
 चंचळा चमके नेटें । मोहनी मनमोहनी ।
 ते सूर्यवौशिचे राजे । विख्यात भुवनत्रई ॥ १२ ॥
 नेमस्त न्याय नीतीचे । करिती धर्मस्थापना ।
 परस्त्री नाणिती दृष्टी । ब्रह्मचारी फणीवरु ॥ १३ ॥
 येकांतीं त्या वनामधें । देखिले त्या कुमारिनें ।
 कुमारी देखिली त्यांनीं । बोलती ते परस्परें ॥ १४ ॥
 कैची तूं कोण तूं काई । नाम तें कोण तें तुझें ।
 ह्मणे रे मीच तुकाई । जा तुझा वरु दीधला ॥ १५ ॥

१ कैवारी. २ मायेचें कपट. ३ गुहा. ४ पाण्याचे लोट, धवधवे किंवा धवधव्याच्या खालील तुटलेले कडे. ५ पर्वताचे तट. ६ भूतप्रेतादिक गगन-संचारी प्राण्याप्रमाणें. ७ लक्ष्मण.

मनाच्या कामना होती । सीताशुधी करा तुम्ही ।
 सूर्यवौशी माहां राजे । बोलती ते कुमारिणी ॥ १६ ॥
 वरु तां दिधला आह्वा । सत्य कैसेनि जाणजे ।
 येथून दाविसी लंका । तरीच वरु हा खरा ॥ १७ ॥
 वृक्षारूढें सुमित्रानें । लंका तों देखिली पुढें ।
 झळकले कळस लंकेचे । हारीनें गोपुरें किती ॥ १८ ॥
 झरोके उंच माड्यांचे । झर्झर नभ रेखिलें ।
 मार्तंडमंडळाऐसीं । दयदेपे देखिलीं पुढें ॥ १९ ॥
 झांपडी पडिली नेत्रीं । उंदो उदो ह्मणे फणी ।
 रामराजा माहां राजा । वरु हा दिधला तया ॥ २० ॥
 जन्मनि रामवरदानी । तधीपासुनि बोलिजे ।
 उदंड ऐकिलें होतें । प्रचीत मजला नसे ॥ २१ ॥
 प्रतापगिरीचें ठाई । आदिशक्ती विराजते ।
 कामना पुरती तेथें । प्रचीती रोकड्या जनीं ॥ २२ ॥
 तुळजापुरीची माता । प्रतापेंचि प्रगटली ।
 आदिशक्ती माहंमाया । कुळीची कुळस्त्रामिणी ॥ २३ ॥
 कुळची पाळिलें आह्वा । रक्षिलें बहुतांपरीं ।
 बाळकु काय मातेचें । उत्तीर्ण होउं पाहतें ॥ २४ ॥
 तैसा मी किंकरु तीचा । विचारें ठावही नसे ।
 तिची ते वैष्णवी माया । तारिते मारिते जनीं ॥ २५ ॥
 शक्तीनें पावती सुखें । शक्ती नस्तां विटंबना ।
 शक्तीनें नेटका प्राणी । वैभवे भोगितां दिसे ॥ २६ ॥
 कोण पुसे अशक्ताला । रोगीसे बराडी दिसे ।
 कळा नाहीं कांति नाहीं । युक्ति बुधी दुरावली ॥ २७ ॥

साजिरी शक्ती तों काया । काया मायाचि वाढवी ।
 शक्ती तों सर्वही सुखें । शक्ती आनंद भोगवी ॥ २८ ॥
 सार संसार शक्तीनें । शक्तीनें शक्ति भोगिजे ।
 शक्त तो सर्वही भोगी । शक्तीवीण दरिद्रता ॥ २९ ॥
 शक्तीनें मिळतीं राज्यें । युक्तीनें यत्न होतसे ।
 शक्ती युक्ती जये ठाई । तेथें श्रीमंत धांवती ॥ ३० ॥
 युक्ती ते जाड कळा । विशक्तीसी तुळणा नसे ।
 अचूक चुकेना कोठें । त्याचीं राज्यें समस्तही ॥ ३१ ॥
 युक्तीनें चालती सेना । युक्तीनें युक्ति वाढवी ।
 संकटीं आपणा रक्षी । रक्षी सेना परोपरीं ॥ ३२ ॥
 उदंड खस्तिचीं कामें । मर्द माखुनि जातसे ।
 नामर्द काय तें लंडी । सदा दुश्चीत लालची ॥ ३३ ॥
 फित्ख्यानें बुडतीं राज्यें । खबदारी असेचिना ।
 युक्ती ना शक्ती ना बेगी । लोक राजी असेचिना ॥ ३४ ॥
 बेदोदी बेकैद सेना । कारबारीच चोरटे ।
 धण्यासी राखणें राजी । कदा काळीं घडेचिना ॥ ३५ ॥
 चोरटीं होरटीं तुदें^१ । नासकें लांच इच्छिती ।
 लौढीचे दुरी घालावे । मारावे राजकारणें ॥ ३६ ॥
 सेवकां आवरूं नेणें । तो राजा मूर्ख जाणिजे ।
 मूर्खाचें राज्य राहेना । कोणाचें कोण ऐकतो ॥ ३७ ॥
 लोकांसी राखणें राजी । तें राज्य प्रबळे बळें ।
 बंद बेबंद जाणावे । तांबे तांबे परोपरीं ॥ ३८ ॥

१ वेळेला. २ दाद नाही अशी. ३ शिस्त नाही अशी. ४ हटवादी.
 ५ गर्विष्ठ, लब्धप्रतिष्ठ. ६ समुदाय.

खरळ खोचर काढावे । तंदुळासारिखे खडे ।
 खरें तें आदरें ध्यावें । खोटें सर्वत्र टाकित्ती ॥ ३९ ॥
 सगट सारिखें जेथें । तेथें होते बराबरी ।
 सारें गार कळेना कीं । जाणते नेणते जनीं ॥ ४० ॥
 कांहीं येक परीक्षावें । शोधावें बहुतांपरीं ।
 नेटकें कार्य साधावें । रोधावें कुटिळा जना ॥ ४१ ॥
 असो हें बोलणें जालें । युक्तीवीण कामा नये ।
 युक्तीला पाहिजे शक्ती । तस्मात् शक्ती प्रमाण हे ॥ ४२ ॥
 मुक्त केल्या देवकोडी । सर्वहि शक्तिच्या बळें ।
 समर्थ भवानी माता । समर्था वरु दीधला ॥ ४३ ॥
 मला तों प्रत्ययो नाहीं । मानेना याच कारणें ।
 मानेना अनुमानेना । काय कैसें कळेचिना ॥ ४४ ॥
 अंतरीं कल्पना केली । येकांतीं बोलिलों बहु ।
 रक्षिता देव देवांचा । त्याचा उछाव इच्छिला ॥ ४५ ॥
 इच्छा पूर्ण करी माता । वाढवी बहुतांपरीं ।
 दयाळु मयाळु माता । स्वभावे जाणती कळा ॥ ४६ ॥
 जीवींचा पुरला हेतु । कामना मनकामना ।
 घमंड जाहालें मोठें । घबाड साधलें बळें ॥ ४७ ॥
 रामवरदायनी माता । दासें धुंडुन काढिली ।
 बोळखी पाडितां ठाई । भिन्न भेद असेचिना ॥ ४८ ॥
 तुझा मी मी तुझा माते । ऐसें हें बोलणें नव्हे ।
 तुझी तूं तूं तुझी माता । जगज्जोती कृपाळुवे ॥ ४९ ॥
 उदो उदो तुझा उदो । जाहला सचराचरीं ।
 गोंधळु घातला देवीं । ब्रह्माविष्णुमहेश्वरीं ॥ ५० ॥

सख्य हैं जाहालें मोठें । आवडी सांगतां नये ।

असो हें जीविचें जीवीं । सुखानंद चहूंकडे ॥ ५१ ॥

बोळतां भवानी माता । महींद्र दास्य इच्छिती ।

बोलणें हें प्रचीतीचें । अन्यथा वाउगें नव्हे ॥ ५२ ॥

भक्त ते पावती खुणे । माता सर्वास वाढवी ।

वाढवी आपल्या लोभें । मायाजाळें परोपरीं ॥ ५३ ॥

मुलांची लाज मातेला । सीकवी सरसें करी ।

लोभें लोभेंचि शृंगारी । आपुलीं भूषणें तया ॥ ५४ ॥

जीवं त्या बाळकापासीं । आखंड लाविला असे ।

स्वहित कळेना त्याला । सिकवीते बहु बहु ॥ ५५ ॥

मातेसी काय चोरावें । सर्वहि ठाउकें तिला ।

उतीर्ण व्हावया नाहीं । तेचि ते सचराचरीं ॥ ५६ ॥

बोलणें चालणें तीचें । देखणें चाखणें सदा ।

आखंड खेळते आंगीं । प्राणिमात्रांचिये पाहा ॥ ५७ ॥

॥ इतिश्री अध्यात्मसार ॥

श्रीसमर्थांची कविता ज्या वेळीं जी वाचावी ती गोड लागते, पुनःपुन्हां वाचावीशी वाटते व असें वाटतें कीं, इतकी गोड कविता दुसरी क्वचित्च असेल, दुसऱ्या दिवशीं दुसरी एकादी कविता आढळते व तिचेंच वेड लागतें, सारांश, समर्थांची सर्व च कविता गोड आहे, तिच्यांत निवडानिवड नाहीं, पण, ह्या क्षणाला मात्र ह्या अध्यात्मसाराइतकें दुसरें कांहीं च गोड लागत नाहीं. ह्यापेक्षां त्याविषयीं एक शब्द जास्त लिहिण्यास मी असमर्थ आहे, निष्ठावंत मुलांनीं तें पाठ करावें ! त्याचा साक्षात्कार होण्याचें भाग्य कोणाचें आहे ! महाराष्ट्रसद्गुरूच्या मुखांतून निघालेलें हें अध्यात्मसार महाराष्ट्रांतील तरुणांच्या हृदयांत बिंबून ते खरे वेदांती बनावेत अशी प्रार्थना करून ह्या भाग संपवितों,

॥ श्रीराम ॥

४

श्रीरामदासस्वामी आणि श्रीशिवाजीमहाराज

घोळतां भवानी माता ।

महींद्र दास्य इच्छिती ।

बोलणें हें प्रचीतीचें ।

अन्यथा वाउगें नव्हे ॥

श्रीरामदास

श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदास स्वामी आणि सच्छिष्य श्रीशिवाजीमहाराज यांचा परस्परसंबंध कशा प्रकारचा होता, यासंबंधाने अनेकांचे अनेक तर्क आहेत; परंतु माझ्या अल्प मतीला असे वाटते की, या दोघां सत्पुरुषांसंबंधाने अजून पुष्कळ कागदपत्रे उपलब्ध व्हावयाची आहेत व जी थोडी झाली आहेत ती अप्रकाशित आहेत, तेव्हां अशा स्थितीत, मुळीच पुरावा नसतां किंवा अर्धवट पुराव्याच्या जोरावर, पूर्वसंस्कारानुरूप मनांत येणाऱ्या आप-आपल्या बऱ्या वाईट कल्पना प्रदर्शित करणे इष्ट नव्हे.

श्रीसमर्थ व श्रीशिवाजीमहाराज यांच्या संबंधाचा पत्रव्यवहार अत्यन्त महत्त्वाचा असला पाहिजे. हा पत्रव्यवहार मिळविण्यासाठी करावी तितकी खटपट थोडी च होणार आहे. महाराष्ट्राच्या इतिहासातील अत्यन्त मनोरम असा काळ झटला ह्यणजे श्रीसमर्थ व शिवाजीमहाराज यांचा होय. महाराष्ट्राला अक्षयी मार्गदर्शक असा हा काळ आहे. कसा हि पडता काळ आला तरी त्यांतून नीतिन्यायाला न चुकवितां पार पडून पुनरपि डोकें वर कसे काढावें, हें महाराष्ट्रास हा काळ सर्वकाळ शिकवीत राहिल. ज्या दिवशी महाराष्ट्रास ह्या काळाचा विसर पडेल, तो दिवस महाराष्ट्राच्या दुर्भाग्याचा समजला पाहिजे; आणि जेव्हा महाराष्ट्रास त्याची आठवण राहिल, तेव्हा अभ्युदयाविषयी निराश होण्याचें त्यास कारण नाही.

अशा त्या काळाविषयी व विशेषतः त्या काळांत जे दोन थोर पुरुष परमेश्वरी कृपेने व महाराष्ट्राच्या भाग्याने अवतीर्ण झाले होते, त्यांच्याविषयी अजून आपणांस किती तरी माहिती व्हावयाची राहिली आहे ! रामदासी सां-

प्रदाय, त्या सांप्रदायाची ऐहिक आणि पारमार्थिक कामगिरी, सांप्रदायांतील कर्ते पुरुष, सांप्रदायाची समर्थकालीन व नंतरची स्थिति, यांविषयीं अजून कांहीं च पुरावा प्रकाशित नाहीं झटलें तरी चालेल. श्रीशिवाजीमहाराजांच्या संबंधानें कांहीं तुरळक कागदपत्रें अलिकडे प्रसिद्ध झालीं आहेत, परंतु महाराजांचा व सांप्रदायाचा संबंध कितपत होता याविषयीं आपणांस सामान्य कल्पनेपलिकडे निश्चित असें अद्यापि कांहीं च ज्ञान नाहीं.

हें ज्ञान होणें अगत्य आहे आणि ह्मणून तत्संबंधीं कागदपत्रांचा पुरावा मिळवून प्रसिद्ध करणें महाराष्ट्राचें कर्तव्य होय. ह्या कर्तव्याला स्मरून आपल्या हातून सांप्रदायाची कांहीं सेवा घडावी, अशी सभेची उत्कट इच्छा आहे. आतांपर्यंत, अशा कागदपत्रांचा थोडा फार संग्रह झाला आहे व आणखी होण्याची सभेला पूर्ण आशा आहे. हा सर्व संग्रह प्रकाशित होईपर्यंत आपआपले अभिप्राय प्रदर्शित करण्यास कोणी उतावीळ होऊं नये, अशी जरी सभेच्या तर्फें माझी नम्र विनंति आहे, तरी मी स्वतः एका बाबतींत जो उतावीळपणा करीत आहे, त्याबद्दल वाचकांनीं क्षमा करावी. श्रीसमर्थकालीन कागदपत्रांचा एक स्वतंत्र भाग आह्मी प्रसिद्ध करणार आहोंत; परंतु आतांपर्यंत उपलब्ध झालेल्या कागदपत्रांतून जें पत्र वारंवार वाचून आह्मांस अत्यानंद होतो, तें पत्र आणखी दोन चार वर्षे महाराष्ट्रवाचकांपासून लपवून ठेवण्याइतका धीर आह्मांस नाहीं. सदरहु पत्राची एक प्रत प्रथम आह्मांस सज्जनगडावर मिळाली व नंतर ताडून पाहण्यास सातारा जिल्ह्यांत दोन ठिकाणीं दोन प्रती मिळाल्या. तें पत्र नुसतें वाचण्यास सुद्धां गोड आहे च, पण त्यापासून जीं कित्येक अनुमानें निघणार आहेत, तीं फार महत्त्वाचीं आहेत. ह्मणून तें पत्र आज येथें वाचकांस प्रेमपूर्वक सादर करितों.

श्री

श्रीरघुपती

श्रीमारुती

श्रीसद्गुरुवर्य श्रीसकलतीर्थरूप श्रीकैवल्यधाम श्रीमहाराज श्रीस्वामी

स्वामीचे सेवेसीं

चरणरज शिवाजी राजे यानी चरणावरी मस्तक ठेऊन विज्ञापना जे मजवर कृपा करुनु सनाथ केले आज्ञा केली कीं तुमचा मुख्य धर्म राज्यसा-

धन करुनु धर्मस्थापना देवब्राह्मणाची सेवा प्रजेची पीडा दूर करुन
 पाळण रक्षण करावे हें व्रत संपादून त्यांत परमार्थ करावा तुम्ही जें मनीं धराल
 तें श्री सिद्धीस पाववील त्याजरून जो जो उद्योग
 केला व दुष्ट तुरुक लोकाचा नाश करावा विपुळ द्रव्य करुनु राज्यपरंपरा
 अक्षई चालेल ऐशीं स्थळें हुर्घट करावी ऐसें जें जें मनीं धरिलें ते ते स्वा-
 भीनीं आशिर्वादप्रतापें मनोरथ पूर्ण केले याउपरी राज्य सर्व संपादिलें तें-
 चरणीं अर्पण करुनु सर्व काळ सेवा घडावी ऐसा विचार मनीं आणिला
 तेव्हां आज्ञा जाहाली कीं तुम्हास पूर्वीं धर्म सांगितले ते च करावेस तीच
 सेवा होय ऐसें आज्ञापिले यावरून निकट वास घडुनु वारंवार दर्शन
 घडावें श्री ची स्थापना कोठें तरी होऊनु
 सांप्रदाय शिष्य व भक्ती दिगंत विस्तीर्ण घडावी ऐसी प्रार्थना केली
 तेही आसमंतात गिरिगव्हरीं वास करुनु चाफळीं श्री ची
 स्थापना करुनु सांप्रदाय शिष्य दिगंत विस्तीर्णता घडली त्यास,
 चाफळीं श्री ची पूजा मोहोछाव ब्राह्मणभोजन अतिथि
 इमारत सर्व यथासांग घडावे जेथें जेथें श्री च्या मूर्तिस्थापना
 जाहाली तेथें उछाव पूजा घडावी यास राज्य संपादिले यांतील ग्रामभूमि
 कोठें काय नेमावी ते आज्ञा व्हावी तेव्हां आज्ञा जाहाली कीं विशेष उपा-
 धीचें कारण काय तथापि तुमचे मनीं श्री ची सेवा घडावी हा
 निश्चय जाहाला त्यास येथाअवकाश जेथें जें नेमावेसें वाटेल तें नेमावें व
 पुढें जसा सांप्रदायाचा व राज्याचा व वंशाचा विस्तार होईल तैसें करीत
 जावें याप्रकारें आज्ञा जाहाली यावरुनु देशांतरीं सांप्रदाय व श्री
 च्या स्थापना जाहाल्या त्यास ग्रामभूमीचीं पत्रें करुन पाठविलीं श्री
 सानिध चाफळीं एकशे एकवीस गांव सर्वमान्य व एकशे एकवीस गांवीं अ-
 करा विघेप्रमाणें भूमि व अकरा स्थळीं श्री ची स्थापना जाहाली
 तेथें नैवेद्य पूजेस भूमि अकरा विघेप्रमाणें नेमिले आहेती ऐसा संकल्प केला
 आहे तो सिद्धीस नेहण्याविषयीं विनंति केली तेव्हां संकल्प केला तो परंपरेनें
 सेवटास न्याहावा ऐसी आज्ञा जाहाली त्याजरून सांप्रत गाऊ व भूमी

नेमिले.....तपशील

{ येथें तेहतीस गांवें, ४१९ विघे जमीन, एक
कुरण व १२१ खंडी धान्य यांचा सविस्तर
तपशील आहे. }

येकूण दरोबस्तं सर्वमान्य गांऊ तेहेतीस व जमीन विघे गाऊगना चारशे
येकोणीस व कुर्ण येक व गळ्हा खंडी एकशे एकवीस श्री
चे पूजा उछाहाबद्दल संकल्पांतील सांप्रत नेमिले व उछाहाचे दिवसास व
इमारतीस नक्ती ऐवज व धान्य समयाचे समयास प्रविष्ट करीन येणें करोन
अक्षई उछाहादि चालविण्याविषीं आज्ञा असावी राज्याभिषेक ५ कालयु-
क्ताक्षी नाम संवत्सरे आश्विन शुद्ध १० दशमी बहुत काय लिहिणें हे
विज्ञापना

ह्मणजे ह्या बहुमोल पत्रावर श्रीशिवाजीमहाराजांचा शिकामोर्तब
होऊन आज बरोबर २२८ वर्षे झालीं. किती तरी महत्वाचें हें पत्र आहे!
श्रीसमर्थ आणि श्रीशिवाजीमहाराज यांचा जो संबंध होता, त्याचा बराचसा
उलगडा या पत्रानें होत आहे. कसा तो आपण पाहूं.

प्रथमतः मनांत असें येतें कीं, श्रीशिवाजीमहाराजांची साक्षरता जर
सिद्ध असेल, तर हें संबंध पत्र त्यांच्या हातचें असण्याचा संभव फार आहे.
अस्सल पत्र उपलब्ध होईल तर केवढी मौज होणार आहे. महाराजांचें स्व-
दस्तुरचें एक पत्र महाराष्ट्रास आज विनमोल आहे. “ श्रीसद्गुरुवर्य श्रीसकल-
तीर्थरूप श्रीकैवल्यधाम श्रीमहाराज श्रीस्वामी ” हा मायना यापुढें सद्गुरूला
पत्र लिहितांना सांप्रदायिकांनीं उपयोगांत आणावा अशी शिफारस आहे.
सांप्रदायाला आरंभ झाला त्या काळाचा तो मायना आहे. ज्यांच्याकरितां
श्रीसमर्थाचा अवतार त्या गोब्राह्मणप्रतिपालक महाराष्ट्राज्यसंस्थापकांनीं तो
योजिलेला आहे. अर्थात् सर्व सांप्रदायिकांनीं त्याचें अनुकरण करणें इष्ट
आहे. नुसत्या या मायन्यावरून देखील महाराजांची निष्ठा व्यक्त होत
नाहीं काय ?

“ चरणरज शिवाजी राजे ” हे शब्द काय नुसते पोकळ आहेत ?
तो काळ लाडूलचालनाचा, दिखाऊपणाचा किंवा ढोंगाचा नसून, स्पष्टवक्तेप-

णाचा, सरळ वर्तनाचा, खऱ्या प्रेमाचा, सत्यनिष्ठेचा, धैर्याचा आणि संत-जनसेवेचा होता. हे च गुण महाराष्ट्रधर्म शिकवितो व हे च गुण महाराष्ट्रसमाजाचे स्वाभाविक होत. परिस्थिति पालटल्यामुळे ह्या गुणांची आपणांस आज ओळख राहिली नसेल, आज महाराष्ट्रसमाजाच्या ठिकाणीं विपरीत गुण दिसत असतील, पण तो त्याचा स्वभाव नसून, ते विपरीत गुण आगंतुक होत. सांप्रदायिकांनीं या गोष्टीचा विचार केला पाहिजे. सारांश, “ चरणरज शिवाजी राजे ” ही नुसती लिहिण्याची पद्धत नसून श्रीसमर्थांच्या ठायीं महाराजांची लीनता किती होती, ती या शब्दरचनेवरून व्यक्त होत आहे.

प्रस्तुतचें पत्र मननपूर्वक वाचलें ह्मणजे कालक्रमानुसार निरनिराळ्या ठळक अकरा प्रसंगांचा त्यांत उल्लेख आहे, असें दिसतें. किंबहुना, श्रीसमर्थांची भेट झाल्यापासून तों पत्राच्या मित्तीपर्यंतचा वृत्तान्त सारांशरूपानें महाराजांनीं या पत्रांत नमूद केला आहे. ते अकरा प्रसंग येणेंप्रमाणें:—

(१) श्रीसमर्थांनीं महाराजांवर अनुग्रह करून आज्ञा केली कीं, तुमचा मुख्य धर्म राज्यसाधन करुनु धर्मस्थापना, देवब्राह्मणाची सेवा व प्रजेची पीडा दूर करून पाळण रक्षण करणें हा होय. अनुग्रह झाला त्या च वेळीं श्रीसमर्थांनीं आशिर्वाद दिला कीं, तुम्ही जें जें मनीं धराल तें तें श्री सिद्धीस पाववील.

(२) त्याजवरून, महाराजांनीं जो जो उद्योग केला त्यांत त्यांना यश येऊन त्यांचें सर्व मनोरथ स्वामींच्या आशिर्वादप्रतापेंकरून पूर्ण झाले.

(३) याउपरी, महाराजांनीं संपादिलेलें राज्य श्रीसमर्थचरणीं अर्पण करून, सर्वकाळ सद्गुरुसेवा घडावी ह्मणून इच्छा प्रदर्शित केली.

(४) तेव्हां, पूर्वी सांगितलेल्या धर्माप्रमाणें वर्तन करणें ही च सेवा होय, अशी श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहली.

(५) यावरून, निदान मग कोठेंतरी निकट वास घडुनु सद्गुरुचें वारंवार दर्शन घडावें व श्रीची स्थापना कोठेंतरी होउनु सांप्रदाय दिगंत वाढावा अशी महाराजांनीं प्रार्थना केली.

(६) तेही, स्वतः आसमंतात गिरिगव्हरीं वास करुनु श्रीसमर्थांनीं चाफळीं श्रीची स्थापना केली व सांप्रदाय दिगंत वाढला.

(७) त्यास, चाफळीं श्रीची पूजा, महोत्सव इत्यादि धर्मकृत्यें यथासांग चालावीं व श्रीमारुतीच्या मूर्ति जेथें जेथें स्थापना झाल्या होत्या तेथें तेथें नित्यपूजा व उत्सव व्हावा यासाठीं ग्रामभूमि कोठें काय नेमावी ह्मणून आज्ञा व्हावी, अशी महाराजांनीं प्रार्थना केली.

(८) तेव्हां, श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहली कीं, विशेष उपाधीचें कारण नाही, तथापि श्रीची सेवा घडावी हा तुमचा कृतनिश्चय असल्यामुळे यथावकाश जेथें जें नेमावेंस वाटेल तें नेमावें व पुढें जसा सांप्रदायाचा, राज्याचा व वंशाचा विस्तार होईल तैसें करित जावें.

(९) यावरून, देशांतरीं सांप्रदाय व श्रीमारुतीच्या स्थापना जाहल्या त्यास ग्रामभूमीचीं पत्रें करून महाराजांनीं पाठविलीं व चाफळास श्रीसंनिध १२१ गांव सर्वमान्य व १२१ गांवीं ८११ विघेप्रमाणें भूमि व ११ गांवीं श्रीमारुतीकडे ८११ विघेप्रमाणें भूमि नेमण्याचा आपण केलेला संकल्प कळवून तो सिद्धीस नेण्याविषयीं विनंती केली.

(१०) तेव्हां, केलेला संकल्प परंपरेनें शेवटास न्यावा ह्मणून श्रीसमर्थांची आज्ञा जाहली.

(११) त्याजवरून, सांप्रत ह्मणजे शके १६०० आश्विन शुद्ध दशमीस संकल्पित १२१ गांवांपैकीं ३३ गांव सर्वमान्य व १४५२ विघ्यांपैकीं ४१९ विघे भूमि, शिवाय एक कुरण व १२१ खंडी धान्य नेमण्यांत आलें, त्याचा तपशील देऊन, शिवाय उत्सवप्रसंगीं व इमारतीकडे नक्त ऐवज व धान्य समयाचे समयास पाठवीत जाईन असें अभिवचन देऊन अक्षरीं उत्सवादि चालविण्याविषयीं महाराजांनीं श्रीसद्गुरुची आज्ञा मागितली.

सारांश, हें पत्र ह्मणजे श्रीसमर्थ व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा जो परस्परसंबंध त्याचा संक्षिप्त इतिहास होय. त्याजवरून, याउपरी, तेव्हां, यावरून, तेही, त्यास इत्यादि प्रकारें अकरा हि प्रसंगांचा संबंध कसा जोडला गेला आहे व त्यावरून कालानुक्रमाची मी केलेली कल्पना बरोबर आहे किंवा नाही याचा निर्णय वाचकांनीं करावा. माझ्या समजुतीनें या पत्रावरून पुढील गोष्टी सिद्ध होतात:-

(१) श्रीशिवाजीमहाराजांस श्रीसमर्थांचा अनुग्रह होता.

(२) राज्यसाधन करण्याचा कानमंत्र समर्थानीं महाराजांना सांगितला. राज्यसाधन कशासाठी करावयाचें ? धर्मस्थापना, देवब्राह्मणसेवा व प्रजापालन होण्यासाठी.

(३) राज्यसाधन करून या गोष्टी साधणें हाच महाराजांचा मुख्य धर्म होय, असा श्रीसमर्थांचा त्यांना उपदेश होता. क्षत्रियाचा परमार्थ हाच.

(४) तुमचे सर्व मनोरथ श्रीरघुपति पूर्ण करील असा शिवाजीमहाराजांना श्रीसमर्थांचा आशिर्वाद होता. केवढी पुण्याई ! श्रीसमर्थांसारखे आपले पाठिराखे आहेत, याचा महाराजांना केवढा तरी आधार वाटला असला पाहिजे.

(५) आपल्या एकंदर उद्योगाला यश आलें, दुष्ट लोकांचा नाश झाला, विपुल द्रव्य मिळून राज्यास बळकटी आणणारे गड, कोट, किल्ले बांधले गेले, इत्यादि आपले सर्व मनोरथ पूर्ण झाले, हा स्वामींच्या चरणाचा प्रताप होय, असा महाराजांचा पूर्ण विश्वास होता.

(६) अशा सद्गुरूंच्या चरणीं सर्व राज्य अर्पण करून अखंड सद्गुरूसेवा घडावी, राज्यापार्थी सद्गुरुचरण अंतरतलिल तर नको तें राज्य, अशी वैराग्यवृत्ति महाराजांच्या ठिकाणीं उद्भवली होती.

(७) अशा वेळीं समर्थानीं महाराजांना राजनीतिपर बोध करून क्षात्रधर्म सांगितला व तदनुरूप वर्तन करणें हीच आपली सेवा होय, अशी आज्ञा केली.

(८) राज्य सद्गुरुचरणीं अर्पण केलें असतां, सद्गुरु तें पतकरीत नाहीत व स्वतः राज्यसाधन करीत असावें तर अखंड सेवा घडत नाही, तेव्हां मग निदान वारंवार दर्शन घडावें, ह्मणून श्रीरघुपतीची कोठेंतरी स्थापना होऊन सांप्रदाय दिगंत वाढावा, अशी महाराजांनीं समर्थांची करुणा भाकिली आणि त्यावरून मग श्रीसमर्थानीं चाफळास श्रीरघुपतीची स्थापना केली.

(९) ह्मणजे चाफळास श्रीरघुपतीची स्थापना होण्यापूर्वी श्रीरामदासस्वामी व छत्रपतिशिवाजीमहाराज यांची भेट झाली होती, ही गोष्ट निर्विवाद होय. किंबहुना, राज्यसंपादन करण्यापूर्वीच महाराजांनीं श्रीसमर्थचरणांचा आश्रय केला होता, असें वरील सर्व कलमांचा साकल्यानें विचार

केला तर दिसतें. राज्यसाधन करण्याची स्फूर्ति महाराजांच्या ठिकाणीं समर्थींनीं उत्पन्न केली, असें हि अनुमान काढण्यास अस्पष्ट आधार या पत्रांत मिळत आहे.

(१०) श्रीसमर्थ उपाधींचा विस्तार करीत, परंतु त्यांत स्वतः सांपडत नसत. चाफळास श्रीरामाची स्थापना झाली, तरी ते स्वतः गिरिगव्हरीं च वास करीत.

(११) समर्थींनीं स्थापन केलेले असे अकरा च मारुती होत.

श्रीसमर्थींची व महाराजांची प्रथम भेट केव्हां झाली, या वादग्रस्त प्रश्नाचा निकाल लावण्यास वरील पत्राची वरी च मदत होईल. किंबहुना, या पत्रावरून या प्रश्नाचा कायम निकाल लागतो, असें ह्मटव्यास हरकत नाही. महाराजांना सनाथ करून श्रीसमर्थींनीं त्यांना पहिली आज्ञा केली कीं, “ तुमचा मुख्य धर्म राज्यसाधन करुनु धर्मस्थापना, देवब्राह्मणाची सेवा, प्रजेची पीडा दूर करून पाळण रक्षण करावे, हें व्रत संपादून त्यांत परमार्थ करावा. ” यावरून राज्यसाधन करण्याची मूळ शिक्षा महाराजांसारख्या सन्धिष्याला श्रीसमर्थींनीं लावली कीं काय, असें नुसतें मनांत येतें. परंतु ही कल्पना खरी ठरण्यास, यापेक्षां आणखी जास्त आधार पाहिजे, हें उघड आहे. “ दुष्ट तुरुक लोकांचा नाश करावा, विपुल द्रव्य करुनु राज्यपरंपरा अक्षई चालेल ऐशीं स्थळें दुर्घट करावी ऐसें जे जे मनीं धारिलें ते ते स्वामींनीं आशिर्वादप्रतापें मनोरथ पूर्ण केले. ” यांत हि दुष्ट व्यक्तींचा उल्लेख नाही किंवा दुर्घट स्थळांचा नामनिर्देश नाही, त्यामुळें नक्की शक ठरविता येत नाही. पण वरील दोन्ही वाक्ये एकत्र वाचलीं ह्मणजे महाराजांच्या राजकारणपर कारकीर्दीच्या अगदीं आरंभींच्या काळाला अनुलक्षून हे उल्लेख असावेत असें मानण्याकडे मनाचा विशेष कल होतो. परंतु ज्या कल्पना या एक दोन वाक्यांवरून नुसत्या मनांत येतात, त्यांचा निर्णय पुढील दोन तीन वाक्यांत कायमचा होत आहे. सहस्रचरणीं सर्व राज्य अर्पण करून अखंड सेवा घडावी असा महाराजांचा विचार श्रीसमर्थींनीं खोडून काढल्यावर महाराजांनीं, “ निकट वास घडुनु वारंवार दर्शन घडावें, श्रीची स्थापना कोठें तरी होउनु सांप्रदाय, शिष्य व भक्ती दिगंत विस्तीर्ण घडावी, ऐसी प्रार्थना केली. तेही, आसमंतात गिरिगव्हरीं वास करुनु चाफळीं

श्रीची स्थापना करुनु सांप्रदाय शिष्य दिगंत विस्तीर्णता घडली.” यावरून इतकी गोष्ट निःसंशय ठरते कीं, चाफळास श्रीची स्थापना होण्याच्या पूर्वी कोठें तरी श्रीची स्थापना व्हावी ह्मणून महाराजांनीं समर्थांची प्रार्थना केली होती व त्यावरून मग चाफळास श्रीरघुपतीची स्थापना झाली. ती स्थापना कोणत्या सालीं झाली ही गोष्ट कागदपत्रांच्या आधारानें ठरली ह्मणजे उभयतांच्या भेटीचा काळ कांहींसा निर्णित होईल. चाफळास श्रीची स्थापना, निदान शके १५८० च्या पूर्वी झाली होती, इतकी गोष्ट खरी. कशी, तें इतक्यांत च पाहूं. पांच, चार उत्सव मसुरेंत जाहल्यानंतर शके १५७० त चाफळास श्रीची स्थापना होऊन उत्सव सुरू झाला, असें हनुमंतस्वामी सांगतात. हा शक बरोबर नाही असें मानण्याला कांहीं च जागा नाही. तो बरोबर असेल तर शके १५७० च्या पूर्वीच किंवा सुमारास उभयतांची भेट झाली, असें ठरतें.

पण मग, श्रीमत् दासबोधाच्या प्रस्तावनेंत सामान्य विचिकित्सा करितांना, फाल्गुन शु. २ शके १५८० चें भास्करगोसावी यांचें दिवाकरगोसावी याप्रति जें पत्र दिलें आहे, त्याची वाट काय? तसें च रा. रा. गोविंद काशीनाथ चांदोरकर यांनीं ज्येष्ठ व. १३ शके १८२८ रोजी “केसरी” पत्रांत एक पत्र प्रसिद्ध करून एका अस्सल पत्राच्या आधारें असें सिद्ध केले होते कीं, शके १५९४ त महाराजांची व समर्थांची प्रथम भेट झाली. तेव्हां हा काय घोटाळा आहे?

हा घोटाळा इतःपर राहूं नये ह्मणून हीं दोन्ही पत्रें प्रथम येथें उतरून घेऊं व त्यांचा अर्थ कसा करावयाचा तें पाहूं.

श्रीराम

रघुवीर

श्रीगुरु भक्तपरायण मोक्षश्रिया विराजित दिवाकर गोसावि याप्रती भास्कर गोसावि नमस्कार विनंती उपरि श्री _____ चे उच्छा-
हास होंनु पन्नास भिक्षेस मिळाले ते भानजीगोसाविवरावर पाठविले पावतील शिवाजी राजे यांच्याकडे भिक्षेस गेलों त्यानी विचारिले तुम्ही को-
ठील कोण कोणा ठिकाणी असता त्यावरून अह्मी बोललो की अह्मी रामदासी श्रीसमर्थांचे शिष्य चाफळास राहतो मग ते बोलले की ते कोठे राहतात व

मूळ गांव कोण त्याजवरून मी सांगितले की गंगातीरीचे जांबेचे राहणार
 प्रस्तुत चाफळास मठ करून श्री देवाची स्थापना करून
 उत्साह मोहोत्साव चालु करून आह्मा सर्वत्रास आज्ञा की तुम्ही भीक्षा करून
 उत्साह करित जावा ऐसे सांगितल्यावरून अह्मी हिंडत आहो असे बो-
 लतांच राजेश्रीनी दत्ताजीपंत वाकेनिविस यास प्रतिवर्षी श्री
 चे उत्साहास दोनशे होंनु देत जाणे ह्यणुन पत्र पाठविले ते होंनु समयास
 येतील कळावें फाल्गुन शुद्ध २ शके १५८० हे विनंती

असें हें एक पत्र आहे व तें श्रीमत् दासबोधाच्या प्रस्तावनेत नकले-
 वरून दिलें होतें. ती नकल आह्मांस दिवाकर गोसावी यांचे वंशज चाफळास
 होते त्यांचेकडून मिळाली होती. पुढें रा. चांदोरकर यांनी दिवाकरांचे
 आणखी एक वंशज मालेगांवाकडे आहेत त्यांचेकडून कांहीं पत्रें मिळविली,
 त्यांत अस्सल ह्यणुन वरील पत्र होतें, त्यावरून तें वर देण्यांत आलें आहे.
 दुसरें पत्र हि रा. चांदोरकर यांनी मिळविलेल्या पत्रांत च आहे. तें पत्र जसे-
 च्या तसें उतरून घेतों.

श्रीराम

श्रीरामदासस्वामी

श्रीगुरुभक्तपरायण राजमान्य राजेश्री दिवाकर गोसावि यासी

प्रतिपूर्वक केशव गोसावि नमस्कार उपरी येथील कुशल आपण पत्र
 पाठविले ते पावले मजकुर समजला राजेश्री शीवराजे भोसले हे
 समर्थांचे भेटीस येणार ह्यणोन लिहीले ते समजले मी येणार होतो परंतु
 माझी प्रकृती फार बीघडली येणे होत नाही मी इकडून अकास येणेसाठी
 लिहीले परंतु अकाचेही येणे व्हावयाचे नाही गावी भानजी गोसावी तेथे अ-
 सतील राजे यांची पहिलीच भेटी आहे वाडीचे लोकास खटपटेस अणावे
 उपयोग होईल झाडी बहुत आहे इकडून उदईक त्रिंबक गो व विठ्ठल गो
 व दत्तात्रय गो उदईक पाठउन देतो श्री चे उत्सा-
 वास भीक्षेचे धान्य जे मिळाले ते अश्वत्थभट मसुरकर यासमागमे पाठ.

विले दत्ताजीपंताकडून दोनशे हॉनु उत्सावास पाठविले ते अले असतील लोभ करावा मीती चैत्र वा १ शके १५९४ हे विज्ञप्ति.

अशीं हीं दोन पत्रें आहेत. पैकीं वरील दुसरें पत्र अस्सल असावें असें वाटत नाहीं. पत्रांतील चुकांवरून च ती नकल असावी असें दिसत आहे. केशव गोसावी यांनीं तें दिवाकर गोसाव्यांना लिहिलेलें आहे. केशव गोसावी हे कल्याणमहाराजांचे शिष्य असून उंब्रज मठाचे अधिपति होत. वेणीस्वामीकृत सीतास्वयंवर काव्याची एक सुंदर प्रत केशव गोसावी यांच्या हातची मजजवळ आहे. शिवाय त्यांच्या हातच्या दासबोधाच्या दोन पोथ्या, एक शके १६१८ तील व दुसरी शके १६२४ तील, माझ्या पाहण्यांत आहेत. १६१८ तील प्रत डोमगांवीं मठांत व १६२४ तील उंब्रजेस मठांत आहे. तें अक्षर व या पत्राचें अक्षर अगदीं निराळें आहे. पत्रांतील शकापैकीं ९ चा आंकडा संदिग्ध आहे. तथापि हीं दोन्हीं पत्रें अस्सल असोत किंवा नसोत, तीं खरीं आहेत, असें मानून आपण त्यांचा अर्थ केला पाहिजे.

या प्रकरणांत अगदीं आरंभीं सादर केलेलें पत्र श्रीशिवाजीमहाराजांनीं श्रीसमर्थांस लिहिलेलें आहे. त्यांत जी हकीकत खुद्द महाराज लिहित आहेत, ती अन्यथा असण्याचा लवमात्र संभव नाहीं. त्यांत जो कार्यकारणभाव स्पष्टपणें दर्शित होत आहे, तो ओढाताण करून उडवितां येत नाहीं. सारांश, महाराजांचें पत्र प्रमाणभूत मानून चालल्याशिवाय गत्यन्तर नाहीं. त्यांच्याशीं सकृद्दर्शनीं विरुद्ध भासणारीं पत्रें, एक तर बनावट मानण्यास तयार झालें पाहिजे किंवा त्यांचा अर्थ या पत्राच्या आधारानें लावला पाहिजे.

[१] महाराजांच्या पत्रावरून तर असें दिसतें कीं, राज्यस्थापनेच्या आरंभापासूनच त्यांना श्रीसमर्थांकडून सल्लामसलत मिळत असे. निदानं इतकी गोष्ट खरी कीं, चाफळास श्रीची स्थापना महाराजांच्या विनंतीवरून झाली.

[२] भास्कर गोसाव्यांच्या पत्रावरून चाफळास श्रीचा स्थापना शके १५८० चे पूर्वी च झाली होती, ही गोष्ट निर्विवादपणें सिद्ध होत आहे. ह्यणजे १५८० चे पूर्वीच महाराजांची व श्रीसमर्थांची भेट झाली होती, पण याच पत्रावरून असा भास होतो कीं, १५८० चे फाल्गुन शुद्ध २ पर्यंत महाराजांच्या कानावर श्रीसमर्थांचें जसे काय नांव हि गेलें नव्हतें. महाराजांचें

पत्र उपलब्ध न होतें तर हा च ग्रह दृढ झाला असता. परंतु दासबोधाची प्रस्तावना लिहितांना भास्कर गोसाव्यांच्या पत्रासंबंधानें जो संशय दर्शविला होता तो च आतां खरा ठरूं पाहतो. न जाणो श्रीशिवाजीमहाराजांनीं भास्कर गोसावी यांस ओळख दिली नसावी”, असा त्या वेळीं मीं संशय दर्शविला होता. महाराजांनीं त्यांना ओळख दिली नसावी किंवा भास्कर गोसावी समर्थांचे नवीन शिष्य झाले असून महाराजांचे पूर्वीचे परिचित नसल्यामुळे, महाराजांनीं खात्री करून घेण्यासाठीं त्यांना कांहीं सवाल केले असावेत किंवा खरा प्रकार आणखी कांहीं निराळा च असेल; महाराजांच्या पत्रावरून इतकी गोष्ट निर्विवाद ठरते कीं, १५८० च्या पूर्वी च महाराजांची व समर्थांची भेट झाली होती आणि ह्मणून भास्कर, गोसाव्यांच्या पत्रासंबंधानें कांहीं तरी कल्पनाच बसविली पाहिजे.

[३] केशव गोसाव्यांच्या एकट्या पत्रावरून तर अगदींच अयथार्थ ग्रह होण्याचा संभव होता. शके १५९४ पर्यंत उभयतांची भेट झाली नव्हती, अशी विपरीत कल्पना या पत्रावरून होते. आधीं ही गोष्ट संभवते तरी काय ? महाराजांसारखे स्वराज्यसंस्थापक आणि समर्थांसारखे स्वधर्मसंस्थापक एका च प्रांतांत कित्येक वर्षे प्रयत्न करीत असून हि एकमेकांस भेटल्यावांचून राहते काय ? ठिकठिकाणीं श्रीमाम्हातीची स्थापना व चाफळीं श्रीरघुपतीची स्थापना करून ज्यांचा शिष्यसांप्रदाय दिगंत विस्तीर्ण वाढला होता अशा श्रीसमर्थांची भेट, स्वराज्यस्थापनेच्या कामीं हरएक प्रकारच्या मनुष्याचें सहाय्य घेणारे श्रीशिवछत्रपतिमहाराजांसारखे धोरणी नरवीर यांनीं, घेतल्यावांचून पांच पंचवीस वर्षे जाऊं दिलीं असतीं काय ? शके १५६६ पासून १५९४ पर्यंत ह्मणजे २८ वर्षे उभयतांचे प्रयत्न एका च प्रांतांत एका च अंतिम उद्देशानें मुरूं असून परस्परांची भेट मात्र नाहीं, यावर क्षणभर तरी विश्वास बसतो काय ? पण प्रस्तुतचें महाराजांचें पत्र जर न मिळतें, तर नुसत्या संभवानें, विश्वासानें किंवा कल्पनेनें केशव गोसाव्यांच्या पत्राचा उलगडा करण्याचा माझा प्रयत्न वाचकांनीं निमूटपणें कबूल केला असता कीं काय, याची शंका आहे. सारांश, स्थळ, वेळ, प्रसंग, व्यक्ति इत्यादिकांच्या सापेक्षतेनें च केशव गोसावी यांनीं “ प्रथम भेट ” ह्या शब्दांचा उपयोग आपल्या पत्रांत केला असला पाहिजे, असं मानल्यावांचून दुसरी तोड नाहीं.

जी कथा या दोन पत्रांची ती च इतर उपलब्ध; अंतुनलब्ध पत्रांचे होय. अशी संशयोत्पादक पत्रे आधीं फारशीं नसावयाचीं च. जी अंशतीट त्यांचां अर्थ महाराजांच्या पत्राला धरून च केला पाहिजे. सारांश महाराजांच्या पत्रामुळे अनेक मते व मतांतरे यांचा निकाल लागतो. सदरहु पत्रावरून नि- विवादपणे निष्पन्न होणारे सिद्धान्त अन्यथा मानतां येत नाहींत व यापुढें जो जो कागदपत्रांचा पुरावा उपलब्ध होईल त्यानें या सिद्धांतांची च पुष्टि होणार आहे असा पूर्ण भरंवसा वाटतो. अजून किती तरी पत्रव्यवहार उपलब्ध व्हावयाचा राहिला आहे व जो झाला आहे तो प्रकाशित व्हावयाचा आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदासस्वामी व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा संबंध दर्शविणारा एवढा च पुरावा आहे असें नाहीं. आणखी अनेक प्रकारचा पुरावा आहे. त्या सर्वांचें साद्यंत विवेचन पुढें केव्हां तरी करूं.

तूर्त महाराजांच्या या बहुमोल पत्रावरून ज्या कल्पना मनांत आल्या, त्या येथें नमूद केल्या आहेत. त्यांच्या ग्राह्याग्राह्यतेचा विचार करणें वाच- कांकडे आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदासस्वामी व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा परस्परसंबंध, परस्परप्रेम, सद्गुरूची निरपेक्षता व सच्छिष्याचा अनन्यभाव इत्यादिकांचा अदमास होण्यास हें प्रकरण अंशतः करणीभूत झाल्यास आज जो थोडासा उतावीळपणा केला आहे, तो क्षम्य होईल. महाराष्ट्रास त्या का- लाचें यथार्थ ज्ञान होऊन त्यास आत्मोन्नतीचा मार्ग सद्गुरुकृपेनें दिसावा अशी प्रार्थना करून हें प्रकरण संपवितों.

उपसंहार

चाफळपासून दोन कोसांवर शिरगांव आहे. तेथील मठांत कांहीं काळ श्रीसमर्थांचा वास होता. कल्याणस्वामी, त्यांचे बंधु दत्तात्रयस्वामी व मातुःश्री असे त्रिवर्ग प्रथम या च मठांत रहात असत. पुढें कल्याणस्वामी डोमगांवी गेले व दत्तात्रयस्वामी शिरगांवी च राहिले. दत्तात्रयस्वामींची समाधि शि- रगांवी मठांत आहे. या मठांत बरे च कर्ते पुरुष होऊन गेले. उभ- यता बंधु कल्याणस्वामी व दत्तात्रयस्वामी हे समर्थांचे ग्रन्थ उतरून

जी कथा या दोन पत्रांची ती च इतर उपलब्ध, अनुपलब्ध पत्रांची होय. अशी संशयोत्पादक पत्रे आधीं फारशी नसावयाचीं च. जीं असतील त्यांचा अर्थ महाराजांच्या पत्राला धरून च केला पाहिजे. सारांश महाराजांच्या पत्रामुळे अनेक मते व मतांतरें यांचा निकाल लागतो. सदरहु पत्रावरून निर्विवादपणें निष्पन्न होणारे सिद्धान्त अन्यथा मानतां येत नाहींत व यापुढें जो जो कागदपत्रांचा पुरावा उपलब्ध होईल त्यानें या सिद्धांतांची च पुष्टि होणार आहे असा पूर्ण भरंवसा वाटतो. अजून किती तरी पत्रव्यवहार उपलब्ध व्हावयाचा राहिला आहे व जो झाला आहे तो प्रकाशित व्हावयाचा आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदासस्वामी व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा संबंध दर्शविणारा एवढा च पुरावा आहे असें नाहीं. आणखी अनेक प्रकारचा पुरावा आहे. त्या सर्वांचें साद्यंत विवेचन पुढें केव्हां तरी करूं.

तूर्त महाराजांच्या या बहुमोल पत्रावरून ज्या कल्पना मनांत आल्या, त्या येथें नमूद केल्या आहेत. त्यांच्या ग्राह्याग्राह्यतेचा विचार करणें वाचकांकडे आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ रामदासस्वामी व श्रीशिवाजीमहाराज यांचा परस्परसंबंध, परस्परप्रेम, सद्गुरूची निरपेक्षता व सच्चिछण्याचा अनन्यभाव इत्यादिकांचा अदमास होण्यास हें प्रकरण अंशतः करणीभूत झाल्यास आज जो थोडासा उतावीळपणा केला आहे, तो क्षम्य होईल. महाराष्ट्रास त्या काळाचें यथार्थ ज्ञान होऊन त्यास आत्मोन्नतीचा मार्ग सद्गुरुकृपेनें दिसावा अशी प्रार्थना करून हें प्रकरण संपवितों.

उपसंहार

चाफळपासून दोन कोसांवर शिरगांव आहे. तेथील मठांत कांहीं काळ श्रीसमर्थांचा वास होता. कल्याणस्वामी, त्यांचे बंधु दत्तात्रयस्वामी व मातुःश्री असे त्रिवर्ग प्रथम या च मठांत रहात असत. पुढें कल्याणस्वामी डोमगांवी गेले व दत्तात्रयस्वामी शिरगांवी च राहिले. दत्तात्रयस्वामींची समाधि शिरगांवी मठांत आहे. या मठांत बरे च कर्ते पुरुष होऊन गेले. उभयता बंधु कल्याणस्वामी व दत्तात्रयस्वामी हे समर्थांचे ग्रन्थ उतरून

घेण्यासाठीं शिरगांवास आणित असत अशी आख्यायिका आहे. तेव्हां अशा मठांत तत्कालीन कागदपत्रें, ग्रन्थ वगैरेंची माहिती घेण्यासाठीं गेलों असतां जो संग्रह मिळाला त्यांतील, एका बाडांत असलेला भीमस्वामींचा भक्तलीलामृत ग्रन्थ प्रस्तुत भागांत आरंभी छापला आहे.

दोघां भावांपैकीं एकानें सर्वस्वीं व दुसऱ्यानें प्रपंच साधून देशकार्य व धर्मकार्य करावें, असा सद्गुरूनीं च घालून दिलेला कित्ता कल्याणस्वामी व दत्तात्रयस्वामी यांनीं गिरविला. या उभयतां बंधूपैकीं कल्याणस्वामी ब्रह्मचारी राहिले व दत्तात्रयस्वामी वंशधर झाले. दत्तात्रयस्वामींचे पुत्र राघवस्वामी, राघवस्वामींचे यशवंतस्वामी व यशवंतस्वामींचे पुत्र प्रस्तुत चरित्रकार भीमस्वामी होत. असें दिसतें कीं, नुसतें श्रीसमर्थींचें च चरित्र लिहिण्याचा भीमस्वामींचा आरंभी हेतु होता. शके १७१९ त श्रावण वद्य २ ला त्यांनीं समर्थींचें चरित्र संपविलें, परंतु मग पुढें, मनांत येतील त्या साधूंच्या लीला वर्णन करण्यास त्यांनीं सुरवात केली व ग्रन्थ जसा वाढत गेला तसें त्यास “ भक्तलीलामृत ” असें शेवटीं नांव दिलें. हा शेवट केव्हां केला त्याचा शक दिलेला नाही.

श्रीसमर्थखेरीजकरून ३७ भक्तांच्या आख्यायिका भीमस्वामींनीं दिल्या आहेत; शिवाय अनंताची व अर्जुनाची अशा दोन कथा सांगितल्या आहेत. ३७ भक्तांपैकीं दोन स्त्रिया आहेत. ह्या ३७ भक्तांची निवड भीमस्वामींनीं कोणत्या धोरणानें केलेली आहे, हें कळत नाही. समर्थकालीन रामदासी सांप्रदायांतील कर्त्या पुरुषांचीं चरित्रें भीमस्वामींनीं वर्णिलीं असतीं तर सांप्रदायाचा इतिहास जाणण्यास आज केवढी तरी मदत झाली असती. शके १८२८ पेक्षां १७२८ चे सुमारास रामदासी संतांचीं चरित्रें वर्णन करण्यास साधनें पुष्कळ असलीं पाहिजेत, व भीमस्वामींनीं त्यांचा उपयोग केला असता तर सांप्रदायाचें केवढें कार्य झालें असतें. खुद्द कल्याणस्वामी व दत्तात्रयस्वामी यांचीं चरित्रें एक दोन पानांवर च भागविलीं आहेत, याचें वाईट वाटतें. दासपंचायतनापैकीं जयरामस्वामी व रंगनाथस्वामी, श्रीसमर्थींचे मुख्य मुख्य शिष्य, संतीबाई, वेणाबाई, बहिणाबाई, आकाबाई, गिरिबाई वगैरे रामदासांकित स्त्रिया, इत्यादिकांचा उल्लेख भक्तलीलामृत ग्रन्थांत नसावा, हें नवल आहे.

शके १७१९ मध्ये प्रस्तुतचा ग्रन्थ निर्माण होईपर्यंत वारकरी पंथ आणि रामदासी सांप्रदाय यांच्यांत विरोध नव्हता, हे भीमस्वामींनी जी सरसकट भक्तांची लीला वर्णिली आहे त्यावरून उघड दिसते. असा विरोध पूर्वी नव्हता व केव्हां हि नसला पाहिजे. समर्थसांप्रदायाचे जे मुख्य अंग हरिकथानिरूपण ते वारकरीपंथाचे सर्वस्व होय. अर्थात वारकरी पंथाचा समावेश रामदासी सांप्रदायांत होऊ शकतो. त्यांच्यांत विरोध संभवत नाही व तो उत्पन्न करण्याच्या भरीस कोणी पडू नये हे च उत्तम.

प्रस्तुतचा भक्तलीलामृत ग्रन्थ व इतर कांहीं वाडे शिरगांवमठांतील रा. भ. प. रघुनाथबुवा ऊर्फ लक्ष्मण यशवंत यांचे कारभारी रा. रा. गणपतराव ऊर्फ भाऊसाहेब यांनी आमच्या हवाली केली आहेत. तसे च रा. भ. प. कृष्णबुवा यांचेकडून हि कांहीं संग्रह मिळाला आहे. या उभयतांचे आही फार आभारी आहोंत.

तंजावरमठपति श्रीसमर्थशिष्य शहापुरकर भीमस्वामी यांनी लिहिलेले श्रीसमर्थांचे चरित्र शेवटी दिले आहे. या लहानशा चरित्राचे महत्त्व मागे एका प्रकरणांत दर्शित केले च आहे. श्रीसमर्थांच्या अवतारसमाप्तीनंतर लागली च हे त्रोटक चरित्र लिहिले गेले. हनुमंतस्वामींच्या ह्यणण्याप्रमाणे शके १६०३ च्या माघ वद्य ९ नंतर तिसऱ्या दिवशी भीमस्वामी तंजावराहून आले, तेव्हां त्यांना श्रीसमर्थांच्या अवतारसमाप्तीची बातमी लागून त्यांनी बहुत शोक केला. तेव्हांचे हे चरित्र आहे. अशी दहा पांच चरित्रे उपलब्ध होतील तर आणखी काय पाहिजे? हे चरित्र चाफळमठांतील असून ते श्रीवापुसाहेबमहाराज यांचेकडून आह्मांस मिळाले. त्यांचे आभार मानावे तितके थोडे च. सभेने स्वीकारलेल्या प्रस्तुतच्या उद्योगाबद्दल त्यांची पूर्ण सहानुभूति आहे आणि ह्यणून च सांप्रदायाची थोडी फार सेवा करण्याची सभेस उमेद आहे.

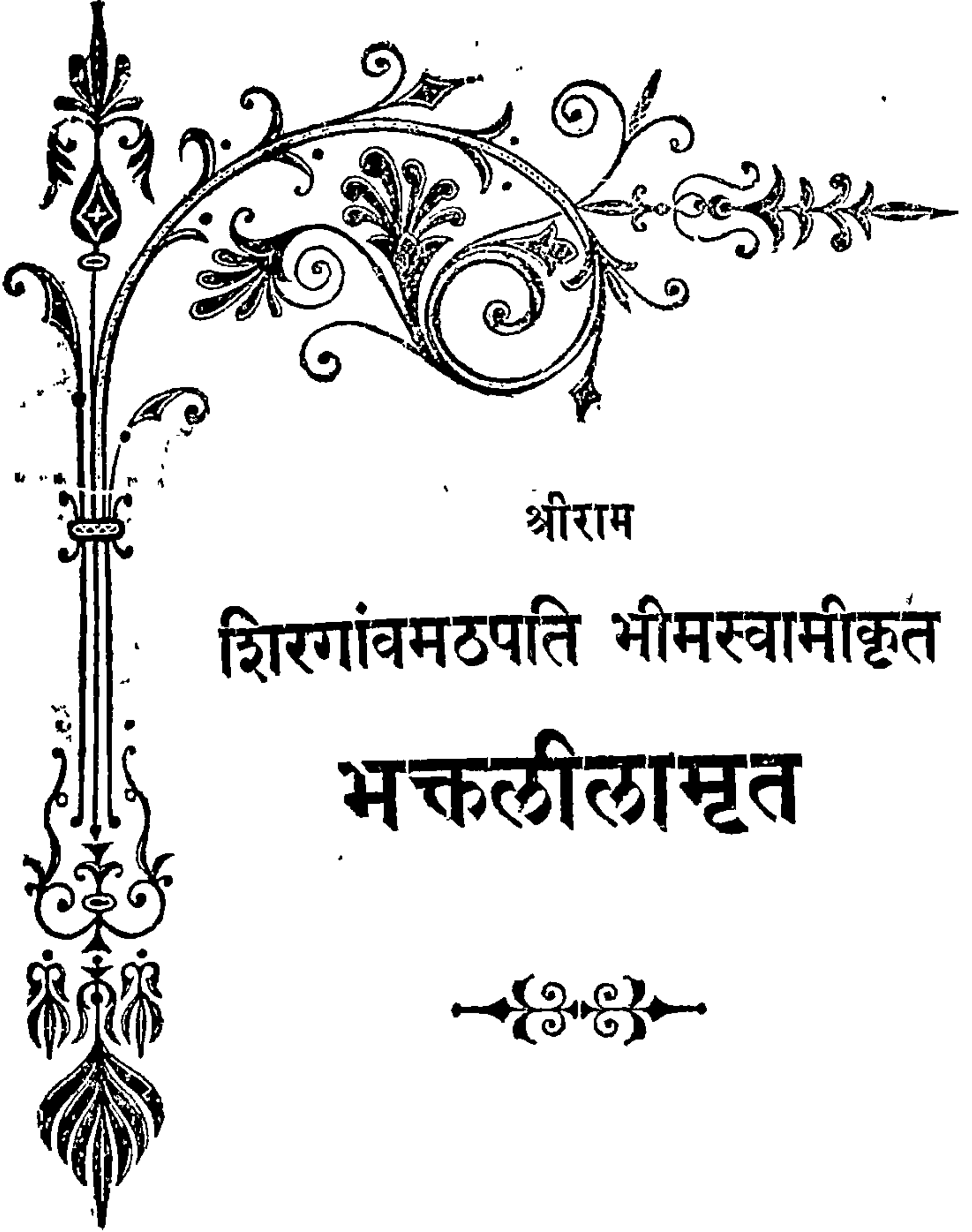
श्रीमत् दासबोध्याच्या प्रस्तावनेत दुसरा भाग श्रेष्ठांच्या ग्रन्थांचा काढून असे हाटले होते. परंतु ते ग्रन्थ वेळेवर तयार न झाल्यामुळे मध्यंतरी हा भाग घेतला. या पुढचा भाग हि श्रेष्ठांच्या ग्रन्थांचा न घेतां वाचकांना ज्याची अत्यन्त उत्सुकता आहे असा श्रीसमर्थांच्या प्रकरणांचा घेऊ. या संबंधाची

एक अडचण वाचकांच्या कार्नी घालून ठेवणें बरें. समर्थींच्या एका च प्रकरणांपैकीं कांहीं भाग छापलेला आणि कांहीं भाग न छापलेला असा असल्यास तें संबंध प्रकरण एका च भागांत येणें जरूर आहे. शिवाय समर्थींचे इतर सर्व च ग्रंथ शुद्ध व अस्सलबरहुकुम आपणांस छापणें आहेत च. तेव्हां समर्थींच्या इतर ग्रंथांचें यापुढें जे दोन तीन भाग निघणार आहेत त्यांत प्रकाशित आणि अप्रकाशित असा भेदाभेद करून घोटाळा करण्याच्या ऐवजीं त्यांचे सर्व ग्रंथ कल्याणस्वामींनीं लिहिलेल्या क्रमानुसार छापण्याचा आमचा विचार आहे, तो वाचकांस पसंत पडेल असा भरसा आहे. दरम्यान श्रीसमर्थकृत मनाच्या श्लोकांचा एक स्वतंत्र भाग श्रीमत् भगवद्गीतेप्रमाणें छपावा अशी पुष्कळ रामदासीयांची सूचना आहे. खुद्द कल्याण स्वामींच्या हातचे हे श्लोक सभेजवळ आहेत. प्रकाशित श्लोकांशीं ते ताडून पाहिले ह्याणजे प्रकाशित श्लोकांत हळुहळु पाठभेद होऊन कशा चुका होत गेल्या, हें समजतें. श्रीमत् दासबोधाची प्रस्तावना लिहितांना त्यावेळीं उपलब्ध झालेल्या संग्रहावरून “रामदास आणि रामदासी” ग्रंथमालेचे सात भाग योजिले होते, परंतु हल्लीं जो संग्रह झाला आहे व होत आहे, त्यावरून आतां एकंदर किती भाग होतील याचा नक्की अंदाज करिता येत नाहीं. काय घडेल तें खरें! श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु ॥

धुळें
विजयादशमी १८२८ }

सत्कार्योत्तेजक सभा.

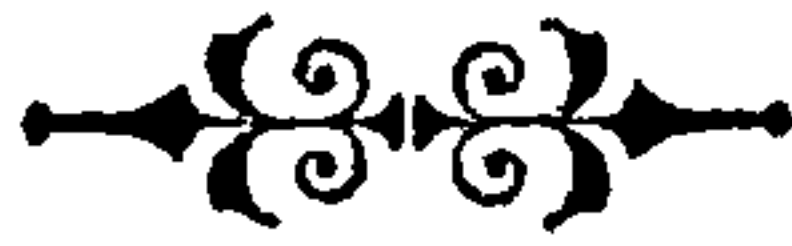

श्रीराम

शिरगांवमठपति भीमस्वामीकृत

भक्तलीलासूत

श्रीराम

अलभ्याचा हा लाभ थोर जाला ।
विश्वजनासी उपेगा आला ।
कीर्तिरूपेचि विस्तारला ।
दाही दिशा भरोनि पुरवला ॥ १ ॥
गे वाइये स्वामी तो आठवे मनीं ।
नित्य बोलतां चालतां जनीं ।
स्वप्नसुषुप्तिजागृतीमौनी ।
खंड नाहीच अखंड ध्यानीं ॥ २ ॥
भक्तिप्रेमाचें ताह उतटलें ।
ज्ञानवैराग्यतीरीं लागलें ।
संतसज्जनीं सांठविलें ।
हीनदीनासि तोहि उधरिलें ॥ ३ ॥
ज्याच्या गुणासी नाही गणना ।
ज्याच्या कीर्तीसी नाही तुळणा ।
जो स्वयंभ श्रीगुरुराणा ।
ब्रह्मादिकांसी बुधी कळेना ॥ ४ ॥
धर्मस्थापना स्थापियेली ।
न्यायेनीतीनें भक्ति वाढविली ।
संतमंडळीं ते निवाली ।
बहु दास ते भूमंडळीं ॥ ५ ॥
जन्मजन्मांतरीं पुण्यकोटी ।
बहु संचित होते गाठी ।
योगीरायाची जाली ज्यास भेटी ।
त्यास कल्याण होये सृष्टी ॥ ६ ॥

श्रीराम

१

रामदासी सांप्रदायाची पुनरावृत्ति

मुख्यं येन विचारात्त्वा ।
त्यावरी बोलणें बरें ।
चालणें सत्य नेमाचें ।
नीति न्याय चुकों नये ॥

श्रीरामदास

श्रीसमर्थांच्या वेळचा रामदासी सांप्रदाय क्षणभर बाजूला ठेवून आज महाराष्ट्रांत आपणांस काय दिसत आहे याचा विचार केल्यास, गेल्या पांच पन्नास वर्षांत आपल्या महाराष्ट्रांत पांच पंचवीस नवीन सांप्रदाय उदयास आले होते, असें आढळून येईल. पैकीं कांहींचा उदय आणि अस्त हीं एकाच काळीं झालीं. कांहीं, कांहीं काळ रेंगाळत राहून, लयास गेले व कांहीं लयाला जाण्याची हल्लीं वाट पाहात आहेत. कायमचें बीजारोपण असें फक्त तीनच सांप्रदायांचें झालेलें दिसतें. वारकरी सांप्रदाय, रामदासी सांप्रदाय इत्यादि लहान मोठे जुने सांप्रदाय आहेतच. ह्या जुन्या सांप्रदायांचें स्वरूप पूर्वी इतकेंच निर्मल, शुद्ध आणि कार्यक्षम राहिलें आहे किंवा कसें याविषयी शंका आहे. अथवा, शंका आहे असें तरी संदिग्ध कां ह्मणावें ? कोणाला नांवें ठेवावीं, किंवा कोणाचा गौण पक्ष विनाकारण चवाठ्यावर आणावा अशी मनांत कल्पना हि जर नाही, किंवा या प्रस्तावनेच्या द्वारे आपल्या घरचीं गाऱ्हाणीं कोणा तिऱ्हाइतांना सांगावयाचीं आहेत असें हि जर नाही, तर स्पष्टपणें असें ह्मणण्यास काय हरकत असावी कीं, आमच्यांत जे जुने सांप्रदाय होते, ते जरी आज आपला जीव धरून असले तरी, त्यांचें मूळ स्वरूप पालटलेलें आहे इतकेंच नव्हे, तर त्याची आज ओळख हि

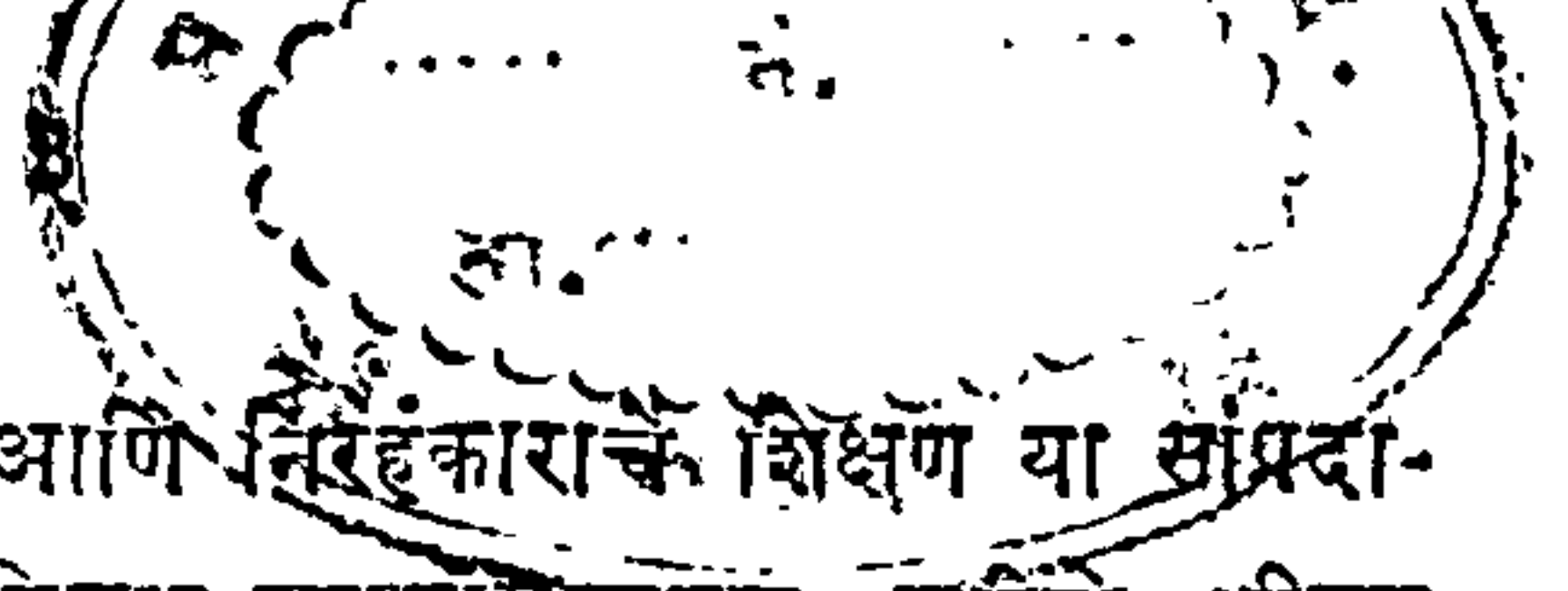
कौठकौठें बुजलेली आंढळते. असें होणें अत्यन्त अनिष्ट होय. अजून ते सांप्रदाय आहेत तोंच त्यांचें यथार्थ ज्ञान सार्वत्रिक करण्याविषयी सांप्रदायिकांनीं प्रयत्न केला पाहिजे. ह्या जुन्या सांप्रदायांचें ज्ञान नव्या सांप्रदायिकांना हि आवश्यक आहे. जुन्यांच्या आश्रयानें आणि मदतीनें नवीन सांप्रदाय चालतील तर त्यांना त्वरित यश येण्याचा संभव आहे.

हे जे नवीन तीन सांप्रदाय ह्मणून मी ह्मणतां, ते येणें प्रमाणें:-

- (१) प्राचीन विद्या आणि नीति यांचें ज्ञान करून देणारा पहिला सांप्रदाय;
- (२) झालेलें ज्ञान कृतींत उतरविणारा दुसरा सांप्रदाय;
- (३) ती कृति कां आणि कोणासाठीं करावयाची, हें शिकविणारा तिसरा सांप्रदाय;

असे हे तीन सांप्रदाय आहेत. त्यांना त्यांच्या स्वरूपावरून नांवे ठेवावयाचीं ह्मटल्यास, जिज्ञासु, चिकीर्षु आणि ऐतिहासिक सांप्रदाय अशीं तिघांस तीन नांवे अनुक्रमें शोभतील असें वाटतें. ह्या तिन्ही सांप्रदायांचें स्वरूप आज अत्यन्त अस्पष्ट आहे, पण महाराष्ट्राच्या विद्यमान स्थितीचा सूक्ष्म विचार करणारास तें दिसल्यावांचून राहणार नाहीं, असा भरंवसा आहे. याचा थोडासा खुलासा करूं.

या देशाची वेदकालीन स्थिति कशी होती, रामायणमहाभारताच्या काळीं कशा प्रकारची होती, हे दोन राष्ट्रीय ग्रंथ काय शिकवितात, या देशांत बौद्धधर्माचा प्रसार कसा आणि कितपत झाला, श्रीशंकराचार्यांनीं सनातन धर्माची पुन्हा प्रतिष्ठा कशी केली, ज्ञानेश्वरमहाराजांपासून तों तुकाराममहाराजांपर्यंत जे असंख्य साधुसंत होऊन गेले त्यांनीं महाराष्ट्रास कोणती नीति शिकविली, श्रीसमर्थरामदासस्वामीमहाराज यांनीं महाराष्ट्रास कोणतें वळण लाविलें, इत्यादि ज्ञान आपणांस झालें पाहिजे, ह्या थोर विभूतींचीं चरित्रें आपण अवगत करून घेतलीं पाहिजेत, अशी इच्छा धारण करणारा “ जिज्ञासु ” सांप्रदाय होय. आत्मविद्या आणि सामाजिक नीति यांचें ज्ञान, हा सांप्रदाय करून देतो. ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य आणि शूद्र यांना हा सांप्रदाय त्यांचें त्यांचें गुणकर्म शिकवितो. महाराष्ट्रांतील साधुसंतांच्या

ठिकारणी असलेल्या प्रेमाचें, निष्ठेचें आणि निरहंकाराचें शिक्षण या सांप्रदायांत मिळतें. सारांश, हा सांप्रदाय विचार करण्यास प्रवृत्त करितो. श्रीमत् दासबोधांत काय आणि इतरत्र काय, ' विचार, विवेक ' यांवर श्रीसमर्थांचा फार भर आहे; आणि तें खरेंच आहे; कोणता हि समाज विचारानें चालेल तर किती तरी अनर्थ टळतील. प्रत्येक मनुष्य विचारानें वागूं लागल्यास जगांत अनीतीला कोठें हि थारा मिळणार नाही.

असा हा पहिला सांप्रदाय आहे. या सांप्रदायांतील मनुष्य विचार करूं लागतो आणि नीतीची ओळख करून घेतो. शोध लावतां येईल इतक्या पूर्व काळापासून तों परवापर्यंत या देशांत जी विद्या होती तिचें संशोधन करून ती प्राप्त करून घेण्याची साधनें महाराष्ट्राला सुलभ करून देणें, हें या सांप्रदायाचें प्रमुख कर्तव्य होय.

नुसतें ज्ञान व्यर्थ होय. प्रसंगीं जें उपयोगीं पडत नाही तें ज्ञान नव्हे. ज्ञानाची बडबड करतां आली ह्मणजे ज्ञान झालें असें मानणें चुकीचें होईल. शाब्दिक ज्ञान हाडामासांत मुरून सहजगत्या तदनुरूप आचरण घडूं लागेल, तरच खरें ज्ञान झालें ह्मणून समजावें. वेदकाळापासून तों मराठ्यांच्या काळापर्यंतचें सारें ज्ञान झालें, पण त्यापासून जो धडा शिकावयाचा तो जर शिकला गेला नाही, तर हें असलें वरपंगी ज्ञान, होऊन न होऊन, सारखेंच नव्हे काय ? आत्मा अमर आहे, जग नश्वर आहे, कसलें घर आणि दार घेऊन बसलात, जन्मोजन्मीं आईबाप, बहिणभाऊ, कन्यापुत्र आहेतच, तेव्हां आतां कोणाकोणाची काळजी करावी, पंचभूतात्मक जड देहावर ममता कोणी करावी, देहादि प्राणाचा । लोभचि सोडावा । तेव्हांचि जोडावा । पांडुरंग ॥ इत्यादि वेदांताच्या गप्पा मारतां आल्या, पण कमरेची एक दिडकी सुटतांना प्राण व्याकुळ होतो, द्रव्य आणि दारा याशिवाय अन्य चिंतन किंवा कीर्तन नाही, आणि प्राणाची आहुती देण्याचा प्रसंग तर लांबच राहो, पण परहितार्थ देह थोडासा देखील झिजत नाही, किंवा एकादें क्षुल्लक संकट आलें तरी देखील उरांत भरलेली धडकी सहसा निघत नाही, तर मग ह्या असल्या वेदांतांची कोणी टवाळकी केल्यास त्यांत काय बरें दोष आहे ? बिकट प्रसंगाला लटपटणारें ज्ञान काय कामाचें ? कृतींत उतरेल तेंच ज्ञान. फार काय, पण ज्ञान ह्मणजेच कृति करणें. यः क्रियावान् सः पण्डितः । ज्ञानी मनुष्याची

परीक्षा त्याच्या भाषणावरून करण्यापेक्षां कृतीवरून केली पाहिजे. परहितार्थ देह झिजविण्यास मनुष्य तयार झाला तर पंचभूतात्मक देहाची काय मात-ब्वरी आहे, हें ज्ञान त्यास होऊन त्याची देहममता सुटली असें समजलें पाहिजे. कसें हि मोठें संकट आलें तरी त्याला धैर्यानें पाठ देऊन, युक्ति-प्रयुक्तीनें जो समाजहित साधतो, तो ज्ञानी. हीं “ चिकीर्षु ” सांप्रदायाचीं लक्षणें होत. आत्मज्ञानाचें यथार्थ स्वरूप समजलें तर या दुसऱ्या सांप्रदायांतील लोकांना संकटाची पर्वा वाटणार नाही, अनर्थपरंपरा ओढवली तरी त्यांची शांति ढळणार नाही, त्यांचें मन गोंधळणार नाही व कालांतराच्या योगानें समाजाचें जें स्थित्यंतर झालेलें असतें, त्याचा फायदा घेतां येईल तितका घेऊन ते समाजाचें हित साधतात. पहिल्या सांप्रदायापासून खरोखर ज्ञान झालें कां नाही, याची कसोटी या सांप्रदायांत लागते. बोलण्याप्रमाणें चालण्यास हा सांप्रदाय शिकवितो. विचाराला जी गोष्ट पटली आणि सुखावाटें जी उच्चारली गेली, तदनुरूप वर्तन करण्यास हा सांप्रदाय भाग पाडतो.

प्राचीन नीति समजून ती आचरणांत उतरली ह्मणजे, तें आचरण कोणासाठीं आणि कशासाठीं करावयाचें, हें इतिहास शिकवितो. इतिहासाच्या वाचनानें स्वदेश आणि स्वबांधव यांवर प्रेम जडतें, वैभवशाली पूर्वजांच्या पराक्रमाचे, धैर्याचे, स्वदेशनिष्ठेचे प्रसंग पाहून त्यांच्या विषयीं स्वाभाविक अभिमान वाटूं लागतो, आणि असें झालें ह्मणजे, देह जो झिजवावयाचा तो कां आणि कोणासाठीं, याचा प्रकाश प्रत्येकाच्या अंतःकरणांत पडतो. प्राचीन वैभवाची आठवण ठेवणारें राष्ट्र आपलें वैभव गमावीत नाही. प्राचीन गतवैभवाची आठवण झालेलें राष्ट्र तें वैभव पुनरपि योग्य मार्गानें प्राप्त करून घेतल्याशिवाय स्वस्थ राहात नाही. असा जगाचा अनुभव आहे. आठवण असते तोंवर वैभव असतें; आठवण बुजते तेव्हां वैभव जातें, आणि आठवण होतें तेव्हां वैभव परततें. सारांश, प्राचीन वैभवाची आठवण ठेवणें हें प्रत्येकाचें कर्तव्य होय. ज्या राष्ट्राची ही आठवण बुजली असेल त्याला ती करून देणें हें इतिहासाचें काम आहे आणि ह्मणून या सांप्रदायाला “ ऐतिहासिक ” ह्मटलें आहे. महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें शहरोशहरीं, खेडोखेडीं, क्षेत्रांच्या ठिकाणीं, जुन्या मठांतून, जुन्या घराण्यांतून

लोळत पडलीं आहेत. त्यांची किंमत वाटावी तितकी अजून महाराष्ट्राला वाटू लागली नाही, हें आश्चर्य आहे. हीं साधनें नाहीशीं होणें किंवा असून अंधारांत पडणें ह्मणजे महाराष्ट्राचा इतिहास नाहीसा होणें होय. आणि ज्या राष्ट्राला पूर्व इतिहास नाही, त्यानें आत्मोन्नति केल्याचें एकादें तरी उदाहरण आहे काय? नाही; तर मग इतिहास हा राष्ट्राचा प्राण होय, असा याचा अर्थ होतो. त्या राष्ट्रीय प्राणाची आपण घ्यावी तितकी काळजी खरोखर घेत आहोंत काय? महाराष्ट्राच्या इतिहासाचीं साधनें गोळा करून उजेडांत आणण्याचें काम महाराष्ट्रानें किती तरी आतुरतेनें करावयास पाहिजे! आपल्या सुत्सद्देगिरीनें पाश्चात्यांच्या हि आदरास पात्र झालेल्या श्रीमंत नाना फडणिसांचीं हजारों दसरे मेणवलीस धूळ खात पडलीं आहेत, ही गोष्ट आज कर्मोत कमी दहा पंधरा वर्षे महाराष्ट्राच्या कानावर आली असून हि त्यासंबंधानें महाराष्ट्रानें कांहीं एक केलें नाही; ह्या एकाच उदाहरणावरून महाराष्ट्रांत कितप्रत जागृती झाली आहे, याचा अंदाज होतो. राष्ट्रचें पुनरुज्जीवन करण्याचें सामर्थ्य या सांप्रदायांत आहे. आपले विचार आणि आचार राष्ट्रदेवतेच्या चरणीं अर्पण करण्यास हा सांप्रदाय शिकवितो. 'या सांप्रदायाची दीक्षा घेणाराच्या अंतःकरणांत "महाराष्ट्र" हीं चार अक्षरे अढळ पद मिळवितात; आणि ह्मणून या सांप्रदायाचीं तत्वे महाराष्ट्रसमाजातील अगदीं खालच्या थरापर्यंत जाऊन पोचलीं पाहिजेत. ज्याला स्वदेश नाही किंवा स्वदेश असून हि ज्याला त्याची कल्पना नाही, असा आचारविचारवान् मनुष्य स्वदेशाच्या हिताविरुद्ध वागू लागला तर त्यांत काय नवल आहे? परंतु या सांप्रदायाच्या योगानें महाराष्ट्राच्या प्राचीन उज्वल स्वरूपाचा प्रकाश अंतःकरणांत पडल्यावर कोणता मनुष्य वेडेचार करण्यास धजावेल?

असे हे तीन सांप्रदाय महाराष्ट्रांत स्थिर झालेले दिसत आहेत. बाकीचे सांप्रदाय, एक तर लयाला गेले किंवा जाण्याच्या पंथांत आहेत किंवा याच तीन सांप्रदायांत अंतर्धान पावले आहेत. हल्लीं महाराष्ट्रांत ज्या संस्था, चळवळी किंवा उत्सव अस्तित्वांत आहेत, ते सर्व वरील सांप्रदायांपैकी कोणत्याना कोणत्या एका किंवा अनेक सांप्रदायांत मोडतात, असें विचारांतीं आढळून येणार आहे. ह्या सांप्रदायांत परस्पराविषयीं वैमनस्य नाही, इतकेंच नव्हे, तर ते एकमेकाला पोषक असे आहेत. त्यांच्यांत पर-

स्परविरोध नाही; किंबहुना तिन्ही सांप्रदाय एकाच व्यक्तीच्या ठिकाणी एकवटल्याशिवाय त्यास “मराठा” हे नांव धारणच करतां यावयाचें नाही. मराठा ह्मणजे, जो स्वधर्म आणि स्वदेश यांना ओळखतो व त्यांची एकनिष्ठपणें सेवा करितो, तो. पहिल्या सांप्रदायांत स्वधर्माचें शिक्षण मिळतें, तिसऱ्याच्या योगानें स्वदेशावर प्रेम जडतें, व दुसऱ्या सांप्रदायानें स्वधर्म, स्वदेश यांची सेवा हातून घडते. पहिल्या सांप्रदायांत जें नैतिक शिक्षण मिळतें, तें दुसऱ्यांत आचरणांत उतरतें. पहिल्या सांप्रदायांतील शिक्षणापासून मन शुद्ध झालें, अंतःकरण प्रेमळ बनलें, प्राणिमात्राविषयी दया उत्पन्न झाली, अहंकार नाहीसा झाला, आर्गां धैर्य आलें, संकटांची पर्वा वाटेनाशी झाली, परोपकार करावा असें वाटूं लागलें ह्मणजे मुमुक्षु दुसऱ्या सांप्रदायांत शिरण्याला अधिकारी झाला ह्मणून समजावें. आणि या सर्व नैतिक आचरणाचें पर्यवसान, तिसऱ्या सांप्रदायाच्या शिकवणीनें, स्वदेशसेवेंत होतें. सारांश, पहिला सांप्रदाय ज्ञानाचा, दुसरा कृतीचा व तिसरा देशसेवेचा होय. अशा ह्या तीन सांप्रदायांपैकीं एका किंवा अनेक सांप्रदायांची दीक्षा प्रत्येक विचारी महाराष्ट्रियानें घेतलीच पाहिजे. ह्या सांप्रदायांत प्रवेश करून घेण्याचा सर्व महाराष्ट्रियांना सारखा हक्क आहे. या तीन सांप्रदायावांचून महाराष्ट्राला अन्य गति नाही. तेव्हां यांतून कोणा हि महाराष्ट्रियाची सुटका होण्याला मार्ग नाही.

आजमितीस हे सांप्रदाय बाल्यावस्थेंत आहेत. त्यांचा प्रचंड प्रवाह पुढें जेव्हां व्हावयाचा असेल तेव्हां होवो, पण आज तर ते नदीच्या उगमाप्रमाणें लहान आहेत. अगदीं तुरळक अशा थोर विचारी माणसांच्या अंतःकरणांत आज त्यांना स्थळ मिळालेलें आहे व अशीं माणसें देहाला कष्टवून त्यांचें संगोपन करीत आहेत. पाण्याच्या जिवंत झऱ्याप्रमाणें हे सांप्रदाय सारखे वाढतच जाऊन कालगतीनें ते सर्वासुखकर झाल्यावांचून राहणार नाहीत.

आजचे हे तीन सांप्रदाय मिळून पूर्वीचा श्रीसमर्थाचा रामदासी सांप्रदाय होय. श्रीसमर्थांनीं रामदासी सांप्रदायाचें जें लक्षण दिलेलें आहे, तें वाचकांस आठवतच असेल, त्या लक्षणाचा केव्हां हि विसर पडतां कामा नये, ह्मणून फिरून एकवार तें येथें देऊं.

मुख्य हरिकथानिरूपण । दुसरें तें राजकारण ।
तिसरें तें सावधपण । सर्वविषई ॥ ११।५।४

हाच अनुक्रम आण्गी दोन ठिकाणीं आहे.

हरिकथानिरूपण । नेमस्तपणें राजकारण ।
वर्तायाचें लक्षण । तेंही असावें ॥ ११।६।४

हरिकथानिरूपण । वरेंपणें राजकारण ।
प्रसंग पाहिल्याधिण । सकळ खोटें ॥ १२।२।२९

ह्या लक्षणांवरून रामदासी सांप्रदायाचीं तीन अंगां कोणतीं तीं स्पष्ट
दिसत आहेत.

१ हरिकथानिरूपण

२ राजकारण

३ वर्तायाचें लक्षण

आणि आजमितीला महाराष्ट्रांत जे तीन सांप्रदाय दिसत आहेत ते

१ प्राचीन विद्या, नीति यांच्या संशोधनाचा ह्मणजे हरि-
कथानिरूपणाचा

२ स्वावलंबनाचा, कृतीचा ह्मणजे वर्तायाचा

३ स्वदेशसेवेचा ह्मणजे राजकारणाचा

हे होत. आज जे तीन सांप्रदाय नवीन ह्मणून दिसत आहेत ते जुनेच
आहेत, असें यावरून उघड होत आहे. याचा अर्थ असा होतो कीं महा-
राष्ट्रास महाराष्ट्रधर्माची ओळख पटत चालली आहे; किंवा ओळख पटून
असो किंवा न कळत असो, पण महाराष्ट्र आज पुनरपि रामदासी सांप्रदा-
याचाच आश्रय करूं पाहात आहे, हें खचित. महाराष्ट्राचा तो धर्मच आहे,
तेव्हां, केव्हां ना केव्हां त्यास त्याची ओळख पुन्हां झालीच पाहिजे. जाति-
स्वभाव दुरतिक्रम आहे. हाच न्याय राष्ट्राला लागूं. मनुष्याचा मूळ स्वभाव
अजिवात बदलणें जसें शक्य नाहीं, तसेंच राष्ट्राचा धर्म कांहीं काळ लोपला
तरी अजिवात लुप्त होणें अशक्य होय.

महाराष्ट्रांत राहून महाराष्ट्रधर्मांत येत नाहीं, असा कोण मराठा असू शकेल ? महाराष्ट्रियांचा-मराठ्यांचा-धर्म ह्यणजेच महाराष्ट्रधर्म. महाराष्ट्रभूमीवर नांदणाऱ्या मनुष्याला मी महाराष्ट्रांत नाहीं असें जसें ह्यणतां यावयाचें नाहीं, तद्वत् महाराष्ट्रधर्म ह्यणजे रामदासी सांप्रदाय हा हि कोणास नाकारतां यावयाचा नाहीं.

रामदासी सांप्रदायाचीं तिन्ही अंगें देशकालानुसार नवीन स्वरूपें धारण करून महाराष्ट्रांत बीजरूपानें उद्भूत झालीं आहेत ही अभिनंदनीय गोष्ट होय. तीं प्रबलतर होऊन त्यांचीं गोड फळें महाराष्ट्रास चाखावयास मिळतील तेव्हां खरीं. असा दिवस उगवणार हें भाकित करण्यास ज्योतिषशास्त्राचा फारसा अभ्यास नको आहे. पण तो लवकर किंवा उशिरा उगवणें हें सांप्रदायिकांच्या निस्सीम व एकनिष्ठ भक्तीवर अवलंबून आहे.

अशी एकनिष्ठ भक्ति या नवीन सांप्रदायिकांच्या ठिकाणीं कशी प्रादुर्भूत व्हावी ? असें होण्यास, जुन्या वारकरी सांप्रदायापासून कळकळ, प्रेम, निष्ठा, भाव, भूतदया इत्यादि सद्गुण शिकावे व श्रीसमर्थसांप्रदायापासून विवेक, कष्ट, कीर्तीची चाड, वैराग्य, निस्पृहता, मृदु वचन, सहिष्णुता, परोपकारबुद्धि इत्यादि गुणांची त्यांत भर घालावी. असें झालें ह्यणजे साहस-प्रियता, धैर्य, शांति, द्रव्यद्वेष, व्यक्तिप्रपंचपराङ्मुखता, राष्ट्रहितैकपरता, इत्यादि अनेक गुण नवीन सांप्रदायिकांच्या अंतःकरणांत उद्भवल्यावांचून राहणार नाहीत. यच्चयावत् पौर्वात्य राष्ट्रांप्रमाणें, महाराष्ट्रमातेचीं हि लेंकरें निसर्गतः पुराणप्रिय आहेत. जुन्या वळणावर नवीन मार्ग त्यांना कोणी दाखविला तर त्या मार्गानें जाण्यास त्यांची ना नसते; परंतु अजिवात नवीन पंथ स्वीकारण्याचें त्यांच्या जिवावर येतें. स्वदेशाभिमान हा शब्द नवीन असेल, पण ती भावना महाराष्ट्रास नवीन नाही. स्वदेशाभिमान ह्यणजे काय हें ऐकण्याला महाराष्ट्रसमाज तयार नसेल, पण महाराष्ट्रधर्म ह्यणजे काय हें ज्ञान करून घेण्याची जिज्ञासा व तदनुरूप आचरण करण्याची बुद्धि साऱ्या महाराष्ट्रास आहे. अशा प्रकारचें धोरण ठेवून नवीन सांप्रदायिकांनीं आपल्या मतांचा प्रसार करण्याचा प्रयत्न केल्यास त्यांना यश आल्यावांचून राहणार नाही. जुन्या सांप्रदायांची कास धरून नविनांनीं आपल्या प्रयत्नाची दिशा ठरविली पाहिजे. जुन्यांतूनच नवीन सांप्रदाय निघाल्यासारखे दिसले पाहिजेत,

आले । तों स्वामी देखीले अकस्मात ॥ ६ ॥ बोलती स्वामीसी केव्हां
आला तुम्ही । हणती आलों आह्मी तेधवांचि ॥ ७ ॥ सर्वांसी आश्चर्य
जालें तेव्हां मोठें । हणती स्वामी कोठें गेले केव्हां ॥ ८ ॥ ग्रामस्ता
आणोनी दिधलें पत्रासी । हणती या ढाळीसी तोडा आतां ॥ ९ ॥
मनुष्याचा कांहीं तोडाय़ा उपाय । नाही हणती काय करावें हो ॥ १० ॥
सप्तदश जाले अभंग हे ऐसे । भीमाचें मानस स्वामीपाई ॥ ११ ॥ १७

॥ श्रीराम ॥ सर्वांचा उपाय राहिला जेधवां । अंबाजीसी
तेव्हां आज्ञा केली ॥ १ ॥ चरणावरी तेव्हां मस्तक ठेविलें । शस्त्र तें
घेतलें हस्तांमार्जी ॥ २ ॥ वळघले वृक्षीं लागले तोडाय़ा । भय नाही
जया तिलप्राये ॥ ३ ॥ अद्भुतचि वारा आला तये वेळीं । मोडोनीया
ढाळी पडली पाहा ॥ ४ ॥ उसळोनी पाल्यांत पडले अकस्मात । गड-
बड अद्भुत जाली तेव्हां ॥ ५ ॥ स्वामी तये वेळीं मारिती हाकेस ।
कल्याण आहेस काय सांग ॥ ६ ॥ कल्याण हणोनी उठिले सत्वर ।
आनंद हा थोर जाला तेव्हां ॥ ७ ॥ आक्रा मण गुळ आणोनी वाटीत ।
नाम हें ठेवीत कल्याणचि ॥ ८ ॥ रामनवमी जाला उछाह ते वेळीं ।
भक्तीची दिवाळी जाली मोठी ॥ ९ ॥ रघुमात्राई हणणे वंशवृद्धि कैसी ।
होईल मानसीं विचारीत ॥ १० ॥ अष्टादश जाले अभंग हे ऐसे ।
भीम गात असे मनोल्हासें ॥ ११ ॥ १८

॥ श्रीराम ॥ स्वामींनीं अंतर जाणोनी सत्वर । लग्नाचा विचार
करिते जाले ॥ १ ॥ कल्याण हा ज्येष्ठ वैराग्यें वरिष्ठ । निस्पृहांत श्रेष्ठ
प्रतिमा माझी ॥ २ ॥ कनिष्ठासी हणती आमुचें वचन । करी तूं पाळण
लग्न करीं ॥ ३ ॥ प्रपंच परमार्थ दोनीही साधीसी । ऐकोनी स्वामीसी
विनवीलें ॥ ४ ॥ पुढें वंशीं कोणी होतील विषई । तेव्हां आह्मां काई
गति सांगा ॥ ५ ॥ स्वामी हणती तुझ्या वंशीं होतील जे । सर्व भक्त-
राज ऐसें जाण ॥ ६ ॥ ऐसें बोलोनीया केलें लग्न त्यांचें । हणती कुटुंबा-
चाचें रामा बोझें ॥ ७ ॥ कुटुंबनिर्वाह करील रामराव । वंशीं भक्तराव

बहु होती ॥ ८ ॥ ऐसैं करोनीया निघाले तेथोनी । दोघांसी घेवोनी
समागमें ॥ ९ ॥ दोघां बंधूवरी अत्यंतचि प्रीति । तेथोनीया येती शिर-
गांवासी ॥ १० ॥ येकोणविंशती अभंगांत ऐसी । कथा हे उल्हासी
भीम गाय ॥ ११ ॥ १९

॥ श्रीराम ॥ गांव सर्व आला चरणासी लागला । भावें स्थि-
रावला गुरुराव ॥ १ ॥ करोनिया मठ तेथेंही राहीले । रामें स्वप्न दिहें
तये स्थानीं ॥ २ ॥ कवित्वाची आज्ञा केली तये स्थानीं । आरंभ तेथो-
नी कवनासी ॥ ३ ॥ दासबोध ग्रन्थ वोव्या मुखांतूनी । निघतां लिहि-
ल्या यांनीं वरिच्यावरी ॥ ४ ॥ कल्याण स्वामींनीं लिहिला दासबोध ।
संख्या हे प्रसिद्ध ऐका किती ॥ ५ ॥ दिवसामार्जीं सात शत वोव्या
ल्याहाव्या । स्वामींनीं पाहाव्या आनंदानें ॥ ६ ॥ रत्नमाबाईसही आणि-
यलें तेथें । ठेविलें उल्हासें समाधानें ॥ ७ ॥ सर्व कवन तेथें लिहिलें
उभयांनीं । पुढें कैसी करणी जाली ऐका ॥ ८ ॥ मसुरांत मार्गें मुसळ-
गोसांवी । भिक्षेलागीं गांवीं गेले होते ॥ ९ ॥ पठाण देखोनी बोलावि-
ला भक्त । ह्मणे करामत दावी मज ॥ १० ॥ विसावे अभंगीं कथा
जाली ऐसी । भीमाचे मानसीं संतपाय ॥ ११ ॥ २०

॥ श्रीराम ॥ मुसळावरी मूर्ति मारुतीची रम्य । स्कंदीं वाहे
प्रेमें सर्वकाळ ॥ १ ॥ तयापुढें तेंचि टाकीयलें क्षीतीं । उचलोनी ह्म-
णती देई हातीं ॥ २ ॥ तेव्हां तें नुचले दाहापांचालागीं । करामत
वेगीं थोर देखे ॥ ३ ॥ कांपत थरथरा घाली लोटांगण । पूजन अर्चन
केलें तेव्हां ॥ ४ ॥ शिरगांवाहूनी निघाले सद्गुरु । महिमा अपारु न
वर्णवे ॥ ५ ॥ उंबरजेअंत स्थापिला मारुती । तेथोनीया जाती
शिराळ्यासी ॥ ६ ॥ तेथेंही हनुमंत स्थापोनी निघाले । पारगांवा गेले
अकस्मात ॥ ७ ॥ तेथेंही मारुती करोनी निघाले । कोण्या गांवा गेले
तेही ऐका ॥ ८ ॥ मनपाडळ्यांत करोनी मारुती । मिरजेलागीं जाती
सहजात ॥ ९ ॥ भिक्षा मागावया गेले येक्या घरीं । वेणाबाई पुरी

भक्त होती ॥ १० ॥ येकवीस जाले अभंग मथूष । पुढील कथेच श्री-
म गाय ॥ ११ ॥

२१

॥ श्रीराम ॥ वेणाबाई तेव्हां पाहोनी स्वामीसी । लागे चर-
णासी प्रेमभावे ॥ १ ॥ सत्कार करोनी बैसावे लणती । बैसले हे
प्रीति पाहोनीयां ॥ २ ॥ येकनार्थी भागवत होती पाहात । स्वामी वि-
चारीत जीवशिव ॥ ३ ॥ याचें कैसें रूप केलें आहे यांत । लणतांचि
चित्त निर्बुजलें ॥ ४ ॥ वारंवार चरणीं ठेविताहे शीर । दीन मी पामर
आहे तारा ॥ ५ ॥ तेव्हां अनुग्रह देवोनी तयेला । बोध पूर्ण केला
चळेनासा ॥ ६ ॥ तेथोनिया आले उरुणबाह्यासी । तेथें मारुतीसी
केलें पाहा ॥ ७ ॥ पुढें माजगांवीं स्थापोनीयां रुद्र । हेत रामचंद्र
स्थापनेचा ॥ ८ ॥ पुढें चाफळासी येऊनी पाहिलें । अपूर्व देखीलें स्थळ
दृष्टीं ॥ ९ ॥ मांडव्य ऋषीनें केला होता यज्ञ । टेंकाड गहन
होतें तेथें ॥ १० ॥ बावीस अभंग जाहाले संपूर्ण । भीम गाय मनें उ-
ल्हासानें ॥ ११ ॥

२२

॥ श्रीराम ॥ मांडव्या हे गंगा वाहाताहे खालीं । झाडीही पा-
हिली नीबीडचि ॥ १ ॥ कळकीचें बेट अद्भुत पाहोनी । ग्रामस्तां ला-
गोनी बोलीयले ॥ २ ॥ येवढें तुझीं आह्ला घावें तोडोनीया । येथें
रामराया स्थापूं मग ॥ ३ ॥ लणती दोन प्रहरां येथें आलें कोणी ।
तात्काळ संळोनी पडतहे ॥ ४ ॥ अंत पाहाती तों पांच शत गुंडे ।
शेंदुर प्रचेंड चर्चीयले ॥ ५ ॥ ऐसें ऐकतांचि स्वामी निटावती । उच-
लोनी टाकीती गंगेत ॥ ६ ॥ सर्वही उचलोनी गंगेत टाकीले । येक
न उचले मुख्य जो तो ॥ ७ ॥ नुचलेसी जरी फोडोन काढीन । श्रीराम
स्थापीन याच स्थानीं ॥ ८ ॥ शूद्र येक त्याचे आंगीं आला बोले ।

स्वामी पुढें न चले कांहीं माझें ॥ ९ ॥ मज कांहीं मान द्यावा या स्थानीं-
वा । तेव्हां स्वामी वाचा बोलीयले ॥ १० ॥ तेवीस अभंग जाले पुढें
एका । भीम ह्मणे नीका प्रसंग हा ॥ ११ ॥ २३

॥ श्रीराम ॥ रथ श्रीरामाचा येईल तुजपासीं । भात नारळासी
देऊं तेव्हां ॥ १ ॥ रथ हा रामाचा येईल तेव्हां मार्गें । हालु जाला वेगें
उचलीला ॥ २ ॥ अद्यापी हे साक्ष आहे तये स्थानीं । जाती ते नयनीं
पाहाताती ॥ ३ ॥ हातीं शस्त्र स्वामी घेवोनी तोडातां । सर्वही तत्त्वता
धाविन्नले ॥ ४ ॥ तोडोनीयां बेट साफ केलें सारें । देवालयही त्वरें केलें
तेथें ॥ ५ ॥ मनांत जें आलें मूर्ति श्रीरामाची । गंडांके सीळेची
असावी हे ॥ ६ ॥ तेथोनी निघोनी आले कृष्णातीरा । तेथें डोह पुरा
अक्षोभचि ॥ ७ ॥ विष्णुपद तेथें शिवालय असे । शिवनाम ऐसें नाम
ज्याचें ॥ ८ ॥ तये स्थानीं स्वामी करितांचि निद्रे । तेथें रामचंद्रें स्वप्न
दिल्लें ॥ ९ ॥ याचि डोहींमार्जीं मूर्ति पुरातन । आहे तिची खूण तेही
एका ॥ १० ॥ चोविसावा जाला अभंग येथून । पुढील कथन भीम
गाय ॥ ११ ॥ २४

॥ श्रीराम ॥ धुरेवरी पेंडी कडव्याची सोडावी । ज्वाळा होतां
पाहावी मूर्ति तेथें ॥ १ ॥ घेवोनीयां पेंडी सोडितांचि जळीं । ज्वाळा
होतां दिली उडी तेथें ॥ २ ॥ तीन दिवस होते तया जळाअंत । मध्य-
रात्रीं मूर्त घेउनी आले ॥ ३ ॥ अकस्मात सुखासर आणि भोई । घाल्नि
मूर्त पाहीं चालीयले ॥ ४ ॥ आले चाफळासी करेनी स्थापना । आनंद
तो जाणा जाला मोठा ॥ ५ ॥ आंगापुर गांठीं कळलें वर्तमान । आमु-
च्या डोहांतून मूर्ति नेली ॥ ६ ॥ यश गेलें मूर्ति आणूं चला त्वरें ।
ह्मणोनी तयार जाले सर्व ॥ ७ ॥ आले चाफळासी बोहती स्वामीसी ।
मूर्ति आमुची कैसी आणिली नेऊं ॥ ८ ॥ सुखें न्या ह्मणतां उचला-

वया जाती । उपाय राहाती नुचलतां ॥ ९ ॥ शरण आले ह्यणती
कांहीं यावा मान । काठीचें निशाण तुमचें पुढें ॥ १० ॥ संतोष
पावोनी गेले ते माघारे । भीमें अल्पमात्र वर्णायलें ॥ ११ ॥ २६

॥ श्रीराम ॥ पुढें ध्यानमूर्ति केली मारुतीची । प्रतापरुद्राची
पृष्ठीभागी ॥ १ ॥ सिंगणवाडीच्या रानीं टेंकावरी । मूर्ति केली बरी
मारुतीची ॥ २ ॥ प्रतापगडासी होता राजा शिव । पुराणीं सद्भाव
श्रवणाचा ॥ ३ ॥ तेथें निघे चर्चा सद्गुरुवांचून । व्यर्थ देह जाण
शववत ॥ ४ ॥ श्रीरामकृष्णादि पूर्णब्रह्म परी । सद्गुरु निर्धारिं केले
तेहीं ॥ ५ ॥ ऐकतांचि राया अश्रु नेत्रीं येती । सद्गुरु भेटती कोण
केव्हां ॥ ६ ॥ किल्यावरी निद्रा केली खोलीअंत । तेथें गुरुनाथ
प्रगटले ॥ ७ ॥ राया उठवीलें दर्शन दीधलें । पाहातांचि जालें समा-
धान ॥ ८ ॥ बोलती रायासी तुझिया राज्यांत । कोण साधु संत न
जाणसी ॥ ९ ॥ असेल आवड तरी ये मसुरा । प्रसाद हा बरा घेई
आतां ॥ १० ॥ बुका लावोनीया नारळ दीधला । भीमें हा वर्णिला
कथाभाग ॥ ११ ॥ २६

॥ श्रीराम ॥ नमन करोनी पाहे जों उठोनी । तंव स्वामी नयनीं
न दिसती ॥ १ ॥ क्वाडें पाहात तंव जैसी तैसी । आश्चर्य मानसीं
जालें फार ॥ २ ॥ वर्तमान सर्वां रायें निवेदीलें । मसुरा वहीलें जावें
ह्यणे ॥ ३ ॥ सद्गुरुदर्शन होईल जेधवां । अन्न आह्मी तेव्हां भक्षूं
ह्यणे ॥ ४ ॥ ऐसा करोनी नेम निघोन मसुरा । मुकामचि बरा केला
तेथें ॥ ५ ॥ शोध करितां मठीं स्वामी नाहीं ह्यणती । तेव्हां आली
चित्तीं उद्विग्नता ॥ ६ ॥ स्वप्नामार्जीं स्वामी सांगती रायासी । षष्ठीमार्जीं
कैसी भेटी घेसी ॥ ७ ॥ उदईक सप्तमी सिंगणवाडींत । भेट होय तेथ
येई जाण ॥ ८ ॥ प्रातःकाळीं स्वारी चालिली त्वरेनें । चरेगांवा जाण
जवळी आले ॥ ९ ॥ कल्याण गोसांवी होते शिरगांवीं । सद्गुरुचा जीवीं
निजध्यास ॥ १० ॥ तेही ल्याच दिसीं निघाले दर्शना । अकस्मात

जाणा झाले तेथें ॥ ११ ॥ रायानें पाहोनी खालीं उतरोनी । दंडप्राय
चरणीं नमन केलें ॥ १२ ॥ परस्परें भेटीगोष्टींत आनंद । भीमासी
स्वानंद गावयाचा ॥ १३ ॥

२७

॥ श्रीराम ॥ सुखासनीं यांसी बैसवोनी रायें । ह्मणे गुरुमाय
केव्हां पाहूं ॥ १ ॥ अर्ध कोशावरून कल्याण गोसांवी । गेली दृष्टि
बरवी स्वामीवरी ॥ २ ॥ सुखासनांतूनी टाकीयली उडी । नमन आवडीं
केलें तेथें ॥ ३ ॥ रायें विचारीलें तया दाखवीलें । तेव्हां तेणें केलें
दंडवत ॥ ४ ॥ रायासी टाकोनी गेले स्वामीपासीं । ह्मणती दर्शनासी
राव आला ॥ ५ ॥ अनवाणी पाई राव हळुहळु । चाले सर्व मेळु
समागमें ॥ ६ ॥ आला स्वामीपासीं केलें दंडवत । पूजेचें साहित्य
सर्व केलें ॥ ७ ॥ राया अनुग्रह जालीया नंतरें । मोहरा होन बरे पाई
वोती ॥ ८ ॥ मुठी भरभरो दिधले टाकोनी । पोरें होतीं त्यांनीं
वेचीयलें ॥ ९ ॥ स्वामीपासीं कपी होता त्यासी ह्मणती । प्रसाद रा-
यासी देई वेगीं ॥ १० ॥ आठवीस जाले अभंग हे ऐसे । यशवंत-
दास गाय प्रेमें ॥ ११ ॥

२८

॥ श्रीराम ॥ कपी गेला वृक्षीं अंबे तीन आणून । स्वामीपुढें
जाण ठेवीयले ॥ १ ॥ स्वामी ह्मणती आह्मांपुढें कां ठेविसी । देई
प्रसादासी राजयाला ॥ २ ॥ ठेऊनीया अंबा स्वामीपुढें येक । दोन दि-
ले देख रायालागीं ॥ ३ ॥ राव बोलें पुत्र आजी दिले दोन । नौबती
ठोकणें आनंदानें ॥ ४ ॥ शुभ्र ढाला आजीपासूनी नसाव्या । भग-
व्याच कराव्या ह्मणतां केल्या ॥ ५ ॥ राया स्वामी ह्मणती चांफळा
जावोन । रामाचें दर्शन घेउनी जावें ॥ ६ ॥ कल्याण गोसांवी जवळी
बोलाऊनी । ह्मणती रामकानीं ऐसे सांगा ॥ ७ ॥ राजयासी तुरा मस्त-
काँचा देणें । करोनी नमन निघते जाले ॥ ८ ॥ पुढें येवोनीया राम-
रायाकानीं । निरोप सांगोनी उभे होते ॥ ९ ॥ आला राव रामा केला.

नमस्कार । तुरा हा झरार आला पुढें ॥ १० ॥ घेवोनीया तुरा रायासी
लावीला । आनंद जाहाला भीमा गाया ॥ ११ ॥ २९

॥ श्रीराम ॥ राजा सातान्यासी गेलीया उपरी । कथा जे
वर्तली तेही एका ॥ १ ॥ काशीहूनी येक पंडित निघाला । जिंकीत
चालीला क्षेत्रोक्षेत्रीं ॥ २ ॥ आला सातान्यासी भेटे राजयासी । वाद
पंडितांसी घालूं आहीं ॥ ३ ॥ जानव्यासी सुरी बांधोनीयां ह्मणे ।
जिव्हा हे छंदणें अव्याक्षरीं ॥ ४ ॥ न घालांचि वाद तरी या पत्रासी ।
ह्मणुनी आग्रहासी आला भारी ॥ ५ ॥ पंडित सर्वही भयाभीत जाले ।
तेव्हां राजा बोले ध्यावें पत्र ॥ ६ ॥ नित्य दासबोध समास वाचावा ।
हाही पाहावया आला तेथें ॥ ७ ॥ येवोनी पंडित पुसत हें काय । सां-
गती हा आहे दासबोध ॥ ८ ॥ रामदास स्वामी समर्थ सद्गुरु । महिमा
अपारु न वर्णवे ॥ ९ ॥ ऐकतां आवेश पंडिता वाढला । ह्मणे जिंकूं
त्यांना आधीं आहीं ॥ १० ॥ तिसावे अभंगीं कथा जाली ऐसी । पु-
ढील प्रमेयासी भीम गाये ॥ ११ ॥ ३०

॥ श्रीराम ॥ निघोनी चालिला संतछळणासी । मार्गीं जातां
त्यासी काय जाले ॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी पाहातांचि खुणे । रामदास
ह्मणे तुम्ही काय ॥ २ ॥ ऐकतांचि नेत्रा अश्रु आले पूर्ण । स्वामीचे
मी दीन दास आहे ॥ ३ ॥ पंडितही ह्मणे दर्शनाचा हेत । धरोनी
त्वरित आलों येथें ॥ ४ ॥ चलावें दर्शना तुम्हाही होईल । बोलोनी हे
त्वरें आले पुढें ॥ ५ ॥ दंडप्राय तेव्हां करोनी नमन । सर्व वर्तमान
निवेदीलें ॥ ६ ॥ दिवसांचि मशाल लावोनिया आले । स्वामींनीं त्या
केलें नमनासी ॥ ७ ॥ आशिर्वाद अथवा नमनांचा प्रकार । प्रश्नाचें
उत्तर होय तेव्हां ॥ ८ ॥ राजा शिष्य केला घाला वाद आतां । पाहों
वित्पन्नता कैसी आहे ॥ ९ ॥ ह्मणती पंडितासी धन्य तुम्ही थोर । मीप-
णाचा मात्र डाग आहे ॥ १० ॥ येकतीस अभंग पुढें कथा गोड ।
भीमांसी आवड वर्णयाची ॥ ११ ॥ ३१

॥ श्रीराम ॥ सर्वांच्या दृष्टीसी प्रकाश दिवसा । तुह्मासीच
 कैसा अंधकार ॥ १ ॥ पंडित ह्मणत बडबड हे टाका । प्रश्न करा निका
 पाहूं कैसा ॥ २ ॥ स्वामी ह्मणती कांहीं नव्हे मी पंडित । रामासी
 चिंतीत आहे सदा ॥ ३ ॥ ह्मणत पंडित तरी ऐका मंत्र । घावें त्वरें
 पत्र जिंकिलोंसें ॥ ४ ॥ इतुक्यांत अंत्यज मोळी घेवोनीया । जात होता
 तया पाचारीला ॥ ५ ॥ ठेवोनीया मोळी आला स्वामीपुढें । दंडवत
 पडे पृथ्वीवरी ॥ ६ ॥ उभा राहोनीया आज्ञा काय पुसे । स्वामी कल्या-
 णास बोलीयले ॥ ७ ॥ हातांतील छडी देवोनी ह्मणती । मंडळें निगुती
 काढी चार ॥ ८ ॥ प्रथम मंडळ स्थूळ देह तेथें । आणोनी पुसत स्वामी
 त्यासी ॥ ९ ॥ तो ह्मणे मी शूद्र दुज्या मंडळांत । सूक्ष्मांत वैश्य ह्मणे
 आहे ॥ १० ॥ तिजें तें कारण येतां क्षत्रिय ह्मणे । कथा हे गहन
 भीम गाय ॥ ११ ॥

३२

॥ श्रीराम ॥ चतुर्थ कारण ज्ञानदेह जाण । ह्मणे मी ब्राह्मण
 आहे आतां ॥ १ ॥ वाद यासी कांहीं घालीसील काय । आज्ञा जरी
 होय तरी सिद्ध ॥ २ ॥ पंडितासी वाद अद्भुतचि केला । क्षणांत
 जिंकिला स्वामीसत्ते ॥ ३ ॥ इतुक्यांत विमान आलें अकस्मात । दिव्य
 देही होत क्षणामाजीं ॥ ४ ॥ स्वामीपाईं केलें नमन येऊन । स्वामी
 ह्मणती कोण होतासी तूं ॥ ५ ॥ ह्मणे माल्यवंत गंधर्व मी सत्य । होतों
 ऋडा करीत सरोवरीं ॥ ६ ॥ सूर्योदय जाला तरी नाहीं भान । तेथें
 आले स्नाना देवऋषी ॥ ७ ॥ पाहोनी उन्मत्त शाप दिला त्यांनीं ।
 ह्मणती दुष्ट योनीं जन्म घेई ॥ ८ ॥ तेव्हां जालों दीन उशाप मागतां ।
 ह्मणती तीं जन्मांत मुक्त होसी ॥ ९ ॥ पशु जन्म दोन अंत्यजाचा
 येक । तेथें मुक्त देख होसील तूं ॥ १० ॥ मारुती अवतार नाम राम-
 दास । ताराया जनास भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

३३

॥ श्रीराम ॥ तेचि तुज मुक्त करिती हा वर । देवोनी सत्वर
 जात जाले ॥ १ ॥ प्रथमचि घोडा जयत्पाल जेथें । मुकुंदरायें तेथें

मुक्त केलें ॥ २ ॥ पैठणांत हेला तेथें ज्ञानराजा । दुजा जन्म माजा
 मुक्त केला ॥ ३ ॥ मारुती साक्षात मुक्त केलें दीना । घावी आतां
 आज्ञा येतो स्वामी ॥ ४ ॥ नमन करोनी सव्य घालोनीया । गेला जया
 ठायां होतां तेथें ॥ ५ ॥ पंडितासी तेव्हां अश्रुपात आले । पायांवरी
 लोळे शुद्धि नाही ॥ ६ ॥ उठवोनी अनुग्रह केला त्यासी । हुर्मुजी
 वस्त्रासी घेतां जाला ॥ ७ ॥ दासबोध ग्रन्थ लेहोनी घेतला । संत जाणा
 केला संतरायें ॥ ८ ॥ आज्ञा घेवोनीयां काशीसी चालीले । सेउरास
 आले गांवामध्ये ॥ ९ ॥ ब्राह्मणाचे घरीं राहिले वस्तीसी । दासबोध
 ग्रन्थासी वाचितांना ॥ १० ॥ बहिणाबाई येक श्रवणासी बैसत । ह्मणे
 कोण ग्रन्थ कोणें केला ॥ ११ ॥ ३४

॥ श्रीराम ॥ सर्व वर्तमान जालें तें तयेसी । सांगतांचि
 तीसी अश्रु आले ॥ १ ॥ प्रातःकाळीं गेले पंडित निघोन । मार्गें
 वर्तमान कैसें ऐका ॥ २ ॥ बहिणाबाई ह्मणे स्वामीचें चरण । पाहूं
 तेव्हां अन्न भक्षूं ह्मणे ॥ ३ ॥ घोडे मनुष्यासी घेवोनी निघाली । स्वामी-
 पासीं आली भावबळें ॥ ४ ॥ तयेसी स्वामींनीं दिला अनुग्रह । भक्त-
 राज पाहें तेही जाली ॥ ५ ॥ आज्ञा घेऊनीयां गेली पूर्व ग्रामा । अभि-
 नव प्रेमा निष्ठेचा हा ॥ ६ ॥ शिवाजी राजाचा जीव स्वामीपासीं ।
 प्रतापगडासी जाते जाले ॥ ७ ॥ तेथें निळोपंत अमात्य रायाला ।
 आले भेटायाला आनंदानें ॥ ८ ॥ भेटी होतां रायें सर्व वर्तमान । केलें
 निवेदन सद्गुरूचें ॥ ९ ॥ ऐकतांचि प्रेमा तयांसी होवोनी । रायासी
 पुसोनी निघते जाले ॥ १० ॥ आले चाफळासी जाहालें दर्शन । प्रेम
 आलें पूर्ण भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ३५

॥ श्रीराम ॥ भावार्थ पाहोनी दिला अनुग्रह । आज्ञा घेवोनी
 ये रायापासीं ॥ १ ॥ राव ह्मणे गुरुभाऊ जालों आतां । ह्मणोनीयां
 माथा ठेवी पाई ॥ २ ॥ ह्मणे अन्नदाता धनी माने श्रेष्ठ । ज्येष्ठ बंधु
 श्रेष्ठ माझा तूंचि ॥ ३ ॥ निरुबाई पतिव्रता पुसे स्पष्ट । ह्मणे तुझी

कोठें गेला होता ॥ ४ ॥ राया पासोनीया वृत्तांत जो जाला । तये नि-
वेदिला महिमा सारा ॥ ५ ॥ ऐकतांचि तये नेत्रीं आले अश्रु । ह्मणे ते
सद्गुरु भेटती कै ॥ ६ ॥ दर्शन होईल तरी अन्न खाणें । अपवित्र जीणें
गुरूवीण ॥ ७ ॥ तीन दिवस जाले बहुतीं वर्जीले । परि नाही घेतलें
अन्नपाणी ॥ ८ ॥ प्रहर रात्रींत आले स्वामी तेथें । ह्मणती क्षुधिस्त
तीं दिसांचा ॥ ९ ॥ ऐकोनीयां सती घाबरीच जाली । चुलीपासीं गेली
पाहावया ॥ १० ॥ किंचितसा अग्नि आंत पाहोनीयां । भीम ह्मणे तया
काय केलें ॥ ११ ॥ ३६

॥ श्रीराम ॥ साडी नेसली ते फाडोन पेटवी । वरी अधण
ठेवी क्षीरीलागीं ॥ १ ॥ सर्व घरांतिला शाला सोवळ्यास । जाळितांच
त्यास स्वामी पाहाती ॥ २ ॥ सेवायाची क्षीर करोनी वाढीली । स्वामींनीं
सेवीली यथासांग ॥ ३ ॥ उरल्या प्रसादासी ग्रहण करून । अनुग्रह
पूर्ण दिलहा तये ॥ ४ ॥ भ्रताराची उंच होती शालजोडी । मनांत आ-
वडी जालीं घाया ॥ ५ ॥ पाहों गेली तंव जाळोनी टाकिली । बहु
खिन्न जाली मनामार्जीं ॥ ६ ॥ जाणोनी अंतर स्वामी ह्मणती तये ।
गवाळ्यांत पाहे स्वस्थ चित्तें ॥ ७ ॥ पाहे गवाळ्यांत सर्वही आहेत ।
स्वामीसी जों देत न घेती हे ॥ ८ ॥ ह्मणती उतार कैसा देसी आह्मां ।
अद्भुतचि प्रेमा वर्णवेना ॥ ९ ॥ गळ्वलां काशाचा ह्मणूनी निळोपंत ।
गृहांत जों येत तंव स्वामी ॥ १० ॥ नमन करोनी आनंद जाहाला ।
भामें हा वर्णिला प्रेमभाव ॥ ११ ॥ ३७

॥ श्रीराम ॥ प्रसन्न होवोनी ह्मणती मागे वरा । ते ह्मणे दा-
तारा पुत्र देई ॥ १ ॥ नारळ वोट्यांत घालीतां स्वामींनीं । नमन उभ-
यांनीं केलें तेव्हां ॥ २ ॥ उठोनी पाहातां स्वामी न दीसती । ऐसी केली
ख्याति तये स्थानीं ॥ ३ ॥ वर्षी पुत्र होतां घेवोनी तयासी । आली

१ घरांतल्या. २ एकाद्यास सन्मानार्थ दिलेलें आपल्या आंगावरील मौल्यवान
वस्त्र किंवा आभरण.

स्वामींपासीं दर्शनासी ॥ ४ ॥ रामचंद्र नाम ठेविलें स्वामींनीं । पूर्ण
 कृपा करूनी पाठवीली ॥ ५ ॥ मुंजही तयाची केली स्वामींपासीं । अ-
 नुग्रह त्यासी केला तेव्हां ॥ ६ ॥ रासीवड्यामध्ये होती बाई येक । अ-
 नुग्रह देख केला तीसी ॥ ७ ॥ नाम तीचें आका भाव जीचा नीका ।
 प्रीतिपात्र देखा स्वामीचें तें ॥ ८ ॥ चांफळीच्या मठीं स्वामित्व तयेचें ।
 जीवप्राण जीचे स्वामींपासीं ॥ ९ ॥ दिवाळीचा सण आला तें
 कौतुक । पुढिलीया देख अभंगांत ॥ १० ॥ आडतीस अभंग जाले हे
 संपूर्ण । भाव धरूनी मनं भीम गाय ॥ ११ ॥ ३८

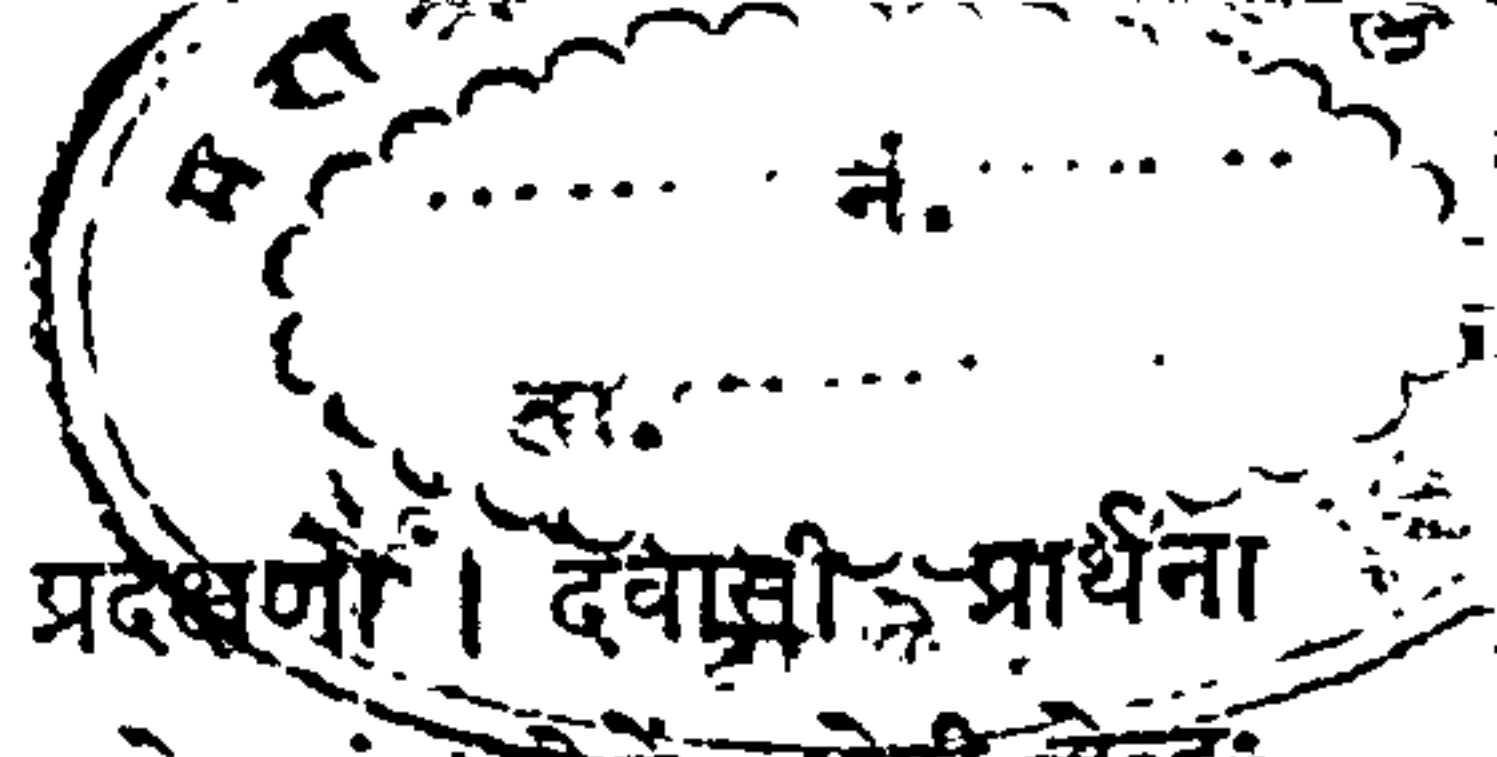
॥ श्रीराम ॥ मिरजेमध्ये होती वेणुबाई भक्त । अखंड आसक्त
 गुरुध्यानीं ॥ १ ॥ दिवाळीच्या सर्णीं हेत हा जाहाला । न्हाऊं घाला-
 याला स्वामीलार्गीं ॥ २ ॥ समर्थ प्रगटले न्हाऊंही घालीत । फराळा
 वाढीत वेणुबाई ॥ ३ ॥ सेउर ग्रामांत बहिणाबाई राहे । दिवाळीस बाहे
 श्रीगुरूसी ॥ ४ ॥ मिरजेहूनी स्वामी तत्काळ पातले । भोजना वाढिलें
 यथासांग ॥ ५ ॥ कडु दोडक्याची पात्रीं भाजी होती । श्रीगुरु भक्षिती
 राम हणुनी ॥ ६ ॥ वारंवार वाढी नेणोनियां भाजी । स्वामी हणती
 आजी पोट भरे ॥ ७ ॥ भोजन जाहाले तांबुल घेतला । प्रसाद सेवीला
 बहिणाईनें ॥ ८ ॥ कडु भाजी खातां अश्रुपात आले । बहुत विन-
 वीले श्रीगुरूसी ॥ ९ ॥ चाफळांत आका वाट पाहे फार । समर्थ
 सत्वर तेथें आले ॥ १० ॥ पुजूनी स्वामीसी आका वोवाळीत । यश-
 वंतसुत गाय ऐसें ॥ ११ ॥ ३९

॥ श्रीराम ॥ चाफळा दर्शना वेणुबाई आली । समर्था भेटली
 प्रेमभावें ॥ १ ॥ हणती रामनवमी करोनीयां जाई । आज्ञा हणुनी पाई
 नमन केलें ॥ २ ॥ आकाबाई आणि उभयता तुह्मी । असा येथें रामीं
 हेत ठेवा ॥ ३ ॥ सांगोनीया स्वामी निघोनीया गेले । मार्गें कैसें जालें
 तेंही एका ॥ ४ ॥ वर्षासनें आणावया आका गेली । साहित्या राहिली

वेणुबाई ॥ ५ ॥ सीत उपद्रव अंगीं ज्वर येतां । मनीं वाटे चिंता बहु-
 साल ॥ ६ ॥ वळवट पापड साहित्य राहींलें । रामें ऐसें केलें काय
 ह्मणे ॥ ७ ॥ उछाह समीप आला काय करूं । चालीले पाझरू नेत्रां-
 तूनी ॥ ८ ॥ न्या मज सत्वर श्रीरामासन्मुख । पुसेन त्या देख ऐसें
 कां हें ॥ ९ ॥ सर्वही मिळोनी नेती रामापुढें । बांधा ह्मणे गाढें
 खांबासी या ॥ १० ॥ आका गांवा गेली मज वेथा जाली । दयाळा
 राहीली रामनवमी ॥ ११ ॥ ४०

॥ श्रीराम ॥ ध्यान करितां स्वामी आले अकस्मात । खांबा-
 हूनी मुक्त केली तेव्हां ॥ १ ॥ उछाहही जाला ज्वरही राहीला । मिरजे
 जावयाला सिद्ध जाली ॥ २ ॥ ह्मणे स्वामीराज पुजे घावें कांहीं । राम
 दिला तये पुजेलागीं ॥ ३ ॥ ताम्रमूर्ति रम्य पद्माभि श्रीराम । घेवोनीयां
 प्रेमें गेली पाहा ॥ ४ ॥ सर्वकाळ पूजाभजनांत असावें । कीर्तन करावें
 अहोरात्र ॥ ५ ॥ राघवें येवोनी स्वप्नांत सांगावें । साक्षात्कार भावें ऐसा
 असे ॥ ६ ॥ वेणुबाईची हे पुढें कथा रम्य । सांगूं अनुक्रमें श्रोत-
 यांसी ॥ ७ ॥ मध्यें कथा आली जयरामस्वामीची । ऐकां इची रुची
 बहु आहे ॥ ८ ॥ गुरुपरंपरा कृष्णउपासना । ब्रह्मचारी जाणा होते
 पूर्ण ॥ ९ ॥ अनुक्रम आला ह्मणुनी संपूर्ण । आदिअंत जाण सांगी-
 तला ॥ १० ॥ येथोनी अभंग जयरामस्वामीचे । भीम गाय वाचे
 आवडीनें ॥ ११ ॥ ४१

॥ श्रीराम ॥ जयराम स्वामी हे साता वरुषांत । येतां मुंजी
 कैरीत पिता त्यांची ॥ १ ॥ पुढें दो वरुषा पिता शांत जाला । मातेनेंच
 केला प्रतिपाळ ॥ २ ॥ पुढें पंढरीस यात्रा जाय जंव । हेही मातेसर्वे
 चालीयले ॥ ३ ॥ आले पंढरींत आनंद मनांत । तेथें च राहात माते-
 सहित ॥ ४ ॥ मातेचे सेवेंत तत्पर हे होते । तंव तीस मृत्य आला
 पाहा ॥ ५ ॥ तयेचें सार्थक केलें आनंदानें । पांडुरंगीं मन सर्व-
 काळ ॥ ६ ॥ माझी मातापिता तूंचि देवा आतां । ज्ञान देई आतां

दीनास या ॥ ७ ॥ चंद्रभागे स्नान क्षेत्र प्रदक्षणा । देवासी प्रार्थना
हेचि सदा ॥ ८ ॥ येके दिसीं केला निग्रह जेधवां । देवमेटी तेव्हां
दिली पाहा ॥ ९ ॥ मागे बापा वर हणणे घावें ज्ञाना । देव त्यासी जाणा
बोलीयले ॥ १० ॥ सद्गुरु वांचोनी नव्हे कदां ज्ञान । भीमाचें हें मन
गुरुपाई ॥ ११ ॥

४२

॥ श्रीराम ॥ गुरु करूं कोण. सांगा स्वामी मज । ऐकोनी
महाराज सांगताती ॥ १ ॥ पंढरीपासोनी आहे दाहा गावें । पश्चि-
मेसी जावें वडगांवासी ॥ २ ॥ तेथें आहे माझा अंतरंग पूर्ण । कृष्णापा
हें जाण नाम त्याचें ॥ ३ ॥ ऐकतांचि ऐसें निघाले सत्वर । ध्यान
निरंतर सद्गुरुचें ॥ ४ ॥ आले वटग्रामा कृष्णापासन्मुख । पाहातांचि
हाक मारीयली ॥ ५ ॥ ये रे जयरामा पांडुरंगें तुज । धाडिलें हें मज
कळों आलें ॥ ६ ॥ ऐकतांचि नेत्रां अश्रुधारा आली । चरणावरी घाली
दंडवत ॥ ७ ॥ उठवोनी देवोनी आलिंगन त्यासी । हणती वृत्तांतासी
ऐके माझ्या ॥ ८ ॥ विप्रकुळीं जन्म कृष्णातीरीं ग्राम । ऊर्णबाहे नाम
प्रसिद्ध हें ॥ ९ ॥ पूर्व स्त्री जे होती क्रमोनीया गेली । मग दुजी केली
आणीकाची ॥ १० ॥ विप्र येक घेवोनीया होता आला । ब्रह्मसूत्रें जाला
समंध हा ॥ ११ ॥

४३

॥ श्रीराम ॥ होती उपवर कन्या येक जाली । पुढें यात्रा
आली रवळ्याची ॥ १ ॥ उदकासी गेली आमुची हो कांता । तिनें तेथें
पिता वोळखीला ॥ २ ॥ जाल्या भेटी गोष्टी स्फुंदत उकसाबुकसी ।
पुसती तयासी आयाबाया ॥ ३ ॥ नापीकाची होती कळों आली जना ।
केली विचारणा माहा जनीं ॥ ४ ॥ पित्यासमागमें गेली ते आनंदें । मग
विप्रवृंदें आलीं पाहा ॥ ५ ॥ नकळत दोष जाला प्रायश्चित । देवोनी
जातींत घेऊं हणती ॥ ६ ॥ आतां ब्राह्मणासी कासया भ्रष्टऊं । देह
पाई ठेऊं देवाजीचे ॥ ७ ॥ सिद्ध शांतरायें मग कृपा केली । वृत्ति

स्थिरावली सस्वरूपीं ॥ ८ ॥ आषाढी कार्तिकी पंढरीची वारी । करितो
ज्ञानेश्वरीपारायण ॥ ९ ॥ जयरामा तूं शुद्ध आहेसी ब्राह्मण । भ्रष्ट
यातीहून जाहारो मी ॥ १० ॥ कथा हे गहन पुढे आहे ऐका । प्रसंग
हा नीका भीम गाय ॥ ११ ॥ ४४

॥ श्रीराम ॥ ह्मणती याती कुळा नाहीं मज चाड । याचि
पाई दृढ भाव आहे ॥ १ ॥ केला अनुग्रह आनंद जाहाला । तीर्थ घावें
मंजला ह्मणती तेव्हां ॥ २ ॥ विहीरींत तेव्हां करोनीया स्नान । ह्मणती
तीर्थ जाण हेंचि घेई ॥ ३ ॥ सेवा सद्गुरूची केली वर्णवेना । सेवेंतचि
ज्ञाना जालें पाहा ॥ ४ ॥ कृष्णापासी काळ पातला समीप । ह्मणती
ब्रह्मरूप होऊं आतां ॥ ५ ॥ जयराम हा माझा न ठेवील प्राण । ह्मण-
वोनी खूण सांगती त्या ॥ ६ ॥ जयरामा भक्तीचा करी तूं उद्घाट ।
आह्मी वैकुंठास जाऊं आतां ॥ ७ ॥ येक खूण तुज सांगतो ते ऐक ।
मारुतीचा देख अवतारचि ॥ ८ ॥ स्वामी रामदास नाम हें प्रसिद्ध ।
कारिती ते बोध पूर्ण तूज ॥ ९ ॥ मजहूनी प्रीति करी त्यांचा ठाई ।
राम आणि ते कांहीं भिन्न नाहीं ॥ १० ॥ सांगोनीया ऐसें गेले परं-
धामा । संतांचा महिमा भीम गाये ॥ ११ ॥ ४५

॥ श्रीराम ॥ स्वामीची समाधी केलें वृंदावन । भजनविधि
जाण वाढवीली ॥ १ ॥ शंकराचार्यांचा मठ करवीरीं । गुरुत्व निर्धारिं
ब्राह्मणाचें ॥ २ ॥ तयापासीं कोणी सांगती जाऊनी । भ्रष्टाकार जनीं
जाला येक ॥ ३ ॥ ब्राह्मण असतां नापीकाचा शिष्य । होवोनी बहुत
भ्रष्टाकार ॥ ४ ॥ ऐकतांचि स्वारी धाडोनी आणीलें । पुसतां कथिलें
होतें तैसें ॥ ५ ॥ तयांच्या मठांत उछाहही होता । भोजना तत्वता
विप्र आले ॥ ६ ॥ चहूं सहस्रांच्या बैसल्या पंगती । स्वामी तयाप्रती
बोलताती ॥ ७ ॥ भ्रष्टाचा हा शिष्य ह्मणूनी उपवीत । काढूनीयां घेत
तये क्षणीं ॥ ८ ॥ बंधनांतुनीयां जालों आजी मुक्त । ह्मणोनी निघत
तेथोनीयां ॥ ९ ॥ पंचगंगेवरी करोनीयां स्नान । सद्गुरूचें ध्यान आरं-

भीलें ॥ १० ॥ भीम ह्मणे गुरुभक्त जे निसीम । तयासी श्रीराम
सांभाळीत ॥ ११ ॥ ४६

॥ श्रीराम ॥ रामदास स्वामी निरवीले तुह्मांसी । तरी या दी-
नासी सांभाळवें ॥ १ ॥ चिंतितांचि नवल जालें तंये वेळीं । यज्ञोपवीतें
गेलीं ब्राह्मणांचीं ॥ २ ॥ चार सहस्र हो पाहाती गळ्यांत । येकही
दिसत नाही कोठें ॥ ३ ॥ जोडवी आंगठ्या किल्या मुद्या होत्या । येक-
दांचि पाहा त्या गेल्या जाणा ॥ ४ ॥ ब्राह्मण क्षोभले ह्मणती संन्यास्यासी ।
संताच्या छळणासी कां हो केलें ॥ ५ ॥ संन्यास्यासहित सर्वही ब्राह्मण ।
येवोनी सन्मानें नेलें यांसी ॥ ६ ॥ यज्ञोपवीत यांच्या गळा गालिताती ।
सर्वांचीही येतीं जैसीं तैसीं ॥ ७ ॥ सन्मान बहुत करुनी पाठवीले ।
पूर्वस्थाना आले होते तेथें ॥ ८ ॥ कृष्णापा स्वामींची पुण्यतीथ आली ।
साहित्याची केली विचारणा ॥ ९ ॥ चाफळासी जावें दर्शना हा हेत ।
परी पुण्यतीथ जवळी आली ॥ १० ॥ पत्र पाठवावें तरी नाही ठीक ।
भीम ह्मणे ऐक्य भाव पाहा ॥ ११ ॥ ४७

॥ श्रीराम ॥ ऐसीयांत स्वामी आले गांवापासीं । सारिती स्ना-
नासो स्वस्थ चित्तें ॥ १ ॥ कोणी आला त्यानें सांगितलें यांस । स्वामी
रामदास आले ह्मणुन ॥ २ ॥ ऐकोनी ह्मणती दीनार्चे अंतर । जाणोनी
साचार राम आला ॥ ३ ॥ वाघें लाऊनीया चालीले सामोरे । ह्मणती
वारंवार धन्य जालों ॥ ४ ॥ दर्शन होतांचि अष्टभाव जाले । नेत्रांतूनी
चाले अश्रुधारा ॥ ५ ॥ पायावरी दंडप्राय नमस्कार । करितांचि सत्वर
उठवीलें ॥ ६ ॥ आलिंगनें तेव्हां दिलें प्रेमभावे । राघोबा चालावें
आश्रमासी ॥ ७ ॥ जयरामा उछाहरचना सांग कैसी । होती ते
स्वामीसी निवेदिली ॥ ८ ॥ पुण्यतीथ येथें काला न करावा । रथोछाह
व्हावा तेव्हां ठीक ॥ ९ ॥ काला मोडोनीया रथोछाह केला । आनंद
जाहाला न वर्णवे ॥ १० ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । भीम ह्मणे
गहन संतलीला ॥ ११ ॥ ४८

॥ श्रीराम ॥ जयराम हणती राघोवासी भावें । कीर्तन ऐकावें
 ऐसी इच्छा ॥ १ ॥ आज करूं हणुन गेले अरण्यांत । तेथें कौतुकार्थ
 काय केलें ॥ २ ॥ पोरें मेळऊन तया शिकवीती । नारळ देऊं हणती
 आक्रा आक्रा ॥ ३ ॥ यादवा माधवा शिकऊनी तया । हणती कथेस
 या संध्याकाळीं ॥ ४ ॥ कथे उभें रहावें हणसी जयरामा । टाळधरी
 आह्वा नाही कोणी ॥ ५ ॥ आहेत हे टाळधरी तुमचेचि । स्वामी ऐक-
 तांचि उभे राहाती ॥ ६ ॥ टाळधरी सर्व गेले निघोनीया । मग पोर
 तया बोलावीलें ॥ ७ ॥ यादवा माधवा हणत उभे राहाती । टाळ घेती
 हातीं पाषाणाचे ॥ ८ ॥ तयावरी कथा केली दोनप्रहर । ब्रह्मरस थोर
 जाला तेव्हां ॥ ९ ॥ कथा जाल्यावरी नारळ आणऊन । आक्रा आक्रा
 जाण दीले तयां ॥ १० ॥ पुढील कथेसी अवधान द्यावें । भीम हणे
 भावें ऐका सर्व ॥ ११ ॥ ४९

॥ श्रीराम ॥ खटावांत येका विप्रें उछाहासी । समारंभें यांसी
 नेलें तेथें ॥ १ ॥ जयरामस्वामींचें त्या दिसीं कीर्तन । ऐकावया जन
 बहुत आले ॥ २ ॥ गांवीचा पठाण ठाणेदार होता । तोही आला होता
 ऐकायासी ॥ ३ ॥ रामदासस्वामी समर्थी पाहोन । करित कीर्तन आनं-
 दानें ॥ ४ ॥ प्रेमाच्या भरांत तेधवां बोलती । हातीं राम देती संत-
 राव ॥ ५ ॥ पठाणें हें मनीं धरोनीयां गेला । प्रातःकाळीं यांला बोला-
 वीलें ॥ ६ ॥ तीन छत्तीवरी बंगल्यांत हणणे । हातीं राम देणें धरो-
 नीया ॥ ७ ॥ अध्यात्म सांगतां कैद केलें यांसी । तेव्हां गोपाळासी
 पाचारीलें ॥ ८ ॥ सच्छिष्य गोपाळा हणती राघोवाला । वर्तमान
 त्याला सांग जाई ॥ ९ ॥ जावोनी स्वामीसी सांगे सर्व वृत्त । ऐकतांचि
 तेथें आले वेगें ॥ १० ॥ पठाणें सन्मान करून वैसवीले । पुढें जें
 वर्तलें भीम सांगे ॥ ११ ॥ ५०

॥ श्रीराम ॥ स्वामी तया हणती राम व्हावा काय । तरी तूं
 मागें ये आमुचीया ॥ १ ॥ लाहान खिडकी होती तयांतूनी । सत्वर

निघोनी आले खालीं ॥ २ ॥ राम उभा केला त्वरें येई आतां । चम-
त्कार पाहातां कांपूं लागे ॥ ३ ॥ गळ्यांत पागोटें घालोनी उत्तरे । ह्मणे
मी पामर आहे दीन ॥ ४ ॥ द्रव्य बहु दिल्लें सत्कारही केला । उछाह
जाहाला आनंदानें ॥ ५ ॥ ऐसी तेथें ख्याती करोनी निघाले । वटग्रामा
आले आनंदानें ॥ ६ ॥ येके दिसीं ह्मणती जयरामा वैराग्य । करावें हें
भाग्य संताचें कीं ॥ ७ ॥ गोपाळ गोसावी मठांत ठेवोनी । उभयतां निघोनी
गेले पाहा ॥ ८ ॥ अरण्यांत गेले पर्वताची घळ । ह्मणती हें स्थळ
राहाया योग्य ॥ ९ ॥ घळ लिंपायासी चिखल कराया । कुदळ आणो-
नीया ठेवीयली ॥ १० ॥ यशवंतसुत अल्पमति आहे । संताचीच गाय
लीला सदा ॥ ११ ॥

५१

॥ श्रीराम ॥ जयरामासी माती खाणाया लावीती । पाण्यालागीं
जाती आपणचि ॥ १ ॥ पाणी आणोनीया ओतीतांचि माती । वाहो-
नीया जाती तये वेळीं ॥ २ ॥ माती खाणवेना आहेसी निकामी । तेव्हां
केलें भूमी दंडवत ॥ ३ ॥ राघोबारे मज करी तूं निकामी । ह्मणती
पाणी तुह्मी आणा आतां ॥ ४ ॥ यांचें शरीर जड हळु हळु घागर ।
आणितां माती फार ढीग केला ॥ ५ ॥ स्वामींनींच पाणी आणोनी
चिखल । करोनीया घळ खाणूं गेले ॥ ६ ॥ तंव कडा अकस्मात पडिला
वरी । जयरामाच्या नेत्रीं अश्रु आले ॥ ७ ॥ राघोवासारिखें रत्न हारपलें ।
ह्मणोनी घातलें आसन तेथें ॥ ८ ॥ प्राणाचा संकल्प केला तये क्षणीं ।
तंव पडिली कानीं ध्वनी ऐसी ॥ ९ ॥ शहापुरीं आहे येवोनीया पाहे ।
विस्मय हा होय अंतःकर्णी ॥ १० ॥ जावें बरें तेथें ह्मणोनी निघाले ।
मठालागीं आले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

५२

॥ श्रीराम ॥ येवोनी पाहाती स्वामी आनंदांत । मिठीच घालीत
गळा तेव्हां ॥ १ ॥ राघोबारे तुजें चरित्र नकळे । ह्मणोनीयां लोळे
चरणावरी ॥ २ ॥ कांहीं मज कृपा करुनी सांग खूण । येकांतीं नेऊन
बोध केला ॥ ३ ॥ तीन दिवस तेव्हां समाधी लागली । स्थितिच

बाणली वर्णवेना ॥ ४ ॥ स्वामींनीं तयासी केलें सावधान । जीवन्मुक्त-
पण जालें प्राप्त ॥ ५ ॥ उभयतां निघोनी आले वटग्रामा । तेथें केला
महिमा अद्भुतचि ॥ ६ ॥ जयरामा स्नानासी जाऊं अरण्यांत । हणोनी
त्वरित निघते जाले ॥ ७ ॥ सात पुरुष खोल होता येक आड । बहु
अवघड तेथें आले ॥ ८ ॥ पाहातांचि उडी ठोकिली स्वामींनीं । जयराम
त्यां नयनीं पाहाताती ॥ ९ ॥ टाक उडी हणतां यांनींही टाकीली ।
तळासीच गेली अकस्मात ॥ १० ॥ आसन घालोनी बैसले सुखांत ।
यशवंतसुत गाय त्यासी ॥ ११ ॥ ५३

॥ श्रीराम ॥ स्वामी मनोवेगें आले चांफळासी । जाले तीन
दिवस ऐसीयासी ॥ १ ॥ तेथोनीया स्वामी आले वडगांवा । हणती
शिष्यां सर्वां मीळऊनी ॥ २ ॥ स्वामी तुमचे गेले आडांत बुडाले ।
तीन दिवस जाले पाहूं चला ॥ ३ ॥ बुका माळा तेव्हां वाघें लाऊनीया ।
आले पाहावया तया स्थाना ॥ ४ ॥ पोहोणार आंत उतरोनी पाळणा ।
सांडोनीया जाणा काढिताती ॥ ५ ॥ समाधीसुखांत आहेत निमग्न ।
काहीं देहभान नाहीं यांसी ॥ ६ ॥ स्वामींनीं त्या वेळे नमस्कार केला ।
धन्य साधु लीळा मुखें हणती ॥ ७ ॥ बुका भाळीं माळा गळ्यांत घा-
लून । समाधीउत्थान केलें पाहा ॥ ८ ॥ वाघें लाऊनीया मठासी आ-
णिले । बोध रूप जाले आजी माझ्या ॥ ९ ॥ अर्धोन्मीलित नेत्र पाहाती
उघडून । स्वामीस देखोन नमन केलें ॥ १० ॥ जयरामस्वामीचें च-
रित्र अद्भुत । भीमैं संकळीत वर्णयिलें ॥ ११ ॥ ५४

॥ श्रीराम ॥ तेथोनीया स्वामी आले चांफळासी । पुढें कथा
केसी तेही ऐका ॥ १ ॥ अरण्यांत जावें तेथेंचि राहावें । व्याघ्रानें पडावें
सभोंवतें ॥ २ ॥ येकनाथस्वामी त्यांचा नातु असे । गेला विदेशास
द्रव्यासाठीं ॥ ३ ॥ विजापुराकडे रोजगार करून । जवळी होते होन
बासष्टचि ॥ ४ ॥ बहु दिस जाले जातसे घरास । बाबाजी हें असे
नाम ज्याचें ॥ ५ ॥ मार्गी येतां कानीं ऐकीले कीर्तीसी । संतदर्शनासी

जावें आधीं ॥ ६ ॥ आपुल्या वडिलांची ख्याति आहे मोठी । यांसी
 पाहूं दृष्टीं हणुनी आला ॥ ७ ॥ चांफळासी आला विचारुं लागला ।
 स्वामी दर्शनाला आलों हणुने ॥ ८ ॥ मठीं होते त्यांनीं सत्कार करून ।
 राहवीलें जाण आदरें त्या ॥ ९ ॥ कल्याण गोसांवी शिरगांवीं होते ।
 तेही आले तेथें अकस्मात ॥ १० ॥ गुरुवारीं दर्शन घ्यावें सदुरुचें ।
 भीम हणुने साचें प्रेम असे ॥ ११ ॥

५५

॥ श्रीराम ॥ घोडे मनुष्यासी ठेवोनीया तेथें । द्रव्य मात्र घेत
 समागमें ॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी यांच्या समागमें । चालीले सप्रेमें भेटा-
 वया ॥ २ ॥ पर्वतांत स्वामी धोंडीवरी पाहाती । नमन करीती
 दंडप्राय ॥ ३ ॥ येक होन स्वामीपुढें ठेवियेला । आळिंगेन त्याला
 दिलें भावें ॥ ४ ॥ कल्याण स्वैपाक करीं त्वरें आतां । जाळींत तत्वता
 सिधा आहे ॥ ५ ॥ तिघांचाचि सिधा भांडींही आहेत । घेवोनी त्वरित
 पाक केला ॥ ६ ॥ कोंकणस्थ विप्र साठ मार्गीं जातां । स्वामीसी पा-
 हातां संतोषले ॥ ७ ॥ समर्थे भोजना राहावीले त्यासी । हणती स्वा-
 नासी करा त्वरें ॥ ८ ॥ अन्नावरी छाटी आंगींची टाकीली । तृप्ति सर्वां
 जाली वर्णवेना ॥ ९ ॥ दक्षणा घावया हणती बाबाजीसी । येकसष्ट
 होनांसी वेगीं घावें ॥ १० ॥ द्विगुणीत देऊं हणतांचि दीधले । ब्राह्मणां
 वांटीलें भीम हणुने ॥ ११ ॥

५६

॥ श्रीराम ॥ साठ ब्राह्मणांसी दिले साठ होन । बाबाजीसी
 जाण दोन दिले ॥ १ ॥ आले चांफळासी घेवोनी त्यासी । केलें आति-
 ध्यासी बहुतचि ॥ २ ॥ जाते वेळे काहीं न देती च होन । मनीं संको-
 चोन जातां जाला ॥ ३ ॥ दोन होनांवरी आला गांवापासी । घराला
 रात्रींसी जाऊं हणुने ॥ ४ ॥ त्याच दिवसीं स्वामी त्याच्या वाड्यांत ।
 आले अकस्मात प्रातःकाळीं ॥ ५ ॥ बाबाजीचा बाप भव्यरूप पाहे ।
 नमन करीत आहे वारंवार ॥ ६ ॥ सवासें होनांसी देवोनी हणती ।
 बाबाजीही येती अस्तमानीं ॥ ७ ॥ मार्गीं तस्करांचा उपद्रव हणून ।

दिल्ले होन तेणें आह्मांपासीं ॥ ८ ॥ नाम रामदास सांगोनीया तथा ।
 गेले तेथोनीया अकस्मात ॥ ९ ॥ आनंद जाहाला अस्तमान होता ।
 बाबाजी तत्वता आले तेथें ॥ १० ॥ बापें वर्तमान सर्व सांगितलें ।
 तेव्हां अश्रु आले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५७

॥ श्रीराम ॥ सद्गदीत कंठ बापा वर्तमान । सर्व निवेदन केलें
 तेव्हां ॥ १ ॥ ऐसीयासी तुह्मीं कैसें जाऊं दिलें । हें काहीं समजलें
 नाहीं आह्मां ॥ २ ॥ सर्वही मठासी येवोनी स्वामींसी । भेटोनी गृहासी
 गेले जाणा ॥ ३ ॥ पुढें कथा गोड बहुत रसाळ । कोंडोळ्याचे घळें
 स्वामी गेले ॥ ४ ॥ काहीं येक दिवस होते तथा ठाया । चांफळा जावया
 हेत जाला ॥ ५ ॥ कल्याण गोसांवी समागमे होते । कुकुब्मति वाहात
 तेथें आले ॥ ६ ॥ उतारही नाहीं उदक अपार । गांव पैलतीर तेथें
 होता ॥ ७ ॥ तथासी ह्मणती न्या वेगीं आह्मांसी । पेटी आणायसी
 गेले तेव्हां ॥ ८ ॥ पराधेन व्हावें कासयासी आह्मीं । ह्मणोनीया स्वामी
 शिरले अंतं ॥ ९ ॥ पोहत चालीले गडुड चुकले । आवर्तात आले
 अकस्मात ॥ १० ॥ हत्ती आला तरी न निघे त्यांतून । जन पाहाती
 नयनीं भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ५८

॥ श्रीराम ॥ गांव सर्व मिळून हाकाच मारिती । बुडाला ह्मणती
 रामदास ॥ १ ॥ कल्याणारे दास गेला हे बोलिले । ऐकतांचि जाले सिद्ध
 पाहा ॥ २ ॥ उडी टाकोनीया आले स्वामींपासीं । पाठीवरी त्यांसी
 घेती तेव्हां ॥ ३ ॥ स्वामी क्षणभरीं श्वासोच्छ्वास धरा । टाळूनें भोंवरा
 फोडीतो मी ॥ ४ ॥ मारोनीयां बुडी फोडिला भोंवरा । आले
 पैलतीरा क्षणामाजीं ॥ ५ ॥ स्वामी ह्मणती आह्मां जीवदान दिल्ले ।
 तेव्हां नेत्रीं आले अश्रुपात ॥ ६ ॥ मस्तकीं हस्तक ठेवोनी त्या वेळीं ।
 पूर्ण कृपा केली गुरुरायें ॥ ७ ॥ हस्तामध्ये कडे होतें सुवर्णाचें । हातीं
 तेव्हां यांचे घालीताती ॥ ८ ॥ चांफळासी येतां कडे आकापासीं । देतांचि

स्वामींसी निवेदीलें ॥ ९ ॥ समर्थ बोलीले न वे अशाश्वत । तरी त्या
शाश्वत देऊं आह्मी ॥ १० ॥ कांहीं येक दिवस चांफळीं राहोनी ।
चालीले तेथोनी भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

५९

॥ श्रीराम ॥ चांफळासन्निध दोचे कोशांवरी । रामघळ बरी
होती तेथें ॥ १ ॥ दाहा पांच शिष्य समागमें होते । घळींत राहाते
कांहीं दीन ॥ २ ॥ येकांतीं बैसावें ध्यानस्त असावें । कांहीं न बोलावें
कोणासवें ॥ ३ ॥ स्वामीची बैठक आसनाचें स्थान । आद्यापिही जाण आहे
तेथें ॥ ४ ॥ प्रहर रात्रीसी बोलीले शिष्यासी । विडा हा आह्मांसी घारे
कोणीं ॥ ५ ॥ पाहाती तों पानें नाहीं झोळण्यांत । कल्याण त्या ह्मणत
आणितों मी ॥ ६ ॥ अमावास्येची रात्र अंधार निबीड । झाडीही
सदृढ तृण फार ॥ ७ ॥ भय नाहीं मनीं सत्वर निघाले । कड्याखालीं
गले भजन करीत ॥ ८ ॥ मार्गावरी सर्प न दिसे कल्हारी । पाय तया-
वरी पडिला तेव्हां ॥ ९ ॥ दंश करितां हाक राम ह्मणुनी देत । पृथ्वीसी
पडत अचेतन ॥ १० ॥ स्वामींनीं तो शब्द ऐकतां उठीले । घाबिरेच
जाले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

६०

॥ श्रीराम ॥ कोण गेला कोठें म्हणती तों कल्याण । गेला हें
ऐकोन बोलीयले ॥ १ ॥ लावा चूड वेगीं जाऊं कड्याखालीं । हांक कां
दीधली पाहूं चला ॥ २ ॥ लावोनीया चूड आले याजपासीं । पाहाती
तों प्राणासी ठाव नाहीं ॥ ३ ॥ उचलोनी वरी आणीयलें प्रेत । म्हणती
खरा भक्त हाचि आहे ॥ ४ ॥ भैरवासी हाक मारिली स्वभावीं । अतीत
उठवी आमुचा हा ॥ ५ ॥ प्रातःकाळीं आक्रा मण वाटूं गुळ । सर्पाचे
हे सळ दूर करी ॥ ६ ॥ भैरवाचें सत्व पाहूं म्हणोनी तेथ । येवोनीया
हस्त फिरवीला ॥ ७ ॥ निर्विष होऊनी उठीले सत्वर । स्वामीचरणी
शिर ठेवीयलें ॥ ८ ॥ पाहाती तों हातीं पानेही आहेत । तेव्हां विडा
देत सदुखसी ॥ ९ ॥ सर्व शिष्यांलागीं विस्मये जाहाला । नमस्कार

केला सर्वोनीही ॥ १० ॥ आक्रा मण गुळ वाठीला आनंदें । भीम हा
स्वानंदें लीला गाय ॥ ११ ॥ ६१

॥ श्रीराम ॥ उंबरज गांवीं होता येक भक्त । त्याची एका
मात आवडीनें ॥ १ ॥ जटीळ गोसांवी गुरु केला त्यानें । घरींच ठेवोनी
सेवा करी ॥ २ ॥ चाकरी आलीया सांगत स्त्रियेसी । सेवा मजऐसीं
करावी त्वां ॥ ३ ॥ ऐसें सांगोनीया गेला तो गांवासी । दासीला सेवेसी
लावियेले ॥ ४ ॥ तयावरी तेणें ठेवितांची प्रीति । तेव्हां निंदा करिती
सर्व जन ॥ ५ ॥ पतिव्रता पतिभेणें न ह्मणे कांहीं । ऐसीयांत तोही
आला घरा ॥ ६ ॥ तया वर्तमान सांगती सर्वही । परि न ये कांहीं
विकृति त्या ॥ ७ ॥ दासीस आणोनी नमस्कार घाली । गुरुमाता जाली
ह्मणे आह्वां ॥ ८ ॥ निश्चयें करोनी उभयांची सेवा । करित सद्भाव
धरोनीया ॥ ९ ॥ ऐसें वर्तमान चांफळीं स्वामींस । कळतांचि त्यास
धन्य ह्मणती ॥ १० ॥ ऐसीयाची भेटी ध्यावी ह्मणऊनी । निघती
ते क्षणीं भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ६२

॥ श्रीराम ॥ सुखासनीं तेव्हां बैसोनी निघाले । समागमें चाले
शिष्यभार ॥ १ ॥ आले गांवामध्यें ग्रामस्त भेटली । गुरुभक्त म्हणती
दावा आह्वां ॥ २ ॥ समाचार घेतां होता तो शेतांत । ग्रामस्त सांगत
स्वामीपासीं ॥ ३ ॥ गुरु त्याचा घरीं भेटा ह्मणती पाहीं । स्वामी
ह्मणती नाहीं प्रयोजन ॥ ४ ॥ धाडोनी माणसें आणिला बोलाऊन ।
पाहातां आलिंगन स्वामी देती ॥ ५ ॥ आलिंगनांतचि जाला अनुतापा ।
ह्मणे स्वामी कृपा करा दीना ॥ ६ ॥ तया अनुग्रह देवोनी सत्वर ।
केला भवपार क्षणामार्जीं ॥ ७ ॥ ऐकुनी जटीळ पळोनीया गेला ।
निश्चयें तारीला स्वामीरायें ॥ ८ ॥ पुन्हां चांफळासी आले आनंदानें ।
पुढील कथन तैही एका ॥ ९ ॥ बद्धासी ताराया अवतार सत्य । कीर्ति
हे अद्भुत जगामार्जीं ॥ १० ॥ चांफळीच्या कथा जाहाल्या संपूर्ण ।
पुढील कथन भीम गाय ॥ ११ ॥ ६३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं स्वामी तारळखोऱ्यांत । गेले अक-
स्मात आनंदानें ॥ १ ॥ कोंकर्णीचे शूद्र सांगती स्वामीसी । घळ आप-
णांसी आहे येथें ॥ २ ॥ परी पंचानन व्याघ्र आहे तेथ । तये स्थानीं
जात नाही कोणी ॥ ३ ॥ दत्तोबासी तेव्हां बोलीलें वचन । जाऊन तें
स्थान पाहा आधीं ॥ ४ ॥ व्याघ्रासी आमुचा सांगावा निरोप । स्थान
घावें कोप सांडूनीया ॥ ५ ॥ तेथें आह्मी स्नानसंध्या करूं ऐसी ।
इच्छा हे मानसीं जाली आहे ॥ ६ ॥ आज्ञा वंदोनीया गेले भीत भीत ।
तवं त्या घळींत व्याघ्र होता ॥ ७ ॥ भयाभीत तया निरोप सांगती ।
नेत्र हे झांकिते विसोनीया ॥ ८ ॥ गर्जना करूनी गेला निघोनीया ।
स्वामी तया ठाया आले मग ॥ ९ ॥ कांहीं येक दिवस तेथेंचि राहिले ।
पुन्हां जाते जाले चांफळासी ॥ १० ॥ आद्यापि घळींत व्याघ्र नाही
येत । ऐसी केली ख्यात भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ६४

॥ श्रीराम ॥ चांफळीं मठांत निद्रा होती केली । रात्रही
जाहाली दोन प्रहर ॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी भार घालिताती । इतु-
क्यांत येती चोर पाहा ॥ २ ॥ साठी बेरडांचा दरवडा आला । तेव्हां
कल्याणाला आज्ञा केली ॥ ३ ॥ जीवें न मारावें धुडाऊनी घावें । ऐसें
ह्मणतां भावें उठिले हे ॥ ४ ॥ मठासंनिधानीं येऊनी बिलगले । तेव्हां
यांनीं केलें काय ऐका ॥ ५ ॥ हाक देऊनीया तुळवट उचलीलें ।
पाठींच लागले अकस्मात ॥ ६ ॥ साठही बेरड हत्यार टाकूनी । चर-
णासी येऊनी लागताती ॥ ७ ॥ घावें जीवदान ह्मणतांचि सोडीले ।
घेवोनीया आले हत्यारासी ॥ ८ ॥ स्वामीपुढें मोळी आणोनी ठेवीली ।
पाठ थापटीली गुरुनाथें ॥ ९ ॥ पुढें रामनवमी उछाहही आला । समा-
रंभ जाला वर्णवेना ॥ १० ॥ राजेही उछाहा आले होते तेथें । भीम
गाय चित्तें सद्गुरूसी ॥ ११ ॥ ६५

॥ श्रीराम ॥ राजयाचा नेम गुरुंवारीं घावें । दर्शन सद्गावें
घ्यावयासी ॥ १ ॥ अंतर पडतां अन्नचि न खाये । ऐसी निष्ठा पाहे

असे तया ॥ २ ॥ लांब पडतें हणुनी स्वामीसी विनवीलें । सन्मानेंचि
 नेले किल्यावरी ॥ ३ ॥ सज्जनगड हें नाम त्या किल्याचें । ऐकतां
 स्वामीचें मन नीवे ॥ ४ ॥ सांताज्याहुनी तो होता तीन कोस । तेथेंच
 निवास केला मग ॥ ५ ॥ खाले उपद्रव बहुत हणून । येकांत जाणोन
 राहाताती ॥ ६ ॥ घरही विस्तीर्ण बांधोन दीधलें । निस्पृहही जाले बहु
 शिष्य ॥ ७ ॥ मिलवडीं गांवीं उठविला भ्रतार । प्रथमचि पुत्र जाला
 त्यासी ॥ ८ ॥ पांचा वरुणांचा होतां स्वामीलार्गी । आणोनीया वेगीं
 समर्पाळा ॥ ९ ॥ मुंजी करोनीया ठेवोनीया नांव । उद्धव हें पाहावें
 ठेवीयलें ॥ १० ॥ टाकळीचा मठ देवोनी तयासी । ऐशा निस्पृहासी
 भीम गाय ॥ ११ ॥

६६

॥ श्रीराम ॥ प्रांतामध्ये कांहीं दुष्काळ पडीला । खर्चही वाढला
 मठी थोर ॥ १ ॥ स्वामी बोलीयले जावें कोठें तरी । समुदाय भारी
 जाला असे ॥ २ ॥ वार्ता हे फांकतां रायासी समजली । विचारणा
 केली तेव्हां कैसी ॥ ३ ॥ कारकून उधो पानस्या आणोन । ठेवीयला
 जाण स्वामीपार्सी ॥ ४ ॥ लागेल तें मठीं द्यावें आनंदानें । ऐशी आज्ञा
 पूर्ण केली तया ॥ ५ ॥ राव दर्शनासी आला प्रेमभावें । नमन सद्भावें
 केलें पाई ॥ ६ ॥ हणो राज्य काय अजीच बुडालें । जाऊं कां इच्छिलें
 विदेशासी ॥ ७ ॥ गेलां जरी तरी प्राण मी न ठेवी । आज्ञा मात्र
 व्हावी दीनासी या ॥ ८ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा निश्चय जाणोनी । अभय
 स्वामीनीं दिल्लें त्यासी ॥ ९ ॥ ऐसा भाव तुझा तेणेंचि बांधलों ।
 किल्यावरी जालों ठाणापति ॥ १० ॥ ऐकोनीया रायें साखर वांटीली ।
 भीमें हे वर्णिली भक्तिसार ॥ ११ ॥

६७

॥ श्रीराम ॥ राव साताज्यासी गेलीया ऊपरी । मार्गें कथा
 वरी तेही ऐका ॥ १ ॥ पर्वकाळ आला न सांगोनी कोणा । गेले कृष्णा-
 स्नाना येकलेचि ॥ २ ॥ कृष्णावेण्यासंगमासी करितां स्नान । विप्रवृद्धें
 जाण आलीं तेथें ॥ ३ ॥ संकल्प सांगती दाहावीस मिळोनी । आज्ञा

विचारोनी स्नान केलें ॥ ४ ॥ कपाळीं त्रिपुंड लाऊनी बैसले । विप्र बोलीयले दक्षणा द्या ॥ ५ ॥ जवळी तों येक पैसा नाही आतां । आहे कृष्णा माता भावीकासी ॥ ६ ॥ उदकीं जाऊनीया खडे घेवोनीया । येक येक तया हातीं देती ॥ ७ ॥ भावार्थी बोलती आमुचें हें सुवर्ण । अभावी ते जाण टाकीताती ॥ ८ ॥ तेथोनीया स्वामी मठालागीं आले । ब्राह्मणही गेले घरोघरीं ॥ ९ ॥ भाविक होते ते पाहाती सोडोन । तंव तें सुवर्ण जालें असे ॥ १० ॥ जितुक्यांनीं घेतलें तितुक्यांचेही जालें । त्यांनीं दाखवीलें कुठीळासी ॥ ११ ॥ पाहातांचि त्यांच्या अश्रु आले नेत्रीं । भीम ह्मणे बरी भक्ति आहे ॥ १२ ॥ ६८

॥ श्रीराम ॥ सर्वही मिळोनी आले स्वामीपासीं । स्वामींनीं तयांसी वोळखीले ॥ १ ॥ नमन करोनी बैसावें ह्मणती । तेव्हां ते बोलती स्वामीलागीं ॥ २ ॥ येक येक धोंडा द्यावा तुझीं आह्मां । अद्भूत महिमा सांगवेना ॥ ३ ॥ सुवर्णाचे गोळे जाहाले तयांचे । आह्मां अभाग्यांचें कर्म खोटें ॥ ४ ॥ स्वामी ह्मणती तये वेळेचा तो गुण । भाव तैसें जाण फळ आहे ॥ ५ ॥ बहु श्रमी होतां येकेक मोहर । घेवोनी साचार गेले पाहा ॥ ६ ॥ राव दर्शनासी आले स्वामींचीया । मोहिताही तयासवें होता ॥ ७ ॥ नाम हें तयाचें रामराव तेणें । स्वामीस पाहोन काय केलें ॥ ८ ॥ दंडप्राय पृथ्वीवरी पडोनीया । ह्मणे स्वामीराया मुक्त करा ॥ ९ ॥ पाहोनी भाविक दिला अनुग्रह । राव भेटताहे तयालागीं ॥ १० ॥ स्वामी तयालागीं सांगती तें एका । भीम ह्मणे नीका प्रसंग हा ॥ ११ ॥ ६९

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणती त्यासी संतनिंदा कानें । न एकावी मनें करूं नये ॥ १ ॥ संत साधु त्यांचे अवगुण न पाहे । गुण पाहात जाये सर्वकाळ ॥ २ ॥ गुरुनिंदा होतां शिक्षेसी करावें । नाही तरी जावें उठोनीया ॥ ३ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया रायासवें गेला । संतांपासीं जाला भाव दृढ ॥ ४ ॥ येका मराठ्यानें केली मेजथानी । भोजनासी आणी सर्वां-

लागीं ॥ ५ ॥ हाही आला हातीं माळ जप करीत । भोजना बैसत पंक्ति-
 मार्जीं ॥ ६ ॥ सरदार विचारी कोण गुरु केला । सांगतांचि त्याला
 न साहावे ॥ ७ ॥ पिसे रामदास त्याचे तुह्मी शिष्य । ह्मणोनी उप-
 हास्य केलें बहु ॥ ८ ॥ भोजनीं विक्षेप शिक्षेसी करीतां । ह्मणोनी तत्वता
 उठुनी गेला ॥ ९ ॥ घरीं जावोनीया विचारी ब्राह्मणा । गुरुनिंदा जाणा
 ऐकीयली ॥ १० ॥ मरणें कीं मारणें ह्मणुनी सिद्ध जाला । सांगोनी
 तयाला पाठवीले ॥ ११ ॥ ७०

॥ श्रीराम ॥ हातीं नग्न खड्ग घोड्यावरी स्वार । बेभान ही
 थोर जाला असे ॥ १ ॥ अकस्मात स्वामी आले तये स्थानीं । शिष्य
 पुढें दोनी पाठवीले ॥ २ ॥ पाहातांचि घोड्याखालीं उतरोनी । नमन
 चरणीं भावें केलें ॥ ३ ॥ हस्तासी जोडोनी पुढें आज्ञा काय । सेवटील
 आहे प्रसंग हा ॥ ४ ॥ ह्मणती द्यावी भिक्षा न जावें युद्धासी । ऐकतांचि
 त्यासी अश्रु आले ॥ ५ ॥ स्वामी आले ऐसें ऐकतां निघाला । प्रेमभरें
 आला नमनासी ॥ ६ ॥ जेणें केली निंदा त्याची वाचा गेली । तोही
 स्वामीजवळी आला वेगें ॥ ७ ॥ राया वर्तमान कळतां तोही आला ।
 समुदाय मिळाला सर्व तेथें ॥ ८ ॥ सर्वांचा संतोष केला गुरुरायें । पाई
 लोळताहे निंदकही ॥ ९ ॥ सर्वस्वाचें दान करवोनी तयासी । अनुग्रह
 त्यासी दिला मग ॥ १० ॥ वाचा आली तेव्हां आनंद जाहाला । भीमें
 हा वर्णिला संतमहिमा ॥ ११ ॥ ७१

॥ श्रीराम ॥ वेणाबाई स्वामीदर्शनासी आली । भक्ति तिनें
 केली तेही ऐका ॥ १ ॥ करोनी स्वयंपाक ताट वाढोनीया । स्वामीपासीं
 काया वाचा मन ॥ २ ॥ खोलींत जावोनी ताट स्वामीपासीं । ठेवोनी
 दारासी यावें मग ॥ ३ ॥ कोणी न पाहावें ऐसी आज्ञा होती । तैसेंचि
 चालती सर्वत्रही ॥ ४ ॥ वेणुबाई नित्य नव्या पक्वान्नासी । करोनी
 स्वामींसी जेववावें ॥ ५ ॥ येके दिवसीं केलीं अपूपें सुंदर । आवडीचा
 पार नाही जिच्या ॥ ६ ॥ भरोनीया ताट खोलींत नेवोनी । सप्रेम

ठेवोनी बाहेर ये ॥ ७ ॥ दार लावोनीया उभीच राहीली । मनांत भावीली
भावना हे ॥ ८ ॥ भोजन जालीयां धुवोनी ताटासी । मग प्रसादासी
घेऊं ह्मणे ॥ ९ ॥ खोर्लीतूनि ध्वनी उठे रामराम । ह्मणे पूर्णकाम जेवी-
ताती ॥ १० ॥ आपणही लागे भजन कराया । भीमासी गावया
आनंद हा ॥ ११ ॥

७२

॥ श्रीराम ॥ मनामार्जीं ह्मणे झरोक्यांतुनीया । पाहावें गुरुराया
भोजनांत ॥ १ ॥ उंच भिंतीवरी चढोनी पाहात । तवं कपीनाथ बै-
सलासे ॥ २ ॥ पाहातांचि तेव्हां गुर्गुरीला रागें । भयाभीत वेगें पडिली
खालीं ॥ ३ ॥ शुद्धि नाहीं देहभान सर्व गेलें । निःशेष निमाले प्राण
पाहा ॥ ४ ॥ गडबड जाहाली खोर्लीत पाहाती । स्वामी न दिसती कि-
ल्यावरी ॥ ५ ॥ कल्याण गोसांवी किल्याखालीं येती । स्वामींस पाहाती
घोंडीवरी ॥ ६ ॥ प्रार्थना करोनी वर्तमान कथिलें । ह्मणती कां हो केलें
लबाडीसी ॥ ७ ॥ आली कृपा मग किल्यावरी आले । वेणीस पाहिले
ह्मणती सर्व ॥ ८ ॥ लत्ताप्रहार करितां उठोन बैसली । चरणास लागली
आनंदानें ॥ ९ ॥ बहु स्तव केला सदुरूचा जेव्हां । स्वामींनीं तेव्हां कृपा
केली ॥ १० ॥ आज्ञा घेवोनीया गेली मिरजेसी । पुढील कथेसी भीम
गाय ॥ ११ ॥

७३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं राजा आला दर्शनासी । करोनी नम-
नासी बैसलासे-॥ १ ॥ कल्याण गोसांवी भाव ज्यांचा निका । प्रातः-
काळीं देखा स्नाना जावें ॥ २ ॥ दोंच घागरींचा गुंडा नित्य ध्यावें ।
गंगेवरी यावें किल्याखालीं ॥ ३ ॥ उर्वोशी हें नांव गंगेचें जाणावें ।
स्नान हें करावें स्वच्छ तेथें ॥ ४ ॥ प्रहर दिवसांत यावें स्वामींपासीं ।
ऐसा प्रति दिवसीं नेम ज्यांचा ॥ ५ ॥ स्वामी स्नान पान त्यांतचि करीती ।
माझा भीम ह्मणती सर्वांत हा ॥ ६ ॥ रायानें पाहोनी ह्मणे दाळगपु ।
मनांत संकल्पु केला ऐसा ॥ ७ ॥ अंतरसाक्ष स्वामी जाणोनीया भाव ।
बोलावीलें सर्व शिष्यवर्ग ॥ ८ ॥ ग्रन्थांतील खुणा पुसतां न कळती ।

मग विचारिती कल्याणासी ॥ ९ ॥ जें जें विचारीले तें तें सांगीलें ।
दाळगपु बोले कोण आतां ॥ १० ॥ कल्याण गोसांव्या रायें नमन
केलें । भीमें हें वर्णिलें अल्पज्ञानें ॥ ११ ॥ ७४

॥ श्रीराम ॥ आज्ञा घेवोनीया आला सातान्यासी । स्वामींचा
मानसीं निजध्यास ॥ १ ॥ तेथें गागाभट्ट पंडितही श्रेष्ठ । शास्त्रांमध्ये
स्पष्ट जाणणारे ॥ २ ॥ रायापासीं येतां सन्मान करोनी । उत्तम आसनीं
वैसर्वाले ॥ ३ ॥ दासबोध ग्रन्थ वाचिताहे राव । धरोनीया भाव
आनंदानें ॥ ४ ॥ चौदा ब्रह्मार्चेंचि निघालें प्रमेय । ऐकोनी विस्मय
विप्र जाला ॥ ५ ॥ आपुल्या मनाऐसें कवित्व करीती । संत हा
हणती कोण आहे ॥ ६ ॥ राव हणें स्वामी रामदास थोर । महिमा
अपार न वर्णवे ॥ ७ ॥ आधारावांचोनी केलें कवित्वासी । जाऊं हणें
त्यांसी भेटावया ॥ ८ ॥ येतां स्वामीपासीं स्वामीच बोलती । बृहदारण्य-
श्रुति येती तुह्या ॥ ९ ॥ तेवढी मात्र मज येत नाहीं स्पष्ट । स्वामी
घडघडाट हणती ती ॥ १० ॥ तेंच टिपण त्यासी काढोनी दावीलें ।
गर्वहत केलें भीम हणें ॥ ११ ॥ ७५

॥ श्रीराम ॥ स्वामीचरणांवरी ठेविला मस्तक । मानवी मी रंक
आहे हणें ॥ १ ॥ तया अनुग्रह देऊनीया भक्त । विद्याभिमानांत गेलों
होतों ॥ २ ॥ दासबोध ग्रन्थ करी पारायण । सदा रामभजन करी-
ताहे ॥ ३ ॥ आज्ञा घेवोनीया तोही गेल्यावरी । कैसी जाली परी तेही
एका ॥ ४ ॥ वासुदेवबावा पंडित निस्पृह । तेणें शिष्य पाहे बहु
केले ॥ ५ ॥ कप्टेरीचा मठ प्रतापेंचि केला । स्वामीदर्शनाला यावें
भावें ॥ ६ ॥ येकशें येकवीस पताका लावाव्या । महंतीचा यावा मोठा
ज्याचा ॥ ७ ॥ सुखासनांमध्ये स्वामींच्या पादुका । महंतीचा निका थाट
असे ॥ ८ ॥ हजारों हजार शिष्यही जाहाले । मंत्रा पालटीले बुद्धि-
दळें ॥ ९ ॥ स्वामीपासीं यावें तेरा दिवस रहावें । पुजेसी करावें नित्य

नवें ॥ १० ॥ आज्ञा घेवोनीया जावें आनंदानें । जाला अभिमान भीम
ह्मणे ॥ ११ ॥ ७६

॥ श्रीराम ॥ दिवाकर विप्र शिष्य होता त्यास । स्वामीच्या
सेवेस ठेविलें त्या ॥ १ ॥ येके दिसीं त्यास जवळी बोलाऊन । ह्म-
णती सांग कोण मंत्र तुझा ॥ २ ॥ या मंत्राचा जप तुवां न करावा ।
मूर्ख तेणें गोवा केला तुज ॥ ३ ॥ समर्थ तयासी दिला अनुग्रह ।
सर्वही समुदाय मिळाला तेथें ॥ ४ ॥ मिरजेहून वेणुबाई आली होती ।
पुढें कैसी ख्याती तेही एका ॥ ५ ॥ वासुदेवबावा कळलें वर्तमान ।
तेणें अंतःकरण खिन्न जालें ॥ ६ ॥ स्वामीद्रोही त्यासी मोक्ष न दे
कोणी । तुष्ट्यावांचोनी गुरुराव ॥ ७ ॥ त्वरित निघोनी आले स्वामी-
पासीं । ह्मणती कृपा कैसी होय आतां ॥ ८ ॥ खोलीच्या बाहेरी येतां
स्वामी वेगें । नमन साष्टांगें केलें येणें ॥ ९ ॥ स्वामी काहीं ऊठ न
ह्मणती त्यासी । निश्चय मानसीं केला येणें ॥ १० ॥ देह जावो परी
उठणेंचि नाहीं । भीम ह्मणे पाहीं भक्ति ऐसी ॥ ११ ॥ ७७

॥ श्रीराम ॥ सर्वांनीं प्रार्थना केली समर्थांची । परी ते को-
णाची न ऐकती ॥ १ ॥ तीन अहोरात्र तैसाचि पडिलासे । कृपेमार्जीं
असे हेत ज्याचा ॥ २ ॥ प्रातःकाळीं वेणुबाईनें उठोनी । तंबोरा घे-
वोनी भजन करी ॥ ३ ॥ करुणास्वरें केला अभंग भक्तीनें । अष्टभाव
पूर्ण येती तये ॥ ४ ॥

अभंग वेणुबाईचा

आह्मी तुझी तुझी तुझी पावना ॥ १ ॥ सुष्ट हो दुष्ट कनिष्ठ कुजरी तरी ॥ १ ॥
भावी अभावी कुभावी कुजरी तरी ॥ २ ॥ हीन दीन अपराधी वेणीपरी ॥ ३ ॥
स्वामींनीं करुणा हे श्रवण केली जेव्हां । बोलीयले तेव्हां वेणुबाई ॥ ५ ॥
वेणु तुजवरी तुष्टलों मी पूर्ण । सांगसी तें जाण करीन मी ॥ ६ ॥ ऐ-
कोनीया ह्मणे वासुदेव दीन । करावा पावन दयानिधी ॥ ७ ॥ येईं घेवो-

नीया ह्यणतांचि उठीला । स्वामींनीं देखिला कृपादृष्टीं ॥ ८ ॥ तीर्थ देवो-
नीया ह्यणती या मंत्राचा । पालट त्वां साचा कां रे केला ॥ ९ ॥ अतःपर
ऐसें न करावें तुवां । सर्वांसीं सांगावा मंत्र माझा ॥ १० ॥ तुझीया मंत्रा-
च्या जपें अधःपात । बोधें जाला स्वस्थ भीम ह्यणे ॥ ११ ॥ ७८

॥ श्रीराम ॥ आज्ञा देवोनीयां गेले ते मठासी । वेणुही मिरजेसी
गेल्यावरी ॥ १ ॥ स्वामींचे मानसीं आलें येके दिवसीं । जावें चांफळासी
ऐसा हेत ॥ २ ॥ कल्याण गोसांवी मठांत ठेवोनी । पोरें आणवोनी
बोलीयले ॥ ३ ॥ बारा बलोत्यांचीं मुलें नांल जाणा । सांगती कल्याणा
सांभाळीं यां ॥ ४ ॥ सन्निध असावें मागती तें घावें । आज्ञेसी मानावें
आह्मांऐसें ॥ ५ ॥ मान्य करोनीया लागले सेवेसी । स्वामी चांफळासी
निघते जाले ॥ ६ ॥ आह्मांसमागमें येऊं नका कोणी । येकटे निघोनी
गेले पाहा ॥ ७ ॥ मार्गी अस्तमान जाला ह्यणोनीया । ह्यणती खेड्यांत
या राहूं आजी ॥ ८ ॥ जाळगेवाडी हें नाम होतें तेथें । स्वामी अक-
स्मात आले तेव्हां ॥ ९ ॥ शूद्र येक त्यासी न सांगोनी नांव । ह्यणती
देसी ठाव तरी राहूं ॥ १० ॥ राहा ह्यणतां तेथें जावोनी बैसले । भजना
प्रवर्तले भीम ह्यणे ॥ ११ ॥ ७९

॥ श्रीराम ॥ रामराम ध्वनी करीतांचि जाणा । शूद्रानें चरणा
वंदीयलें ॥ १ ॥ माग ह्यणतांचि ह्यणे भरलें घर । द्वाड हें साचार
न ह्यणावें ॥ २ ॥ स्वामी ह्यणती तया ह्यणूं आह्मी हेंचि । ह्यणे सत्ता
तुमची काय येथें ॥ ३ ॥ बोलतां बोलतां तया बोध जाला । वोळखी
तयाला दिली मग ॥ ४ ॥ नेत्रीं अश्रुपात चरणावरी लोळे । दीन मी
सांभाळ करा ह्यणे ॥ ५ ॥ तया अनुग्रह करोनी निघाले । चांफळासी
आले रामापासीं ॥ ६ ॥ येक मास तेथें राहीले आनंदें । डुलती स्वानंदें
अहिर्निसीं ॥ ७ ॥ गणेश गोसांवी शिष्य येक होता । चतुर तत्वता बहु

असे ॥ ८ ॥ स्वामी ह्मणती त्यासी बिरबल आमुचा । पाठवीला साचा
गडावरी ॥ ९ ॥ कल्याण गोसांवी भेटले त्यासी । पाहे चरित्रासी
तेथिलीया ॥ १० ॥ ह्मणे गुरुभक्त ऐसा न देखिला । धन्य धन्य लीला
भीम गाये ॥ ११ ॥ ८०

॥ श्रीराम ॥ बारा वरचीं बारा त्यांची जाचणी । वर्णितांही
वाणीं न वर्णवे ॥ १ ॥ वचन त्यांचें कदा न पडूं देती खालीं । मास
येक जाली सेवा ऐसी ॥ २ ॥ शुष्क जाली काया कल्याण स्वामींची ।
ह्मणती हे स्वामींची सेवा आहे ॥ ३ ॥ गणेश गोसांवी पाहोनी पोरांसी ।
बळेंचि नेत्रासी अश्रु आणित्ती ॥ ४ ॥ बोलीले पोरांसी तुमची नीगा
ऐसी । पुढें काय कैसी गति न कळे ॥ ५ ॥ कोणीं तुह्मां आहे किंवा
सांगा नाहीं । ऐसें ह्मणतां पाहीं पळून गेलीं ॥ ६ ॥ कल्याण गोसांवी
समजाऊनी त्यांला । घेवोनीया आला स्वामींपासीं ॥ ७ ॥ पुढें येवोनीया
समजावी स्वामींसी । मग कल्याणासी भेटवीले ॥ ८ ॥ पूर्ण कृपा करून
दिल्लें आलिंगन । स्वामी ह्मणती धन्य शिष्यांमध्ये ॥ ९ ॥ सज्जनगडासी
आले मग जाणा । सर्वत्र नमना येती पुढें ॥ १० ॥ स्वामींची हे लीला
गातां आणि ऐकतां । आनंद हा चित्ता भीमाचीया ॥ ११ ॥ ८१

॥ श्रीराम ॥ पाटगांवीं मौनीबावा होते संत । तंबाखु वोढीत
प्रतिदिनीं ॥ १ ॥ पाटगांवीं नवा शेखदार आला । तंबाखुच केला
बंद यांचा ॥ २ ॥ प्रातःकाळीं हुका ह्मणतां वर्तमान । तेव्हां शिष्ये
जाण निवेदीलें ॥ ३ ॥ हागणा बंद ऐसें मुखांतूनी आलें । हाकीमाचें
जालें बंद पाहा ॥ ४ ॥ द्विगुण रतींब चालवोनी आला । शरणागत
जाला संतालागीं ॥ ५ ॥ हुका वोढितांचि होतें तैसें जालें । येके दिसीं
गेले पुराणासी ॥ ६ ॥ आंगीं होता डगला केला बांका हात । पाणी निथ-
ळत क्षार जाणा ॥ ७ ॥ जहाज काढीलें समुद्रांतुनीया । वंदीयलें पायां
सर्वां तेव्हां ॥ ८ ॥ पोरांनीं वाळूंत पुरोनी ठेवीलें । सात दिवस जाले
त्यालागीं ॥ ९ ॥ उकरोनी पाहाती तंव जैसे तैसे । सर्वांहीं चरणास

वंदीयेले ॥ १० ॥ मौनीबावा सिद्ध महिमा अद्भुत । यशवंतसुत गाय
प्रेमें ॥ ११ ॥ ८२

॥ श्रीराम ॥ पाटगांवीं मौनीबावाचे भेटींसी । धाडावें कोणासी
तरी आतां ॥ १ ॥ सर्व शिष्य स्वामींपासीं उभे असती । तेव्हां पाचा-
रिती दत्तोबासी ॥ २ ॥ हणती दत्तात्रेया जावें पाटगांवा । संत मौनी-
बावा दर्शनासी ॥ ३ ॥ आक्रा खारका ह्या घाव्या तुवां वेगें । नमस्कार
सांगे माझा त्यांसी ॥ ४ ॥ आज्ञा हणोनीया तैसेचि निघाले । सिद्धा-
पासीं आलें येकांतांत ॥ ५ ॥ दाहा खारकासी ठेवोनीया पुढें । नम-
स्कार गाढे घालीताती ॥ ६ ॥ हस्तासी जोडोनी उभे राहाती जेव्हां ।
संतराव तेव्हां बोलीयेले ॥ ७ ॥ मारुती अवतार आक्रा संख्येमार्जीं ।
येक उणीं आजीं कां हो केली ॥ ८ ॥ ऐसें ऐकतांचि काढोनी ठेवीली ।
मनांत जाहाली विस्मयता ॥ ९ ॥ त्यांनीं येक छडी रुमाल आणीक ।
वृंदावन येक साखरेचें ॥ १० ॥ ऐसें देतां हातीं निघाले तेथोन । भीम
आहे दीन त्यांचाचि ॥ ११ ॥ ८३

॥ श्रीराम ॥ सज्जनगडासी आले स्वामीपासी । छडी रुमा-
लासी निवेदीलें ॥ १ ॥ नमस्कार आक्रा घालोनी सत्वर । जोडोनीया
कर उभे राहाती ॥ २ ॥ सर्व वर्तमान जालें तें स्वामींसी । सांगतां
मानसीं विचारीलें ॥ ३ ॥ हणती वृंदावन केलें काय देई । साखरेचें
पाहीं काय केलें ॥ ४ ॥ तात्काळचि पुढें काढोनी ठेवीलें । परीक्षे पा-
हीले हणती काय ॥ ५ ॥ आजपासोनीया ऐसें न करावें । संतासी
भावावें ब्रह्मरूप ॥ ६ ॥ अमानित्वपदामार्जीं ते असती । अज्ञानांत
होती अज्ञानचि ॥ ७ ॥ बोध करोनीया सांगती खुणेसी । स्वरूपस्थि-
तीसी पाववीले ॥ ८ ॥ भोजन करोनी बैसले बाहेरी । गारडी पेटारी
घेउनी आला ॥ ९ ॥ शिष्य विडा देती आर्षदे पाहाती । गारडीही

क्षितीं बैसलासे ॥ १० ॥ पुढील हे कथा रसाळ ऐकावी । भीम हा
विनवी श्रोतयांसी ॥ ११ ॥ ८४

॥ श्रीराम ॥ स्वामी हणती तथा उघडी टोपलें । आंत जों
पाहिलें सर्प नाही ॥ १ ॥ तथा हणती पोट जयावरी भरिसी । तेंचि
तुजपासीं नाहीं का रें ॥ २ ॥ गारडी बोलीला आज्ञा करा स्वामी । सर्प
आणीतों मी येच क्षणीं ॥ ३ ॥ झांकोनी टोपडी वाद्य वाजवीलें । सर्पा
प्रगट केलें तेच क्षणीं ॥ ४ ॥ फणा काढोनीया धुधुकार टाकित । स्वामी
विचारीत सर्वत्रांसी ॥ ५ ॥ सर्प खरा किंवा खोटा सांगा कोणी । कल्याण
ते क्षणीं बोलीयले ॥ ६ ॥ सर्प मिथ्या स्वामी हें दृष्टीबंधन । ऐकतां
वचन धरी हणती ॥ ७ ॥ आज्ञा हणोनीया धरों गेले जेव्हां । मुखासी
तेधवा धरीयले ॥ ८ ॥ धरीतांचि सर्प हातालागीं वेढे । घालीतसे गाढे
कर्कराटें ॥ ९ ॥ नेत्रा अश्रु आले स्वामीसी बोलीले । लागलीसे कळ
बहुसाल ॥ १० ॥ तेव्हां हणती स्वामी लटक्या सर्पें कळ । लावीली
हें नवल भीम हणे ॥ ११ ॥ ८५

॥ श्रीराम ॥ स्वामी हणती मिथ्या सर्पें कळ जैसी । मायेची
ही तैसी आहे जाणा ॥ १ ॥ गारड्यास हणती सर्प काढी आतां ।
वस्त्रानें तत्वता झांकी हात ॥ २ ॥ वाजेगरी मंत्र हणतांचि पाही । सर्प
नाहीं चिंदी गुंडाळीली ॥ ३ ॥ गारड्याचा तेव्हां संतोष करोन । दिधला
लावोन पुढें ऐका ॥ ४ ॥ कुटाळ ब्राह्मण येक पुखानंद । नाम हें प्रसिद्ध
कोंडोपंत ॥ ५ ॥ कोंड्यामाजी कण न सांपडे कहीं । तैसा यासी पाहीं
बोध नव्हे ॥ ६ ॥ मैलागिरासंगें चंदन सर्व होती । वेळु हे न होती
तैसाचि हा ॥ ७ ॥ स्वामींसी पाहात रात्रीं दुष्ट मनें । झरोक्यांत नयनें
जावोनीया ॥ ८ ॥ तेथें स्त्रिया दिव्य भार घालीताती । सौंदर्ये दीसती
रंभे ऐशा ॥ ९ ॥ ऐसां नित्य पाहे अभावे गिळीला । रायाजवळी आला
आवेशानें ॥ १० ॥ उपहास्य यांचें करावें मनांत । आला सातान्यांत
भीम हणे ॥ ११ ॥ ८६

॥ श्रीराम ॥ रायासी सांगत अनोवीन्न जेव्हां । राव मनीं तेव्हां
 ह्मणे मिथ्या ॥ १ ॥ राया ह्मणे चाले दाखवीतो तूज । चरित्र हें आज
 येच क्षणीं ॥ २ ॥ रात्रीं स्वारी सिद्ध करोनीया आला । बोभाट हों दिव्हा
 नाहीं कांहीं ॥ ३ ॥ गुप्त रूपें आले दोघे खोर्लावरी । मध्यरात्र पुरी
 जाली असे ॥ ४ ॥ पाहातो ब्राह्मण स्त्रिया स्वामींपासीं । दिव्य त्या
 सेवेसी करीताती ॥ ५ ॥ राया ह्मणे पाहें चारचि सुंदर । स्वामी पलंगा-
 वर तयापासी ॥ ६ ॥ पाहे राव तेव्हां दिसताती वानर । स्वामींलागीं
 भार घालीताती ॥ ७ ॥ राया दिसे एक विप्रालागीं एक । ऐसें अलो-
 लिक केलें देवें ॥ ८ ॥ राया तेव्हां नेत्रीं अश्रुधार आली । विप्राच्या
 दिधली मुखावरी ॥ ९ ॥ राव ह्मणे यासी घाला खोड्यामध्ये । आज्ञेस-
 रिसा बंद केला त्यासी ॥ १० ॥ प्रातःकाळीं राव दर्शनासी आला ।
 नमस्कार केला दंडप्राये ॥ ११ ॥

८७

॥ श्रीराम ॥ उठोनी बैसला स्वामीपासीं जेव्हां । पुसती तेव्हा
 राजयासी ॥ १ ॥ रात्रीं काय रे तूं पाहात होतासी । दुजयाच्या बोलासी
 लागोनीया ॥ २ ॥ गुरूसीं अभाव जालीया बुडावें । मग तेणें तरावें
 कैशापरी ॥ ३ ॥ सद्गुरूचा कधीं न यावाच वीट । जरी जाला भ्रष्ट
 सर्वोपरी ॥ ४ ॥ अत्यंतचि क्रोध येतां नारसिंह । रूप हें सद्भावें दाख-
 वीलें ॥ ५ ॥ जारकर्म जरी केलें सद्गुरूनीं । मानावें शिष्यांनीं
 कृष्णरूप ॥ ६ ॥ स्त्रियादि विषयासाठीं विव्हळ होतां । मानावें तत्वता
 रामरूप ॥ ७ ॥ ऐसा भाव जरी शिष्याचा होईल । तरी तो तरेल
 भावार्थानें ॥ ८ ॥ गुरु करील तें भोगील आपुलें । शिष्यासी तारील
 भाव त्याचा ॥ ९ ॥ ऐसा बहुतापरीं केला बोध जेव्हां । राजयानें तेव्हां
 नमन केलें ॥ १० ॥ अपारचि बोध तये वेळीं केला । भीमें वर्णियेला
 अल्पमतीं ॥ ११ ॥

८८

॥ श्रीराम ॥ राव आज्ञा काय विचारी स्वामीसी । ह्युणती त्या
 विप्रासी मुक्त करी ॥ १ ॥ करोनीया मुक्त वस्त्रे देववीली । तयासीही
 जाली भक्ति तेव्हां ॥ २ ॥ आज्ञा मागोनीया राव गेला भावें । चरित्रें
 अभिनवें पुढें एका ॥ ३ ॥ धोत्रेही स्वामीचीं वाळत घालिती । उडो-
 नीया जाती कड्याखालीं ॥ ४ ॥ कड्यामध्ये झाड तेथेंच राहीली ।
 शिष्यें येका दिलीं होतीं भावें ॥ ५ ॥ तया नेसों ह्यणुन बोलीयले
 होते । त्यामुळें वाळत घालीताती ॥ ६ ॥ आणा धोत्रें ह्यणुन सर्वा केली
 आज्ञा । परी जाववेना कोणा तेथें ॥ ७ ॥ कल्याण गोसांवी गेले कड्या-
 वरी । टाकीयेली बरी उडी तेव्हां ॥ ८ ॥ आणोनीया धोत्रें दिलीं गुरु-
 राया । तेव्हां कृपा तयावरी केली ॥ ९ ॥ वडील बंधूनीं पत्र पाठवीलें ।
 स्वामीनीं वाचीलें आवडीनें ॥ १० ॥ भीम ह्यणे गंगाधरबावा नांव ।
 पाठवीला भावें श्लोक येक ॥ ११ ॥

८९

॥ श्लोक ॥

लावण्य सौंदर्य तास्य नारी । चातुर्यता चंचळ चित्तहारी ॥

येकांत काळीं पडतां समंधु । अभिलाष न करी तो धन्य साधु ॥ १ ॥

॥ श्रीराम ॥ ज्येष्ठांच्या श्लोकासी वाचीतां स्वामीनीं । विचारिती
 मनीं श्रेष्ठशिक्षा ॥ १ ॥ पत्राचें उत्तर लेहोनीया दिलें । तेंही निवेदीलें
 श्रोतयांसी ॥ २ ॥ योगाचा शेवट राम लावणार । ऐसा हा निर्धार
 केला शास्त्रीं ॥ ३ ॥ कामानें जिंकिलें सर्वांसी साचार । रामकृपा पार
 पाववील ॥ ४ ॥ ह्यणोनीया श्लोक येकचि लिहीला । अभिनव लीला
 वर्णनेना ॥ ५ ॥

॥ श्लोक ॥

स्वर्गांगनेसीं जरि साम्य आली । परंतु तेथें दृष्टी न घाली ॥

निजात्मबोधें निःसंग रासी । परंतु आरप्यमिरास त्यासी ॥ १ ॥

पूर्णबोध रामकृपा जरी होये । तरी काम काय करील सांगा ॥ ६ ॥
 रज्जु कळल्यावरी सर्पभय आहे । ऐसें हणूं नये सूत्र जनीं ॥ ७ ॥
 आत्मसाक्षात्कारीं स्त्रिया पुरुष नाहीं । ब्रह्मरूप पाहीं जग दीसे ॥ ८ ॥
 ऐसेंही असतां प्रवृत्तिमार्गांत । भ्रष्टाकार होत नाहीं जाणा ॥ ९ ॥ परी
 वडीलांची शिक्षाही असावी । केली मान्य जीवीं धरोनीया ॥ १० ॥ जांबे
 पत्र गेलें वाचोनी पाहीलें । आनंद पावले भीम हणें ॥ ११ ॥ ९०

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामींनीं पत्र पाठवीलें । नमन लिहीलें
 साष्टांगींसीं ॥ १ ॥ यावें दीनालागीं भेटी द्यावयासी । मुख्य पत्र त्यासी
 एका भावें ॥ २ ॥

॥ वोव्या केशवस्वामींच्या ॥

ॐ नमोजी सच्चिदानंदा । पदत्रयस्वरूपशुद्धा । बीजतरु उगवे रवेदा ।
 स्वयें अमोदा परिमळसी ॥ १ ॥ त्या स्वादामृताची चाखवटी । तूचि रुचि
 तुझिये पोटीं । सुवोनि द्यावी भेटी । कृपादृष्टीं अवलोकन ॥ २ ॥ श्रीरामदासा
 प्रेमसख्या । स्वानंदधना गुरुवर्या । केशवें विज्ञप्ति ल्याहावया । हेंचि कारण ॥ ३ ॥

ऐशा तीन वोव्या करोनीया जाण । पाठवील्या पूर्ण स्वामींपासीं ॥ ३ ॥
 स्वामींनीं पाहोनी दिधलें उत्तर । तेंही सविस्तर एका भावें ॥ ४ ॥
 हणती पत्रापत्र आणि भेटीभेट । हणुनी लिहिलें स्पष्ट पत्र एका ॥ ५ ॥
 येक श्लोक करुनी पाठवीला पूर्ण । अर्थ ज्याचा गहन तोही एका ॥ ६ ॥

॥ श्लोक स्वामींचा ॥

पदातीत वाक्यार्थ शोधी समार्धी । क्षयातीत जो निर्विकल्पावबोधी ॥

जये ऊगमीं जन्म नाहीं तयासी । मिळे दास त्या संगमीं केशवासीं ॥ १ ॥

ऐसा श्लोक करुनी पाठवीला जाणा । संताचिया खुणा संता ठाव्या ॥ ७ ॥
 केशव स्वामींनीं पत्र वांचोनीया । समाधीच तया लागलीसे ॥ ८ ॥ सम-

थीनीं येके दिसीं भावीयलें । बहु दिवस जाले येके स्थळीं ॥ ९ ॥ कांहीं
दिवस जाऊं अरण्यांत राहूं । मग येथें येऊं ह्मणताती ॥ १० ॥ आक्रा
शिष्य समागमें घेवोनीया । निघाले जावया भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ९१

॥ श्रीराम ॥ गडाहूनी खालीं उतरले पाहीं । शिष्य होते तेही
चालीयले ॥ १ ॥ कौतुक मार्गांत आले रंगनाथ । येकमेकां होत
दृष्टादृष्टि ॥ २ ॥ रंगनाथ संतराज योगाअंत । बखतर अंगांत दिव्य
ज्यांच्या ॥ ३ ॥ पांचा हजाराचा घोडा गांडीखालीं । तिरकमठा जवळी
हातीं असे ॥ ४ ॥ हुदेदार पुढें धांवत चालीती । चवरीवरी उडती
अवदागिरी ॥ ५ ॥ पाहोनी स्वामींसी उडीच टाकीली । तेव्हां हे जवळी
आले जाणा ॥ ६ ॥ मारुतीच आजी भेटला ह्मणून । करितांचि नमन
आलिंगिले ॥ ७ ॥ उभयतांचे पोटीं आनंद अद्भुत । संवादही होत
प्रीती करुनी ॥ ८ ॥ अनिर्वाच्य बोल बोलीले जे काये । सांगतांचि
नये अल्पमती ॥ ९ ॥ जें जें स्थूळमानें बोलीले विनोदें । तें मात्र
आनंदें सांगेन मी ॥ १० ॥ यशवंतसुत संताच्या कीर्तनें । सुखी जाला
मनें काया वाचा ॥ ११ ॥ ९२

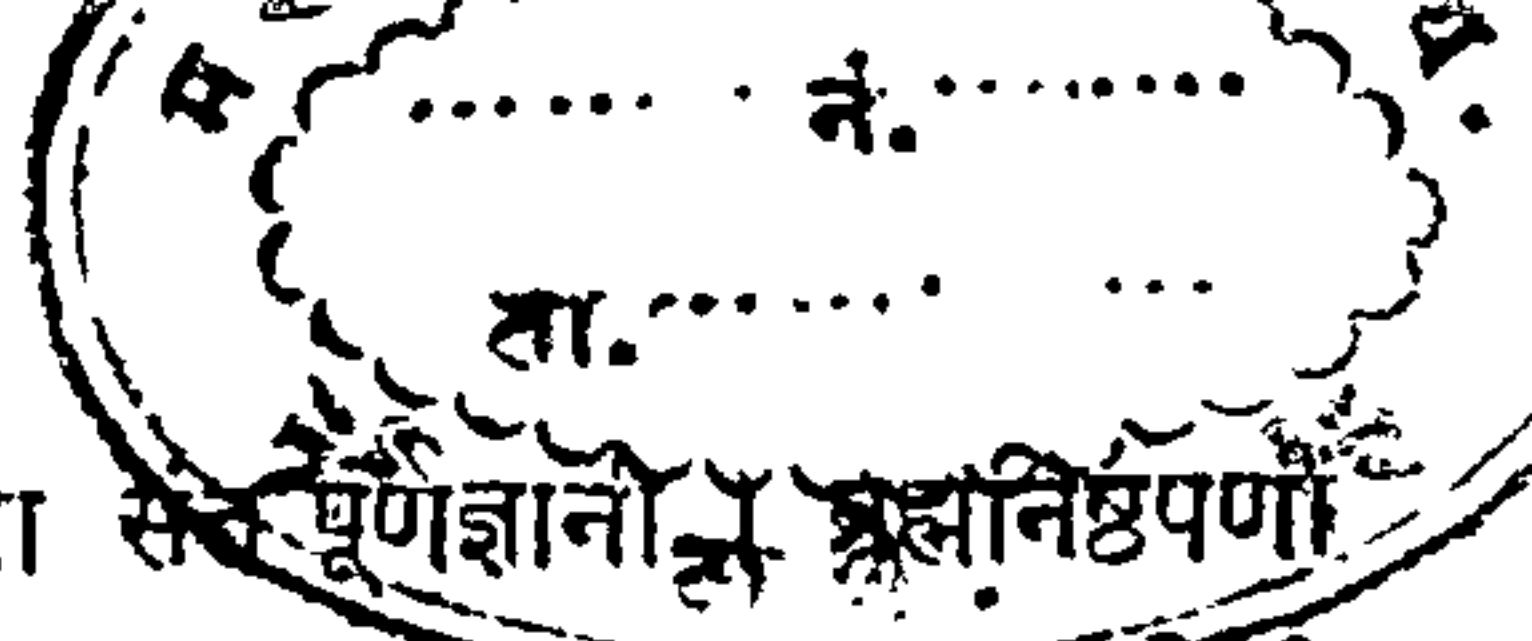
॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्मणती तया तिरकमठा आहे । पराक्रम
काय पाहूं बरें ॥ १ ॥ घर आकाशांत घेताहे मंडळें । तयासी पाहीलें
अकस्मात ॥ २ ॥ ह्मणती या घारेसी विंधोनी पाडावें । पराक्रम दावावे
कैसा आहे ॥ ३ ॥ ऐकतांचि तेव्हां विंधोनी पाडीली । निर्जीव जाहाली
तेच क्षणीं ॥ ४ ॥ स्वामी ह्मणती मोठा पराक्रम केला । आतां पक्षी
मेला उठवावा ॥ ५ ॥ तुमचें काय केलें यानें वेर्थ घात । केला या
त्वरित जीववावें ॥ ६ ॥ स्वामीस बोलीले तुमचें हें सामर्थ्य । उठवाल
सत्य तुम्हीच या ॥ ७ ॥ ऐकतांचि ऐसें स्वामींनीं त्या वेळे । पक्षा उच-
लीले अकस्मात ॥ ८ ॥ कुरवाळोनी ह्मणती उडोनीया जावें । गगनांत
फिरावें पूर्ववत ॥ ९ ॥ उडोनीया पक्षी होता तैसा मेला । अभिन्नव

जाला महिमा पाहा ॥ १० ॥ कटीबंद स्वामीवरी केला त्यांनी । भीम
हणणे कार्नी तोही एका ॥ ११ ॥ ९३

॥ कटीबंद रंगनाथ स्वामींचा ॥

रामदास चतुराक्षरि मंत्र जप वारंवार । दुस्तरतर भवसागरतारक सच्चित्
सुखसार ॥ ६९ ॥ रामदास द्वय अभिन्न नामें गोडी शर्करा । राहाटे परिमळ भुवनीं
हातीं घेतां कर्पूरा । राजती वर्तुळशा त्यापरि त्या जीवन कीं गारा । राजाधिराज
अवतरला या या जगदोधारा ॥ १ ॥ मनुष्यवेषें विलसे परि हा परिपूर्ण काम ।
भकराकृति कुंडलें पाहातां केवळ तें हेम । मंडण संतसभेचें साधुमुनिजनविश्राम ।
मस्तकमणि हा शतकोटीचा निजगुज सुखधाम ॥ २ ॥ दास तो उदास सेउनि
परमामृतकंदा । दाता स्वात्मसुखाचा निरसुनि विषयाचा धंदा । दानवकुळ षड-
वैरी मर्दुनि तारित मतिमंदा । दारा द्रव्य त्यजुनिया सत्वर सद्भावें वंदा ॥ ३ ॥ सद्गु-
रराज विराजत करुनी सज्जनगिरिवास । सर्वस्वेंसी शरण रिघावें धरुनिया कास ।
सत्य सनातन श्रीगुरु समर्थ मुनिमानसहंस । सहजपूर्णनिजरंगिं रंगला तारक
विश्वास ॥ ४ ॥ ६९ ॥

॥ श्रीराम ॥ ऐशा स्तवनासी करोनी नमन । करितां स्वामी
जाण बोलीयले ॥ १ ॥ समागम जाणा करावा जैशाचा । तैसाचि तो
साचा होय पाहा ॥ २ ॥ भाग्याची संगति धरितां होय भाग्या । सेवितां
अभाग्या होय तैसा ॥ ३ ॥ उदकामार्जी जैसा रंग मेळवावा । तद्रूप
पाहावा होय जी तें ॥ ४ ॥ अथवा वनस्पतीमार्जीही तैसेचि । स्वच्छता
तयाची तेथें जाये ॥ ५ ॥ तैसें हें मानस लावावें ज्या संगीं । तैचि होय
वेगीं ऐसें आहे ॥ ६ ॥ भल्याच्या संगतीं भलाचि होतसे । दुष्टसंगें
वसे बुद्धि तैसी ॥ ७ ॥ भिल्लाचें संगतीं वाल्हा भिल्ल जाला । हिंसक
तो भला तयाहूनी ॥ ८ ॥ नारदाचा जेव्हां जाला समागम । संतांत
उत्तम ऋषी जाला ॥ ९ ॥ शतकोटी पाहा केलें रामायण । जालीया
श्रवण मोक्ष होय ॥ १० ॥ यशवंतसुत संतांचा अंकित । हणोनी हे
गात संतलीला ॥ ११ ॥ ९४

॥ श्रीराम ॥ स्वामी ह्यणती तथा सत् पूर्णज्ञानी ॥ ह्यनिष्टपर्णा
 सुखी सदा ॥ १ ॥ जगासी तारावे हाचि धंदा त्यांसा ॥ दाविती दीक्षेसी
 आचरोनी ॥ २ ॥ कुसंगेही तथा न बाधेचि पूर्ण । परी होय जन भ्रष्ट
 ह्यणुनी ॥ ३ ॥ जना नाहीं ज्ञान कर्मभ्रष्ट होती । यालागी दाविती
 आचरोनी ॥ ४ ॥ संता माळ जप कर्मा नाहीं काम । सर्वदा आराम
 सस्वरूपीं ॥ ५ ॥ ऐसेही असोनी कीर्तन भजन । तारक ते जाण जाले
 ऐसे ॥ ६ ॥ कर्म अंतःकरण शुद्ध होय मग । तेव्हां ज्ञानयोग सांगती
 त्या ॥ ७ ॥ येव्ही हे देहे नाहीं जया होय । भोग त्याग काय तथा
 आहे ॥ ८ ॥ ऐकोनीया ऐसें स्वामींचें वचन । समाधानें जाण काय
 केले ॥ ९ ॥ धनुष्यबाणासी ठेवीयलें पायीं । हस्तीं माळ पाहीं घेते
 जाले ॥ १० ॥ अद्भुत त्या वेळीं जाहाला संवाद । भीम मतीमंद काय
 वर्णी ॥ ११ ॥

९५

॥ श्रीराम ॥ तेथोनीया स्वामी निघोनी चालीले । अरण्यांत
 गेले कौतुकार्थ ॥ १ ॥ शिष्य पाठीमार्गे भजन करीत । चालतां पर्वत
 पुढें आला ॥ २ ॥ स्वामी तेव्हां नीट चढोनीया गेले । हेही चालीयले हालु
 हालु ॥ ३ ॥ दोन प्रहर जाले क्षुधेनें व्यापीले । स्वामी पुढें गेले
 गिरीवरी ॥ ४ ॥ स्वामींसी क्षुधा लागतांचि तेथें । देवालय होतें
 नीनाईचें ॥ ५ ॥ तेथें येवोनीया मारीयली हाक । अतीत हा भुकें जात
 आहे ॥ ६ ॥ आश्रम करोनी तरीच बैसावें । क्षुधिस्तासी घावें भक्षा-
 वया ॥ ७ ॥ ऐकतांचि देवी बोलीयली स्वामी । मार्ग पाहाते मी यावें
 अंत ॥ ८ ॥ पाईच्या पैजारा बाहेर ठेवोनी । गेले तेच क्षणीं देवा-
 ल्यांत ॥ ९ ॥ होवोनी प्रगट पूजा करी देवी । धन्य जाले भावी
 मनामार्जीं ॥ १० ॥ मागोनीया शिष्य येती श्रमयुक्त । बाहेर बैसत
 भीम ह्यणे ॥ ११ ॥

९६

॥ श्रीराम ॥ पैजारा स्वामींच्या घेवोनी जवळी । बहु क्षुधा-
 नळीं व्याप्त जाले ॥ १ ॥ कवाड उघडोन स्वामी येती जेव्हां । शिष्य

सर्व तेव्हां पाहाताती ॥ २ ॥ सुगंध्येले केश दैदिय दिसती । त्रिपुंड
 पाहाती भाळीं पूर्ण ॥ ३ ॥ केशरी गंधाची उटी सर्वांगासी । पाहाती
 माळासी कळा दिव्य ॥ ४ ॥ तांबूल मुखांत आहे सुगंधीत । गजरेही
 हातांत शोभताती ॥ ५ ॥ ऐसें ध्यान पाहातां आनंद शिष्यासी । केलें
 नमनासी दंडप्राय ॥ ६ ॥ स्वामी ह्मणती जा रे देवाल्याआंत । जाला
 श्रमयुक्त बहुसाल ॥ ७ ॥ ऐकतांचि गेले देवाल्याआंत । पाहाती तों
 तेथ सर्व आहे ॥ ८ ॥ आनंद करोनी भक्षिती सर्वही । गंधे माळा
 तेही घेते जाले ॥ ९ ॥ तृप्त होवोनीया बाहेर पातले । स्वामीही निघाले
 पुढें जाया ॥ १० ॥ समुद्रस्नानासी करोनीयां आले । कोंकण पाहीलें
 भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

९७

॥ श्रीराम ॥ रानांत कानटें मनुष्यें रानटें । झाडींतचि वाट
 अल्पमात्र ॥ १ ॥ स्त्रिया अल्प सुडकें पुरुष बोडके । मुरे जाणा निके
 ह्मणती त्या ॥ २ ॥ पशुवत सर्व होते त्या भक्ति । लावोनी निगुती
 निघते जाले ॥ ३ ॥ सज्जनगडासी आले स्वच्छदानें । येती सर्व जन
 नमनासी ॥ ४ ॥ पुढें तुकाराम येती यांचे भेटी । तेही नवल गोष्टी
 ऐका भावें ॥ ५ ॥ वाघ लावोनीया सन्मानें आणीले । आलिंगन दिल्लें
 गुरुरायें ॥ ६ ॥ त्यासी बिन्हाड दिलें दुजे स्थानीं । सर्वांचिया मनीं
 होतें ऐसें ॥ ७ ॥ कीर्तन ऐकावें त्यांचें कैसें आहे । समारंभ पाहें केला
 रात्रीं ॥ ८ ॥ तुकारामाच्याही मनांत स्वामींचें । कीर्तन हें साचें
 ऐकावेसें ॥ ९ ॥ जाणोनीया स्वामी ह्मणती कथा आधीं । उभे राहूं
 संधी येतां तेची ॥ १० ॥ तुकारामा बोलावया पाठवीलें । शिष्यासी
 धाडीले भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

९८

॥ श्रीराम ॥ मशाल घेवोनी गेले बोलवाया । चला ह्मणती
 त्या कीर्तनासी ॥ १ ॥ तुमचें कीर्तन ऐकावें ह्मणोन । स्वामीही येवोन
 वैसलेती ॥ २ ॥ तुकारामें शिष्य मशाल पाहोन । ह्मणती आह्मी जाण
 येत नाहीं ॥ ३ ॥ जावोनीया तेव्हां सांगती स्वामींसी । हे उभे पाठीसी

तयांच्याचि ॥ ४ ॥ कीर्तनासी उभे राहाती, येवोनी । विठळ ह्मणोनी
 हाक दिली ॥ ५ ॥ स्वामी ह्मणती आह्मी करितों कीर्तन । आपण
 श्रमोन आला आर्जी ॥ ६ ॥ तुकाराम ह्मणती माझा अधिकार । शिष्यांत
 साचार मोजावा जी ॥ ७ ॥ करितां, कीर्तन नेत्रीं अश्रुधारा । रोमांच
 शरीरावरी येती ॥ ८ ॥ येक प्रहर कथा करोनी नमन । स्वामींलागीं
 जाण केलें भावें ॥ ९ ॥ स्वामी तेव्हां कीर्तनासी उभे राहाती । बोधें
 सर्व होती तृप्त तेव्हां ॥ १० ॥ उभयांसी आनंद जाला न वर्णवे ।
 भीम गाय भावें संतलीला ॥ ११ ॥ ९९

॥ श्रीराम ॥ तीन दिवस तेथें राहोनी आज्ञेसी । घेऊनी पंढ-
 रीसी जाते जाले ॥ १ ॥ वामन गोसांवी दर्शनाचा हेत । धरोनीया
 तेथ आले पाहा ॥ २ ॥ दृष्टादृष्टि होतां नमनें आलिंगनें । जालीं जाण
 पूर्ण तये वेळीं ॥ ३ ॥ कौतुकार्थ येकमेकांसी बोलीले । अर्थ हा सखोल
 आहे त्याचा ॥ ४ ॥ स्वामी त्यालागीं ह्मणती ये वृषभा । आलों आहे
 उभा महिषा पाहें ॥ ५ ॥ विष्णु आणि शिव अर्थ ऐसा याचा । संवाद
 उभयांचा जाला मग ॥ ६ ॥ संतोष पावोनी वामन गोसांवी । श्लोक
 केला जीवीं भावयुक्त ॥ ७ ॥

॥ श्लोक ॥

शुकासारिखें पूर्ण वैराग्य ज्याचें । वसिष्ठापरी ध्यान योगीजनाचें ॥

कवी बाल्मिकसारिखा मान्य ऐसा । नमस्कार माझा त्या रामदासां ॥ १ ॥

ऐसें स्तव करुनी आज्ञेसी वंदोनी । जाते जाले मनीं आनंदानें ॥ ८ ॥

शिष्यसमुदाव जेथें नित्योछव । स्वामीचरणीं भाव सर्वांचाही ॥ ९ ॥

सद्गुरुनिष्ठेची कथा पुढें रम्य । स्वामींचा अगम्य भाव आहे ॥ १० ॥

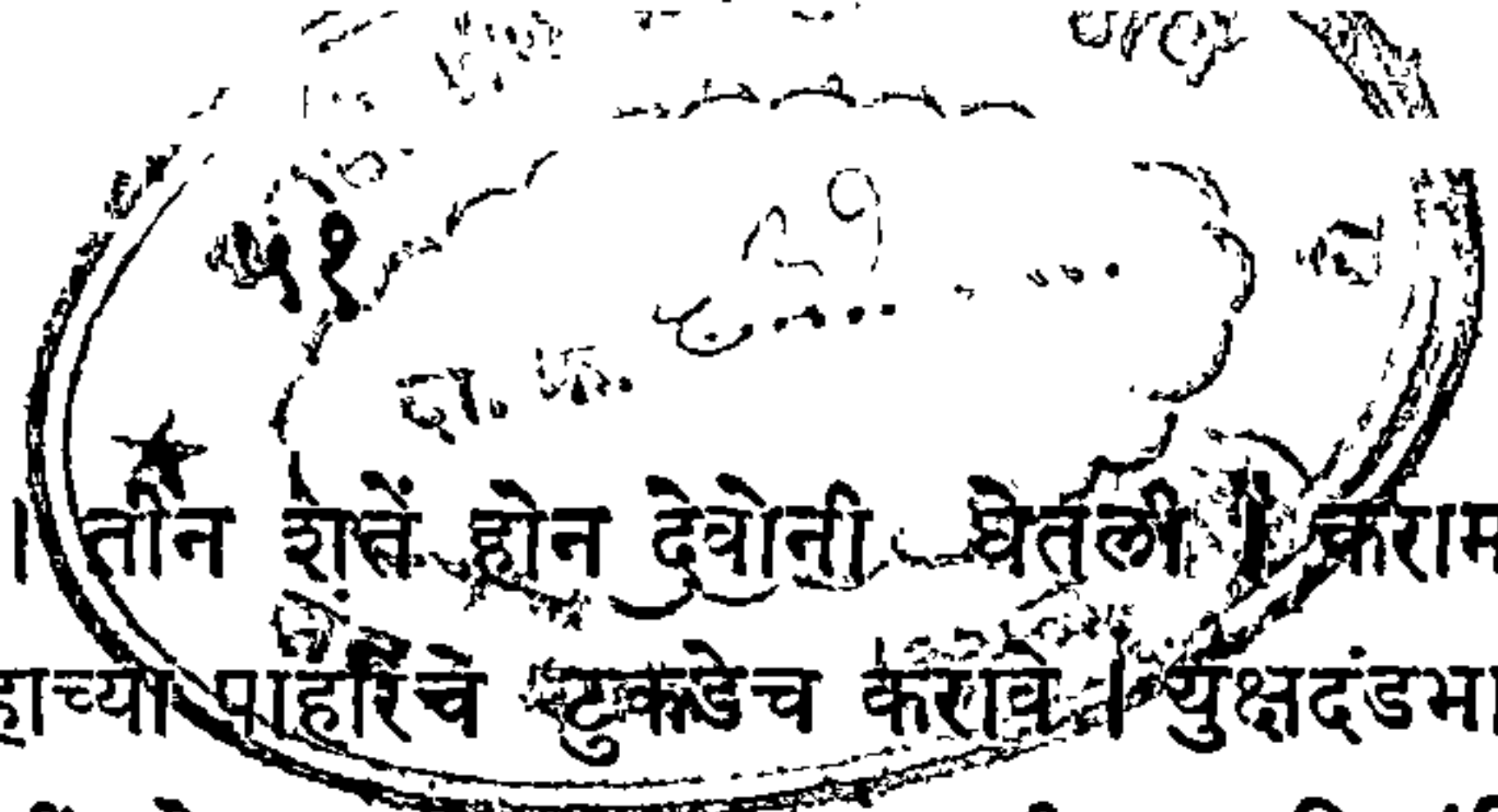
येथोनी जाहाले शंभर अभंग । पुढील प्रसंग भीम गाये ॥ ११ ॥ १००

॥ श्रीराम ॥ स्वामींपासीं शिष्यमंडळी बहुत । कीर्तन करीत
 नित्य येक ॥ १ ॥ तेरा ग्रन्थ तेव्हां लहान लहान केले । स्वहस्ते

लिहिले होते पाहा ॥ २ ॥ कल्याण गोसांवी जवळी बोलावोन । ह्मणती
 हें लिहिणें स्वस्थ चित्तें ॥ ३ ॥ शिरगांवासी जावें एक मास राहावें ।
 मग जाणा यावें दर्शनासी ॥ ४ ॥ लघु ग्रन्थ यांचीं नामेंही ऐकावीं ।
 श्रवणमात्रें गोवी' निरसे जाणा ॥ ५ ॥ आत्माराम ऐसें प्रथमाचें नाम ।
 दुजाही उत्तम पूर्वारंभ ॥ ६ ॥ तिजा अंतर्भाव अवघा ब्रह्मरस । जुनाट-
 पुरुष चौथा ऐसा ॥ ७ ॥ सगुणध्यान हें नाम पांचव्याचें । ऐश्वर्य
 रामाचें वर्णिलें ॥ ८ ॥ निर्गुणध्यानांत अनुभव पाहा । ऐसे जाले
 साहा ग्रन्थ जाणा ॥ ९ ॥ पंचसमासी हा सप्तम जाणावा । वाचितांचि
 जीवा सुख होये ॥ १० ॥ सप्तसमासी तो अष्टम प्रसिद्ध । आवघा ज्ञान-
 बोध भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०१

॥ श्रीराम ॥ येकविशी हें नाम प्रसिद्ध नवम । जाणावा दशम
 अष्टाक्षरी ॥ १ ॥ येकादश षड्रिपूचेंचि रूप । करोनिया बापा दावी-
 यलें ॥ २ ॥ द्वादशांत राजधर्म निवेदीला । क्षात्रधर्म भला त्रयो-
 दश ॥ ३ ॥ ऐसे त्रयोदश ग्रन्थ हे उत्तम । जयांत अध्यात्म प्रगट
 केलें ॥ ४ ॥ आज्ञा होतां गेले घेवोनी मठासी । लिहिती मानसीं
 धरोनीयां ॥ ५ ॥ मार्गें स्वामीपासीं मंडळी बहुत । शिष्य मी ह्मणत
 आपणासी ॥ ६ ॥ जे तें आपुल्या मनीं ह्मणती आह्मी थोर । स्वामींनीं
 विचार केला तेव्हां ॥ ७ ॥ सर्व गर्वहत करूं येकदाचि । यांचिया
 चित्ताची खातरचि ॥ ८ ॥ सत्यभामा गरुड आणि यादवांसी । गर्व
 होता त्यांसी कैसें केलें ॥ ९ ॥ आणोनी मारुती निर्दाळीला गर्व । कृष्ण
 रामराव जाले होते ॥ १० ॥ दर्शनाचा लाभ मारुतीसी दिला । निग-
 र्वता जाला भाव सर्वां ॥ ११ ॥ तैसें काहीं आतां कौतुक करोनी ।
 भीम ह्मणे नयनीं दाऊं ह्मणती ॥ १२ ॥ १०२

॥ श्रीराम ॥ साताग्यासी राव होता तो स्वामींसी । निघे भेटा-
 यासी येके दिनीं ॥ १ ॥ तयापासीं असिलता होती जाणा । रायासी

ते प्राणाहूनी प्रिय ॥ २ ॥ तीन शतें होन देवोनी घेतली ॥ करामत
भली तयेमध्ये ॥ ३ ॥ लोहाच्या पाहारिचे टुकडेच करावे ॥ युक्षदंडभावे
जयांपरी ॥ ४ ॥ येके दिसीं मोठा वृक्ष बुडखा त्यासी । हाणितांचि
तैसी निघोन गेली ॥ ५ ॥ राव ब्राह्मणासी पुसे स्वामीपुढें । ठेवावें निवाडें
काय सांगा ॥ ६ ॥ विप्र ह्मणे तुह्मां अत्यंत आवडे । तेंचि स्वामीपुढें
ठेवा आजी ॥ ७ ॥ आला किल्यावरी स्वामीदर्शनासी । पुढें त्या
खड्गासी ठेवीयेलें ॥ ८ ॥ दंडप्राय नमन करोनीया आज्ञा । घेवोनीया जाणा
गेल्यावरी ॥ ९ ॥ स्वामी ह्मणती मनीं निश्चय शिष्यांचा । पाहों बरें
साचा कोण आहे ॥ १० ॥ सुखाचे सांगाती अवघेच आहेती । परी
माझा साथी आहे कोण ॥ ११ ॥ अवघेच तनमन करिती अर्पण ।
भीम ह्मणे खूण पाहाती स्वामी ॥ १२ ॥ १०३

॥ श्रीराम ॥ येके दिसीं केलें कौतुक तें ऐका । भाव पाहाती
निका सच्छिष्यांचा ॥ १ ॥ असिलता नग्न घेवोनी हातांत । कोणा न
कळत खोलींतचि ॥ २ ॥ मळवट कुंकुमें भरला जाणा पूर्ण । कोपीन
हें जाण वस्त्र मात्र ॥ ३ ॥ अकस्मात आले बाहेर ते वेळीं । दिधली
ओरोळी दीर्घ घोषें ॥ ४ ॥ जोतें होतें उंच तयाखालीं उडी । बोलाची
परवंडी अन्नोविन्न ॥ ५ ॥ पुढें येइल त्यासी जीवेंचि मारीन । ह्मणोनी
गर्जोन बोलताती ॥ ६ ॥ प्रातःकाळीं नेम होता कोणकोणां । पायांवरी
जाणा नमन रीती ॥ ७ ॥ तये वेळीं तेचि दुखून पाहाती । मंत्रचळ
ह्मणती स्वामीलागीं ॥ ८ ॥ येक घडी वाट पाहिली परी कोणी । न
येती निर्वाणीं पळुनी जाती ॥ ९ ॥ जीवावरी कोणी उदार होईल । तरी
माझें जाइल ह्मणती वेड ॥ १० ॥ संज्ञेनेंचि सर्व बोलोन दाविती ।
भीम ह्मणे चितीं धैर्य व्हावें ॥ ११ ॥ १०४

॥ श्रीराम ॥ घडीभरि वाट पाहोनी निघाले । किल्यावरून
 खालीं उडी दिली ॥ १ ॥ गेले ब्रह्मारण्या मारीतचि हाका । ब्रह्मांड-
 नायका आळविती ॥ २ ॥ सर्वत्र ह्मणती काय जाले पाहा । मंत्रचळ
 महा जाला आहे ॥ ३ ॥ उधो पानस्यानें पत्र लिहिलें राया । वेड लागो-
 नीया स्वामी गेले ॥ ४ ॥ वाचितांचि राया नेत्रीं आले अश्रु । ह्मणे हें
 सद्गुरु काय केलें ॥ ५ ॥ कैसी लीला केली न कळे आह्मां जीवां । उपो-
 षणें तेव्हां आरंभिलीं ॥ ६ ॥ अनुष्ठान विप्र बहुत धाडिले । माहा माहा
 स्थळें पाहोनीया ॥ ७ ॥ आपणही केलें तेव्हां वर्ज अन्न । दुध मात्र
 प्राणरक्षणासी ॥ ८ ॥ शिरगांवांत होते कल्याण गोसांवी । सर्वकाळ
 जीवीं हेत हाचि ॥ ९ ॥ केव्हां मास सरे जाऊं स्वामींपासीं । संपूर्ण
 ग्रन्थासी लेहोनीया ॥ १० ॥ गुरुभक्तांच्या ह्या कथा रम्य गोड । गातां
 पुरे कोड भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०५

॥ श्रीराम ॥ यांस येक आला ब्राह्मण तयानें । कथिलें वर्तमान
 तेंही ऐका ॥ १ ॥ ह्मणे स्वामी तुमचे वेड लागोनीया । गेले फिरावया
 अरण्यांत ॥ २ ॥ ऐकोनी ह्मणती काय हें बोलसी । त्यांचीये लीलेसी
 न जाणतां ॥ ३ ॥ कोणीच सन्नीध नाहीं गेले काये । तरी कैसा देह
 अर्पियेला ॥ ४ ॥ इतुकें जालें परी कोणासी मारीलें । ऐसें सांग वहिलें
 मजपासीं ॥ ५ ॥ काय करूं मज आज्ञा नाहीं ह्मणुन । राहीलों गुंतोन
 मासभरी ॥ ६ ॥ विप्र गेला पुढें मासही जाहाला । स्वामीदर्शनाला
 चालिले हे ॥ ७ ॥ सज्जनगडासी येवोनी पाहाती । सर्व श्रमी होती
 स्वामींसाठीं ॥ ८ ॥ कल्याण गोसांवी गेले कीं हो स्वामी । तयावीण
 आह्मी दीन जालों ॥ ९ ॥ ह्मणती स्वस्थ असा आणितों स्वामींसी ।
 भरंवसा मानसीं असों घावा ॥ १० ॥ नका जाऊं तुम्ही फुकट मराल ।
 स्फुंदती सकळ भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०६

॥ श्रीराम ॥ ह्मणती स्वामीहस्तें मृत्यु जरी होये । इतुकें पुण्यें
 काय आह्मांपासीं ॥ १ ॥ आज गुरुवार दर्शन घेईन । पहिलेंच अर्पण

केलें देह ॥ २ ॥ ज्याचें त्यासी देतां संकोचें कां व्हावें । संतोषानें
 द्यावें हेंचि भलें ॥ ३ ॥ त्याचें देहे त्यासी करीन अर्पण । करूत ते
 जाण कळे तैसें ॥ ४ ॥ बोलोनीया ऐसें सत्वर निघाले । किल्याखालीं
 आले अकस्मात ॥ ५ ॥ झाडी रान होतें निविड तयांत । स्वामी तेथें
 होते आनंदानें ॥ ६ ॥ मास येक वाट बंदचि जाहाली । कोणी दज्या-
 जवळी न जातीच ॥ ७ ॥ मनुष्यांनीं पाहा दराचि सोडीला । मास येक
 जाला ऐसीयासी ॥ ८ ॥ कल्याण गोसांवी पुसती तयांसी । आमुच्या
 स्वामींसी सांगा कोणी ॥ ९ ॥ सांगतांचि मार्ग चालीले निर्भय । ह्मणती
 गुरुमाय भेटे कहीं ॥ १० ॥ पर्वताचा कडा अद्भुत तयांत । मध्येंच
 बैसत भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०७

॥ श्रीराम ॥ वरता दोन भाले खाले बहु खोल । मध्येंच
 सरळ वृक्ष होता ॥ १ ॥ पायरीचा वृक्ष पाल्याच्या झुबक्यांत । तेथें
 स्वामीनाथ बैसलेती ॥ २ ॥ मळवट कपाळीं जैसा आहे तैसा । टव-
 टवीत दशा होती तैसी ॥ ३ ॥ तांबुल मुखांत आनंदभरीत । कल्या-
 णाची तेथ दृष्टि गेली ॥ ४ ॥ नग्न असिलता झळकली हातांत । पाहा-
 तांचि तेथ नमन केलें ॥ ५ ॥ स्वामींचीही दृष्टी गेली यांजवरी । ह्मणती
 हा मुळारी आला आतां ॥ ६ ॥ दिली तेव्हां हाक ह्मणती कां येतोसी ।
 जीवेंचि मरसी जाये मार्गे ॥ ७ ॥ ऐकोनी नमन केलें दंडवत । उठोनी
 चालत त्वरें त्वरें ॥ ८ ॥ अकस्मात तेव्हां आरोळी मारोन । पर्वताग्रीं
 जाण गेले वेगें ॥ ९ ॥ पर्वतावरुते हेही चालीयले । दुरोनी देखीले
 भव्यरूप ॥ १० ॥ पुन्हां तेथें नमन केलें दंडवत । प्रेम हें अद्भुत
 भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १०८

॥ श्रीराम ॥ स्वामी पाहाताती निशंकचि येतो । भयाचा
 मनांत लेश नाही ॥ १ ॥ बहु हाक देती तेथें नमस्कार । घालीतचि
 त्वरें चालीयले ॥ २ ॥ स्वामी ह्मणती कांरे नको ह्मणतां येसी । उदार
 जालासी जीवदशे ॥ ३ ॥ असिलता हातीं होती ते ठेवीली । मग कैसी

केली विचारणा ॥ ४ ॥ दोहीं हार्ती दोन धोंडे घेवोनीया । टाकिताती
 तयावरी पाहा ॥ ५ ॥ बहुतचि धोंडे टाकीयले परी । येक अंगावरी न
 पडेचि ॥ ६ ॥ येतांचि जवळी खड्ग उचलीलें । अद्भुतचि केलें नवल
 पाहा ॥ ७ ॥ धांवोनीया जवळी आले अकस्मात । पागोटें पाडीत मस्त-
 कींचें ॥ ८ ॥ वामहस्तें शेंडी धरोनीयां नेटें । वांक हणती मोठें केलें
 अंग ॥ ९ ॥ जितुकें वांकवीती तितुकेंच वांकती । मारूं आतां हणती
 याच क्षणीं ॥ १० ॥ स्वामीहस्तें मृत्य होईल हणून । प्रेम आलें पूर्ण
 भीम हणे ॥ ११ ॥ १०९

॥ श्रीराम ॥ असिलता सव्य हस्तांत घेवोन । मानेसी लावोन
 मारूं हणती ॥ १ ॥ इतुक्यांत शब्द येक बोलीयले । जाहालें नवल
 तेंही ऐका ॥ २ ॥ येका घायामध्यें स्वामी मुक्त करा । मानितों मी बरा
 सुख यांत ॥ ३ ॥ स्वामी हणती बरें मानीयलें सुख । मज काय देख
 त्वरा आहे ॥ ४ ॥ आतां मी आउट घेतों स्वस्थ चित्तें । येका घायें
 मातें तुटसी कैसा ॥ ५ ॥ मोठी मान येथें करोनी आलासी । नको
 हणतां येसी घटपणें ॥ ६ ॥ आतां घेतों सेज हळु हळु स्वस्थ ।
 झालासी तूं मस्त शिष्यामार्जीं ॥ ७ ॥ मग मौन धरुनी राहिले ते
 वेळीं । स्वामींनीं हालवीली असिलता ॥ ८ ॥ मानेवरी ठेवितां ती क्षण-
 क्षणा । तों तों यांच्या मना आनंदचि ॥ ९ ॥ दृढनिश्चयाचें बळ
 पाहोनीयां । आली गुरुराया दया पूर्ण ॥ १० ॥ असिलता तेव्हां
 हस्तीची टाकीती । आलिंगन देती भीम हणे ॥ ११ ॥ ५१०

॥ श्रीराम ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । बोलीयले स्पष्ट
 तेंही ऐका ॥ १ ॥ सर्व भातखाऊ मिळालेत सारे । सुखाचे सोयरे
 आहेत कीं ॥ २ ॥ आह्मां मात्र चळ जाला हणताती । तूं येक निभ्रांती
 देखीलसी ॥ ३ ॥ माझीये कृपेचा तूंचि अधिकारी । येर वेषधारी
 जाण बापा ॥ ४ ॥ तांब्या घागरीनें उदक सांठविती । समुद्र न घेती
 साठऊन ॥ ५ ॥ त्यास येक जाला अगस्तीच मात्र । सुखाचेंचि पात्र

तेणें केलें ॥ ६ ॥ तैसी गुरुकृपा आधीं करा ऐसी । घेती परी गुरुसी
न सांठवे ॥ ७ ॥ सद्गुरुसी गिळावें तेव्हां गुरु व्हावें । जीवित्व वेंचावें
लागे बापा ॥ ८ ॥ कल्याणारे स्वामीपण माझे सारें । तुझे ठाई बारे
असो आतां ॥ ९ ॥ तुझे आणि माझे ऐसें आहे द्वैत । जावोनी बा समस्त
आजीहूनी ॥ १० ॥ मस्तकीं हस्तक ठेवोनीया बोध । केलासे अगाध
भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ १११

॥ श्रीराम ॥ ब्रह्मबोध तेव्हां लाधला संपूर्ण । कृपेचें महिमान
बोलवेना ॥ १ ॥ विष खातां जैसा मृत्यही तत्काळ । अमृते केवळ
अमर होय ॥ २ ॥ तैसी अवकृपेमाजीं अधोगति । कृपेमाजीं मुक्ति
तैसी जाणा ॥ ३ ॥ जीवित्व धरोनी ब्रह्म व्हावें ऐसें । न घडे विश्वासें
जाण बापा ॥ ४ ॥ वारंवार देती आलिंगन प्रेमें । प्राप्ति हे निःसीम
जाली तेव्हां ॥ ५ ॥ मग स्वामींलागीं बोलीलें वचन । सर्वांसी दर्शन
द्यावें आतां ॥ ६ ॥ भोळ्यांभाविकांसी ताराया अवतार । भाग्य अमुत्रें
सार ह्मणोनीया ॥ ७ ॥ आपुल्या वियोगें सर्व दुःखी जाले । अन्न हें
वर्जिलें कोणीं कोणीं ॥ ८ ॥ जैसा मथुरेसी कृष्ण गेल्यावरी । गोकु-
ळांत परी जाली होती ॥ ९ ॥ तैसें समस्तांसी वियोगें जाहालें । चा-
लावें वहिलें येच क्षणीं ॥ १० ॥ घेवोनी स्वामींसी आले आनंदानें ।
भीम गाय मनें दास त्यांचा ॥ ११ ॥ ११२

॥ श्रीराम ॥ सज्जनगडासी येतां मार्गीं स्नान । करावें ह्मणोन
इच्छा जाली ॥ १ ॥ कल्याणा रे येथें करी स्वैपाकासी । नैवेद्य रामासी
दाऊं येथें ॥ २ ॥ झोळी होती काखे त्यांत सर्व सिद्धि । नैवेद्याची
विधि संपादीली ॥ ३ ॥ उभयांनीं तेथें करोनि भोजन । मग आले
जाण किल्यावरी ॥ ४ ॥ समस्तांसी जाला आनंद अद्भुत । नमनासी
येत सर्व तेव्हां ॥ ५ ॥ तये वेळीं एक पद केलें त्यांनीं । तेंही एका
कानें भावयुक्त ॥ ६ ॥ रावही दर्शना आला भावयुक्त । पडे दंडवत
पायांवरी ॥ ७ ॥ स्वामींलागीं ह्मणे कल्याण गोसांवी । कोठें पाय जीवीं

धरूं त्यांचे ॥ ८ ॥ पाहातांचि तया नमन केलें प्रेम । ह्मणे आह्मां राम
दावीयला ॥ ९ ॥ वंशमार्जीं येक जाला भगीरथ । आह्मां समस्तांत
तैसे तुह्मी ॥ १० ॥ भीम ह्मणे रायें धरीयले पाय । पुढील प्रमेय तेही
एका ॥ ११ ॥

११३

॥ पद स्वामींचें ॥

पळा पळा ब्रह्मपिसा येतो जवळी । रामनामें हाक मारुनी डोई कांडोळी ॥
वृत्ति शेंडी बंधनवीण सदा मोकळी । संसाराची धुळी करोनी आंगीं उधळी ॥ १ ॥
मीपणाचें शहाणपण जळालें माझें । कोण वाहे देहबुद्धिवस्त्राचें वोझें ॥
नलगे आह्मा मान अभिमानाचें दुजें । तुझी शुद्धि घेता नुरे मीपण हें माझें ॥ २ ॥
प्रपंच उकिरळ्यावरी बैसणें त्याचें । भौता पाळा पडोन पाहे जन अवियेचे ।
देखोनी धावे उठोनी पळे जन दृश्य वाटेचें । अदृश्याचें रान घेतां न चले कोणाचे ॥ ३ ॥
औट हात गजे नवा ठाई वितुळलें । दाहावा ठाव होता तेथें ठिगळ दीधलें ।
ऐसें मन तेंही निवृत्तींत गुंतलें । परतूनी आलें ह्मणोनीयां जीवें मारिलें ॥ ४ ॥
आह्मी जन धड देखुनी चार करितों । पिसा आपणा ऐसा देखुनी उमज धरीतो ॥
आतें भेटों येती त्या वेड लावितो । रामीरामदास ऐसें अबद्ध बोलतो ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम ॥ ऐसें पद केलें सर्वांनीं ऐकीलें । मन आनंदलें
तये वेळीं ॥ १ ॥ मिरजे वेणुबाई होती ते दर्शना । आली तिचें जाणा
प्रेम मोठें ॥ २ ॥ तिचे भक्तीऐसी भक्ति नाहीं कोठें । ध्यान तिचें
मोठें कोणा न ये ॥ ३ ॥ ऐक्यभाव दृढ असे स्वामीपाई । भक्तीची
नवाई काय सांगूं ॥ ४ ॥ आली स्वामींपासीं ध्यास अहिर्निशीं । पाई
मस्तकासी ठेवीयलें ॥ ५ ॥ मार्गीं जाले श्रम पर्जन्य लागला । श्रम हा
जाहाला बहुसाल ॥ ६ ॥ मनीं ह्मणे आतां येणें जाणें पुरे । स्वामीपदीं
स्थिर होऊं आतां ॥ ७ ॥ वाटेचा वृत्तान्त सर्व निवेदिला । स्वामींनीं
ऐकीला मनोभावे ॥ ८ ॥ ह्मणती वेणे बहु श्रम जाले तुज । दया
आली मज ऐक आतां ॥ ९ ॥ घरींच पाऊस लागला पाहून । कां

आलीस जाण मरावया ॥ १० ॥ ऐकतांचि नेत्रीं लागले पाझर । आला
प्रेमपूर भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११४

॥ श्रीराम ॥ ह्मणे स्वामी हेचि इच्छा आहे मज । हेचि घावें
आज कृपादान ॥ १ ॥ स्वामी ह्मणती ऐक पंधरा दिवस । भोजन
आह्मांस घालीं मग ॥ २ ॥ आज्ञा ह्मणुनी पाईं ठेवीं मस्तकाला । आनंद
जाहाला मनामाजीं ॥ ३ ॥ आवडीची रीती ऐकावी सादर । मिरजेमाजीं
घर तये स्थानीं ॥ ४ ॥ गांवांत जे उंच तांदुळ पाहोन । शुद्ध ते
सडोन निवडावे ॥ ५ ॥ जैसे शिवपुजे निवडिताती जन । तैसेचि
निवडून सगळे ध्यावे ॥ ६ ॥ त्याचा वस्ता भरून ठेवावा स्वामींसी ।
ऐसें साहित्यासी सर्व पाहा ॥ ७ ॥ भरोनी कंठाळ स्वामीपासीं यावें ।
आनंदेंचि घावें भोजनासी ॥ ८ ॥ वेणुबाई आहे तोंवरी स्वामींनीं ।
दुज्याच्या हातूनी न जेवीती ॥ ९ ॥ ह्मणुनी त्या वेळे पंधरा दिवस ।
भोजन आह्मांस घाली ह्मणती ॥ १० ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान ।
भक्ति हे गहन भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११५

॥ श्रीराम ॥ पंधरा दिवस स्वैपाक करुन । स्वामींस भोजन
करवीलें ॥ १ ॥ सोळावे दिवसीं करुनी भोजनासी । बोलीले शिष्यांसी
गुरुराव ॥ २ ॥ आमुचें आसन घालावें बाहेरी । उठोनी सत्वरीं चा-
लीयले ॥ ३ ॥ बाहेर आसन त्यावरी बैसोन । पाहताती जाण शिष्यां-
कडे ॥ ४ ॥ हस्तासी जोडोन सर्व उभे तेथें । पुसती स्वामी त्यांतें
तेही ऐका ॥ ५ ॥ सर्वही जणांचीं जालीं हो भोजनें । शोध करुनी
येणें याचि वेळे ॥ ६ ॥ सर्वांचाही शोध घेवोनीया आले । मग निवे-
दिलें गुरुराया ॥ ७ ॥ भोजन वेणीचें जालेसें पाहावें । येवोनी सांगावें
येच क्षणीं ॥ ८ ॥ तुम्ही कोणीं कोठें न जावें येथोनी । सर्वही मिळोनी
असा येथें ॥ ९ ॥ वेणुबाई स्वस्थ भोजन वरून । तांबुल घेवोन बैस-
लीसे ॥ १० ॥ स्वामींनीं तयेसी पाठवीलें मूळ । आनंदाची वेळ भीम
ह्मणे ॥ ११ ॥ ११६

॥ श्रीराम ॥ बोलावितां आली पायांस लागली । मग उठ-
 वीली गुरुरायें ॥ १ ॥ वेणे त्वां कवन केलेंसें ऐकीलें । रामासी वर्णिलें
 आवडीनें ॥ २ ॥ सितास्वयंवरासी केलें कवनासी । ते वेळीं स्वामींसी
 ऐकवीलें ॥ ३ ॥ ऐकतांचि स्वामी संतोष पावले । रामासी वर्णिलें आ-
 वडीनें ॥ ४ ॥ वेणे आजी आहे सोळावा दिवस । मागे या वेळेस पाहि-
 जे तें ॥ ५ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया विणा आणवीला । भावें आळवीला
 गुरुराव ॥ ६ ॥ ह्मणे मागूं काये नासिवंत सारें । चित्त हें न थारे
 तयमध्ये ॥ ७ ॥ सिद्धि आणि सामर्थ्य जरी मागूं आतां । तरी कांहीं
 चित्ता तेंही न ये ॥ ८ ॥ पाई द्यावा ठाव दुर्जेपण वाव । घेणें देणें
 सर्व नाहीं करा ॥ ९ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । बोलतां हे स्पष्ट
 प्रेमभरें ॥ १० ॥ रोमांच शरीरीं थरारीले पूर्ण । गेलें देहभान भीम
 ह्मणे ॥ ११ ॥

११७

॥ श्रीराम ॥ वेणुबाईऐसी भक्ति कोठें नाहीं । अद्भुतचि पाहीं
 प्रेमा जीचा ॥ १ ॥ ठेवोनीया विणा नमन घालीत । पडे दंडवत
 पृथ्वीवरी ॥ २ ॥ चरणांवरी ठेवी मस्तक ते वेळीं । प्रेमाश्रूनें क्षाळी पाय
 तेव्हां ॥ ३ ॥ स्वामी सर्वांलागीं ह्मणती तत्त्वता । भजनाचा आतां
 घोष करा ॥ ४ ॥ मृदांग आणोनी टाळही वाद्युसी । रामराम ऐसी
 ध्वनि पूर्ण ॥ ५ ॥ वेणुबाईचीया मुखांतूनी कैसा । रामराम ऐसा शब्द
 जाला ॥ ६ ॥ तया शब्दासरिसा प्राण गेला जाण । देह अचेतन जालें
 तेव्हां ॥ ७ ॥ तुळसीकाष्ठें आणि चंदनकाष्ठासी । आणोनी तयेसी
 उचलीलें ॥ ८ ॥ आनंदें दहन केलें स्वामीरायें । इच्छामरणी पाहें
 ह्मणती सर्व ॥ ९ ॥ धन्य वेणुबाई निष्ठा जिची पूर्ण । स्वामी मुखें
 स्तवन करिती जीचें ॥ १० ॥ गुरुभक्तीची हे सीमाच जाहाली । पुढें
 कथा जाली तेही ऐका ॥ ११ ॥

११८

१ वेणुबाईचें सीतास्वयंवर काव्य अजून अप्रकाशित आहे. सभेला
 तें उपलब्ध झालें आहे.

॥ श्रीराम ॥ स्वामींच्या मानसीं रामकथा कांहीं । वर्णावी हें
 पाहीं इच्छा जाली ॥ १ ॥ सुंदरकांडाचे केले शत श्लोक । युद्धकांड
 देख तेरा शतें ॥ २ ॥ ऐसें चौदा शतें केलें रामायण । जयाच्या श्रवणें
 दोष जाती ॥ ३ ॥ येक शिष्य आला स्वामीदर्शनासी । तयाच्या
 मानसीं रामायणें ॥ ४ ॥ यांसी ह्मणे मज घावें हें पुस्तक । प्रति
 त्याची येक दुर्जा नाही ॥ ५ ॥ प्रातःकाळीं तया जावयाची त्वरा ।
 ह्मणोनी दातारा विनवीलें ॥ ६ ॥ यांनीं कल्याणासी केली आज्ञा ऐसी ।
 तुझीच हें यासी लिहुनी घावें ॥ ७ ॥ येका रात्रीतचि लिहिलें पुस्तक ।
 प्रातःकाळीं देख आणुन देती ॥ ८ ॥ पाहोनी प्रसन्न जाले गुरुराज ।
 आलिंगन सहज दिलें प्रेमें ॥ ९ ॥ मग मनबोध केले श्लोक पूर्ण ।
 दोन शतें जाण पांचागळें ॥ १० ॥ आणिक अभंग जाले संख्येतीत ।
 न होय गणीत भीम ह्मणे ॥ ११ ॥ ११९

॥ श्रीराम ॥ स्वामी कल्याणासी बोलीले तेधवां । जावें शिर-
 गांवा येशोनीया ॥ १ ॥ शिष्यसांप्रदाय करावा येथोनी । आज्ञा हे मानोनी
 जाये वेगीं ॥ २ ॥ बोलाऊं त्या वेळीं यावें आतां जाण । आज्ञा
 हे ह्मणोन जाते वेळे ॥ ३ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । वियोगाचें
 कष्ट बहु होती ॥ ४ ॥ मनामाजीं आलें सगुणदर्शन । पुन्हां आतां
 जाण न होयचि ॥ ५ ॥ पाय न उचले निघोन न जावें । आज्ञेसी
 मानावें हेंचि बरें ॥ ६ ॥ ऐसें होतां स्वामी देती आलिंगन । वियोगाचें
 भान दूर केलें ॥ ७ ॥ तुजपासीं आहे अहर्निशीं जाण । आज्ञा हे
 ह्मणोन गेले पाहा ॥ ८ ॥ मग शिष्य कोणी व्हावयासी येती । तयांसी

१ श्रीकल्याणमहाराजांनीं स्वहस्तें लिहिलेल्या बाडांत सुंदरकांड व युद्ध-
 कांड अशीं दोन च कांडें आहेत. चांफळ मठीं हि हीं च दोन कांडें आहेत. या
 ठिकाणीं हि या चं दोन कांडांचा उल्लेख आहे. तर मग किष्किंधाकांड ह्मणून जें
 प्रकाशित आहे तें प्रक्षिप्त समजावयाचें कीं काय ?

२ सर्वत्र मनोबोधाचे २०५ श्लोक आहेत. हल्लीं प्रकाशित २१० आहेत
 त्यांत ५ प्रक्षिप्त आहेत.

धाडिती शिरगांवासी ॥ ९ ॥ ह्यणती स्वामीपण दिल्लें म्यां तयासी ।
आतां मजपासीं कांहीं नाहीं ॥ १० ॥ स्वामित्वचि दिल्लें आपणाऐसें
केलें । द्वैत मावळलें भीम ह्यणे ॥ ११ ॥ १२०

॥ श्रीराम ॥ स्वामींचीं चरित्रें वडिलांवडिलीं श्रवण । जालीं
तितुकीं जाणा वर्णिलीं ॥ १ ॥ अल्पमती परी आवड मानसीं । ह्यणोनी
सिद्धीसी नेलें देवें ॥ २ ॥ वंशपरंपरा आणि गुरुही ते । ऐका सांगेन
ते मालिकेसी ॥ ३ ॥ कल्याण स्वामी हे ब्रह्मचारी पूर्ण । बंधु त्यांचे
जाण येकोदर । ४ ॥ दत्तात्रेय ऐसें नाम असे साचें । स्वामींनीं तयांचें
लग्न केलें ॥ ५ ॥ कृपा करोनीया दिला वर पूर्ण । नारळ देवोन
बोलीयले ॥ ६ ॥ ब्रह्मनिष्ठ भक्त होय तुज पुत्र । पुढेंही विचित्र
ऐका येक ॥ ७ ॥ तुझीया वंशांत भक्तचि होतील । सहजांत बोळ
जाले ऐसे ॥ ८ ॥ राघवस्वामी हे पुत्र जाणा त्यांचे । ब्रह्मनिष्ठ साचें
गुरुभक्त ॥ ९ ॥ तयांपासोनी हे यशवंतस्वामी । प्रेमप्रीति रामीं
सदा ज्यांची ॥ १० ॥ तयांनीं नाम हें गर्भीच ठेवीलें । भीम ऐसें
जालें रूढींतही ॥ ११ ॥ बाप आणि गुरु परंपरा ऐसी । सर्व श्रोत-
यांसी निवेदीली ॥ १२ ॥ गुरुचरित्र हें सर्व जालें । अभंगीं वर्णिलें
यथामतीं ॥ १३ ॥ न्यून असेल तें करावें संपूर्ण । श्रोते तुह्मी सूझ
ह्यणोनीया ॥ १४ ॥ गुरुभक्तांनीं हें वाचावें आवडीं । तयांसी च गोडी
लागे येथें ॥ १५ ॥ एक शत आणि एकवीस वरुते । अभंग निरुते
आहेत हे ॥ १६ ॥ शके सत्राशत आणि येकोणीस । पिंगळ हा असे
संवच्छर ॥ १७ ॥ श्रावण वद्यांत द्वितीया हे तीथ । वासर असत सौम्य
पाहा ॥ १८ ॥ शततारका हें नक्षत्र जाणावें । तारीख स्वभावे
पंधरावी ॥ १९ ॥ मोक्षपुण्या सात तयांत अवंती । अभंगसमाप्ति
तेथें जाली ॥ २० ॥ यशवंतसुत संतांच्या कीर्तनें । भीमा भवभान
नाहीं जालें ॥ २१ ॥ १२१

॥ इति श्री गुरुचरित्र अभंग संपूर्ण ॥ शुभं भवतु ॥

कल्याणस्वामी

॥ श्रीराम ॥ कल्याण स्वामी हे शिरगांवीं होते । आनंदभरीत सर्वकाळ ॥ १ ॥ काळ पडे तेव्हां पंढरीं निघाले । समागमें चाले बहु जन ॥ २ ॥ हणमंतां बेरड घाटांत लुटाय । आला दया त्या कांहीं नाहीं ॥ ३ ॥ अकस्मात यांसी पाहोनीया ह्मणे । येकीकडे होणें तुझीं आतां ॥ ४ ॥ तुमचा समुदाय घेवोनीया जावें दर्शनेंचि भाव जाला ऐसा ॥ ५ ॥ ह्मणती हे आह्मांसी आधीं मारीं येथें । चित्ता येईल तें करीं मग ॥ ६ ॥ बहुतचि बोध करीतां त्यास । भावें ह्मणे शिष्य करा मज ॥ ७ ॥ त्या रामनाम सांगतां त्यानें । मागा कांहीं ह्मणे स्वामींलागीं ॥ ८ ॥ पंढरीस आह्मीं सुरक्षीत जावें । ऐसें देईं भावें करोनीया ॥ ९ ॥ शंभर बेरड रक्षणासी दिले । पंढरीस आले सर्वासहित ॥ १० ॥ केली यात्रा सांग निघाले तेथोन । पुढील कथन भीम गाय ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ परंज्यासन्नीध तीन कोशांवरी । राहिले निर्धारिं डोमगांवीं ॥ १ ॥ सीनातीरीं मठ केला त्या गांवांत । शिष्यही बहुत जाले तेथें ॥ २ ॥ बालेघाटावरी होता शिष्य तेणें । यांसी पाचारणें केलें होतें ॥ ३ ॥ रामनवमी घरीं उछाह तो करी । सद्गुरु पाचारी प्रेमभावे ॥ ४ ॥ निघाले जावया मार्गीं विहिरीवरी । स्नानसंध्या बरी सारिताती ॥ ५ ॥ जटीळें येवोनी मांडीवरी पाय । ठेवोनीया पाहे शांति यांची ॥ ६ ॥ काढोनीया पाय मार्गे उभा राहे । शिष्यसमुदाय खवळला ॥ ७ ॥ नेत्र उघडोनी शिष्यांसी ह्मणती । क्रोध नका चित्तीं येऊं देऊं ॥ ८ ॥ मुंग्या मक्षिकांचे लागताती पाये । त्यांचें तुझीं काय केलें सांगा ॥ ९ ॥ ऐकतां जटिल पायासी लागला । तोही शिष्य

जाला पुढें एका ॥ १० ॥ आले अबेरीस प्रतिपदेसचि । ब्रह्मभोजनासी
 होते वेळे ॥ ११ ॥ गांवामाजीं मठ होता जटीळांचा । त्यांच्या महंतीचा
 डौल तेथें ॥ १२ ॥ देशमुख त्यांचा शिष्य होता ह्यणुन । प्रतिष्ठा
 संपूर्ण तेथें त्यांची ॥ १३ ॥ तेही भोजनासी बैसविले होते । ब्राह्मण
 पुजेतें केलें तेव्हां ॥ १४ ॥ गंधपुष्पें पूजामान देतां यांसी । क्षोभोन
 मानसीं गेले पाहा ॥ १५ ॥ समजावीले परी पुन्हां नाहीं आले । भय-
 भीत जाले सर्व तेव्हां ॥ १६ ॥ ब्राह्मणभोजन जाहालीयांवरी । विसर
 अंतरीं जाला मोठा ॥ १७ ॥ रात्रीं कीर्तनासी कोणीच न येती । भय
 पडे चित्तीं देसायाचें ॥ १८ ॥ स्वामींनींच एक पद ह्यणोनीया । आठ-
 वीले तया श्रीगुरूसी ॥ १९ ॥ देशमुख होता दुसरीया गांवीं । निद्रा
 केली बरवी आनंदानें ॥ २० ॥ तेथेंचि सद्गुरु प्रगट होवोनी । छडीनें
 मारोनी ऊठवीला ॥ २१ ॥ ह्यणती रामदास नाम माझे सत्य । तूं कां
 रे भ्रमिष्ट जाहालासी ॥ २२ ॥ माझे मूल तेथें गेलें उच्छाहास । जटीळें
 विध्वंस केला त्याचा ॥ २३ ॥ प्रातःकाळीं तुवां जावोनी सन्मानें । करिशी
 तरी प्राण राहे तुझा ॥ २४ ॥ कपाळीं तयाच्या बुका लावीयेला । नमस्कार
 केला मनोभावे ॥ २५ ॥ उठोनी पाहात तंव कांहीं नाहीं । प्रातःकाळीं
 पाहीं निघाला तो ॥ २६ ॥ कल्याण स्वामीही निघोनी चालीले मार्गा-
 माजीं जालें दर्शन त्या ॥ २७ ॥ घोड्याखालें उडी टाकोन नमन ।
 केलें पाई जाण दंडवत ॥ २८ ॥ गांवांत आणोन सन्मान बहुत ।
 करोनीया होत शिष्य तोही ॥ २९ ॥ जटिळ होते ते हाकोनी दीधले ।
 उच्छाहासी केलें आनंदानें ॥ ३० ॥ अपार चरित्रें केलीं ऐसें रीतीं ।
 भीम गाय चित्तीं प्रेमयुक्त ॥ ३१ ॥

दत्तात्रेयस्वामी

॥ श्रीराम ॥ दत्तात्रेय स्वामी त्यांची कथा रम्य । कीर्तनाचें प्रेम
 ऐका ज्यांचें ॥ १ ॥ कोंकणस्थ विप्र मांडवगडासी । होता त्याचे स्त्रीसी
 बाधा होती ॥ २ ॥ समंधाची बाधा वस्त्रचि टाकावें । भलतेंचि करावें
 नवल मोठें ॥ ३ ॥ घरामध्यें होती ठेविली कोंडोन । तेथें आगमन
 जालें यांचें ॥ ४ ॥ तया घरामध्यें करितां कीर्तन । दार उघडोन आली
 तेथें ॥ ५ ॥ भक्ति ज्ञान आणि वैराग्य वर्णितां । अनुताप तत्वता जाला
 त्यासी ॥ ६ ॥ ह्मणे म्यां बहुतांलार्गी दिला दगा । आतां मुक्तिजोगा
 ठाव आहे ॥ ७ ॥ घेवोनीया तीर्थ भालाभरीं उडे । पृथ्वीमार्जीं पडे प्रेत
 जैसें ॥ ८ ॥ आंगावरी तिच्या टाकीयली छाटी । उठीली गोरटी लज्या-
 युक्त ॥ ९ ॥ पायांवारि तेव्हां मस्तक ठेवोन । स्त्रीयांमध्ये जाण गेली
 वेगें ॥ १० ॥ तिच्या बोट्यामध्ये नारळ घालीत । पुत्र तया होत सत्ता
 ऐसी ॥ ११ ॥ अद्यापी तयेचा वंश परींच्यांत । पाहावा जी तेथ आहे
 जाणा ॥ १२ ॥ बहुत चरित्रें केलीं त्यांत येक । संकळित देख वर्णी-
 यलें ॥ १३ ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । भीम आहे दीन त्यां-
 चेचि ॥ १४ ॥

राघवस्वामी

॥ श्रीराम ॥ दत्तात्रेय स्वामी त्यांचे पुत्र धन्य । जाले जे गा
 मान्य भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ जनकाऐसा ज्यांनीं प्रपंचही केला । भक्ति
 ज्ञान ज्याला हस्तगत ॥ २ ॥ येके दिसीं घरीं खर्चावया नाहीं । बोली-
 यली पाहीं माता यांसी ॥ ३ ॥ ह्मणे राघोबारे घरीं बसलीयां । कैसा
 प्रपंचा या चाले सांग ॥ ४ ॥ ह्मणती विश्व पाळी तो आह्मां सांभाळी ।
 नवल तये काळीं जालें ऐका ॥ ५ ॥ भोजनीं बैसतां कोरडाचि भात ।

दुध नाही मात जाणवीत ॥ ६ ॥ श्लोक दोन करून देवापुढें तें ।
ठेवविले जाण शिष्याहातीं ॥ ७ ॥ पांचसें रुपये एक गाय ह्येस । त्या
समयास आली तेथें ॥ ८ ॥

॥ श्लोक ॥

ज्याचे गृहीं कमळजा आणि कामधेनु । कल्पतरू क्षिरनिधी सुख काय वानु ॥
आश्चर्य वाटत मनीं कविलागि जाणा । दासांस ते कडिस चिंच तन्ही मिळेना ॥१॥
राहे स्मशानभुमिकेवरि भस्म लावी । मागे सदां भिक घरोघरिं दैन्य दावी ॥
आश्चर्य वाटत मनीं कविराज भृत्या । दासांघरीं क्षिरनिधी सुरदुंदुभी त्या ॥ २ ॥

ऐसे दोन श्लोक केले तये वेळीं । आणुनी देवाजवळीं वाचि-
तांचि ॥ ९ ॥ ऐसा भक्तांलार्गीं सांभाळी अनंत । घरांतचि देत भीम
ह्मणे ॥ १० ॥

यशवंतस्वामी

॥ श्रीराम ॥ राघवस्वामींचे पोटीं यशवंत । पुत्र जाले सत्य
भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ पंढरीस गेले यात्रे कार्तिकीस । चोरांनीं घोड्यास
नेलें त्यांचे ॥ २ ॥ समाधानवृत्ति न डडळे मन । शांति हे संपूर्ण
बाणलीसे ॥ ३ ॥ पंधरा दिवस जाले जाते वेळे । बोलीले सकळ
संगियांसी ॥ ४ ॥ सामान घोड्याचें पांडुरंगापुढें । ठेवोनी निवाडें
या रे वेगीं ॥ ५ ॥ इतुक्यांत कौतुक घोडें आलें द्वारीं । जाली नवल-
परी काय सांगूं ॥ ६ ॥ भक्तांचें, कधींही न पडेचि ऊणें । सदां नारायेण
सांभाळीतो ॥ ७ ॥ बाप आणि गुरु आमुचे जाणावे । भीमालार्गीं भाव
पाई त्यांचे ॥ ८ ॥

भानुदासस्वामी

॥ श्रीराम ॥ भानुदास स्वामी संतांमार्जी श्रेष्ठ । प्रपंचाचे कष्ट
दूर जया ॥ १ ॥ कापड आणाया गेले संग्यासर्वे । अद्भुतचि देवे केलें
तेथे ॥ २ ॥ खेप भरोनीया येतां मार्गावरी । पालें दिल्ली बरीं गांवा-
पासीं ॥ ३ ॥ यांचें पाल मध्ये होते हे गांवांत । कीर्तनासी जात एका-
वया ॥ ४ ॥ सर्वांनीं वर्जिलें परी न राहिले । स्मरणीं रंगले देवा-
जीचे ॥ ५ ॥ रित्या पैवांमध्ये दीड पालें यांचीं । टाकतां तयांची बुद्धि
ऐसी ॥ ६ ॥ बैल सारे रानीं दिधले हांकोनी । रडऊं तया मनीं भाव-
ना हे ॥ ७ ॥ चोर आले धाडी मोठी अंकस्मात । लुटोनीया नेत सर्व
यांचें ॥ ८ ॥ भानुदास आले कीर्तन एकोनी । पाहाती मयनीं जाहालें
तें ॥ ९ ॥ माझे सर्व देवा केलेंसी जतन । परी मंगी जाण माझे
कीं हे ॥ १० ॥ तेव्हां पांडुरंगें चोर अंध केले । प्रातःकाळीं आले
घेवोनीया ॥ ११ ॥ ज्याचें त्यासी दिल्लें आनंद जाहाला । वाटीलें
द्विजाला आपुलें जें ॥ १२ ॥ सोडोनीया वेवसात्र विणा हातीं । भजनीं
रंगती अहिर्निशीं ॥ १३ ॥ संताचें चरित्र गातां आणि ऐकतां । होय
सार्थकता भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ घरीं आले बहु दरिद्रें पिडीलें । कांता तेव्हां बोले
दीनरूप ॥ १ ॥ प्रातःकाळीं गंगास्नान करोनीया । गीतापाठीं तया
प्रीति फार ॥ २ ॥ योगक्षेम त्यांचा ब्राह्मतां मी ऐसें । अनन्य विश्वासें
भजती जे ॥ ३ ॥ लोक पाहोनीया विस्मित जाहाले । हारताळें लावीलें
तयालागीं ॥ ४ ॥ देव घरीं आले माल घेवोनीया । कांता पुसे तया कोण
तुम्ही ॥ ५ ॥ कृष्णाजीपंत हे नाम सांगितलें । द्रव्यें अन्न केलें तृप्त
तये ॥ ६ ॥ जन्मवरी खातां न सरेचि ऐसें । देवोनी विश्वासें बोली-
यले ॥ ७ ॥ तुमच्या भ्रतारासी निरोप सांगावा । दृढ धरुनी जीवा-

मार्जीं ऐका ॥ ८ ॥ आमुचे दाढीं त्यांनीं लाविलीं हार्ताळ । पुसोनी
तात्काळ टाका सांग ॥ ९ ॥ इतुकें सांगोनीया गेले तों हे आले । घरीं
जों पाहीलें अद्भुतचि ॥ १० ॥ पुसतां कांतेसी सांगे वर्तमान । नेत्रीं
वाहाती जाण अश्रुधारा ॥ ११ ॥ तात्काळ हार्ताळ पुसोन टाकीली ।
भक्तासी सांभाळी हेचि सत्य ॥ १२ ॥ कांतेसी ह्मणती सर्वस्वाचें दान ।
करावेंसें जाण वाटताहे ॥ १३ ॥ बोलावोनी विप्र फडशा केला सारा ।
ह्मणे ज्याचें त्याला समर्पिलें ॥ १४ ॥ ऐसें हरिभक्त उदास मानसीं । देव
तयापासीं भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ भानुदास क्षेत्र पैठणाहूनीया । पंढरी जावया
सिद्ध जाले ॥ १ ॥ आले पंढरीस नेम यांचा असे । प्रेमाच्या उल्हासें
गावें भावें ॥ २ ॥ देवापुढें पांच अभाग ह्मणावे । देवें माळे द्यावें
अकस्मात ॥ ३ ॥ येका शिष्यें यांसी पितांबर दिला । आले राउळाला
नित्या ऐसे ॥ ४ ॥ तेथें होता सडा चिडचिडीत जालें । पितांबरामुळें
काय केलें ॥ ५ ॥ राखोनी नमन केलें वरिच्यावरी । तये अवसरीं
माळ न ये ॥ ६ ॥ बहुत श्रम जाले न ये माळ जेव्हां । उपेक्षीलें तेव्हां
ह्मणती देवें ॥ ७ ॥ तेथोनी निघाले येका गांवा आले । लोकांसी बोलीले
तेथीलिया ॥ ८ ॥ प्रहररात्रीसी विघ्न येईल येथें । मारोनी तयातें टाका
तुही ॥ ९ ॥ पंढरीहून ते होते दोन कोस । ह्मणती जिवा नाश करूं
आतां ॥ १० ॥ चौघे गडी केले तयांसी ह्मणती । माक्षिये मोटेसी
बांधोनी न्या ॥ ११ ॥ तया गांवांमध्ये नेवोनी ठेवावें । मग तुहीं
यावें पंढरीस ॥ १२ ॥ आज्ञा ह्मणोनीया नेली मोट गांवीं । ठेविली
जाणावी गांवांमध्ये ॥ १३ ॥ निघोनीया गडी गेल्यावरी लोक । मार
करिती देख तयांवरी ॥ १४ ॥ बहु केला मार परी न लागेचि । मार्गें
प्रल्हादाची साक्ष यांसी ॥ १५ ॥ धीट गेले मोटे सोडोनी पाहीले ।
स्वामींस देखीलें अकस्मात ॥ १६ ॥ नमन करिती पायांस लागती ।
तेथोनीया येती पंढरीस ॥ १७ ॥ निग्रह करीतां ह्मणे पांडुरंग । सोव-

ळ्याचें मग स्मरण दिव्हें ॥ १८ ॥ समाधान केलें माळेसी दीधळें ।
पैठणासी आले आनंदानें ॥ १९ ॥ पुढील चरित्रविस्तार बहुत । भीम
गाय नित्य संतलीला ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ अनेगोंदीमध्ये होता नृपनाथ । कानडा विल्यात
रामराजा ॥ १ ॥ रासाईचा भक्त होता तो अत्यंत । साक्षात्कार सत्य
होता मोठा ॥ २ ॥ अभिमान तथा जाहाला अत्यंत । वैभवी आणि
भक्त मीच ह्मणे ॥ ३ ॥ हेमाडपंतही तेथें होते जाण । त्यांसी गजानन
साह्य सदा ॥ ४ ॥ लंके विभीषणें नेलें होतें ज्यांसी । पिशाच्चलिपीसी
आणिलें ज्यांनीं ॥ ५ ॥ रायापासीं येतां बोलिला अभिमानें । आह्मां
ऐसा कोण भक्त बोला ॥ ६ ॥ वैभवही थोर भक्तही मी थोर । देवी
माझी थोर सर्वांमध्ये ॥ ७ ॥ हेमाडपंतांसी न सांवरे जेव्हां । बोलीयले
तेव्हां निशंकचि ॥ ८ ॥ पंढरींत पांडुरंग देव एक । ऐसा नाहीं देख
भूमंडळीं ॥ ९ ॥ तथाचाचि भक्त नामदेव संत । वैभव अद्भुत तेथें
आहे ॥ १० ॥ रायासी आवेश येवोनी निघाला । सर्व वैभवाला
घेवोनीया ॥ ११ ॥ यांनीं करोनीया गणपतीच्या ध्याना । ह्मणती
माझ्या वचना सांभाळावें ॥ १२ ॥ अभय होतांचि चालीयले मार्गी ।
सेना दोहीं भार्गी चतुरंग ॥ १३ ॥ आठ कोसांवरी राहिली पंढरी ।
भक्तसाहे करी पांडुरंग ॥ १४ ॥ अद्भुतचि माव करी तो देवाजी । द्वार-
काचि दुजी ऐसे भासे ॥ १५ ॥ घोड्यावरी स्वार होवोनी आपण । आले
नारायण रायापुढें ॥ १६ ॥ रायें पाहातांचि ह्मणे नामदेव । नमन सद्भावें
करुनी पुसे ॥ १७ ॥ कृष्णाजीपंत हें नाम जाणवीलें । नामदेवें केलें
पांगे आह्मां ॥ १८ ॥ सांगोनीया जातां ह्मणतसे राव । धन्य हें वैभव
वाटतसें ॥ १९ ॥ भुलोनीया आह्मी पाग्याच्या पायांसी । लागलों हे
ऐसी भ्रांति जाली ॥ २० ॥ ऐसीं बहु सोंगें पांडुरंग दावी । न धरवे

जीवीं ब्रह्मादिकां ॥ २१ ॥ पंढरी येवोनी पाहातार्ती तंव । कळस कोट
 सर्व सुवर्णाचे ॥ २२ ॥ हेमाडपंतांसी घेवोनी वाड्यात । रत्नें वस्त्रें घेत
 अमोलिक ॥ २३ ॥ येतां कचेरींत बैसले लोडासी । नामदेव त्यांसी
 मानीयले ॥ २४ ॥ नमन करोनी वस्त्रें रत्नें दिलहीं । आलिंगनें जालीं
 पुढें एका ॥ २५ ॥ राव ह्मणे नाम सांगावें आपुलें । नारायण भले
 ह्मणती आह्मां ॥ २६ ॥ नामदेवाचीये असो कोठीवरी । त्यांचा आह्मां-
 वरी लोभ फार ॥ २७ ॥ तुह्मीं सर्व आजि यावें भोजनासी । मग भेटी
 त्यासी करूं तुह्मां ॥ २८ ॥ अधिकारासारीखे बैसवीले पाहा । आली
 वाढावया जगन्माता ॥ २९ ॥ नामदेवाची हे पत्नी ह्मणऊन । राव तये
 नमन करीताहे ॥ ३० ॥ पुसतां सांगती नारोपंतकांता । कोठीवरी
 होता तयाची हे ॥ ३१ ॥ हेमाडपंतांसी ह्मणे राव काय । वैभव हें
 आहे न वर्णवे ॥ ३२ ॥ ऐकतांचि यांच्या नेत्रीं आले अश्रु । ह्मणती
 सर्वेश्वरु जाला सारें ॥ ३३ ॥ भोजन करोनी चंद्रभागेतीरीं । पाहाताती
 नेत्रीं कौतुकासी ॥ ३४ ॥ शतावधि दासी भांडीं घांसिताती । विजे
 ऐशा दिसती राजयासी ॥ ३५ ॥ रासईही त्यांत होती वोळखोन ।
 साष्टांग नमन करी तये ॥ ३६ ॥ ह्मणे माते ऐसें काय हें करीसी ।
 सांग निश्चयेसीं आजि मज ॥ ३७ ॥ ह्मणे देवी तुझा देव आहे तेथें ।
 चाकरीचें नातें येथें आहे ॥ ३८ ॥ विस्मये होवोनी ह्मणे दासीपण ।
 सोडवीन जाण चिंता नाही ॥ ३९ ॥ नामदेवाचीये भेटीसी चालीला ।
 राउळांत आला देवाचिये ॥ ४० ॥ खांद्यावरी वीणा डोईस बोडके ।
 पाई चाळ निके बांधीयले ॥ ४१ ॥ गांडींत लंगोटी भजनीं रंगले ।
 रायानें देखीले अकस्मात ॥ ४२ ॥ रायासी सांगती हेचि नामदेव ।
 ऐकतां सद्भाव जाला मोठा ॥ ४३ ॥ संतदर्शनाचा महिमा अद्भुत । राव
 दंडवत पडे पाई ॥ ४४ ॥ उठवोनी यांनीं आलिंगन दिलें । प्रेमें गहिं-
 वरले नेत्र तेव्हां ॥ ४५ ॥ ह्मणे राव रासाईस मुक्त करा । देव माझा
 खरा आहे जी हा ॥ ४६ ॥ नामदेव ह्मणती दासीपण आहे । देवपण

पाहें तंवगीच ॥ ४७ ॥ सरकारांतुनीया दूर केल्यावर । सत्ता तिळमात्र
 न चालेचि ॥ ४८ ॥ मनामध्ये राव बहु संकोचला । दासीलार्गी केला
 देव आर्ही ॥ ४९ ॥ इचा देव धनी कोण तोचि पाहूं । तयालार्गी
 वाहूं जीवप्राण ॥ ५० ॥ आला देवाह्यांत पांडुरंगापुढें । निग्रहासी
 गाढें आरंभिलें ॥ ५१ ॥ ह्मणे यांसी नेऊं किंवा प्राण देऊं । उपोषणें
 बहु आरंभिलीं ॥ ५२ ॥ सात दीन जेव्हां उदकही न घे । पांडुरंग-
 माय बोले तेव्हां ॥ ५३ ॥ येके दिसीं मज नेईं अनेगोंदीं । आणीकही
 संधी ऐक येक ॥ ५४ ॥ माझीया संतांचा होतां अपमान । तात्काळ
 तेथोन येईन मी ॥ ५५ ॥ कबूल करोनी नेलें कैसें ऐका । मनुष्येचि
 देखा उभीं केलीं ॥ ५६ ॥ बहु प्रेतनें नेले देव अनेगोंदीं । करी पूजा-
 विधि मनोभावे ॥ ५७ ॥ भानुदास संत तेथें गेले जेव्हां । अपमान
 तेव्हां केला रायें ॥ ५८ ॥ कळतांचि संत नेत्रां आले अश्रु । ह्मणे
 सर्वेश्वरु जातो आतां ॥ ५९ ॥ पांडुरंग राया ह्मणती आमुची भाक ।
 उगवली देख जाऊं आतां ॥ ६० ॥ आमुची प्रतिमा करोनी बैसवी ।
 मजऐसे भावीं संत माझे ॥ ६१ ॥ राव ह्मणे येका दिसांतचि जावें ।
 मग देवरावें मान्य केलें ॥ ६२ ॥ भानुदासें देवा उचलोनी घेतलें ।
 तळ्यामाजीं नेलें अकस्मात ॥ ६३ ॥ जाला गुप्त चंद्रभागेंत तिघाला ।
 जयजयकार जाला पंढरीसी ॥ ६४ ॥ आणीयला देव धन्य संतराव ।
 भानुदासा सर्व नमना येती ॥ ६५ ॥ पंढरीचा राव पंढरीस आला ।
 आनंद जाहाला यात्रेलार्गी ॥ ६६ ॥ कथेचा विस्तार आहेच बहुत ।
 भीमें संकळित वर्णीयलें ॥ ६७ ॥

॥ इति श्री भानुदास आख्यान संपूर्ण ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीएकनाथ

॥ श्रीराम ॥ भानुदास स्वामी त्यांचे पणतु सत्य । जाले येक-
नाथ भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ मुंजी लग्न बापें केलें तये वेळीं । प्रपंचाची
जाळी न पडेचि ॥ २ ॥ विद्या कांहीं पोट भरायाची नाही । ह्मणवोनी
पाहीं काये केलें ॥ ३ ॥ औरंगाबाजेंत जनार्दनपंत । संसारीं अलिप्त
जनकाएसे ॥ ४ ॥ दत्तात्रेय सिद्ध त्यांचा अनुग्रह । गुरुवारीं होय
दर्शन ज्या ॥ ५ ॥ दिवाणगिरीही होती अविंधाची । परी भक्ति साची
असे पाहा ॥ ६ ॥ येकनाथ तेथें ठेविले आणोनी । शागिर्दी करुनी
राहीयले ॥ ७ ॥ विद्या कांहीं न ये सेवेंत तत्पर । नित्य निरंतर
स्वामींपासीं ॥ ८ ॥ खोलीमार्जी रात्रीं जनार्दनपंत । जावोनी बैसत
गुरुध्यानीं ॥ ९ ॥ आज्ञा असे कोणीं बाहेर नसावें । येकनाथ भावें
राहाती उभे ॥ १० ॥ ऐसे साहा महिने होते उभे राहात । गुरुवारीं
येत दत्त तेथें ॥ ११ ॥ ह्मणती त्या मुलासी बोलवावें आंत । जनार्द-
नपंत वेती आंत ॥ १२ ॥ सिद्धामी पाहातां नमस्कार केला । जवळी
बैसवीला गुरुरायें ॥ १३ ॥ जिव्हेवरी सिद्धें लिहीलें अक्षर । बोलीलें
उत्तर जनार्दन ॥ १४ ॥ यासी अनुग्रह देई प्रातःकाळीं । संतांमार्जी
बळी होईल हा ॥ १५ ॥ अनुग्रह मग दिला येकनाथा । पुढीलही कथा
भीम सांगे ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ पारसी लाखोटे अविंधासी आले । बोलाऊं घाडीलें
जनार्दना ॥ १ ॥ होते देवार्चनीं आलें बोलावणें । येकनाथा येणें
पाठवीलें ॥ २ ॥ पारसी लाखोटे टाकी नाथापुढें । फोडोनी निवाडें
वाचा ह्मणे ॥ ३ ॥ घडघडाट त्या वाचोनी दावीले । उत्तरही दिलें
यथास्थित ॥ ४ ॥ दिवाणगिरीचीं दिलीं वस्त्रें यांसीं । आनंदें घरासी
असे तेव्हां ॥ ५ ॥ स्वामींपदांवरी मस्तक ठेवीलें । आलिंगन दिलें

जनार्दनं ॥ ६ ॥ सर्व कारभार करिती अविंधाचा । परी लोभ त्याचा
 नाही यांसी ॥ ७ ॥ स्वामीआज्ञेवरी देहच ठेवीला । येके दिसीं यांला
 बोलीयले ॥ ८ ॥ येकनाथा तांब्या ठेवांवया सांग । आपणचि अंगें
 घेउनी गेले ॥ ९ ॥ घाण येती ह्यणुन अंगेंचि झाडिती । सडा तये
 क्षितीं स्वच्छ व्हाया ॥ १० ॥ रांगोळी घालोनी बोलीले स्वामींसी । शौच-
 कूपापासीं तांब्या आहे ॥ ११ ॥ जावोनी पाहातां आश्रय वाटलें ।
 ह्यणती काय केलें येकोबानें ॥ १२ ॥ काम यासी आतां पाहोनी सांगावें ।
 गुरुपण भावें घेतो माझे ॥ १३ ॥ सर्व शिष्य द्वेष करिताती यांचा ।
 हे कांहीं कोणाचा न करिती ॥ १४ ॥ येकनाथ प्रातःकाळीं पाई जाती ।
 तुळसी अति प्रीतीं आणावया ॥ १५ ॥ जनार्दनपंतीं केलें कौतुकासी ।
 बांधिती मांडीसी अंबा येक ॥ १६ ॥ खांडूक जाहालें वैद्यें सांगीतलें ।
 तोडेंचि वोढिलें पाहिजे या ॥ १७ ॥ तोंड लावोनीया जो कोणी घेईल ।
 तात्काळ मरेल ऐसें आहे ॥ १८ ॥ कोणाही त्या वेळीं नव्हे अवसान ।
 तुळसी हे घेवोन आले तेव्हां ॥ १९ ॥ कळतां वर्तमान आले स्वामी-
 पासीं । ह्यणती त्यांचें त्यांसी देऊं देह ॥ २० ॥ जवळी येतांचि स्वामी
 बोलीयले । मरसी वा वेळे पुर्तें पाहें ॥ २१ ॥ मायबापा पुत्र येक तूं
 आहेसी । स्त्री तुझी तयेसी दुःख होये ॥ २२ ॥ न बोलतां तोंड
 लावोनी वोढीलें । घटाघटा गिळिलें प्रेमानंदें ॥ २३ ॥ स्वामींस बोलीले
 नित्य दुःखें ऐसीं । बहुत अंगासी व्हावीं वाटें ॥ २४ ॥ मग आलिंगन
 दिधलें आवडीं । गुरुकृपाजोडी जोडली त्या ॥ २५ ॥ सर्वही बोलती
 कळतें हें आह्मांसी । चोखीतों त्वरेंसीं पाय काये ॥ २६ ॥ पुढील
 कथेसी घावें अवधान । संताचेंचि दीन भीम आहे ॥ २७ ॥

॥ श्रीराम ॥ दिवाणगिरीचा करितां कारभार । करोनी तगर
 गुरुसेवे ॥ १ ॥ दुष्ट बुद्धि धरुनी सर्व कारकून । येके स्त्रीसी जाण
 बोलीयलें ॥ २ ॥ गर्भीण पाहोन द्रव्य देती तये । रचिला अपाये
 संतावरी ॥ ३ ॥ येकनाथें पोट वाढवीलें ह्यणें । आणिलीही धन

श्रीएकनाथ

॥ श्रीराम ॥ भानुदास स्वामी त्यांचे पणतु सत्य । जाले येक-
नाथ भक्त ज्ञानी ॥ १ ॥ मुंजी लग्न बापें केलें तये वेळीं । प्रपंचाची
जाळी न पडेचि ॥ २ ॥ विद्या कांहीं पोट भरायाची नाही । ह्मणवोनी
पाहीं काये केलें ॥ ३ ॥ औरंगाबाजेंत जनार्दनपंत । संसारीं अलिप्त
जनकाएसे ॥ ४ ॥ दत्तात्रेय सिद्ध त्यांचा अनुग्रह । गुरुवारीं होय
दर्शन ज्या ॥ ५ ॥ दिवाणगिरीही होती अविंधाची । परी भक्ति साची
असे पाहा ॥ ६ ॥ येकनाथ तेथें ठेविले आणोनी । शागिर्दी करुनी
राहीयले ॥ ७ ॥ विद्या कांहीं न ये सेवेंत तत्पर । नित्य निरंतर
स्वामींपासीं ॥ ८ ॥ खोलीमार्जी रात्रीं जनार्दनपंत । जावोनी बैसत
गुरुध्यानीं ॥ ९ ॥ आज्ञा असे कोणीं बाहेर नसावें । येकनाथ भावें
राहाती उभे ॥ १० ॥ ऐसे साहा महिने होते उभे राहात । गुरुवारीं
येत दत्त तेथें ॥ ११ ॥ ह्मणती त्या मुलासी बोलवावें आंत । जनार्द-
नपंत घेती आंत ॥ १२ ॥ सिद्धासी पाहातां नमस्कार केला । जवळी
बैसवीला गुरुरायें ॥ १३ ॥ जिव्हेवरी सिद्धें लिहीलें अक्षर । बोलीलें
उत्तर जनार्दन ॥ १४ ॥ यासी अनुग्रह देई प्रातःकाळीं । संतांमार्जीं
बळी होईल हा ॥ १५ ॥ अनुग्रह मग दिला येकनाथा । पुढीलही कथा
भीम सांगे ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ पारसी लाखोटे अविंधासी आले । बोलाऊं धाडीलें
जनार्दना ॥ १ ॥ होते देवार्चनीं आलें बोलावणें । येकनाथा येणें
पाठवीलें ॥ २ ॥ पारसी लाखोटे टाकी नाथापुढें । फोडोनी निवाडें
वाचा ह्मणे ॥ ३ ॥ घडघडाट तथा वाचोनी दावीले । उत्तरही दिल्लें
यथास्थित ॥ ४ ॥ दिवाणगिरीचीं दिलीं वल्लें यांसीं । आनंदें घरासी
अले तेव्हां ॥ ५ ॥ स्वामीपदांवरी मस्तक ठेवीलें । आलिंगन दिलें

जनार्दनं ॥ ६ ॥ सर्व कारभार करिती अविंधाचा । परी लोभ त्याचा
 नाही यांसी ॥ ७ ॥ स्वामीआज्ञेवरी देहच ठेवीला । येके दिसीं यांला
 बोलीयले ॥ ८ ॥ येकनाथा तांब्या ठेवांवया सांग । आपणचि अंगें
 घेउनी गेले ॥ ९ ॥ घाण येती ह्यणुन अंगेंचि झाडिती । सडा तये
 क्षितीं स्वच्छ व्हाया ॥ १० ॥ रांगोळी घालोनी बोलीले स्वामींसी । शौच-
 कूपापासीं तांब्या आहे ॥ ११ ॥ जावोनी पाहातां आश्रय वाटलें ।
 ह्यणती काय केलें येकोवानें ॥ १२ ॥ काम यासी आतां पाहोनी सांगावें ।
 गुरुपण भावें घेतो माझें ॥ १३ ॥ सर्व शिष्य द्वेष करिताती यांचा ।
 हे कांहीं कोणाचा न करिती ॥ १४ ॥ येकनाथ प्रातःकाळीं पाई जाती ।
 तुळसी अति प्रीतीं आणावया ॥ १५ ॥ जनार्दनपंतीं केलें कौतुकासी ।
 बांधिती मांडीसी अंबा येक ॥ १६ ॥ खांडूक जाहालें वैद्यें सांगितलें ।
 तोडेंचि वोढिलें पाहिजे या ॥ १७ ॥ तोंड लावोनीया जो कोणी घेईल ।
 तात्काळ मरेल ऐसें आहे ॥ १८ ॥ कोणाही त्या वेळीं नव्हे अवसान ।
 तुळसी हे घेवोन आले तेव्हां ॥ १९ ॥ कळतां वर्तमान आले स्वामी-
 पासीं । ह्यणती त्यांचें त्यांसी देऊं देह ॥ २० ॥ जवळी येतांचि स्वामी
 बोलीयले । मरसी वा वेळे पुर्तें पाहें ॥ २१ ॥ मायबापा पुत्र येक तूं
 आहेसी । स्त्री तुझी तयेसी दुःख होये ॥ २२ ॥ न बोलतां तोंड
 लावोनी वोढीलें । घटाघटा गिळिलें प्रेमानंदें ॥ २३ ॥ स्वामींस बोलीले
 नित्य दुःखें ऐसीं । बहुत अंगासी व्हावीं वाटें ॥ २४ ॥ मग आलिंगन
 दिधलें आवडीं । गुरुकृपाजोडी जोडली त्या ॥ २५ ॥ सर्वही बोलती
 कळतें हें आह्मांसी । चोखीतों त्वरेंसीं पाय काये ॥ २६ ॥ पुढील
 कथेसी घावें अवधान । संताचेंचि दीन भीम आहे ॥ २७ ॥

॥ श्रीराम ॥ दिवाणगिरीचा करितां कारभार । करोनी तत्पर
 गुरुसेवे ॥ १ ॥ दुष्ट बुद्धि धरुनी सर्व कारकून । येके स्त्रीसी जाण
 बोलीयलें ॥ २ ॥ गर्भीण पाहोन द्रव्य देती तये । रचिला अपाये
 संतावरी ॥ ३ ॥ येकनाथें पोट वाढवीलें ह्यणें । आणिखीही धन

देऊं तुज ॥ ४ ॥ तैसीच ते होती ह्यणुन मान्य केलें । मग समजा-
 वीलें अविंधासी ॥ ५ ॥ तया आला कोप सेवक धाडीले । येकनाथा
 आले बोलवाया ॥ ६ ॥ जनार्दनस्वामी करिती देवार्चन । पुढें उभे
 जाण हेही होते ॥ ७ ॥ सेवक येतांचि जावया निघाले । स्वामी बोली-
 यले तये वेळीं ॥८॥ नित्याऐसें नव्हे बोलावणें हें चि । स्मरणी हातींची
 दिल्ली तेव्हां ॥ ९ ॥ घालोनीया हस्तीं गेले आनंदानें । अविंध पाहोन
 बोले यांसी ॥ १० ॥ काय स्त्री बोलती तये बोलवीले । तयेनें कथीलें
 द्रव्यलोभें ॥ ११ ॥ येकनाथ तेव्हां ह्यणती अविंधासी । अस्य मानिसी
 माझे आतां ॥१२॥ स्मरणी तयेच्या लाविली पोटासी । बोलती गर्भासी
 सत्य सांग ॥ १३ ॥ पोटांतूनी गर्भ बोले घडघडीत । जाहाला वृत्तांत
 सर्व सांगे ॥ १४ ॥ ऐकतां अविंध जाला सद्गदीत । पायांसी लागत
 नाथाचीये ॥ १५ ॥ चाडी केली ज्यांनीं त्यांचा शिरछेद । करावासा
 क्रोध आला तया ॥ १६ ॥ येकनाथा ह्यणे मागा कांहीं आतां । भाक
 घेवोनी त्या मागताती ॥ १७ ॥ ज्यांनीं केली चाडी तयांवरी दया ।
 पहिल्याहूनीया करावी जी ॥ १८ ॥ वस्त्रें आणऊन देविलीं तयांसी ।
 दुष्टांवरी ऐसी कृपा केली ॥१९॥ ज्यांनीं त्या स्त्रियेसी देऊं केलें धन ।
 तेंही त्यां हातून देववीलें ॥ २० ॥ सन्मानें येवोनी जनार्दनपाई । वर्त-
 मान तेंही निवेदीलें ॥ २१ ॥ संतांचें चरित्र संतांनीं ऐकावें । जिवींच
 धरावें भीम ह्यणे ॥ २२ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनस्वामींलागीं केला प्रश्न । मनोजयखूण
 कैसी आहे ॥ १ ॥ घरींचा हिशोब येवढा जुळुन देई । आज्ञा ह्यणुन
 पाई नमन केलें ॥ २ ॥ येकनाथ तेव्हां येकाग्र चित्तानें । जमाखर्च जाण
 पाहाताती ॥ ३ ॥ रुका येक तेथें न लागे ह्यणोन । येकचित्त जाण
 केलें होतें ॥ ४ ॥ जनार्दनस्वामी पुढें उभे राहाती । हे न कांहीं
 पाहाती तयांकडे ॥ ५ ॥ बोलीयले स्वामी कोठें रे आहेसी । ह्यणती
 रुक्यापासीं होतो जी मी ॥ ६ ॥ ऐसेंच स्वरूपीं ठेवावें हें मन । मग

दृश्यमान नहीं होय ॥ ७ ॥ भीम भव सहज तैरीनीया जावें । संत-
लीला भावें एकतांचि ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकें दिनीं जनार्दनस्वामी हणती । पिकपात्र
क्षितीं टाकून ये ॥ १ ॥ दृष्टी य पडेचि तेथें टाकून ये । आज्ञा हणुनी
काय केलें यांनीं ॥ २ ॥ डोळां न पडे ऐसा येक आहे ठाव । प्राशन
सद्भावें केली तेव्हां ॥ ३ ॥ ऐसी गुरुभक्ति कोणा नव्हे जाण । भीम
हणणे पूर्ण गुरुच ते ॥ ४ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनस्वामीं स्वप्न जालें ऐसें । बागेंत विश्वासें
येई हणुन ॥ १ ॥ समागमें येकनाथासी आणावें । चालीले सद्भावें
उभयतां ॥ २ ॥ बागेंत फकीर पाहातां नमन । उभयता जाण
करिताती ॥ ३ ॥ कटोप्यांत दुग्ध श्वानीचें काढून । टुकडे भिजऊन
देती यांसी ॥ ४ ॥ जनार्दनपंत प्रसाद भक्षिती । नाथ हे ठेविती
शिरावरी ॥ ५ ॥ सिद्ध बोलीयले न करी भक्षण । अद्भुत कवन
करील हा ॥ ६ ॥ बहुतांसी भक्ति लाऊन तारील । नमस्कार केलें
उभयांनीं ॥ ७ ॥ उठोनी पाहातां कांहीं नाहीं तेथें । जाहाले विस्मित
तये वेळीं ॥ ८ ॥ जनार्दनस्वामी हणती दत्तात्रेय । कामधेनु पाहे
दूध तिचें ॥ ९ ॥ यशवंतसुत आनंदेंचि गात । ठेवोनीया हेत संतां-
पासीं ॥ १० ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनस्वामी त्यांचा होता शिष्य । सुभेदार
असे गुरुभक्त ॥ १ ॥ रामनवमी करी उछाह सद्भावें । स्वामींसी पुजावें
प्रेमानंदें ॥ २ ॥ काशीयात्रे स्वामी जावया निघाले । येकोबा ठेवीले गृहीं
तेव्हां ॥ ३ ॥ सुभेदारा नेत्रीं आले अश्रु हणणे । पुजेसी सांगणें काय
करूं ॥ ४ ॥ हणती येकनाथ प्रतिमाचि माझी । तयालागीं पुजा
प्रेमयुक्त ॥ ५ ॥ गेले स्वामी काशीं रामनवमी आली । स्वामींऐसी
केली पुजा यांची ॥ ६ ॥ येकनाथ हात चोळिती ज्या वेळीं । पुसती

त्या वेळीं ऐसें काये ॥ ७ ॥ ह्मणती स्वामी गेले विश्वेश्वरापासीं । दीप
हा शालेसी लागलासे ॥ ८ ॥ विज्ञवीले पाहाती हस्त जाले काळे ।
जासूद धाडीले तये वेळीं ॥ ९ ॥ वर्तमान आणिलें सत्यचि जाहालें ।
सद्भावें नमीलें येकनाथा ॥ १० ॥ गुरुपासीं मन न हालेंचि ज्याचें ।
सामर्थे निष्ठेचें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनार्दनस्वामी काशीयात्रा करुन । घरां आले
जाण आनंदानें ॥ १ ॥ येकनाथें पाई मस्तक ठेवीलें । प्रेमें आलिंगीलें
गुरुरायें ॥ २ ॥ पैठणांत पत्नी जाली उपवर । स्वामींलागीं पत्र धाडी
माता ॥ ३ ॥ स्वामींनीं पत्रासी वाचोनी ठेवीलें । यांसी न
धाडीलें पुढें ऐका ॥ ४ ॥ बहुतांनीं याचा द्वेष करोनीयां । ह्मणोनी
अपाया योजीयले ॥ ५ ॥ गुरुमातेपासीं जाऊन सांगती । पुत्राहूनि
प्रीति याजवरी ॥ ६ ॥ येकनाथ जरी जाईल पैठणा । तरी पुत्र
शाहाणा करूं आही ॥ ७ ॥ स्वामींचें पुस्तक येकनाथापासीं । नित्य
वाचायासी देती हेचि ॥ ८ ॥ गीतेचें पुस्तक मातेनें ठेवीलें । स्वामी
बोलीयले नाथालागीं ॥ ९ ॥ आणीं रे पुस्तक न सांपडे जेव्हां । सर्वा-
लागीं तेव्हां विचारीलें ॥ १० ॥ मातेसहित ह्मणती नाहीं देखीयलें ।
कृत्रिम हें जालें आहे पाहा ॥ ११ ॥ जयानें पुस्तक ठेवीलें असेल ।
तयाचे जातील नेत्र आतां ॥ १२ ॥ ऐसें बोलीयले सद्गुरु ते वेळीं ।
नेत्रहीन जाली बाई तेव्हां ॥ १३ ॥ येकनाथा ह्मणे अन्याय जाहाला ।
दया तेव्हां त्यांला आली पूर्ण ॥ १४ ॥ स्वामींची प्रार्थना करोनी हस्तासी ।
फिरवितां नेत्रांसी तेज आलें ॥ १५ ॥ गीतेचें पुस्तक आणोनी दीधलें ।
वर्तमान कथिलें होतें तैसें ॥ १६ ॥ येकनाथमाथां ठेवीयला हस्त ।
आलिंगन देत प्रेमभावें ॥ १७ ॥ जावें पैठणासी मी च तुजपासीं । आहे
अहिर्निशीं ऐसें मान ॥ १८ ॥ आज्ञा ह्मणोनीयां आले पैठणांत । नम-
स्कार करित मातेलागीं ॥ १९ ॥ गुरुघरींच्या ह्या कथा जाल्या पूर्ण ।
येथील कथन भीम गाय ॥ २० ॥

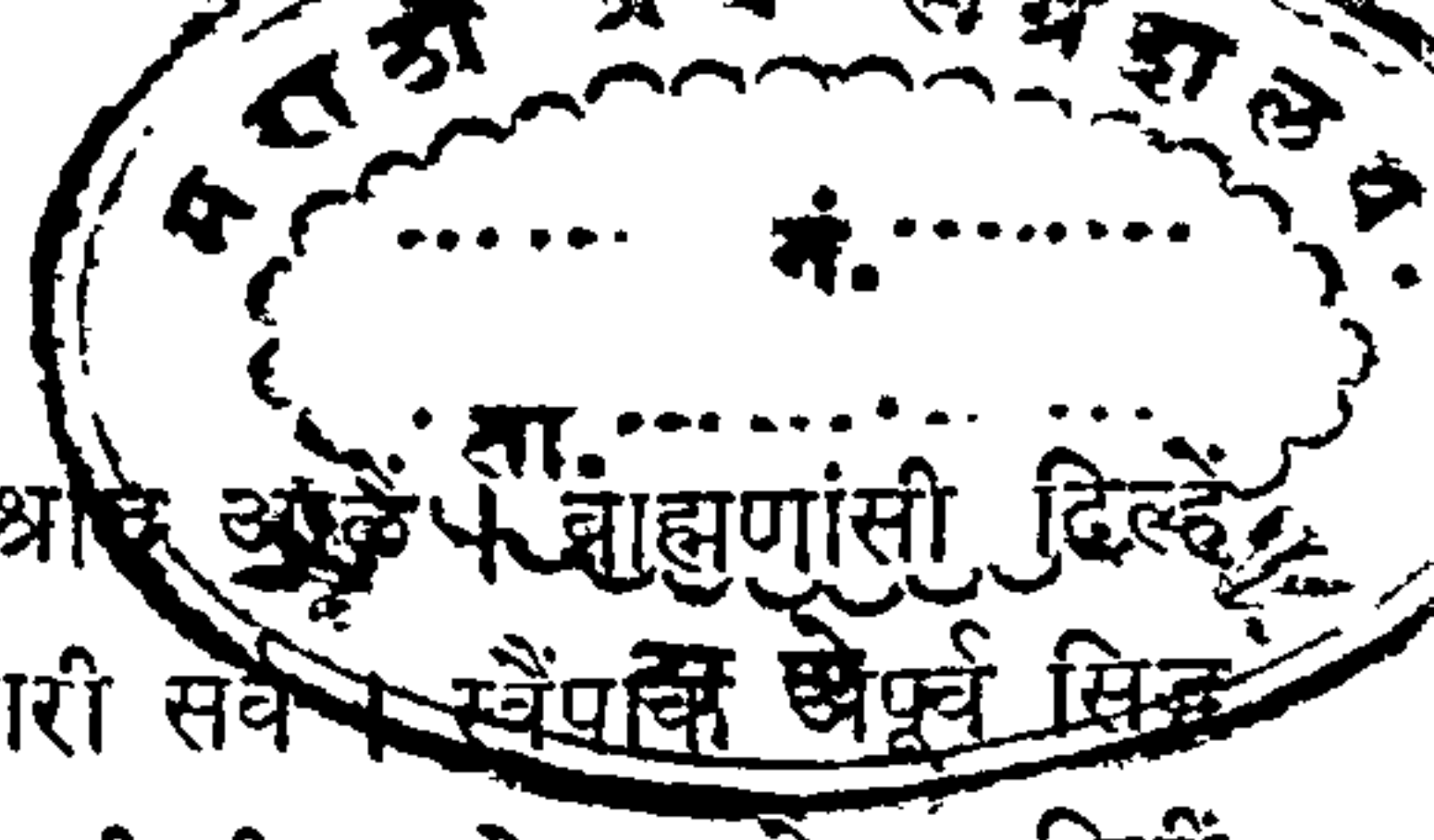
॥ श्रीराम ॥ जनार्दनपंतांगारीं जीवप्राण । प्रपंचाचें भान
 नाही जया ॥ १ ॥ स्वामींलार्गी पत्र मातेनें धाडीलें । वर्तमान लिहिलें
 होतें तैसें ॥ २ ॥ वाचोनीयां स्वामी स्वहस्तेचि पत्र । लिहिलें पवित्र
 धर्मन्याये ॥ ३ ॥ असा तेथें करा प्रपंच आपुला । संतोष मातेला होय
 तेणें ॥ ४ ॥ धर्मपत्नी तिचा करा अंगिकार । आज्ञा हे साचार आहे
 माझी ॥ ५ ॥ जात होते स्नाना वाटेवरी पत्र । वाचितांचि नेत्र सजल
 जाले ॥ ६ ॥ तया गड्यालार्गी केला नमस्कार । ह्मणती वारंवार धन्य
 तया ॥ ७ ॥ मातेलार्गी तेव्हां सांगोन धाडीलें । पत्नीला आणवीलें तये
 स्थानीं ॥ ८ ॥ देवोनीया पाल राहीले तेथेंचि । गुरूचे आज्ञेची प्रीति
 ऐसी ॥ ९ ॥ घरही कोंपट मोडकेंसें होतें । ऐका जगन्नाथें काय
 केलें ॥ १० ॥ सावकारें घर बांधीलें नूतन । तया दिल्लें स्वप्न देव-
 रायें ॥ ११ ॥ माझ्या येकोबासी घर घावें आतां । यांसीही तत्वता
 स्वप्न जालें ॥ १२ ॥ स्वामींनीं स्वप्नांत आज्ञा केली ऐसी । नूतन गृ-
 हासी जाई वेगीं ॥ १३ ॥ सावकार आला देवोनीया गेला । सर्व बे-
 गमीला केलें तेणें ॥ १४ ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । संतलीला
 गहन भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं पाणी आणायचा । ब्राह्मण तो
 साचा गेला होता ॥ १ ॥ ब्रह्मांडनायकं विप्रवेष धरुन । येवोनी नमन
 केलें त्यांसी ॥ २ ॥ यांनींही नमन करोनी भेटले । नाम विचारिलें काय
 ह्मणुनी ॥ ३ ॥ कृष्ण नाम माझें सेवेस राहीन । ह्मणती हे वेतन सांग
 काय ॥ ४ ॥ मज कांहीं इच्छा नाही ध्यावयाची । प्रीति अंतरींची संत
 सेवा ॥ ५ ॥ हेंचि माझें धन हाचि माझा मान । पूर्ण समाधान सेवा
 ध्यावी ॥ ६ ॥ तुज कोणी आहे किंवा नाही सांग । तेव्हां पांडुरंग
 बोलीयला ॥ ७ ॥ माता जिव्हा चक्षु पिता हे जाणावें । कर्ण वोळ-
 खावे सहोदर ॥ ८ ॥ हस्त पाद माझा कुटुंब हा सारा । प्रपंचवेव्हारा
 इच्छा नाही ॥ ९ ॥ आलिंगन स्वामी देवोनी ठेविती । लग्न तुझें प्रीतीं

क्रुं आही ॥ १-१-० ॥ संलसेवेवरी प्रीति देवाजीची । भीमास हे रुचि
गावयाची ॥ १-१-१ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी रामायण लिहिती । प्रेमाची हे
ज्योती ऐका यांची ॥ १ ॥ सुंदरकांडांत कथा आली ऐसी । मारुती लंकेसी
उडी मारी ॥ २ ॥ यांसी देहभान नाही तये काळीं । उडाले ते वेळीं
आवेशानें ॥ ३ ॥ वाड्याबाहेर ते जावोन पडती । लोक तेथें येती धांवो-
नीयां ॥ ४ ॥ कृष्णापा येवोनी उठवोनी नेलें । नाहीं दुखवले भीम
हणें ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी कृष्णापासी हणती । नापिक
निगुती बोलवावा ॥ १ ॥ आणिला बोलावोनी आसन घालोनी । बैसती
जावोनी श्मश्रुलागीं ॥ २ ॥ रामायणी कथा आणोनी ध्यानांत । मनन
करीत अंतर्यामीं ॥ ३ ॥ सीताशुद्धि जाली वन विध्वंसिलें । अखयासी
मारीलें मारुतीनें ॥ ४ ॥ इंद्रजीतें नेलें हनुमंतासी लंके । रावणासी
देखे सिंहासनीं ॥ ५ ॥ पुछाचें आसन करोनी त्यावरी । बैसतां विचारी
लंकानाथ ॥ ६ ॥ कोण रे वानरा हणें पुत्रहंता । दूत जाण सीताप-
तीचा मी ॥ ८ ॥ शस्त्रविद्येआंत जे होती प्रवीण । त्यांचा स्वामी जाण
राम माझा ॥ ८ ॥ दूत आहे परी भुजाच्या चपेटें । मेरु हे त्रिकुट
लोळवीन ॥ ९ ॥ रावण मशक हणोन तोंडांत । दिली अकस्मात अव-
लीळां ॥ १० ॥ येकनाथ नेत्र झांकोनी ध्यानस्त । न्हाव्याच्याच देत
तोंडावरी ॥ ११ ॥ मग वृत्तीवरी येवोनी बोलती । तया संमोखिती
दयावंत ॥ १२ ॥ रावणाच्या तोंडावरी मारुतीनें । दिली तेथें मन
गेलें माझें ॥ १३ ॥ पुन्हां हजामत करावया लागे । स्वामी नेत्र वेगें
लावीताती ॥ १४ ॥ पायावरी शीर ठेवोनीया हणें । लंकेसी न जाणें
क्षणभरी ॥ १५ ॥ ऐसे ध्याननिष्ठ ऐसे गुरुभक्त । भीम त्यांसी गात
आवडीनें ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं पितृश्राद्ध आळें पं. ब्राह्मणांसी दिल्ली
 आमंत्रण ॥ १ ॥ कृष्णापा घरांत कारभारी सर्व । स्वैपकिं अर्पूर्व सिद्ध
 होये ॥ २ ॥ स्वामी स्नान करुनी गेले माडीवरी । मोळ्या घेउन शिरीं
 जाती खालीं ॥ ३ ॥ अंतेज जातीचे तयां गेला वास । ह्यणती धन्य
 यास भक्षिती ते ॥ ४ ॥ स्वामींनीं कृष्णापा आणिला बोलाऊन । ह्यणती
 सर्व अन्न विटाळलें ॥ ५ ॥ अंतेजाचें मन गेलें स्वैपाकांत । अन्न हें
 समस्त यांसी घावें ॥ ६ ॥ कृष्णापा तयांसी रांडापौरासहित । आणो-
 नीयां देत भोजनासी ॥ ७ ॥ पाहोनी ब्राह्मण क्षोभले अद्भुत । पुन्हा हे
 करीत स्वैपाकासी ॥ ८ ॥ जालीं अन्नं सिद्ध न येती ब्राह्मण ! केलें
 कृष्णापानें नवल ऐका ॥ ९ ॥ त्यांचेच वडील स्वर्गा गेले होते । आणो-
 नीयां देत भोजन त्या ॥ १० ॥ विडे घेवोनीया यांसी शिव्या देत । गेले
 अकस्मात ऊर्ध्वपंथें ॥ ११ ॥ येकनाथाचीया घरिच्या अन्नासाठीं । देवा
 इच्छा पोटीं भक्षायची ॥ १२ ॥ ऐसें हें आश्चर्य पाहोनीया विप्र ।
 करिती नमस्कार संतराया ॥ १३ ॥ यशवंतसुत गाय संतलीला । देवा-
 जीची लीला देव जाणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं कीर्तनासी नित्य । येक शूद्र नित्य
 येत होता ॥ १ ॥ तयासी अनुताप जाला घर तेणें । लुटवोनी जाण
 काय केलें ॥ २ ॥ स्त्रियेसहित स्वामीसेवा करावया । दारापासीं तया
 राहिलासे ॥ ३ ॥ झाडलोट करी चिंध्याचाचि पोत । प्रकाश रात्रींत
 स्वामींपुढें ॥ ४ ॥ कांतेचें फाटकें वस्त्र त्याची चिंता । न मागे तत्वता
 स्वामींपासीं ॥ ५ ॥ स्वामींच्या मनांत आलें घावें परी । कृष्णापा नि-
 वारी तयांलागीं ॥ ६ ॥ मागे तेव्हां देऊं हाट त्याचा पाहूं । मग वस्त्र
 देऊं तयालागीं ॥ ७ ॥ पांचा हजाराचा कर्जदार आला । स्वामींसी
 बोलीला उग्र रूपें ॥ ८ ॥ आजी घावें द्रव्य कृष्णापा ऐकोन । देऊं
 ह्यणतां जाण गेला वेगें ॥ ९ ॥ चार तोडे चौघां गड्यांपासीं दिले ।
 येकासी पाहीलें गडी नाही ॥ १० ॥ यासी बोलाऊन दिलहा डोईवरी ।

जातां वाटेवरी फुटला याचा ॥ ११ ॥ गोळा केले सर्व रुपये तयांत ।
 चोरोनी मुखांत धरी दोन ॥ १२ ॥ देतां उणे आलें देवांनीं दीधले ।
 घरासी पातले पुढें एका ॥ १३ ॥ मुखांतूनी टाकी मुखीं आहेतचि ।
 रास रुपयांची पुढें जाली ॥ १४ ॥ स्वामी देव आले निवारण जालें ।
 दरिद्रही गेलें भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी गंगास्नान करुन । येतां कुटी-
 लानें काय केलें ॥ १ ॥ पीक अंगावरी टाकी अकस्मात । पुन्हां स्नान
 करीत आनंदानें ॥ २ ॥ ऐसें तीन वेळ केलें परी चित्तीं । नयेचि वि-
 कृति तिळप्राय ॥ ३ ॥ घरा आले मग पात्र वाढोनीयां । तयालागीं
 पाहा पाठवीलें ॥ ४ ॥ भक्षितां प्रसाद अनुताप जाहाला । येवोनी
 स्वामीला नमन केलें ॥ ५ ॥ अनोपकारीया करिती उपकार । शांतीच
 अपार भीम ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामीपासीं शिष्य येक । येवोनीया देख
 पूजा केली ॥ १ ॥ अपूर्व मंदील दिधला तयानें । मस्तकीं बांधोन
 भावयुक्त ॥ २ ॥ गांवाच्या बाहेर गेले शौच्या तेथें । आडावरी होतें श्वान
 येक ॥ ३ ॥ तृषाक्रांत जालें स्वामींनीं पाहीलें । मंदील बांधीलें तांब्या-
 लागीं ॥ ४ ॥ न पुरे ह्मणोनी मध्येचि फाडिती । उदक काढिती
 आडांतूनी ॥ ५ ॥ उताणें पाडोनी पोट खोलावोनी । पाजोनीया पाणी
 स्वस्थ केलें । ऐसे दयावंत मंदील फाडीत । आत्माच पाहात भीम
 ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं आहेत श्रीहरी । काय कोणा सरी
 नव्हे यांची ॥ १ ॥ जनार्दनस्वामी आणि दासोपंत । गुरुबंधु सत्य
 साक्षात्कारी ॥ २ ॥ दासोपंत जोगाईचा अबा तेथें । राहाती हे तेथें
 गेले पाहा ॥ ३ ॥ भेटी गोष्टी जाल्या आनंदें बैसले । मग विचारीलें
 जनार्दना ॥ ४ ॥ बहु शिष्य तुवां केले त्यांत कोणी । घरीं देव आणी

ऐसा आहे ॥ ५ ॥ येकनाथ माझा आहे पैठणांत । उपासना तेथ उभी
 आहे ॥ ६ ॥ सद्गुरु स्वमुखें करिती ज्याची स्तुति । तोचि शिष्य क्षितीं
 धन्य जाणा ॥ ७ ॥ जनार्दनपंत गृहालागीं गेले । दासोपंत आले
 पैठणासी ॥ ८ ॥ येकोबांनीं संतां सामोरें दों कोसां- । वरी जावें ऐसा
 नेम ज्यांचा ॥ ९ ॥ ऐसें असे हणुनी पुढें दासोपंत । शिष्यासी धाडीत
 सूचनेसी ॥ १० ॥ आले शिष्य त्यांसी पाहा कृष्णापांनीं । दिले धुडा-
 वोनी द्वारांतून ॥ ११ ॥ गांवाजवळी आले सांगों पाठवीलें । कृष्णापा
 बोलीले तयांलागीं ॥ १२ ॥ दूर असतां कां रे जवळी हणतां । फिरां रे
 जा आतां क्रोधें हणें ॥ १३ ॥ दासोपंता हणती द्वारांत ब्राह्मण । धुडा-
 वोनी हणें रागें रागें ॥ १४ ॥ येकनाथाचीया द्वारापासीं आले । मनीं
 खिन्न जाले होते बहु ॥ १५ ॥ द्वारीं जों पाहाती दत्तात्रेयमूर्ति । नम-
 स्कार प्रीतीं केला तेव्हां ॥ १६ ॥ हणती स्वामी येथें उभे कां राहीला ।
 येकनाथें गोवा केला हणती ॥ १७ ॥ येकनाथ आहे ब्रह्ममूर्ति त्यासी ।
 सांडोनी आह्मांसी जांवेना ॥ १८ ॥ येकनाथा कळतां वर्तमान आले ।
 प्रेमें गहिंवरले प्रेमभावे ॥ १९ ॥ परस्परें नमस्कार घालीताती । बोल
 बोलताती प्रेमभावे ॥ २० ॥ सन्मान, नाथांनीं गुरुऐसा केला ।
 संतोषें गृहाला गेले मग ॥ २१ ॥ धन्य येकनाथ धन्य निष्ठावंत ।
 मनांत स्तवीत भीम हणें ॥ २२ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी चालीले स्नानासी । आत्माच पा-
 हाती जेथें तेथें ॥ १ ॥ लोणाज्याचें येक गाढव सुटोनी । सेतांत जा-
 वोनी खाय फार ॥ २ ॥ पाहोनीयां शूद्रा कोप आला भारी । कोंडीयलें
 थोरी कांट्यामाजीं ॥ ३ ॥ याचा येइल धनी मग माखूं यासी । मुक्या
 जीवनासी न मारीच ॥ ४ ॥ दडोनी बैसला तंव नाथ आले । पाहा-
 तांचि जाले सद्गदीत ॥ ५ ॥ उष्णें तृषाक्रांत जालेंसें पाहोन । आंगें
 कांट्या जाण काढीयल्या ॥ ६ ॥ गंगेवरी आणुनी पाणी जों पाजिती ।
 येतो शूद्र पाहाती धांवतचि ॥ ७ ॥ स्वामींस पाहोन उभा राहे तेथ ।

हणने माझे सेत बुडवीलें ॥ ८ ॥ येकनाथा हणने पाहा चला सेत ।
 पाहाती तों तेथ काहीं नाहीं ॥ ९ ॥ जैसें होतें सेत तैसेंचि जाहालें ।
 स्वामीपाईं केलें दंडवत ॥ १० ॥ हणती येकनाथ आमुचें गाढव । न
 मारीलें भाव धन्य तुझा ॥ ११ ॥ भूतमात्रीं दया ऐसी ज्यांची पूर्ण ।
 तेथें नारायण भीम हणने ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी बैसले भोजना । कृष्णापा हा जाणा
 तूप वाढी ॥ १ ॥ थोडें तूप हणुनी बोलीले मातेसी । वाढावें तुपासी
 आज तुझीं ॥ २ ॥ कृष्णापा रे थोडें तूप हणऊन । बरें मी वाढीन
 असों देईं ॥ ३ ॥ तूप वाढीयलें सर्वां सारिखेंचि । पतिव्रता साची
 काय करी ॥ ४ ॥ नाथाचीये पात्रीं भरीयला द्रोण । सर्वही भोजन
 करिताती ॥ ५ ॥ स्वामीनीं तुपासी न लावीला हात । दिव्हें नाहीं तीर्थ
 तये दिसीं ॥ ६ ॥ उदकही प्राशन केलें नाहीं पाहा । पतिव्रता माहा
 नेमवती ॥ ७ ॥ द्वितीय दिनही तैसाचि जाहाला । परी हे सत्वाला न
 सोडीच ॥ ८ ॥ स्वामी देती तीर्थ तेव्हांचि भोजन । करीन हा पण
 सत्य जिचा ॥ ९ ॥ तृतीय दिवसीं नैवेद्याची वेळ । वाढोनी आणीलें
 ताट पुढें ॥ १० ॥ दांवोनी नैवेद्य वैश्वदेवा केलें । पुन्हां जाणा आले
 देवापासीं ॥ ११ ॥ तुळसीचें तबक भरलेंसें पाहोनी । बैसोनी आसनीं
 वाहाताती ॥ १२ ॥ नैवेद्याची भ्रांति घंटानाद होतां । दुजें ताट
 माता वाढी जाणा ॥ १३ ॥ तयाचाही पुन्हां नैवेद्य अर्पीला । ध्यानांत
 पाहिला देवराणा ॥ १४ ॥ तांबूल मुखांत न घेतीच ग्रास । मनांत
 उदास जाले तेव्हां ॥ १५ ॥ कृष्णापा बोलीला नैवेद्य जाहाला । पुन्हां
 कां देवाला जेववीतां ॥ १६ ॥ ध्याननिष्ठ स्वामी दृश्यस्मृति नाहीं ।
 तुपाचीच पाहीं धरिली कैसी ॥ १७ ॥ तीन दिवस जाले उपोषणा-
 लागीं । तीर्थ घावें वेगीं आजि तरी ॥ १९ ॥ तीर्थ देवोनीयां भोजनही
 जालें । भीमें हें वर्णिलें संकळित ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाघरीं होते देवराव । अद्भुतचि भाव
 कृष्णाजीचा ॥ १ ॥ नाथाचिया हाते श्रीमुखांत खावी । ऐसें आले जीवीं
 देवाजीचे ॥ २ ॥ क्षेत्रा आमंत्रण दिलें भोजनासी । स्वैपाक चालीसी
 लावीयला ॥ ३ ॥ स्वामी स्नान करुनी सहजांत पाहाती । घृत नाहीं
 ह्मणती कृष्णापासी ॥ ४ ॥ कोणापासोनीया आणावें सांगाल । मोलें-
 वीण दील सांगा कोण ॥ ५ ॥ ह्मणती रामशेट मोदी त्यापासोनी । त्वरें
 जाय आणीं गमूं नको ॥ ६ ॥ आज्ञा ह्मणे परी न जातां स्वामींसी ।
 विस्मय मानसीं जाला बहु ॥ ७ ॥ दोन तीन वेळे विचारितां ह्मणे ।
 आणूं मी कोठून सांगा स्वामी ॥ ८ ॥ आले विप्र सर्व पात्रेही वाढिलीं ।
 तुपाचीच जाली वेळ जेव्हां ॥ ९ ॥ स्वामी ह्मणती वाढावया तूप आण ।
 कृष्णापा कोठून आणूं ह्मणे ॥ १० ॥ ऐकतांचि दिल्ली श्रीमुखांत
 जेव्हां । दुजा गाल तेव्हां पुढें करी ॥ ११ ॥ देतां दुज्यावरी हर्ष जाला
 बाप । पाण्याचेंचि तूप करुन वाढी ॥ १२ ॥ बुद्धिदाता सर्व आपण
 श्रीहरी । संतांपासीं खरी प्रीत याची ॥ १३ ॥ यशवंतसुत संतांचा
 अंकित । ह्मणुनी लीला गात आनंदानें ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथापासीं आली येक बाई । गुळ तिचा
 खाई पुत्र तेव्हां ॥ १ ॥ स्वामींलागीं ह्मणे फार गुळ खाणें । या कांहीं
 सांगणें तुझीं तरी ॥ २ ॥ तयासी ह्मणती खाऊं नको गुळ । मान्य
 करुनी मूल गेलें तेव्हां ॥ ३ ॥ स्वामीही वरांत सांगती सर्वांसी । गुळाचें
 आह्मांसी व्रत आहे ॥ ४ ॥ वर्ज केला गुळ क्षीर न कळत । शर्करा-
 मिश्रित भक्षीयली ॥ ५ ॥ भोजन जालीया तांबूलाचे वेळे । तेव्हां जा-
 णवीलें कृष्णापानें ॥ ६ ॥ ऐकतां वमन केलें तये क्षणीं । अद्भुताचि क-
 रणी दावीयली ॥ ७ ॥ गुळचि न खाय परी मूल क्षीण । दिवसेंदि-
 धस जाण होऊं लागे ॥ ८ ॥ पुन्हां स्वामींपासीं आले घेवोनीयां ।
 ह्मणे गुरुराया पाहा यातें ॥ ९ ॥ होतें तैसें करा ऐकान ह्मणती ।

बाळा खाय प्रीतीं गुळ आतां ॥ १० ॥ तेही खाय तेव्हां आपणही खाती । ऐसी आहे भक्ति भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामीवरी ब्राह्मणानें । तुफान घेवोन काय केलें ॥ १ ॥ पठाणासमीप नेलें जारस्त्रीसी । येकनाथ ईसीं गेले ह्मणे ॥ २ ॥ हाकीमें नाथासी बोलावोनीं नेलें । ह्मणती ऐसें केलें काय तुह्मीं ॥ ३ ॥ तयेसी पाहोनी ह्मणती सत्य सांग । नाहींतरी अंग कुष्ट होय ॥ ४ ॥ असत्य बोलतां गळतकुष्ट जाला । वाहोंच लागला क्षणामार्जीं ॥ ५ ॥ पठाण नाथांच्या पायांवरी लोळे । वेर्थचि छळीलें ह्मणे स्वामी ॥ ६ ॥ जारस्त्री येवोनी तेही पाया लागे । वर्तमान सांगे होतें तैसें ॥ ७ ॥ दया तेव्हां आली तीर्थ देवोनीयां । होती तैसी काया केली तिची ॥ ८ ॥ सर्वासी सद्भाव लावोनी भक्तीसी । करणी केली ऐसी भीम ह्मणे ॥ ९ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथा पुत्र जाहाला पवित्र । हारबाजी विचित्र नाम ज्याचें ॥ १ ॥ बुद्धिबळें त्यांनीं काशीस जावोनी । पंडित होवोनी आले घरा ॥ २ ॥ नाथ ह्मणे भ्रष्ट सोंवळें उत्कृष्ट । निंदेमार्जीं नष्ट पुण्य जालें ॥ ३ ॥ आपुलेंच हातें करावा स्वैपाक । नाथा दया देख आली त्यांची ॥ ४ ॥ गांवामध्ये वाई सांगे भोजनासी । नाथ हारबाजासी सांगवीती ॥ ५ ॥ पात्र वाढीयलें हेही पाहाताती । उचलोनी देती बाईलागीं ॥ ६ ॥ दुजें पात्र खालीं जैसें होतें तैसें । वाढिलेंच असे घवघवीत ॥ ७ ॥ अगांतुक चौघे आले त्यांसी पात्रें । दिधलीं विचित्रें पाहाती हे ॥ ८ ॥ जाला अनुताप येवोनी स्वामींसी । ह्मणती या दीनासी येक घावें ॥ ९ ॥ निंदेनें पुण्याचा क्षय जाला सर्व । आतां तरी गर्व करूं नको ॥ १० ॥ केली कृपा पूर्ण दिलें पात्र त्यासी । माझ्या कवनासी वार्चीं आतां ॥ ११ ॥ अभिमानरहित केला भक्त पूर्ण । भीम सांगे खूण कृपेची हे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी स्नाना गेले जेव्हां । पाणी थंड तेव्हां काय केलें ॥ १ ॥ जाळ घालितांना धूरचि लागला । गंगेसी स्नानाळा जाती तेव्हां ॥ २ ॥ मार्गांत कुटाळ हणणे तोंड कैसें । खापराचि ऐसें दीसताहे ॥ ३ ॥ मार्गे कृष्णापासी आला कोप जेव्हां । स्वामी शांत तेव्हां करिती त्यासी ॥ ४ ॥ खंशब्दे आकाश या पर जें ब्रह्म । तथाचें उपम दिल्लें त्यानें ॥ ५ ॥ व्यर्थ तथावरी कां गा क्रोधा येसी । ऐकतां पायासी तोही लागे ॥ ६ ॥ यशवंतसुत हणणे संत शांत । देवही अंकित जाला असे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथ गंगास्नान करोनीया । तीरीं गुरुराया आठवीले ॥ १ ॥ विप्र येक परीस होता तथापासीं । जावया तो काशी-यात्रेलागीं ॥ २ ॥ नाथापासीं आला परीस दिधला । हणणे रक्षा याला जीवाहूनी ॥ ३ ॥ गंगातीरीं शिळा त्यावरी ठेवोनी । हा गेला तेथोनी यात्रेलागीं ॥ ४ ॥ यांसी नाहीं स्मरण हे आले गृहासी । वर्ष येक त्यासी जाल्यावरी ॥ ५ ॥ विप्र आला हणणे द्यावा आतां परीस । तेव्हां हे गंगेस जाती पाहा ॥ ६ ॥ जये स्थानीं होता ठेविला तैसाचि । रक्षणा गंगाचि करी पाहा ॥ ७ ॥ विप्र आनंदला घेवोनीया गेला । ऐसी संतलीला भीम गाय ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामींपासीं वाई येक । आली पुत्र देख मागावया ॥ १ ॥ हणणे पुत्र स्वामी द्यावा येक मज । कृष्णापा सहज आले तेथें ॥ २ ॥ हणती इच्या दैवीं पुत्र नाहीं स्वामी । निर्दय हे भूमि आहे जाणा ॥ ३ ॥ खडकावरी कैसें पीक होय सांगा । तैसीचि ही जागा आहे जाणा ॥ ४ ॥ उदईक अनुभव याचा दाखवीन । ऐकतां तेथून तेही गेली ॥ ५ ॥ दोनप्रहरां गेली गंगेला स्नानासी । यानेही स्वामींसी नेलें तेथें ॥ ६ ॥ स्नान करुनी येतां अंतेज्याचें मूल । दरडी-

वरुन आलें भूमीवरी ॥ ७ ॥ तप्त वाळूवरी रडे लोळे त्यासी । पाहोनी
दृष्टीसीं बाई गेली ॥ ८ ॥ मार्गे स्वामी येती उचलोनीयां घेती । नेवो-
नीया देती ज्याचें त्यासी ॥ ९ ॥ पुन्हां स्नान करुनी गृहासी पातले ।
कृष्णापा बोलीले स्वामींलार्गी ॥ १० ॥ बाईचें अंतर पाहीलें कीं आतां ।
तिळप्राय चित्ता द्रव नाही ॥ ११ ॥ दया तेथें देव शास्त्रही प्रमाण ।
भूतदयेवीण मुक्ति नाही ॥ १२ ॥ अभिमान ज्यासी नर्क होय त्यासी ।
सांगती बाईसी स्पष्ट मग ॥ १३ ॥ ऐसींच चरित्रें केलीं अभिनव ।
धरोनीया भाव भीम सांगे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामी रामायण लिहितां । ध्यानीं स्तब्ध
होतां देव लिही ॥ १ ॥ येके दिसीं येक श्वपंच भावीक । होता तेथें
येक नवल जालें ॥ २ ॥ स्त्रियेलार्गी ह्मणे स्वामींसी भोजन । घरीं आ-
णुन जाण घावें वाटे ॥ ३ ॥ आला दारापुढें मनांत प्रार्थना । करी
ह्मणे दीना तारा आजि ॥ ४ ॥ मुख धुतां मान वांकडी होतांना । ह्मणे
गुरुराणा येऊं ह्मणती ॥ ५ ॥ स्त्रियेसी सांगत आनंद बहुत । घर सारें
धूत तये वेळीं ॥ ६ ॥ सडासंमार्जन निर्मळ करून । बोलें वस्त्र जाण
नेसे कांता ॥ ७ ॥ स्वैपाक सुंदर केला पाट मांडी । पाचारून आवडीं
ह्मणे आतां ॥ ८ ॥ द्वारीं येवोनीयां स्वामींसी पुसत । तयासी सांगत शिष्य
तेव्हां ॥ ९ ॥ भोजन करोनी केली निद्रा ह्मणती । नेत्रीं अश्रु येती
तेव्हां याचे ॥ १० ॥ गृहा येवोनीया कांतेलार्गी ह्मणे । उपेक्षीलें जाण
नाथजींनीं ॥ ११ ॥ आतां हें जीवित्व कासया ठेवावें । दार लावी
भावे अग्नि घाया ॥ १२ ॥ प्राणाचा संकल्प केला तेव्हां देव । आले
त्याचा भाव पाहोनीया ॥ १३ ॥ स्वामींचेचि रूप धरोनी बोलिले ।
द्वार कां लावीलें उघडीं वेगीं ॥ १४ ॥ उघडोनीया द्वार घाली दंडवत ।
नेवोनीया अंत बैसवीलें ॥ १५ ॥ भोजन करितां ब्राह्मण मार्गांत ।

पाहोनी हणती भ्रष्टाकार ॥ १६ ॥ वाड्यामार्जां आले नाथासी पाहीलें ।
कीर्तनीं रंगले प्रेमभावे ॥ १७ ॥ हणती नाथरूपें गेला तेथें देव । जा-
वोनीयां पाय धरूं चला ॥ १८ ॥ आले तंव देव जेवोनीया गेले ।
पात्रही जाहालें गुप्त तेथें ॥ १९ ॥ भक्ति केली तैसा होतो नारायण ।
भीम आवडीनें लीला गाय ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथकन्या नाम लीलाबाई । प्रीति तिचे
ठाई बहु असे ॥ १ ॥ वरुषें जाली सात लग्नाची योजना । लोक कारिती
जाणा ठाईठाई ॥ २ ॥ विश्वंभर नामें विप्र येक आला । कोणीं नाहीं
त्याला मार्गें पुढें ॥ ३ ॥ भोजना बैसतां विचारिती स्वामी । दीन हें
जी मी हणणे मुखें ॥ ४ ॥ आली दया हणती काय इच्छा आहे । लग्न
करावें हें मनीं वाटे ॥ ५ ॥ गोत्र विचारीलें घटितार्था आले । कृष्णा-
पांनीं दिल्लें अनुमोदन ॥ ६ ॥ मोठे मोठे आले न देवोनी त्यांसी । दे-
वोनीया यांसी लग्न केलें ॥ ७ ॥ घरींच ठेवीलें भजन कीर्तन । अनुग्रह
जाण दिला तया ॥ ८ ॥ लीलाबाईचीया नारळ वोटींत । कृपेनें हणत
पुत्र होय ॥ ९ ॥ जाला पुत्र त्याचें नांव मुक्तेश्वर । भारत अपार केलें
ज्यांनीं ॥ १० ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । संतलीला गहन भीम
हणणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथस्वामीघरीं कृष्णनाथ । बारा वर्षे होते
सेवेसाठीं ॥ १ ॥ सप्तशृंगीं होता ब्राह्मण तपस्वी । प्रसन्न त्या देवी
माग हणणे ॥ २ ॥ तेव्हां हणणे मज दावीं देवराज । स्वामी चतुर्भुज
वैकुंठींचा ॥ ३ ॥ देवी सांगतां तो द्वारकेसी गेला । निग्रहचि केला
देवापुढें ॥ ४ ॥ देवें दिल्लें स्वप्न जाई पैठणासी । येकनाथापासीं भेटूं
तुज ॥ ५ ॥ आला पैठणासी गंगातीरीं स्नान । करूनीया जाण
पाहाताहे ॥ ६ ॥ कृष्णापा पायानें पाणी उडऊन । आंगावरी जाण
यांच्या जाय ॥ ७ ॥ हणणे रे दांडग्या पाणी कां उडवीसी । कोणाचा
आहेसी सांग वेगीं ॥ ८ ॥ येकनाथाघरीं आहे मी सेवेला । शुद्ध केलें

तुला चरणोदकें ॥ ९ ॥ लोलीमराज हैं नाम त्या विप्राचें । नाथदर्श-
नाचें आर्त बहु ॥ १० ॥ मनामध्ये ह्मणे पारपत्य याचें । नाथापासीं
साचें करूं आतां ॥ ११ ॥ तया मार्गें मार्गें नाथापासीं आला । ह्मणे
देवाजीला दावा वेगीं ॥ १२ ॥ नमनानमनें आलिंगन भावें । देवोनीया
देव दाखविती ॥ १३ ॥ धातुमूर्ति पाहातां ह्मणे हे कासया । चतुर्भुज
तया दावी मज ॥ १४ ॥ मारी तीन हाका ह्मणी ईलें देव । कैसा नव-
लाव जाला तेथें ॥ १५ ॥ हाक मारितांचि कृष्णापा येवोन । उभा राहे
जाण स्वामीपुढें ॥ १६ ॥ स्वामी ह्मणती जाई आह्मी देवाजीसी । पाचा-
रितां येसी कासया तूं ॥ १७ ॥ गेला दुजी हाक मारितांचि आला ।
नाथ ह्मणती त्याला मूर्खा जाये ॥ १८ ॥ आनंदेंचि ह्मणे उपदेश हा
असे । ताहूं नको ऐसें ह्मणती मज ॥ १९ ॥ तृतीय हाकेसी देतांचि
नमन । स्वामीलागीं जाण केलें प्रीतीं ॥ २० ॥ स्वामी ह्मणती हाकेस-
रिसा कां रे येसी । देव काय होसी तूंचि सांग ॥ २१ ॥ तुह्मीं केलें
तरी होईन मी देव । तुह्मी संतराव न करा काय ॥ २२ ॥ हो हो पाहूं
ह्मणतां जाहाले प्रगट । प्रभा हे उत्कृष्ट फांके तेथें ॥ २३ ॥ चतुर्भुज
पीतांबरधारी रम्य । शंख चक्र पद्म गदा हातीं ॥ २४ ॥ पाहोनी
सुंदर रूप मनोहर । केला नमस्कार उभयांनीं ॥ २५ ॥ उठोनी पाहाती
तंव काहीं नाहीं । ऐसी लीला पाहीं भीम गाय ॥ २६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथें बहु करुणा केली जेव्हां । स्वामीं आले
तेव्हां देवराव ॥ १ ॥ बोध करोनीया केलें समाधान । ह्मणती आमुचें
लग्न करीं आतां ॥ २ ॥ मग नाथें केलें रुक्मिणसैवर । देवाचाही वर
असे तया ॥ ३ ॥ सप्तकांड केलीं रामायणें ऐसीं । वाचितां रामासी
सुख होये ॥ ४ ॥ अकस्मात राम ह्मणतां प्राण गेले । शिष्यही मिळाले
बहुसाल ॥ ५ ॥ लीलाबाई आली आक्रोश करीत । नेत्र उघडीत स्वामी

तेव्हां ॥ ६ ॥ हणती लीले बोध तुज सर्वाहून । त्याचें काय चिन्ह
 दाखविशीं ॥ ७ ॥ वृथाच कां शोक करिशीं हें सांग । ज्ञान तुजें सोंग
 ऐसें जालें ॥ ८ ॥ हणें स्वामी जनाऐसें केलें तुहीं । माझे मनोधर्मी
 ऐसें आहे ॥ ९ ॥ कीर्तन करीत गंगातीरा जावें । आह्मांसी सांगावें
 तेथें कांहीं ॥ १० ॥ अवश्य हणोनी उभेच राहोन । करीत कीर्तन
 चालीयले ॥ ११ ॥ गंगेंत येवोनी करोनीयां स्नान । स्वात्मसुख जाण
 केलें तेथें ॥ १२ ॥ मग रामरूप जालीया घरासी । येवोनी मानसीं
 विचारिती ॥ १३ ॥ उत्तरकांडाची समाप्ति राहिली । गांगोवास केली
 आज्ञा त्याची ॥ १४ ॥ घोडीं तो राखीत होता भोळा भक्त । ग्रन्थाची
 समाप्त त्याचे हातें ॥ १५ ॥ सर्व गर्वहत केले गुरुरायें । भीम सदां
 गाय संतलीला ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ येकनाथाचीया चितेंत पिंपळ । जाला तो केवळ
 दाहा दिसां ॥ १ ॥ अद्यापि अश्वत्थ आहे तो तैसाचि । जावोनी पाहाती
 विश्व जन ॥ २ ॥ येक शिंपी भक्त शिष्य तो स्वामींचा । नेम होता त्याचा
 तोही ऐका ॥ ३ ॥ धोत्रजोडा प्रतिवर्षीं उंच येक । स्वामींलागीं देख
 नेसवी तो ॥ ४ ॥ गेला होता नागपुराला खेपेसी । आधीं घे स्वामींसी
 जोडा उंच ॥ ५ ॥ खेप घेवोनीया गांवापासीं आला । मार्जासी बां-
 धला होता जोडा ॥ ६ ॥ जाला काळ ऐसें ऐकतांचि पडे । हणें
 आतां जोडे नेसे कोण ॥ ७ ॥ गंगेपासीं आला तो नाथ पाहिले ।
 आनंदें बैसले देखतांचि ॥ ८ ॥ पायांवरी करी दीर्घ दंडवत । स्वामीही
 भेटत प्रेमानंदें ॥ ९ ॥ जोडाही नेसले समाधान जालें । शिष्यें विन-
 वीले गुरुराया ॥ १० ॥ स्वामी तुहीं मेला हणून वाटेसी । दुष्टानें आ-
 ह्मांसी निवेदीलें ॥ ११ ॥ स्वामी हणती कोणी मेलेही हणती । अमर
 जाणती जनीं कोणी ॥ १२ ॥ नाथासी नमन करोनी गृहांत । ये कळों

नाथ गेले सत्य ॥ १३ ॥ ह्मणे म्यां देखिले धोत्रेही नेसले । पाहावया
आले मिळोनीया ॥ १४ ॥ तंव तये स्थानीं काहीं नाहीं जाणा । धन्य
गुरुराणा ह्मणती सर्व ॥ १५ ॥ येकनाथस्वामी तयांचीं चरित्रें । गाइलीं
पवित्रें अल्पज्ञानें ॥ १६ ॥ कथा संतमुखें जाहाल्या श्रवण । तितुक्या
मात्र जाण लिहिल्या भावें ॥ १७ ॥ यशवंतसुत संतांचा अंकित ।
भाव धरुनी गात लीला ऐसी ॥ १८ ॥

॥ श्रीराम ॥ संपूर्णमस्तु ॥

वामनस्वामी

॥ श्रीराम ॥ वामन गोसांवी पंडीत महान । काशीयात्रे
जाण जात होते ॥ १ ॥ मनांत काशीचे पंडीत जिंकावे । ऐसें मनो-
भावें असे पाहा ॥ २ ॥ क्षेत्राच्या समीप तीन कोसांवरी । अश्वत्थाचे
पारीं निद्रा केली ॥ ३ ॥ विश्वेश्वरें तेथें नवल दाखवीलें । विप्रांसी
पाहिलें ढाळोंढाळीं ॥ ४ ॥ येक विप्र ह्मणे दुजया विप्रासी । त्या
मोठ्या ढाळीसी सोड आतां ॥ ५ ॥ तो ह्मणे कोणता सांग ब्रह्मग्रह ।
वृक्षाखाले आहे पाहा वेगीं ॥ ६ ॥ जावोनी काशीस जिंकील सर्वांसी ।
मग या ढाळीसी येईल तो ॥ ७ ॥ ऐकतांचि नेत्रा आले अश्रुपात ।
अभिमानें सत्य अधोगति ॥ ८ ॥ यात्रात्रई केली बहु नम्रपणें । मग
आले जाण देशाप्रति ॥ ९ ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । भक्ति हे
गहन भीम ह्मणे ॥ १० ॥

॥ श्रीराम ॥ वामन गोसांवी येवोनी गृहासी । पुढें सावंधासी
आरंभिलें ॥ १ ॥ वैष्णव हे होते ह्मणोनी ब्राह्मण । वैष्णवचि जाण
बोलाविले ॥ २ ॥ स्नाना गेले सर्व तेथें येक स्मार्त । आला अकस्मात

दशग्रंथी ॥ ३ ॥ येक दिवसाचें होतें उपोषण । क्षुधातुर जाण बहु
जाला ॥ ४ ॥ विचारितां तया ह्मणे मी वैष्णव । टिळे लावी सर्व
त्यांचि ऐसे ॥ ५ ॥ पाठीवरी मात्र आडवा लागला । भोजनासी गेला
विप्रांसवें ॥ ६ ॥ पात्रेंही वाढिलीं बैसला सन्मानें । तेव्हां आंगावरुन
वस्त्र पडे ॥ ७ ॥ शेजारी पाहोनी गेला तो उठोनी । राखेसी आणोनी
पात्रों घाली ॥ ८ ॥ वामन गोसांवी पाहोन तयाला । उठवोनी नेला
येकीकडे ॥ ९ ॥ विप्र ते समई भोजन करोन । तांबूल घेवोन पाहा-
ताती ॥ १० ॥ वामन गोसांवी विभूति लावोनी । बैसती भोजनीं
तयासहित ॥ ११ ॥ तये वेळीं केला श्लोक तोही ऐका । भीम ह्मणे निका
प्रसंग हा ॥ १२ ॥

श्लोक

कंटाळलों मी तुमच्या मतांतें । देखोनि सर्वत्र असंमतातें ॥
पाहेन मी माधव सर्व भूतीं । अद्वैतविद्या हरिच्या विभूती ॥ १ ॥

केशवस्वामी

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामींची कथा ऐका गोड । देवासी आवड
बहु ज्यांची ॥ १ ॥ औरंगाबाजेंत रघुनाथपंत । प्रपंचीं परमार्थ केला
ज्यांनीं ॥ २ ॥ त्यांचे घरीं होते शागीर्दीस जाणा । कीर्तनभजनावरी
प्रीति ॥ ३ ॥ भक्ति पाहून ते देती अनुग्रह । त्यांनींच विवाह केला
होता ॥ ४ ॥ गुरुभक्तीवरी अत्यंतचि प्रेम । अहिर्निशीं नाम गाय
भावें ॥ ५ ॥ येके दिशीं धोत्रें धोवयासी जाती । भजन करीती आनं-
दानें ॥ ६ ॥ अविंधाची स्वारी मार्गी जात होती । देव वाढविती संत-
महिमा ॥ ७ ॥ केशव गोसांवी त्यांच्या स्कंदावरी । बैसले श्रीहरी येवो-

नीया ॥ ८ ॥ अविंधाची दृष्टि गेली अकस्मात । लावण्य अद्भुत बाळा-
वरी ॥ ९ ॥ कोणाचें हें बाळ पाहूं कोठें नेतो । मार्गें मार्गें जातो
येकायेकीं ॥ १० ॥ घोत्रें धुतां भजन करिती सप्रेमें । पुढें पुरुषोत्तम
नाचताहे ॥ ११ ॥ अविंध पाहोनी पुढें जात असे । तंव त्या न दिसे
बाळ तेथें ॥ १२ ॥ येवोनी विचारी नाम काय भावें । केशव स्वभावें
सांगताती ॥ १३ ॥ पाई दंडवत घाली ह्मणे बाळ । देखिलें सांवळें
काये सांगूं ॥ १४ ॥ ऐकतांचि नेत्रीं आले यांच्या अश्रु । ह्मणती सर्वे-
श्वरु लीला त्याची ॥ १५ ॥ सर्वस्व टाकोनी शिष्य जाला याचा । महिमा
दर्शनाचा न वर्णवे ॥ १६ ॥ देवाचें दर्शन जाहालें जयासी । मुकला
संसाराची तोचि जाणा ॥ १७ ॥ घरा आल्यावरी स्वामींसी सांगती ।
आलिंगन देती गुरुराव ॥ १८ ॥ केशवा रे माझे गुरूपण आतां ।
घेई वा तत्वता कृपायुक्त ॥ १९ ॥ राघवस्वामींचे केशवस्वामी तेच ।
जाले जाणा साचे भीम ह्मणे ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामींचे घरीं येकादसी । उपासना ज्यांसी
साह्य सदां ॥ १ ॥ अस्तमानीं सुंठ शर्करामिश्रित । देवासी दावीत
प्रेमानंदें ॥ २ ॥ सर्वांसी प्रसाद वांटोनी कीर्तना । उभें राहावें जाणा
चारी प्रहर ॥ ३ ॥ येके येकादसीं सुंठ आणायसी । वाण्याच्या घरासी
शिष्य गेला ॥ ४ ॥ घरीं वाणी नव्हता पुत्र त्याचा होता । बचेनाग न
कळतां दिलहा त्यानें ॥ ५ ॥ घरास आणोन वारीक करोन । शर्करा
मिळऊन नेती तेथें ॥ ६ ॥ स्वामींनीं नैवेद्य दावोनी देवासी । प्रसाद
सर्वांसी वांटीयला ॥ ७ ॥ कीर्तनासी उभे राहिले तों वाणी । घरासी
जावोनी तेथें आला ॥ ८ ॥ केशवस्वामींच्या पदीं प्रेमें लोळे । पाझरती
डोळे तयाचेचि ॥ ९ ॥ ह्मणे स्वामी तुझां न कळत वीष । पोरें दिलहा
असे बचेनाग ॥ १० ॥ ह्मणती तूं कीर्तन ऐकें स्वस्थ मनें । वीष हा
भगवान बाधूं न दे ॥ ११ ॥ प्रातःकाळीं मूर्ति कृष्णवर्ण जाली ।
दुधें अभिषेकिली विप्रमुखें ॥ १२ ॥ कीर्तनांत जे जे अभंग जाहाले ।

अविधे लिहीले वरिच्यावरी ॥ १३ ॥ भक्तांचीं चरित्रें देवाजीस प्रिये ।
हृणुनी भीम गाय अहिर्निर्सीं ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामी हे पंढरीस जाती । गावोनी ना-
चती आनंदानें ॥ १ ॥ जयांच्या कीर्तनीं नाचताती देव । प्रेमाचा
गौरव न सांगवे ॥ २ ॥ सर्व श्रोतयांच्या नेत्रीं अश्रुधारा । रोमांच श-
रिरावरी येती ॥ ३ ॥ येका पंडितांनीं केला प्रश्न यांसी । हृणती या
खुणेसी सांगा आह्वा ॥ ४ ॥ केशवस्वामी हे बोलीले तयाला । अभि-
मान हा गेला पाहिजे जी ॥ ५ ॥ पंडित बोलिला अभिमान टाकिला ।
सांगावें खुणेला त्वरें आतां ॥ ६ ॥ हृणती अभिमान टाकिला संपूर्ण ।
तरी जोडे घेवोन उभे राहा ॥ ७ ॥ क्रोधयुक्त हृणती गोसांवी लबाड ।
भलतीच बडबड करितो पाहा ॥ ८ ॥ जालीया कीर्तन गृहा गेले सर्व ।
पुढेंही अपूर्व जालें एका ॥ ९ ॥ येके दिसीं तेचि पंडित देवासी ।
जातां दर्शनासी देखती यां ॥ १० ॥ हृणती रे केशवा पायपोस
शिरीं । घेवोनीयां द्वारीं उभे राहें ॥ ११ ॥ विसा ब्राह्मणांचे जोडे
गोळा केले । शिरींच धरिले आनंदानें ॥ १२ ॥ चार घड्या देवदर्शन
घेवोनी । आनंदें येवोनी पाहती यां ॥ १३ ॥ जोडे शिरावरी घेवोनी
नाचती । भजन करितो प्रेमयुक्त ॥ १४ ॥ पाहोनी पंडित हृणे खरा
संत । पायांसी लागत धन्य हृणे ॥ १५ ॥ बोले तैसा चाले अभि-
मान नाही । तोचि संत पाहीं भीम हृणे ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामी हे गेले येक्या गांवीं । जन हे सद्भावी
होते तेथें ॥ १ ॥ नित्य समारंभ होय कीर्तनाचा । घोष हा नामाचा
न वर्णवे ॥ २ ॥ स्त्रिया पुरुष बहु येती कीर्तनासी । आनंद मानसीं
सर्वांचिये ॥ ३ ॥ येके दिसीं मोठा समाज जाहाला । पठाण चालीला
होता मार्गी ॥ ४ ॥ एकोनी गजेर गेला पाहावया । सन्मानोनी तया
बैसवीती ॥ ५ ॥ दुर्बुद्धि धरोनी बैसला कीर्तना । कृष्णलीला जाणा
वर्णितो हे ॥ ६ ॥ राधेचें असंत प्रेम देवाजीसी । कथा हे उल्हासीं

गात होते ॥ ७ ॥ भिंतीवरी तेथे चित्र देवाजीचे । होतें आणि राधेचे
समीपचि ॥ ८ ॥ राधा विडी देती न घेतीच देव । ऐसा तेथे भाव
केला होता ॥ ९ ॥ पठाण बोलीला चित्रे विडी घ्यावी । कथा हे माना-
वी तेव्हां सत्य ॥ १० ॥ नाहीतरी शत रुपये येकेका । पासोनीया देखा
घेऊं आतां ॥ ११ ॥ द्वार बंद केलें जन गडबडीले । अश्रुपात आले
सर्वालागीं ॥ १२ ॥ केशवस्वामींनीं देवा आळवीलें । नेत्र गहिवरले
तये वेळीं ॥ १३ ॥ कीर्तनाची प्रीत जरी तुझा असे । तरी दावा
यास लीला आजि ॥ १४ ॥ कथा दुखदाती जाहाली सर्वांसी । होय
सुखरासी ऐसें करा ॥ १५ ॥ भक्तवाक्यसाह्ये करी नारायण । विजे-
ऐसा जाण भास जाला ॥ १६ ॥ पाहाती तों विडी मुखीं देवाजीचे ।
नवल चित्राचे पाहोनीया ॥ १७ ॥ पठाण गडबडा पायांवरी लोळे ।
जळें पूर्ण डोळे जाले त्याचे ॥ १८ ॥ देव हे तुझीच अपराधी मी
आहे । दंड करा पाहें दीनासी या ॥ १९ ॥ जयांपासीं द्रव्य घ्यावेंसें
जितुकें । मानसांत निकें आलें होतें ॥ २० ॥ तितुकेंचि तयांसी घावें
आनंदानें । आज्ञा मान्य करुन दिल्लें पाहा ॥ २१ ॥ तोही केला भक्त
केशवस्वामींनीं । संतलीला वर्णी भीम सदां ॥ २२ ॥

॥ श्रीराम ॥ केशवस्वामींची कीर्ति जाली मोठी । पाछाहानें
भेटी नेलें यांसी ॥ १ ॥ ह्मणे कंदोरीसी बैसा तुझी संत । येक आत्मा
द्वैत नाही कांहीं ॥ २ ॥ सानका आणोनी ठेवीयल्या पुढें । संकट हें
गाढें प्राप्त जालें ॥ ३ ॥ वराहरूपी जो भगवान तयाचें । चिंतन हें
साचें केलें यांनीं ॥ ४ ॥ चिंतितांचि लघु वराहरूपासी । धरुनी हाता-
सी आले यांच्या ॥ ५ ॥ मुसकटीतुनिया काढोनी सोडिती । दोन चार
क्षितीवरी जाले ॥ ६ ॥ पाछाह बोलिला हें काय हें काय । ह्मणती
आत्मा आहे भेदातीत ॥ ७ ॥ संताचें छळण घडलें ह्मणोन । बहुत

सन्मान केला मग ॥ ८ ॥ तेथोनीया आले मग पंढरीस । तयाचा
निर्वेश जाला मार्गे ॥ ९ ॥ देवासी निदितां न ये कोप कांहीं । भक्त-
निंदा पाहीं साहावेना ॥ १० ॥ केशवस्वामींचीं चरित्रें अद्भूत । त्यांत
संकलित भीम गाय ॥ ११ ॥

॥ इति श्री केशवस्वामींच्या कथा संपूर्णमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥

निरंजनस्वामी

॥ श्रीराम ॥ निरंजनस्वामी कऱ्हाडांत होते । सर्वा भूर्ती पा-
हात गजानन ॥ १ ॥ येके दिसीं गेले कृष्णेच्या स्नावासी । ढेकुण
धोत्रासी देखीयला ॥२॥ ह्मणती गजानन बुडेल हा आतां । घरासी मागुता
नेऊं यासी ॥ ३ ॥ धरोनी गृहांत आणोनी सोडिला । ह्मणती कुटुंबाला
जाणोनी घ्या ॥ ४ ॥ पुन्हां स्नान करुनी गेले ऐसी दया । ह्मणोनीया
तया भेटे देव ॥५॥ निद्रा केली तेथें देवें भेटी दिली । आणि कृपा केली
तये वेळीं ॥ ६ ॥ पुढील कथेसी घावें अवधान । संतलीला गहन
भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ निरंजनस्वामी कीर्तन करिती । प्रेम आलें
चित्तीं असंभाव्य ॥ १ ॥ आनंदांत सुखीं आलें ज्या देवासी । सोंड
नाहीं त्यासी पाहूं नये ॥ २ ॥ कुटाळीं ऐकोन केलें उपहास्य । ह्मणती
पुसूं यास उदईक ॥ ३ ॥ प्रातःकाळीं स्नान करोनी बैसले । निंदक
मिळाले सभोंवते ॥ ४ ॥ शालिग्रामसिळा वासुदेवमूर्ति । पूजा हे करिती
मनोभावे ॥ ५ ॥ त्यासी गजानन भावना करोन । दुर्वाकुर जाण
वाहाती भावे ॥ ६ ॥ ब्राह्मण बोलती पाहों घा देवासी । हे वक्रतुंडासी

आठविती ॥ ७ ॥ बळेंचि तेधवां पाहाती येवोन । शालिग्रामांतून शुंडा
 आली ॥ ८ ॥ चमत्कार तेव्हां पाहोनीया सर्व । नमस्कार भावें घालि-
 ताती ॥ ९ ॥ भक्तांनीं देवाजी होये केला तैसा । संतां साह्ये ऐसा
 भीम हणें ॥ १० ॥

आनंदमूर्ति

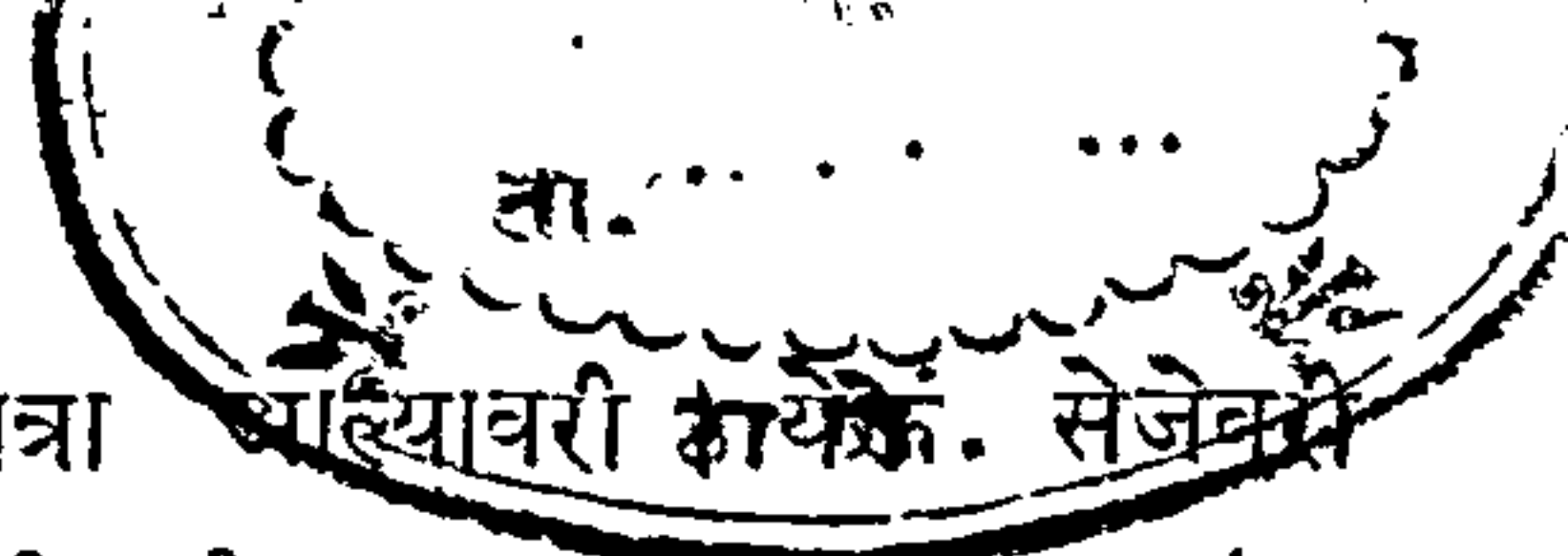
॥ श्रीराम ॥ आनंदमूर्तीची कथा ऐका आतां । जो कां गुरु-
 भक्तां शिरोमणी ॥ १ ॥ कृष्णातीरीं ब्रह्मनाळ गांव तेथें । गुरुपासीं होते
 सेवेलागीं ॥ २ ॥ सद्गुरुचें नांव रघुनाथगोसांवी । रामाची करावी भक्ति
 सार ॥ ३ ॥ अस्तमानवरी जप कृष्णातीरीं । नैवेद्य त्यावरी देवा-
 जीस ॥ ४ ॥ दशमी आणि भाजी भक्षावी आपण । ऐसा नित्य जाण
 नेम ज्यांचा ॥ ५ ॥ श्रावणमासांत हणती येके दिनीं । भाजी आजि
 आणीं मेथीचीच ॥ ६ ॥ आज्ञा हणोनीया शोध करूं गेले । मेथीसी
 शोधीलें मळोमळीं ॥ ७ ॥ कोणी हणती मेथी आहे पैलतीरीं । पाहाती
 तों उतारी कोणी नाहीं ॥ ८ ॥ पोहायाचा कांहीं अभ्यासही नाहीं । नि-
 श्रयानें पाहीं गेले पाहा ॥ ९ ॥ भरल्या पुरांतूनी चालतचि गेले । भाजी
 घेउनी आले नवल मोठें ॥ १० ॥ करोनीया सिद्ध वाढोनीया ताट ।
 सद्गुरुनिकट आणीयलें ॥ ११ ॥ विचारिती गुरु भाजी हे कोठील ।
 वर्तमान केलें श्रुत सर्व ॥ १२ ॥ आनंदा कृष्णेनें बुडविलें असतें । तरी
 कैसें होतें सांग बापा ॥ १३ ॥ हणती भाजी खावी ऐसा हेत तुह्मां ।
 कृष्णा कैसी आह्मां बुडवी सांगा ॥ १४ ॥ आलिंगन दिलें कृपा पूर्ण
 केली । भीमें हे वर्णिली भक्ति सार ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ आनंदमूर्तीसी सद्गुरुनी पूर्ण । स्वरूपी अभिन्न
केलें पाहा ॥ १ ॥ रामरूप गुरु जाले तये वेळीं । जोडुनी बद्धांजुळी
विनवीले ॥ २ ॥ चरणसंपुष्टें दिधलीं तयासी । वंदोनी तयासी
ठेवीयेले ॥ ३ ॥ सौवळ्याचीं वरी वेष्टणें देवोनी । पुजेत ठेवोनी
प्रेमभावे ॥ ४ ॥ शिष्य जाले बहु गेले काशीयात्रे । केलें त्रययात्रे यथा-
सांग ॥ ५ ॥ काशीमध्ये वास केला कांहीं दीन । तेथें वार्ता जाण
प्रगटली ॥ ६ ॥ ब्राह्मण असतां चर्मी जोडा सत्य । घेउनी सौवळ्यांत
पूजाताती ॥ ७ ॥ मिळोनी ब्राह्मण ह्मणती पाहूं काये । आमुची गीता
आहे बोलीले हे ॥ ८ ॥ पाहूं गीता ह्मणतां न देतीच पाह्या । पेटले
आग्रहा बहुसाल ॥ ९ ॥ बळेंचि घेवोनी पाहाती सोडून । यांनीं गुरु-
ध्यान केलें तेव्हां ॥ १० ॥ चर्मी जोडा त्याची भगवद्गीता जाली । भक्त-
वाचा केली सत्य देवें ॥ ११ ॥ धन्य संतराव महिमा अभीनव । सर्वा-
सी सद्भाव जाला तेव्हां ॥ १२ ॥ आले ब्रह्मनाळा रामनवमीमध्ये । सर्वा
जाले वंद्य रामाऐसे ॥ १३ ॥ अद्यापि तयांची साक्षा आहे पूर्ण ।
कृष्णातीरीं जाण वृंदावनें ॥ १४ ॥ रामनवमीमध्ये डोलताती जाण ।
संतमहिमा गहन भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

मालोपंत

॥ श्रीराम ॥ मालोपंत संत विजापुराअंत । जाहाले विख्यात
निश्चयानें ॥ १ ॥ पाछाहाचे होते कारभारी मुख्य । पांडुरंगीं सख्य
एका कैसे ॥ २ ॥ कार्तिकीची वारी जावें पंढरीस । नाचावें उल्हासें
देवापुढें ॥ ३ ॥ ऐसें प्रतिवर्षीं चालत असतां । अभक्तांच्या चित्ता साहा-
वेना ॥ ४ ॥ जावयाचे दीन येतां अविंधासी । जावोनी तयासी सांग-

ताली ॥ ५ ॥ फौजेचे हिसेब तंटा आहे मोठा । सर्वही गळांठा होऊं
 पाहे ॥ ६ ॥ मालोपंता यंदां राहोनीया ध्यावें । पंढरीं न जावें ह्यणिजे
 ठीक ॥ ७ ॥ सर्व कारकून मिळोन रायासी । परोपरीं त्यासी समजा-
 वीती ॥ ८ ॥ इतुक्यांत हे आले निरोप मागाया । पंढरीस जाया
 आनंदानें ॥ ९ ॥ ह्यणती आज्ञा घावी पंढरीस जातो । सत्वरचि येतो
 जावोनीया ॥ १० ॥ ह्यणे राव आज्ञा नाही जावयाची । ऐसें ऐकतांचि
 बोलीयले ॥ ११ ॥ माझी वारी आहे जाईन मी आतां । बोलोनी तत्वता
 गृहा गेले ॥ १२ ॥ मार्गे यांच्या जप्ती पाठवीली पूर्ण । बंद केलें जाण
 मार्गे पुढें ॥ १३ ॥ येक दोन दिवस जालिया उपरी । हुरहुर अंतरीं
 लागलीसे ॥ १४ ॥ प्रातःकाळीं केलें तुळसीचें निमित्त । निघोनीया
 जात अनवाणी ॥ १५ ॥ गांडीस धोतर येक अंगोस्तर । ह्यणोनी
 सत्वर जाऊं दिलें ॥ १६ ॥ गेले चार कोस येका गांवीं तेथें । सर्व
 अर्जमात आले भेटां ॥ १७ ॥ तेथें सरंजाम सर्व सिध्द केला । पंढरीस
 गेला भक्तराज ॥ १८ ॥ चंद्रभागे स्नान देवाचें दर्शन । प्रपंचाचें भान
 सोडीयलें ॥ १९ ॥ मार्गे वर्तमान दोन प्रहर होतां । गेले ऐसी वार्ता
 जाली तेथें ॥ २० ॥ रक्षक पाहाती कोठें न दिसती । त्यांनीं रायाप्रति
 श्रुत केलें ॥ २१ ॥ अद्भुतचि क्रोध तेव्हां आला जाणा । रांडापोरें
 आणा ह्यणे त्याचीं ॥ २२ ॥ संकट अद्भुत होतां देव आले । मालोपंत
 आले पांडुरंग ॥ २३ ॥ पाछाहाचे दृष्टी पडिले अकस्मात । कोप केला
 शांत वचनमात्रें ॥ २४ ॥ राव ह्यणे पंढरीस गेला ह्यणुन । आला
 होता पूर्ण कोप आत्मां ॥ २५ ॥ सर्व हिशेबाचे तंटेही वारिले । फौजे-
 सही दिले रोजमारे ॥ २६ ॥ दुष्ट कारकून बंदीं घाली त्यांसी । बोलीले
 रायासी गृहा जातो ॥ २७ ॥ पंढरीची यात्रा येइल तेव्हां भेट । वारी-
 यले तंटे सर्व काहीं ॥ २८ ॥ वस्त्रें अलंकार घेवोनीया आले । गृहांत
 राहिले पूर्ववत् ॥ २९ ॥ सर्वही करिती यथास्थित परी । कांतेचे मंदिरीं

न जातीच ॥ ३० ॥ पंढरीचा नेम यात्रा धार्यावरी कार्ये. सेजेवरी
 बोलीयले ॥ ३१ ॥ भक्तकांता देव मानीताती माता । आवडी भगवंता
 न वर्णवे ॥ ३२ ॥ येक मासवरी अहोरात्र देव । कीर्तन गौरव केला
 बहु ॥ ३३ ॥ यात्रा आनंदानें करोनी हे आले । बागेंत राहीले स्वैपा-
 कार्मी ॥ ३४ ॥ माळी बोलाऊन धाडिती गृहासी । गृहीं पाहे यांसी
 बैसलेत ॥ ३५ ॥ दोन मालोपंत जाले वार्ता ऐसी । फांकतां रायासी
 जाणवलें ॥ ३६ ॥ केला पका शोध राव आला गृहा । मालोपंत पाहा
 पुढें आले ॥ ३७ ॥ यांसीही घेऊनी आले बागेअंत । दृष्टादृष्टी होत
 गुप्त जाले ॥ ३८ ॥ मालोपंतीं सर्वा बुका लावीयला । पाछाह तयांला
 पुसताती ॥ ३९ ॥ परस्परें सर्व कळतां वर्तमान । आले भगवान भक्त-
 साहा ॥ ४० ॥ गजेस्कंदीं मग उभयतां बैसोन । वारंवार चरण बंदी
 राव ॥ ४१ ॥ घरासी सन्मानें वाजत गाजत । येवोनीया स्वस्थ जाले
 मग ॥ ४२ ॥ बंदीं होते जे जे तेही मुक्त केले । भक्तीसी लावीले सर्व
 पाहा ॥ ४३ ॥ यशवंतसुत संतांचा अंकित । सदा यश गात
 भक्तांचेचि ॥ ४४ ॥

उद्धवचिद्घन

॥ श्रीराम ॥ उद्धवचिद्घन गेले शाहारास । सन्मानोनी त्यासी
 राहाविती ॥ १ ॥ पुढें रामनवमी आली होती ह्यणुनी । जावयाची
 यांनीं त्वरा केली ॥ २ ॥ सर्वांनीं आग्रह करुनी राहावीले । उछाहासी
 केलें आवडीनें ॥ ३ ॥ प्रतिपदे देवस्थापना करोन । गजरें भजन क-
 रिताती ॥ ४ ॥ पताका मृदंग लावोनी बांधासी । जाती मारुतीसी स-
 मारंभें ॥ ५ ॥ रस्यांतून जातां स्वारी अविंधाची । येतां दृष्टी त्याची

फिरली हणने ॥ ६ ॥ कोण रे निशाणे लावोनी येताती । वाघें वाजवीती
 आह्वांपुढें ॥ ७ ॥ क्रोध येतां हणने घ्यावें यां लुटोनी । तेव्हांच पळोनी
 गेले सर्व ॥ ८ ॥ येकटे हे उभे आले मारुतीस । धनीच आह्वांस
 नार्ही हणती ॥ ९ ॥ मारुतीच्या पुढें निग्रहचि केला । देहाचा सोडीला
 संकल्पचि ॥ १० ॥ आला कपीभार गांवांत न माये । आले भक्त-
 साह्ये करावया ॥ ११ ॥ कुराण पढत होतां मशिदींत । वानर काढीत
 मसीदीसी ॥ १२ ॥ उष्ण आलें अंगावेर पुढें पाहे । मोठा कपी आहे
 पुढें उभा ॥ १३ ॥ हात उगारोनी केला भुःभुःकार । भयाभीत थोर
 जाला मग ॥ १४ ॥ आला मृत्य हणने कोण रक्षी प्राण । संतांचें
 छळण घडलें आजि ॥ १५ ॥ संतांचीच आण हणतां कपी गेला ।
 चालतचि आला यांजपासीं ॥ १६ ॥ लोटांगण घाली हणने मी अ-
 न्याई । लोळताहे पाई दीनाऐसा ॥ १७ ॥ देवोनी अभय उठवोनी
 त्यासी । केली आज्ञा ऐसी उछाहाची ॥ १८ ॥ मग रामनवमी अद्भुत
 जाहाली । भीमें हे वर्णिली संकळीत ॥ १९ ॥

नामदेव

॥ श्रीराम ॥ नामदेवाचीया कथा ह्या बहुत । भक्तिमाळेअंत
 वर्णीयल्या ॥ १ ॥ राहिल्या त्या संकळित येक दोन । सांगेन भक्तीनें
 अभंगांत ॥ २ ॥ दामशेट बाप शांत जाल्यावरी । प्रपंच अंतरींहुनी
 गेला ॥ ३ ॥ बापाचाचि मित्र होता सावकार । वोलिला उत्तर
 नामयासी ॥ ४ ॥ नागपुरा पुत्र कापड आणायो । जाती तूंही तयां-
 संगें जाई ॥ ५ ॥ दाहा सहस्राचें तुज भांडवल । देतो मी सांभाळ
 बुडऊं नको ॥ ६ ॥ बरें काका हणने परी येक ऐका । सांगेन मी पैका

तेथे द्यावा ॥ ७ ॥ सांगोनी पुत्रांसी समागमें यासी । जाती कापडासी
 आणावया ॥ ८ ॥ क्षेत्र पैठणास येतां नामदेव । मनांत उछव
 आला यांचे ॥ ९ ॥ ह्मणे दादा माझा पैका द्यावा येथे । उदीमाचें
 भरतें दीसताहे ॥ १० ॥ रागें रागें त्यांनीं द्रव्य देउन गेले । ह्मणती
 बुडवीलें ह्माताज्यानें ॥ ११ ॥ गंगातीरीं नित्य ब्राह्मणभोजन । उछाहचि
 जाण आरंभीला ॥ १२ ॥ उभे राहोनीया कीर्तन करावें । सर्वांनींही
 यावें श्रवणासी ॥ १३ ॥ नागपुराहूनी कापड घेवोनी । पाहाती दुरोनी
 पताकासी ॥ १४ ॥ नामदेव गेले सामोरे मानेंसी । आणीलें तयांसी
 सन्मानोनी ॥ १५ ॥ ब्राह्मण भोजना विसतां ह्मणती । पाणी सोडा
 प्रीतीं नामदेवा ॥ १६ ॥ तेव्हां ह्मणती दादा आजि पाणी सोडा । क्रोध
 आला गाढा तयांलागीं ॥ १७ ॥ दाहा सहस्रासी पाणी कैसें सोडूं ।
 हाडें तुझीं मोडूं द्रव्यासाठीं ॥ १८ ॥ विठल गर्जोनी जेववीले विप्र । आनंद
 अपार नामदेवा ॥ १९ ॥ प्रातःकाळीं उठुनी पंढरीस गेले । वृद्धा निवेदीलें
 जालें तैसें ॥ २० ॥ कोपारूढ जाला पैठणासी आला । सामोरे तयाला
 गेले मग ॥ २१ ॥ मागील्याच ऐसें यानेंही करोन । ह्मणे द्रव्य देणें
 झडकरी ॥ २२ ॥ त्याच दिसीं झाडा द्रव्याचाही जाला । काकानेंही केला
 निग्रहचि ॥ २३ ॥ नामदेवा तेव्हां स्वप्न दिलें देवें । गंगेमाजीं यावें घेवोनी-
 यां ॥ २४ ॥ प्रातःकाळीं नामदेव गंगातीरीं । काका धरुन करीं गेले अंत-
 ॥ २५ ॥ पाहाती तों वाडा सुंदर तयांत । पठाण पाहात बैसलासे ॥ २६ ॥
 नामदेव गेले सांगातें जेवीले । देवाजी बोलीले विप्र कोठें ॥ २७ ॥ न ये
 अंत ह्मणुनी सिधा दिला यासी । बोले नामयासी वाटलास ॥ २८ ॥
 पुन्हा उदकांत जावोनी देखती । पंढरी पाहाती अकस्मात ॥ २९ ॥
 गृहासी येवोनी जंव सिधा पाहे । तंव द्रव्य आहे द्विगुणीत ॥ ३० ॥ नाम-
 देवा ह्मणे कोण तो पठाण । ह्मणे भगवान नेणसी तूं ॥ ३१ ॥ ऐकतां-
 चि नेत्रा आले अश्रुपात । सर्वस्व वांटीत तये वेळीं ॥ ३२ ॥ तोही
 केला संत समागम ऐसा । भीमाच्या मानसा संतलीला ॥ ३३ ॥

॥ श्रीराम ॥ नामदेव पंढरीस होते तेथें । ज्ञानेश्वर येत तये
 वेळीं ॥ १ ॥ कबीरही गोरकुंभारही आला । संतांचा मिळाला समु-
 दाय ॥ २ ॥ कार्तिकीची यात्रा जाली मग जाया । निघताती मायातीत
 संत ॥ ३ ॥ नामदेवा समागमें घेवोन । तीर्थावळी जाण करा-
 वया ॥ ४ ॥ मार्गी जातां येका गांवांत राहातां । विप्र येक होता भक्त
 तेथें ॥ ५ ॥ ज्ञानेश्वर गोरकुंभार कबीर । पाहोनीया विप्र बोले
 भक्तीं ॥ ६ ॥ भोजनासी सांगे चौघांसी आवडीं । मनांतील गोडी
 काय सांगूं ॥ ७ ॥ घरासी येवोनी कांतेलागीं ह्मणे । स्वैपाक करणें
 संतांलागीं ॥ ८ ॥ तेही पतिव्रता पाक करी भावें । स्नानालागीं जावें
 ह्मणे यांसी ॥ ९ ॥ गेला स्नाना मार्गें पुत्रालागीं ह्मणे । जळण आणोन
 देई वेगीं ॥ १० ॥ आणावया जाये सर्पदंश होय । हाकेसरिसी जाय
 कांता तेथें ॥ ११ ॥ प्राण गेला तया आणोन निजवी । पतीसी सम-
 जावी वर्तमान ॥ १२ ॥ उभयतां धैर्य धरोनी ह्मणती । संत घरां येती
 भोजनासी ॥ १३ ॥ तयांचें भोजन होवोन जातील । मग पाहूं बाळ-
 सार्थकासी ॥ १४ ॥ आणिले बोलाऊन पात्रेही वाढिलीं । नामदेवें
 केली विचारणा ॥ १५ ॥ ह्मणे बाळ वेगीं भोजना बोलावा । ऐकतांचि
 तेव्हां न ये ह्मणती ॥ १६ ॥ गेला शाले ल्याहावया यावयाचा । नाहीं
 जाणा साचा जेवा तुह्मी ॥ १७ ॥ नामदेव ह्मणे बाळ आल्यावीण । न
 होये भोजन आमुचें तों ॥ १८ ॥ भोजना सांगतां आला होता मार्गें ।
 बोलावा त्या वेगें तेव्हां जेऊं ॥ १९ ॥ जेवीनात ऐसा निश्चयेचि जाला ।
 तेव्हां अश्रु त्याला आले पाहा ॥ २० ॥ विप्र ह्मणे बाळ काळानें
 ग्रासीला । आणूं कैसा त्याला कोठोनीया ॥ २१ ॥ नामदेव वीणा
 घेऊन बैसती । देवा आळविती प्रेमभावें ॥ २२ ॥ पंढरीचे संत ह्मण-
 ताती आह्मां । याची लाज तुह्मां असों घावी ॥ २३ ॥ आले देवराव
 बाळ उठवीलें । भोजन जाहालें आनंदानें ॥ २४ ॥ भक्ताचें माहात्म
 वाढवीतो देव । भीमासी सद्भाव गावयाचा ॥ २५ ॥

॥ श्रीराम ॥ नामदेव संतांसर्वे मारवाड । देश अवघड तेथे
 गेले ॥ १ ॥ उदकाचे सांकडे आड येक खोल । संतराव आले तथा-
 पासीं ॥ २ ॥ योगबळें ज्ञानदेवादिक जाण । करोनियां स्नान आले
 वरी ॥ ३ ॥ नामदेवा ह्मणती स्नान करी आतां । येणें श्रीअनंता
 आळवीलें ॥ ४ ॥ ऐकें वा श्रीहरी माझें तीर्थव्रत । तुजवीण चित्त नाहीं
 कोठें ॥ ५ ॥ योगयागतत्त्व तूंचि मायबाप । दीनावरी कोप न
 करावा ॥ ६ ॥ चंद्रभागे पाय अंतरलों तुजे । संतांसर्वे मज दिल्लें
 तुहीं ॥ ७ ॥ यांनीं मोकलीले स्नानासी सारीलें । भीमेसहित आलें
 पाहिजे जी ॥ ८ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा देहभान नाहीं । कळवळोनी पाहीं
 आले देव ॥ ९ ॥ आडांतूनी पाणी वरी आलें जाण । वाहों लागे पूर्ण
 आसनाखालीं ॥ १० ॥ नामदेवा देवें केलें सावधान । ह्मणती करीं
 स्नान भक्तराया ॥ ११ ॥ आणीकही काये इच्छा आहे सांग । ह्मणे
 पांडुरंग नामदेवा ॥ १२ ॥ नामदेव ह्मणे ऐक देवराया । उदक या
 ठाया असावें हें ॥ १३ ॥ विठोबा रे तुझी महिमा हे राहेल । जनही
 वर्णील कीर्ति तुझी ॥ १४ ॥ भक्ताचें वचन नुलंघवें देवा । प्रवाह
 ठेवावा ऐसें जालें ॥ १५ ॥ आद्यापि ते नदी वाहे तथा देसीं । संत-
 महिमा ऐसी केली देवें ॥ १६ ॥ आले पंढरीस ह्मणती पांडुरंगा । शत-
 कोटी अभंगा करीन मी ॥ १७ ॥ करीतां अभंग राहिले तेयांसी ।
 जन्म द्यावा ऐसी देवा इच्छा ॥ १८ ॥ तेही कथा पुढें रसाळ ऐकावी ।
 देव भक्तां गोवी भीम ह्मणे ॥ १९ ॥

तुकाराम

॥ श्रीराम ॥ तुकारामांचीया कथा अभंगांत । गाईयल्या हेत धरोनीया ॥ १ ॥ देहुमार्जी मायबाप नामें त्यांचीं । निष्ठावंत साचीं होतीं जाणा ॥२ ॥ याति जाणा शूद्र मोरोबा हें नाम । कणकाई उत्तम पत्नी त्यांची ॥ ३ ॥ होती सेतामध्ये अत्यंतचि भोळी । तंव यात्रा आली आळंदीची ॥ ४ ॥ नामघोष करीत यात्रेकरु जाती । हे त्यांसी पुसती कोठें जाता ॥ ५ ॥ ह्णती यात्रेकरितां जातों आळंदीस । तुह्मीं यावें ऐसें बोलीयेले ॥ ६ ॥ ऐकतांचि कांता जावोनी गृहासी । पीठ बांधी कैसी चार शेर ॥ ७ ॥ घेवोनी गांठोडी उभयतां निघालीं । आळंदीस आलीं ज्ञानोबाचे ॥ ८ ॥ कीर्तन ऐकती आनंदें करोन । संतमुखांतून वाक्यें येती ॥ ९ ॥ धन्य ते कौसल्या धन्य तिची कुशी । जे राम-रायासी प्रसवली ॥ १० ॥ धन्य दशरथ धन्य ते यशोदा । खेळवी गोविंदा अंकावरी ॥ ११ ॥ धन्य तेचि पोटीं ज्यांच्या आले देव । ऐकतां सद्भाव यांसी जाला ॥ १२ ॥ ह्णती गोसांव्यासी आमुच्या पोटासी । कैसा हृषीकेशी ईल सांगा ॥ १३ ॥ गोसांवी बोलीले देवापासीं जावें । देवा पोटा यावें ऐसें ह्णता ॥ १४ ॥ गेली देवाल्यांत ह्णती ज्ञानोबासी । देवा ये पोटासी हाचि छंद ॥ १५ ॥ तीन दिवस जाले तैसीच बैसली । ज्ञानोबास जाली चिंता प्राप्त ॥ १६ ॥ विप्रवेष धरुन तयांस ह्णती । देव तुह्मांप्रति दाखवीतो ॥ १७ ॥ यथें देव कैचा आहे पंढरीस । ह्णोनी तयांस उठवीलें ॥ १८ ॥ अवलीळां तयां आणीलें पंढरीं । ह्णती याचे द्वारीं बैसा आतां ॥ १९ ॥ विठोबा रे पोटा यावें ऐसें ह्णता । उपदेश जाणा केला हाचि ॥ २० ॥ अदृश्य जाहाले पाहात पाहातां । ऐसी जाली कथा भीम ह्णणे ॥ २१ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकोबाचे मायबाप राउळांत । जावोनी पाहात
पांडुरंग ॥ १ ॥ विठोबा ये पोटा हाचि छंद घेती । निग्रह करिती
अद्भुतचि ॥ २ ॥ पांडुरंगा जालें संकट बहुत । रखुमाईस ह्मणत
काय करूं ॥ ३ ॥ यांचे पोटीं पाहीं दुजा पुत्र नाहीं । उपायेच कांहीं
नाहीं यासी ॥ ४ ॥ रखुमाबाई बोले नामदेवावरी । बाकी आहे खरी
अभंगांची ॥ ५ ॥ नामदेवा ह्मणती ध्यावा जन्म तुहीं । झाडाबाकी आह्मी
करूं येथें ॥ ६ ॥ नाहींतरी आह्मां ध्यावा लागे जन्म । ऐसाच निसीम
भाव यांचा ॥ ७ ॥ नामदेव ह्मणे गर्भवास कांहीं । घेणार मी नाहीं
ऐसें आहे ॥ ८ ॥ आणि देहासकट न्यावें वैकुंठासी । ऐसें जरी करिती
तरी असो ॥ ९ ॥ कबुल करोनी देव त्या ह्मणती । स्वप्नांत सांगती
येतो पोटा ॥ १० ॥ नवा महिन्या तुही देखाल बाळासी । देवचि
पोटासी आला ह्मणा ॥ ११ ॥ आनंदें करोनि दिवस लेखीती । बोलती
पोटासी देव येती ॥ १२ ॥ नऊ महिने होतां कीर्तनी बैसतां । लुगड्या
वरी पाहातां बाळ दिसे ॥ १३ ॥ न घेती च तेव्हां पुजान्यासी स्वप्न ।
दिल्लें देवें जाण ऐसेंपरी ॥ १४ ॥ जैसें तीं सांगती तैसें करोनीया ।
पाठवावें तथा देहूलागीं ॥ १५ ॥ पुसतां ह्मणती देवाबरोवरी ।
तुळेल हा तरी घेऊं आह्मी ॥ १६ ॥ चंद्रभागेचीया वाळवंटाअंत ।
रोवीला अद्भुत धंटा पाहा ॥ १७ ॥ देवाजीची मूर्ति येका पारड्यांत ।
बाळ हें ठेवीत येकामार्जी ॥ १८ ॥ देवाजीच्या तुका उतरतां नाम ।
जाले तुकाराम विश्वामार्जी ॥ १९ ॥ आनंदें बाळासी घेती मग जाण ।
सर्वांनीं सन्मान केला बहु ॥ २० ॥ गौरवोनी मग देहूसी धाडीली ।
भीमें हे वर्णिली संतलीला ॥ २१ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम दिवसां मासां थोर जाले । तेव्हां लग्न
केलें मायघापें ॥ १ ॥ विठोबाची मूर्ति त्यांनींच आणोनी । देवालय

करुनी स्थापीयली ॥ २ ॥ तयापुढें तुकाराम नृत्य करिती । देवाजीसी प्रीति बहु ज्याची ॥ ३ ॥ घरीं वेवसाव वैश्यधर्म असे । धाडीयले यांस कोंकणांत ॥ ४ ॥ मीठ ध्यावें तेथें गहू घेती जाण । देशांत आणोन विकिती पाहा ॥ ५ ॥ जाला सर्व तोटा येवोनी गृहासी । सांगती बंधूसी वर्तमान ॥ ६ ॥ प्रपंचांत मन नाही तिळमात्र । लीला हे विचित्र भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम भक्ति करीती आवडीं । पांडुरंगीं गोडी दृढ ज्याची ॥ १ ॥ स्वप्नांतचि गुरु जाहाला उपदेश धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥ २ ॥ जागृतींत तोचि निश्चय धरोनी । अभंग तेथोनी भीम ह्मणे ॥ ३ ॥

अभंग तुकारामाचा

संत गुरुरायें मज कृपा केली । परी नाही घडली सेवा कांहीं ॥ १ ॥
सांपडवीलें वाटे जातां गंगास्नाना । मस्तकीं तो जाणा ठेविला कर ॥ २ ॥
भोजना मागती तुप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामार्जीं ॥ ३ ॥
वाबाजी आपुलें सांगितलें नाम । मंत्र दिला रामकृष्णहारी ॥ ४ ॥
राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सांगीतली खूण माळिकेची ॥ ५ ॥
माघ शुद्ध दशमी पाहोनी गुरुवार । केला अंगिकार तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम देहुमार्जीं होते तेथें । गांवांतील खेपे जात होते ॥ १ ॥ बंधु ह्मणे यांच्या समागमें जावें । मालासी आणावें भरोनीया ॥ २ ॥ ऐशी रुपयांचे बैल दिले दोन । रुपये देवोन पांच शत ॥ ३ ॥ मार्गीं जातां मोगलाई येका गांवीं । राहिले स्वभावीं वस्तीसचि ॥ ४ ॥ तेथें एक विप्र होता त्याची कांता । रूपवंत असतां काय जालें ॥ ५ ॥ गांवाच्या पठाणें देखतांचि दृष्टीं । हेत त्याचे पोटीं जाला जाणा ॥ ६ ॥ विप्रावरी कांहीं आळ आणोनीया । दंड बांधी तया पांच शत ॥ ७ ॥ आठ दिवसाआंत द्यावे रुपयांसी । नाहीतरी

स्त्रीसी घावें हणणे ॥ ८ ॥ कागद घेवोनी धांडोरा पिटीला । द्रव्य या
 विप्राला नका देऊं ॥ ९ ॥ आठ दिवस जाले द्रव्य न दे कोणी ।
 चिंतातुर मनीं विप्र जाला ॥ १० ॥ तुकारामें दृष्टीं पाहोनी तयासी ।
 देवोनी द्रव्यासी मुक्त केला ॥ ११ ॥ बैल एक तेथें विकोनी खर्चासी ।
 देवोनी तयासी बोलीयले ॥ १२ ॥ चला पंढरीस नका राहूं येथें ।
 दुष्टसंग तेथें राहूं नये ॥ १३ ॥ एक बैल आहे मीही येतो संगें । पाहूं
 पांडुरंग तुम्ही आह्मी ॥ १४ ॥ घेवोनीयां तथा आले पंढरीस । विकोनी
 बैलास तये स्थानीं ॥ १५ ॥ ब्राह्मणासी तेंही द्रव्य देवोनीया । ऐसी
 भूतदया नाहीं कोठें ॥ १६ ॥ सोबती जे होते नागपुरा गेले । खेप
 घेवोनी आले घरोघरीं ॥ १७ ॥ यांचा बंधु हणणे तुकाराम कोठें । सांग-
 तांचि कष्ट जाले यांसी ॥ १८ ॥ पांडुरंगें सोंग तुकारामाचेंचि ।
 घेवोनी मालासी घरा आले ॥ १९ ॥ पांचा सहस्रांचा माल आणो-
 नीया । बैल पाहातां तथा ऐसेचि ते ॥ २० ॥ बंधूसी आनंद होवोनी
 गळ्यासी । घालोनी मिठीसी सुखी जाला ॥ २१ ॥ भोजनादि सर्व
 उपचार करोन । खोलींत जेवोन निजा हणणे ॥ २२ ॥ हणती विठोबास
 केला म्यां नवस । आधीं पंढरीस जाणें असे ॥ २३ ॥ बाहेर निजोनी
 अदृश्य जाहाला । मग बंधु आला पंढरीस ॥ २४ ॥ भेटे तुकाराम
 सांगे वर्तमान । अश्रु आले पूर्ण नेत्रां यांच्या ॥ २५ ॥ मग बंधुसहित
 आले देहूसचि । महिमा अद्भुतचि भीम हणणे ॥ २६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम जात होते पंढरीस । करिती उल्हासें
 नामघोष ॥ १ ॥ मार्गावरी पक्षी बैसले बहुत । गेले अकस्मात
 उडोनीया ॥ २ ॥ उभे राहोनीया देवा आळविती । चांडाळ मी क्षितीं
 जालों यांसी ॥ ३ ॥ आंगावरोनीया येवोनी बैसले । तरिच जिणें भलें
 देवराया ॥ ४ ॥ निश्चय करोनी उभेच राहात । पक्षीही बैसत
 अंगावरी ॥ ५ ॥ मग आनंदानें चारा खा हणोन । पंढरीस जाण

आले पाहा ॥ ६ ॥ चंद्रभागे स्नान क्षेत्रप्रदक्षणा । घेताती दर्शना
भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम चंद्रभागे स्नान करुन । शिळा पाहाती
जाण धोवयासी ॥ १ ॥ लांब धोंडा तेथें तेलीयाची कांता । पाहाताती
धुतां तयेलार्गी ॥ २ ॥ भजन करीत तेथें उभे होते । लुगडें धुईं माते,
बोलीयले ॥ ३ ॥ सासुसासन्यासी होती शिव्या देत । परमार्थ तये
ते सांगताती ॥ ४ ॥ वेथें या वाणीस श्रम कां देतीस । विठल नामास
वेईं आतां ॥ ५ ॥ ऐसा नरदेह नाहीं यावयाचा । वेथें नको वाचा
श्रमी करूं ॥ ६ ॥ तरुणी बोलिली सवाष्णींनीं नाम । घेऊं नये नेम
ऐसा आहे ॥ ७ ॥ भ्रतार गेलीया ह्मणसी काय राम । ऐसें तुकाराम
बोलीयले ॥ ८ ॥ लाट फिरवितां आली उरावरी । प्राणाची बोहरी
जाली पाहा ॥ ९ ॥ चंद्रभागेवरी आणीला जाळया । हेही तया ठाया
आली मग ॥ १० ॥ रुदन करोनी ह्मणे तुकोवासी । बोलाऊनी त्यासी
आणा येथें ॥ ११ ॥ आणितां बोलाऊन केलें दंडवत । नाम घीन
यांतें उठवावें ॥ १२ ॥ जाती शवापासीं हात फिरऊन । बोलिले वचन
तयालार्गी ॥ १३ ॥ तुझी कांता नाम घेते आतां ऊठ । ह्मणतांचि
स्पष्ट उठिला तो ॥ १४ ॥ देवार्जींनीं भाव ऐसा दाखवीला । संत निंदी
त्याला ऐसें आहे ॥ १५ ॥ सर्वांसी सद्भाव लावोनी भक्तीसी । भीम
ह्मणे ऐसी संतलीला ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम मग देहूसी येतांना । मार्गीं जातां जाणा
भिक्षेलार्गी ॥ १ ॥ गांव नाहीं होता वाडा धनगराचा । तेथें आले
वाचा गर्जताचि ॥ २ ॥ व्याघ्राऐसा ग्रामसिंह देखतां या । आला धां-
वोनीया गुर्गुरीत ॥ ३ ॥ तयासी ह्मणती येथें हूंच नाहीं । तेथें कां बा
पाहीं आहे सांग ॥ ४ ॥ ऐकतां उत्तर श्वाना शांती आली । सर्वां भूतीं
जाली येक दृष्टी ॥ ५ ॥ धन्य संतराव श्वान केलें संत । भीम हे
वर्णीत लीलें पाहा ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम आले देहूस आनंदें । अभंग स्वछंदें
 लिहिताती ॥ १ ॥ विप्रीं केला द्वेष वह्या बुडवीती । जावोनी बैसती
 तये स्थानीं ॥ २ ॥ इंद्रायणीतीरीं निद्रा केली तेथें । तेरा दिन होते
 शिळेवरी ॥ ३ ॥ देवाजीस हणती अभंग हे तुह्नीं । कासयास स्वामी
 केले सांगा ॥ ४ ॥ बुडावयाचे होते तरी कां आह्मांसी । बुद्धि दिली
 ऐसी करायाची ॥ ५ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा प्रेमें गहिवरले । देवाजीही आले
 तये वेळीं ॥ ६ ॥ हणती तुकारामा अभंग हे तुझे । प्राणाहून मज
 प्रिय जाण ॥ ७ ॥ तेरावे दिवसीं काढोनी वह्यांसी । जळ पाहा त्यांसी
 न भिजवी ॥ ८ ॥ देव हणती मज जीवाहूनी प्रिय । भिजवील काय
 जळ यांसी ॥ ९ ॥ देवोनीया वह्या देव गेल्यावरी । विप्रांचे शरीरीं
 कुष्ट भरे ॥ १० ॥ तेही शरण आले अभंग वाचीले । दिव्यदेही जाले
 भीम हणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम दाभाड्याचें तळेगांव । तेथें नेलें भावें-
 करुनी यांसी ॥ १ ॥ गांवांतील लोक भाविक तयांनीं । कथा प्रतिदिनीं
 करवीती ॥ २ ॥ स्त्रिया पुरुष सर्व कीर्तनासी येती । श्रवण करिती
 आवडीनें ॥ ३ ॥ येक बाई मात्र कीर्तनासी न ये । क्रूर होती पाहें
 बहुसाल ॥ ४ ॥ तीमासांचें बाळ पुत्र होता जाला । हणोनी कथेला
 न जाये ते ॥ ५ ॥ सेजारीणमुखें ऐकतां कीर्तीसी । मनीं जावें ऐसी
 इच्छा जाली ॥ ६ ॥ हणे बाई मूल कथेंत रडेल । गोसांवी बोलेल न
 सोसवें ॥ ७ ॥ शेजारीण हणे अफु दे तयास । येई कीर्तनास घेवो-
 नीया ॥ ८ ॥ बाळासही सवे नव्हती अफुची । ईस घावयाची नक-
 लेचि ॥ ९ ॥ पैसियाची अफु आणोनी दावली । कीर्तनासी आली
 एकावयां ॥ १० ॥ कथेमार्जीं वैसे शेजारीण पुसे । धान दे बाळास
 झडकरीं ॥ ११ ॥ उचलोनी स्तनीं लावी जों बाळासी । निशेष
 प्राणासी ठाव नाहीं ॥ १२ ॥ बाळ मेलें हणे कथा द्वाद याची । लज्या
 अंतरींची टाकीयेली ॥ १३ ॥ तुकारामापासीं बाळ आणीयलें । पुढें

ठेवीयलें आणि बोले ॥ १४ ॥ बाळ उठवावें नाहींतरी कथा । न करीं
 तत्वता आजिहूनी ॥ १५ ॥ नाम देवाजीचें न घे ह्मणवोनी । शफत
 करोनी सांग आतां ॥ १६ ॥ तुकाराम तेव्हां बोलीले तयेसी । कथा
 होतां ऐसी शफत करूं ॥ १७ ॥ बैसली जावोन कीर्तन चालीलें ।
 यांनीं आळवीलें देवाजीसी ॥ १८ ॥ ह्मणती देवा तुह्मां नावडे कीर्तन ।
 ह्मणोनी हें विघ्न उभें केलें ॥ १९ ॥ आतां शेवटील प्रसंग हा आला ।
 एके वा विठला मायबापा ॥ २० ॥ नेत्रीं अश्रुधारा कंठ सद्गदीत । देहभान
 तेथ न राहेचि ॥ २१ ॥ ऐसियांत बाळ देवांनीं उठवीलें । जनां दाख-
 वीलें भक्तसाह्ये ॥ २२ ॥ सर्वांसी आनंद जाला तये वेळीं । भीमें हे
 वर्णिली संतलीला ॥ २३ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम चार प्रहर कीर्तन । नित्य करिती जाण
 अविश्रम ॥ १ ॥ सावकार येक जागा सारे रात । द्रव्यापासीं हेत
 रक्षणाचा ॥ २ ॥ तुकारामा ह्मणे तुह्मां चारी प्रहर । जागणें जी सार
 आहे नित्य ॥ ३ ॥ घराच्या भोंवतें फिरावें जी तुह्मीं । मग स्वस्थ
 आह्मी निद्रा करूं ॥ ४ ॥ मान्य करोनीया करिती भजन । तंबोरा
 घेवोन भोंवताले ॥ ५ ॥ मध्यरात्रीं आले तस्कर तयांसी । पुसतांचि
 त्यांसी संत ह्मणती ॥ ६ ॥ तुकारामें त्यांसी करोनी नमन । बोलती
 तयांसी गमन कोठें ॥ ७ ॥ द्रव्यालागीं आह्मी आलों जातो आंत । तुह्मीं
 राहावें स्वस्थ उभें येथें ॥ ८ ॥ भिंतीसीच उभे करोनीया जाती । अंगा-
 वरी देती पाय यांच्या ॥ ९ ॥ अंत गेले द्रव्य घेवोनी निघाले । पुढें
 कैसें जालें नवल एका ॥ १० ॥ सावकार जागा होवोनीया पाहे । द्रव्य
 गेलें हाय हाय ह्मणे ॥ ११ ॥ बाहेर येवोनी धरिलें तुकारामा । ह्मणे
 द्रव्य तुह्मांपासीं घेऊं ॥ १२ ॥ द्रव्यासाठीं अजी प्राण घेइन तुजा । किंवा
 देइन माजा तुजपुढें ॥ १३ ॥ संकट जाणोनी ह्मणती पांडुरंगा । ऐसें केलें
 कां गा दीनासी या ॥ १४ ॥ चोर गेले तेंही दिशाभुल जाले । वाळ्या-
 मार्जीं आले अकस्मात ॥ १५ ॥ देवोनीया द्रव्य केला नमस्कार । संत-

महिमा धोर बोलताती ॥ १६ ॥ सावकारासहित चोर केले भक्त ।
लीला हे अद्भूत भीम ह्यणे ॥ १७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम देहूमार्जीं होते घरीं । कांता क्रूर भारी
असे जाणा ॥ १ ॥ बोलीयली यांस ऊस जा आणांया । लेंकुराची माया
नाहीं कैसी ॥ २ ॥ तेथोनी निघाले फडामार्जीं गेले । ऊस त्याने दिले
मोळी येक ॥ ३ ॥ घेवोनी मस्तकीं चालीले रस्यांत । गांवांतील येत
मुलें मार्गे ॥ ४ ॥ तयां येक येक देतचि चालीले । वाड्यामार्जीं आले
कांता पाहे ॥ ५ ॥ येक यांजपासीं राहीला तो स्त्रीसी । देतां क्रोध
तिसी आला भारी ॥ ६ ॥ घेवोनीया यांचे पाठीवरी हाणे । टुकडे जाले
तीन तये वेळीं ॥ ७ ॥ पाहाती तों मुलें गांवांतील दोन । दिले उच-
लोनी त्यांचे हातीं ॥ ८ ॥ येक आपुलीया चिरंजीवा हातीं । देवोनी
हांसती आनंदानें ॥ ९ ॥ बोलीले कांतेसी विभाग हा ठीक । केलासी
त्वां देख यथास्थित ॥ १० ॥ तुझ्या संगें सुख होतें तैसें दुख । देतीस
तूं देख वरिच्यावरी ॥ ११ ॥ गांवांतील जनीं पाहोनीया ऐसें । बहुतचि
ऊंस आणुन देती ॥ १२ ॥ अक्रोध सर्वदां समान पाहाणें । भीम ह्यणे
खूण संतांची हे ॥ १३ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम जातां पाहा पंढरीस । आले सातान्यास
अकस्मात ॥ १ ॥ बहुतीं मिळोनि करविती कीर्तन । राजा आला जाण
एकावया ॥ २ ॥ बैसला करोनी चित्त स्वस्थ परी । उगे कारभारी
न बैसती ॥ ३ ॥ क्षणक्षणा पाहा कानासी लागती । कीर्तन करिती
आनंदें हे ॥ ४ ॥ राव आणि रंक सारिखाचि यांसी । ह्यणती राजयासी
तये वेळीं ॥ ५ ॥ गाढवाचा ऐसा कथा एक नीट । ऐसें तेव्हां स्पष्ट
बोलीयले ॥ ६ ॥ कथा जाल्यावरी मोतीयाची माळ । दिल्ली जी कुटिल
मतियुक्त ॥ ७ ॥ जाणोनी अंतर तोडोन टाकिली । आस्ता नाहीं जाली
तिळप्राय ॥ ८ ॥ रायासी बोलती गाढ वाचा ऐसा । शब्द हा आमुचा
आला होता ॥ ९ ॥ नारदाची वाचा गाढ कीर्तनांत । तया ऐसी प्रीत

धरीं बापा ॥ १० ॥ रायें पायावरी दंडवत केलें । बहुत सन्मानीले
भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम मग आले पंढरीस । चंद्रभागे असे
पूर आला ॥ १ ॥ नावकरी अवघे द्रव्यवाना नेती । हे तैसे राहाती
ऐलतीरीं ॥ २ ॥ मध्यरात्र जाली पांडुरंग आले । पाण्यावरुन नेलें
चालतचि ॥ ३ ॥ देव ज्यासी हातीं धरोनी तारिती । तोचि धन्य
क्षितीं भीम ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ श्रीराम ॥ पंढरीची यात्रा करोनी गृहासी । येवोनी देवासी
गाती सदां ॥ १ ॥ तुकाराम सदा अभंग लिहिती । सर्वभूतीं पाहाती
पांडुरंग ॥ २ ॥ कांतेच्या वस्त्रासी जाले दंड बहु । चिंघा जाल्या पाहूं
लागले ते ॥ ३ ॥ इतुक्यांत भाऊ मूळ आला त्यानें । गेला तो घेवोन
माहेरासी ॥ ४ ॥ दाहा रुपयांचें लुगडें नेसवीलें । देहूस धाडीलें आनं-
दानें ॥ ५ ॥ जुनें जें होतें तें तेथेंचि राहीलें । पुढें कैसें जालें तेंही
ऐका ॥ ६ ॥ प्रातःकाळीं कांता बैसे अंग धोया । लुगडें चोळी तया
फेडिताहे ॥ ७ ॥ अडभिंतीवरी सोडून ठेवीत । आपण करीत स्नान
खालीं ॥ ८ ॥ तुकाराम वोटीवरी भजनांत । वृद्ध स्त्री अशांत आली
तेथें ॥ ९ ॥ लुगडें जालें चिंघा बोलें तुकोबासी । जरी काया झांकिसी
आजि माझी ॥ १० ॥ जुनें पुराणेंच वस्त्र दे कांतेचें । पांडुरंग तुमचे
साहेकरी ॥ ११ ॥ आली दया बहु पाहाती गृहांत । अडभित तेथ
लुगडें आहे ॥ १२ ॥ हळुच जावोनी आणोनीया दिल्लें । समाधान
जालें तये मोठें ॥ १३ ॥ ह्मणे तुवां माझी झांकीयली काया । कांतेसी
तुझिया दील देव ॥ १४ ॥ निघोन ते गेली कांताही नाहाली । पाहों
जों लागली भिंतीवरी ॥ १५ ॥ लुगडें चोळी नाहीं लज्यायुक्त जाली ।
गृहामाजीं गेली तये वेळीं ॥ १६ ॥ ह्मणे संतराव लुगडें काय जालें ।
जुनेंही राहीलें माहेरींच ॥ १७ ॥ तुकारामा तेव्हां विस्मय जाहाला ।
ह्मणती देवाजीला स्मरें आतां ॥ १८ ॥ क्रोध आला तये ह्मणे दिलें

कोणा । सांगावें कवणा गाऱ्हाणें हें ॥ १९ ॥ गांवामध्ये लग्न सोयरे
मिळोनी । अक्षत घेवोनी आले तेथें ॥ २० ॥ वऱ्हाडणी स्त्रिया ह्मणती
तुकारामा । बाई कोठें आह्मां सांगा वेगीं ॥ २१ ॥ ह्मणती घरांतचि
आहे हांक मारा । दडे हे अंधारामार्जी तेव्हां ॥ २२ ॥ वऱ्हाडणी
ह्मणती बाई बाहेर या । अक्षता घ्यावया भोजनाच्या ॥ २३ ॥ ऐक-
तांचि नेत्रीं आल्या अश्रुधारा । ह्मणे दीनोद्वारा पाव आतां ॥ २४ ॥ सद्ग-
दीत कंठ ह्मणे देवाजीस । मार्गें बहुतांस पावलासी ॥ २५ ॥ द्रोपदीस
वस्त्रें दिलीं तुवां ह्मणती । मजऐसी नव्हती वस्त्रातीत ॥ २६ ॥ बहिणीचें
नातें दर्शनही होतें । पावलां तयेतें नवल काय ॥ २७ ॥ अनाथ मी
दीन पतित सेवाहीन । संतदासी ह्मणुन लज्जा रक्षा ॥ २८ ॥ माझिया
अपराधा नाहींच तुळणा । अगा नारायणा मायबापा ॥ २९ ॥ तुझिया
भक्ताची करीन मी सेवा । विपरीत भावा सांडोनीया ॥ ३० ॥ तुजऐसें
आजीहूनी भ्रतारासी । मानोनि आज्ञेसी पाळीन मी ॥ ३१ ॥ खरे संत
जरी असतील हेच । झांकिसी तरीच काया माझी ॥ ३२ ॥ बहुत करुणा
ऐसी केलीसे आवडीं । पितांबरघडी दिली देवें ॥ ३३ ॥ नेसोनी आनंदें
बाहेर येवोनी । अक्षत देवोनी गेल्यावरी ॥ ३४ ॥ तुकारामपाईं ठेवीलें
मस्तक । वस्त्र अमोलिक पाहाताती ॥ ३५ ॥ तें गेलें तेधवां हें आलें
ह्मणती । जैसें बीज क्षितीं पेरितां ये ॥ ३६ ॥ यशवंतसुत भवसिंधु-
अंत । तरावया गात संतलीला ॥ ३७ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम येक्या गांवा गेले होते । भजन करीत
अहिर्निसीं ॥ १ ॥ तेथें येक संत मोठे दंभधारी । देवार्चन भारी
होतें त्यांचें ॥ २ ॥ माळा मुद्रा सोंग बहुत पाहोन । जाले शिष्य जाण
सर्व जन ॥ ३ ॥ त्यांच्या दर्शनासी आले तुकाराम । अंतरीं निष्काम
पुढें उभे ॥ ४ ॥ त्यानें तोंडावरी घेवोनीयां वस्त्र । ध्यान हें तत्पर
करीती हे ॥ ५ ॥ मनामध्ये ह्मणती गांव शिष्य जाला । इनाम सर्वांला
मागूं आतां ॥ ६ ॥ त्यामध्ये उंस लावितां पिकेल । गुळही होईल बहु-

तचि ॥ ७ ॥ परी येक ऊंस धर्म करूं नये । ऐसें मनीं होय कल्प-
नेसी ॥ ८ ॥ नेत्र उघडितां यांनीं नमन केलें । त्यांनींही पुसिलें केव्हां
आला ॥ ९ ॥ ऊंस न जायचि येकही धर्मासी । आलों त्या संधीसी
दर्शनासी ॥ १० ॥ ऐसें ऐकतांचि घाली लोटांगण । ह्मणे नारायण दुजा
नाहीं ॥ ११ ॥ तयासही बोध करुन केला भक्त । महिमा अद्भूत भीम
ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम होते कीर्तन करीत । राजयाची तेथ
स्वारी आली ॥ १ ॥ दोनसें राऊत समागमें शूर । ठेवोनी बाहेर आंत
आले ॥ २ ॥ कीर्तनांत स्वस्थ येवोन बैसती । पाछाहाची होती पाळत
या ॥ ३ ॥ अकस्मात पांच सहस्र राऊत । आले समजावीत राज-
यासी ॥ ४ ॥ तुकाराम ह्मणती स्वस्थ बैसा आतां । पांडुरंगा चिंता आहे
याची ॥ ५ ॥ सन्निध येतांचि रूप राजयाचें । धरोनीयां साचे आले
देव ॥ ६ ॥ पांचां सहस्रांची धूळधाण केली । लूटही आणिली बहु-
साल ॥ ७ ॥ घोडा सेवकाच्या हातांत देवोन । कीर्तनांत जाण गेले
मग ॥ ८ ॥ जालीयां कीर्तन रायानें पाहीलें । देवानें रक्षीलें अरि-
ष्टांत ॥ ९ ॥ मग तुकारामा करोनी नमन । ह्मणे तुह्मी धन्य संत-
राव ॥ १० ॥ राव गेला मग हे आले पंढरीं । संतलीला बरी भीम
गाय ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम कथा करितां बोलती । सुख दुख म्हणती
संतां सम ॥ १ ॥ येक बाई तिनें ऐकूनी घरासी । नेवोनीया यांसी काय
केलें ॥ २ ॥ उसळत पाणी घाली तुकारामा । यांचा दृढ प्रेमा पांडु-
रंगीं ॥ ३ ॥ याचें काहीं उष्ण न लागेच अंगीं । बाईचे सर्वांगीं फोड
आले ॥ ४ ॥ रडों लागे तेव्हां दया आली यांसी । दिधलें तीर्थासी
बिठोबाचे ॥ ५ ॥ लावितां आंगासी जाली होती तैसी । संतलीला ऐसी
भीम म्हणे ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम पंढरीस होते तेथें । महायात्रे जात
होती यात्रा ॥ १ ॥ दुर्बळ ब्राह्मण कुटुंबवळल । खर्चावया जवळ
कांहीं नाहीं ॥ २ ॥ तुकारामें पत्र दिलें गंगेलागीं । पिशवीमध्येभागीं
घालोनीया ॥ ३ ॥ ह्मणती भागीर्थीत टाकीं माझे पत्र । सांभाळावी
मात्र पिशवी माझी ॥ ४ ॥ खर्चावया तुज देईल हे जाण । विप्र आनं-
दानें चालीयला ॥ ५ ॥ यात्रेसमागमें मुकामासी जाये । पिशवीअंत
पाहे खर्चा आहे ॥ ६ ॥ यात्रात्रई मग केली यथासांग । वाचोनीयां
मग पत्र टाकी ॥ ७ ॥ अकस्मात गंगेतून हात आला । घेवोनीयां गेला
पत्रालागीं ॥ ८ ॥ तैसेचि उत्तर लेहोव्हीयां जाण । कडेसी आणोन
टाकीयलें ॥ ९ ॥ तेही घेवोनीयां ठेवी पिशवीअंत । खर्चाही चालत
पूर्ववत ॥ १० ॥ पंढरीस आला तुकोबा भेटला । ह्मणे संतलीला
न वर्णवे ॥ ११ ॥ पत्र आणि उत्तर अभंग हे दोन । आनंदें पाहाणें
भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ तुकारामांचें पत्र ॥

परिस हो माते माझी विनवणी । तुझीये चरणीं चित्त माझे ॥ १ ॥
जाता मुक्ती मेल्यां मोक्ष तुझे तीरीं । अरत्रपरत्रीं सुखरूप ॥ २ ॥
तुका विष्णुदास संतांचें पोसणें । वागपुष्प तेणें पाठवीलें ॥ ३ ॥

॥ गंगेचें उत्तर ॥

आजिचा दिवस धन्य मज जाला । सहुरु भेटला पत्रासवें ॥ १ ॥
मज माझे तीरीं स्नान जे करिती । ते दोष लागती माझे आंगीं ॥ २ ॥
माझे आंगींचा मळ काढी कोण । येका तुजवीण विष्णुदासा ॥ ३ ॥
ऐका यात्रेकरी सांगावा निरोप । नमस्कार बाप तुकोबासी ॥ ४ ॥

॥ श्रीराम ॥ तुकाराम मग आले चिंचवडा । देव आले पुढा
भेटावया ॥ १ ॥ गजाननभक्त त्यांचें नाम देव । असे दृढभाव
मनामार्जी ॥ २ ॥ तुकारामें पात्रें दोन वाढवीलीं । पांडुरंगा केली
विनवणी ॥ ३ ॥ आले पांडुरंग बोलिले देवासी । मंगळमूर्तीसी येवों

द्यावें ॥ ४ ॥ यांनींच प्रार्थना मग करोनीयां । आणिलें देवराया
 भोजनासी ॥ ५ ॥ वक्रतुंड आले देवांनीं पाहिले । धन्य बोलीयले
 तुकारामा ॥ ६ ॥ आनंदेंचि मग देहूस येवोन । कीर्तन भजन
 करिताती ॥ ७ ॥ इंद्रायणीतीरीं कीर्तन करीत । वैकुंठासी जात
 देहासहित ॥ ८ ॥ धन्य तुकाराम धन्य त्यांची लीला । भीमा वर्णयाला
 अल्पमति ॥ ९ ॥

संतोबा पोंवार

॥ श्रीराम ॥ संतोबा पोंवार भक्त जाले मोठे । वैराग्यही श्रेष्ठ
 केलें ज्यांनीं ॥ १ ॥ भीमातीरीं होते रांझणगांवांत । सांडसाचें ह्मणत
 नाम ज्यांचें ॥ २ ॥ राजयाची दया पूर्ण यांजवरी । फौज संगें बरी
 पांच सहस्र ॥ ३ ॥ हत्ती घोडे होतें वैभव बहुत । कीर्तन ऐकत
 प्रेमभावे ॥ ४ ॥ तुकारामाचेचि वैराग्यसंपन्न । अभंग हे जाण
 ऐकतांचि ॥ ५ ॥ जाहालें वैराग्य ह्मणें वेथ गेलों । प्रपंचीं बुडालों सर्व-
 स्वेंसी ॥ ६ ॥ कांता पतिव्रता नाम जिचें सती । निष्ठा तिची होती
 नामाऐसी ॥ ७ ॥ माहेरासी गेली होती मार्गें यांनीं । सर्वस्व लुटोनी
 फडशा केला ॥ ८ ॥ धोतर अंगोस्त्र मात्र अंगावरी । वैराग्य अंतरीं
 तीव्र ज्यांचें ॥ ९ ॥ मुळा मुठा तेथें भीमंसी मिळती । संगमीं हे येती
 अकस्मात ॥ १० ॥ गांवही सन्निध भामेपैलीकडे । येकांत आवडे बहु
 जाणा ॥ ११ ॥ गांवामध्ये यावें भिक्षेपुरतें मात्र । हस्तामार्जी पात्र
 तारकचि ॥ १२ ॥ बहु भिक्षा येतां न ध्यावी तत्वता । लोभियांच्या

चित्ता सुख तेणें ॥ १३ ॥ गोपीचंदाऐसें पाहा हें वैराग्य । जाहाले
निसंग भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ संतोबा पोंवार त्यांचे कांतेलार्गी । वर्तमान वेर्गी
समजतांचि ॥ १ ॥ बंधुलार्गी ह्मणे मज धाडा त्वरें । जाहाली तयार
जावयासी ॥ २ ॥ लाखों रुपायांच्या वस्ता अंगावरी । नाजुकही भारी
होती जाणा ॥ ३ ॥ पडदे सोडोनीया बैसे पालखींत । सेवक राऊत
समागमें ॥ ४ ॥ घरासी आली तों सर्वस्वाचें दान । पहिलेंच येणें
केलें होतें ॥ ५ ॥ यांजपासीं येतां बोलीले तयेसी । फिरोनि माहेरासी
जावे तुवां ॥ ६ ॥ वस्ताभावा सर्व तुझिया जन्माची । आहे बेगमीचि
केली आहे ॥ ७ ॥ आह्मी जालों वेडे न धरावी आस्ता । लागलों पर-
मार्थाचिये वाटे ॥ ८ ॥ लोकिकाची चाड सोडीयली आह्मी । आमुची
आस्ता तुह्मीं न धरावी ॥ ९ ॥ बोलीयली सती पतीसी वचन । तुह्मांसी
सांडोन न जाये मी ॥ १० ॥ देह आणि प्राण अर्पिला तुह्मांसी ।
देवही आह्मांसी दुजा नाहीं ॥ ११ ॥ ऐसें आहे तरी निघे पडद्यांतून ।
वस्ता आंगावरून उतराव्या ॥ १२ ॥ आज्ञा ह्मणोनीयां निघाली बाहेरी ।
अळंकार उतरी अंगावरून ॥ १३ ॥ यांनों त्याचा धर्म केला तये
वेळीं । पातळ आणि चोळी दिली शुभ्र ॥ १४ ॥ आले होते त्यांसी
लाविलें वाटेसी । बैसे पतीपासीं निर्भयत्वे ॥ १५ ॥ धन्य हें वैराग्य
उभयतांसारखें । भीम गाये मुखें ऐसियांसी ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ संतोबा पोंवार कांतेसी ह्मणती । झोळी घ्यावी
हातीं उठा आतां ॥ १ ॥ रांझणगांवांत जाये भिक्षा माग । मुखें पांडुरंग
आळवावा ॥ २ ॥ घेवोनीयां झोळी ' गेली गांवाअंत । विठल गर्जत
घरोघरीं ॥ ३ ॥ लोकांचिया नेत्रां अश्रुपात येती । ह्मणती धन्य सती
पतिव्रता ॥ ४ ॥ आली स्वामींपासीं नैवेद्य जाहाला । भजनीं रंगला
संतराव ॥ ५ ॥ येके दिसीं ह्मणती पारगांवा जाये । भिक्षा घेवोनी ये

तैथोनीयां ॥ ६ ॥ कोसभरी होते तेथें ही चालिली । अकस्मात आली
 घरीं येका ॥ ७ ॥ तयेची बहीण होती घराआंत । विठल ऐकत
 बाहेर ये ॥ ८ ॥ पाहोन गळ्यासी लागली येवोन । घरांत नेवोन
 बैसवीलें ॥ ९ ॥ हणणे माय नख न पडे तुझे दृष्टीं । पाय दिला सृष्टीं
 नव्हता कधीं ॥ १० ॥ ते तूं अनवाणी भिक्षा घरोघरीं । पाई फोड भारी
 आले तुझे ॥ ११ ॥ हणणे ऐसें केल्यावीण नारायण । कैसा भेटे जाण
 विषयांत ॥ १२ ॥ देहादि प्राणाचा लोभचि सोडावा । तेव्हांचि जोडावा
 पांडुरंग ॥ १३ ॥ पकानें आणोन झोळी भरीयली । पतीपासीं आली
 श्रमयुक्त ॥ १४ ॥ पाहोनी हणती येकाच गृहींची । आणिली तेथेंचि
 नेई आतां ॥ १५ ॥ टाकोनीया घरोघरीं मागून ये । ऐकतांचि जाये
 भीम हणणे ॥ १६ ॥

॥ श्रीराम ॥ संताचीच कांता पुन्हां आली तेथें । झोळी
 वोती हातें तयेपुढें ॥ १ ॥ मग घरोघरीं मागोनी भिक्षेसी । मार्गी श्रम
 तिसी बहु जाले ॥ २ ॥ उष्णकाळ मोठा पाई फोड आले । हळु हळु
 चाले माय तेव्हां ॥ ३ ॥ अस्तमान जाला भीमातीरा आली । पाहों जों
 लागली उदकासी ॥ ४ ॥ वरता पर्जन्य पडे बहुसाल । भरली तुंबळ
 दोहीं थड्या ॥ ५ ॥ पाहोनीया सती हणणे कर्म गाढें । वोढवलें पुढें
 कैसें करूं ॥ ६ ॥ स्वामी क्षुधातुर माझिया श्रमाचें । सार्थक नव्हेच
 काय करूं ॥ ७ ॥ आतां या पुरांत घालीन मी उडी । पांडुरंग थडी
 पाववील ॥ ८ ॥ करितां निश्चय आले तेथें देव । हणती धन्य भाव
 सतीचा या ॥ ९ ॥ भोपळ्याचें पेटें खांद्यावरी आहे । कोळी जाले
 पाहें देवराव ॥ १० ॥ आलें सतीपुढें करिती नमन । विठा कोळी ह-
 णुन सांगताती ॥ ११ ॥ तुह्मां ऐसियांचा सेवक मी आहे । पार करीन
 पाहें क्षणामार्जी ॥ १२ ॥ ऐसिया वेळेसी चुकवावें जेव्हां । सेवक मी

तेऱ्हां कासयाचा ॥ १३ ॥ सती ह्णणे तुज कांहीं घावयासी । नाहीं
मजपासीं काय करूं ॥ १४ ॥ ह्णती पांडुरंग तुहीं दिल्लें ऐसें ।
कोणीं दिल्लें नसे मजलागीं ॥ १५ ॥ तुमचें उत्तीर्ण न हो आही
जाण । आतां कांहीं देणें नलगे माये ॥ १६ ॥ बा रे तूं इमानी ब्रह्मत
आहेस । भीम ह्णणे ऐसें माता बोले ॥ १७ ॥

॥ श्रीराम ॥ संतोबा पोंवार पाहाताती वाट । कांतेलागीं कष्ट
जाले आजि ॥ १ ॥ पाणी आलें भीमे टाकील ते उडी । पांडुरंग
थडी पाववील ॥ २ ॥ इकडे देवराव झोळी घेती शिरीं । बाई स्कंदा-
वरी बैसवीली ॥ ३ ॥ क्षणामाजीं ऐलतीरासी येऊनी । खाले उतरोनी
जावें ह्णती ॥ ४ ॥ सती ह्णणे बा रे भिक्षेतील तुज । अन्न घावें
मज ऐसें वाटे ॥ ५ ॥ देव ह्णती मीही भुकेलों त्याचाचि । आह्वां
प्रसादाची प्रीति मोठी ॥ ६ ॥ पतिव्रता ह्णणे स्वामींपासीं येई । दर्शनही
येई अनयासें ॥ ७ ॥ आज्ञा ह्णणे जावें लंगोटी पिळोन । मागोन येईन
प्रसादासी ॥ ८ ॥ गेली माता वरी संतपाई शिर । ठेवोनी साचार
बोलीयेली ॥ ९ ॥ जालें वर्तमान सर्व निवेदीलें । नेत्रीं अश्रु आले
संतोबाचा ॥ १० ॥ विठा कोळी मज दाखवीं ह्णती । भीमातीरा येती
पाहावया ॥ ११ ॥ उभयतां तया हाका मारितांना । दृष्टीं न पडे जाणा
येती वरी ॥ १२ ॥ संतोबा ह्णती कांतेसी दर्शन । दिल्लें कैसें जाणं
माजे आधीं ॥ १३ ॥ सर्वस्वाचा त्याग केला तुजसाठीं । न पडेसी
दृष्टीं कां गा माझ्या ॥ १४ ॥ कांतेहून काय आहे मी अभागी । ह्णणे
येई वेगीं देवराया ॥ १५ ॥ तुही आल्याविण न खाये मी अन्न । येतो
हें वचन आहे तुझें ॥ १६ ॥ निश्चय करोनी उभयतां बैसती । मग
देव येती तयांपासीं ॥ १७ ॥ देवोनी दर्शन भोजन करोन । केलें
समाधान उभयांचें ॥ १८ ॥ तुम्हांपासीं सदां आहे मी जाणावें । नम-
स्कार भावें केला यांनीं ॥ १९ ॥ देव गेले ऐसें अभय देवोनी । संत-

साभिमानी मुळींचा आहे ॥ २० ॥ यशवंतसुत संतलीला गाये ।
भाठऊनी पाय सद्गुरुचे ॥ २१ ॥

माणकोजीबावा बोधले

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा बोधला विख्यात । धामणगांवांत
भक्त जाला ॥ १ ॥ पंधरा दिवसीं येतां येकादसी । यावे पंढरीसी
तेथोनीयां ॥ २ ॥ प्रातःकाळाहून यावे पांच गांवे । पांडुरंग भावे
आळिगावा ॥ ३ ॥ येके दिनीं घरीं भजन करीत । दरिद्रही प्राप्त बहु
जाले ॥ ४ ॥ कांता पतिव्रता नाम ममताई । गरोदर पाहीं जाहाली
ते ॥ ५ ॥ दिवस जालिया प्रसूतही जाला । पुत्र प्रसवली भक्त-
कांता ॥ ६ ॥ बावा बोलीयले ऐशा विपत्तींत । आला हा पोटास येम
जाणा ॥ ७ ॥ तेचि नाम तया ठेवीयले यम । भजन निःसीम करीती
हे ॥ ८ ॥ कांतेच्या स्तनांत दुग्ध नाही जेव्हां । पथ्यपाणी तेव्हां पाले
खावे ॥ ९ ॥ कांता ह्मणे माझा बाप सुखी आहे । घरीं त्याच्या आहे
सर्व सिद्धी ॥ १० ॥ शेळी तरी येक मागोनी तयासी । देईल तुह्मांसी
देखतांचि ॥ ११ ॥ बरे ह्मणोनीया त्याच्या गांवा गेले । त्यानें द्वार दिले
पाहोनीयां ॥ १२ ॥ परुसदाराने सासूने नेऊन । भाकरी आणोन दिल्या
चारी ॥ १३ ॥ येथे कांहीं तुह्मां मिळायचें नाही । तुमचा राग पाहीं
करिती हे ॥ १४ ॥ तेथोन निघाला मार्गी जों राहिला । देवाजीनें केला
नवलव ॥ १५ ॥ शेळी कुवी घरीं देवोनीयां गेले । नाम सांगीतले
श्वशुराचें ॥ १६ ॥ बावा घरीं आले शेळीस पाहिले । ह्मणती देवे केले
नवल हे ॥ १७ ॥ दूध जों काढिले न सरोचि ऐसे । देती शेजाऱ्यास

आनंदानें ॥ १८ ॥ पुढें काहीं दिसां सासूनें चोरून । गाईसं घेवोन
पाठवीले ॥ १९ ॥ येतां गाय शेळी नाहीसीच जाली । भीम ह्मणे केली
देवें लीला ॥ २० ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा त्यांचा पुत्र थोर । लग्नही साचार
केलें त्याचें ॥ १ ॥ हाकीमाचें शेत दोस्या रुपायांचें । होतें तें गव्हाचें
पीक त्यांत ॥ २ ॥ बैल घरीं नाही लोकचि पेरिती । व्याचीही विश्रांती
संताघरीं ॥ ३ ॥ भिक्षा मागोनीया बीही गोळा केलें । दोन मण
जालें गोळा तेव्हां ॥ ४ ॥ अस्तमानीं घेती मारुतीदर्शन । उपासी
ब्राह्मण शत आले ॥ ५ ॥ नमन त्यांसी करोनी गृहासी । आले यमा-
जीसी बोलीयले ॥ ६ ॥ गहूं पेरायची वेळ आली आतां । दळवीले
तत्वतां क्षणामार्जी ॥ ७ ॥ दुपती गाय येक होती ते वाण्यासी । विकोनी
तुपासी आणीयेलें ॥ ८ ॥ तृप्त विप्र जाले निघोनीया गेले । आशिर्वाद
दिले तये वेळीं ॥ ९ ॥ कडू भोपळ्याचें बीज शेताअंत । आज्ञेनें पेरित
पुत्रराज ॥ १० ॥ अद्भुतचि पीक तेव्हां आलें त्यासी । नलगे राखा-
यासी निर्भय जें ॥ ११ ॥ नव्याची पुनव घोघरीं सण । यांचे घरीं
जाण काहीं नाही ॥ १२ ॥ कांतेच्या नेत्रांसी आले अश्रु जेव्हां । यमा-
जीसी तेव्हां पाचारिलें ॥ १३ ॥ विठोबाचें नावें घेवोनी भोपळे । तोडोनी
वहिले आण आतां ॥ १४ ॥ आणोनी फोडितां सणाचें साहित्य । निघालें
त्यांत वेगळालें ॥ १५ ॥ सण यथासांग केला देवरायें । सदा भक्त-
साह्य ह्मणोनीया ॥ १६ ॥ कोणीयेक दुष्ट हाकीमासी बोले । शेत बुड-
वीलें बोधल्यानें ॥ १७ ॥ बोलावोनी यांस नेलें वाड्याअंत । ह्मणती
पैका त्वरित देई आतां ॥ १८ ॥ पांडुरंग द्रव्य देईल ह्मणती । खोलींत
कोंडिती भक्तराया ॥ १९ ॥ ह्मणे याचीं रांडपोर आणा येथें । मार घावां
त्यांतें ऐसें बोले ॥ २० ॥ पांडुरंग तेव्हां सराप होवोनी । दोनसें
देवोनी रुपायांसी ॥ २१ ॥ गेले मग बावा आणोनी बाहेरी । सन्मानोनी
करी नमनासी ॥ २२ ॥ सरापाचे घरीं ठेविले रूपये । व्यर्थ संतराय

दुखवीले ॥ २३ ॥ वस्त्रें दिलीं सर्व सन्मान घेवोन । सरापा येवोन
विचारिती ॥ २४ ॥ तो ह्मणे वाड्यांत आजि गेलों नाहीं । पांडुरंगें पाहीं
नवल केलें ॥ २५ ॥ भक्ताचें माहात्म वाढवीतो देव । भीमासी सद्भाव
गावयाचा ॥ २६ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा येके दिनीं शेतीं । जावोन बैसती
राखावया ॥ १ ॥ जोंधळ्याचें पीक आलें होतें भारी । यात्रा हे पंढरी
जात होती ॥ २ ॥ ह्मणती यात्रेकरी बावा शेतकरी । कणसें घावीं
चारी लेंकुरासी ॥ ३ ॥ बावा बोलीयले विठोबाचें शेत । कणसें घावीं
स्वस्थ पाहिजे तीं ॥ ४ ॥ ह्मणती यात्रेकरी शेत हें देवाचें । लुटवितो
साचें भक्तराज ॥ ५ ॥ हजारोंच यात्रा लुटिलें शेत सारें । नाहीं उरों
दिलें कणीस येक ॥ ६ ॥ थोटें ताटें मात्र राहिलीं शेतांत । करणी हे
अद्भुत भौम ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ पुढें येकादर्शीं आले पंढरीसी । पुर हा भीमैसी
आला होता ॥ १ ॥ द्रव्यवान यात्रा नावंकरी नेती । बावासी न नेती
उतरोनी ॥ २ ॥ अस्तमानीं नावा पैलतीरा नेल्या । पाहांतां यां आल्या
अश्रुधारा ॥ ३ ॥ ह्मणती पांडुरंगा ऐसें काय केलें । पाय अंतरले
आजि कां हो ॥ ४ ॥ वीस कोस आलों दर्शनाचा हेत । कंठ सद्गदीत
आळवीती ॥ ५ ॥ प्रहर रात्र जाली आले पांडुरंग । विप्रवेषें मग
बोलीयले ॥ ६ ॥ चाल पैलतीरा स्कंदावरी बैस । बावा ह्मणती असे
शूद्र जी मी ॥ ७ ॥ आमुचे देव तुह्मी प्रत्यक्ष ब्राह्मण । तुमचे हे चरण
आमुच्या शिरीं ॥ ८ ॥ धरोनीयां हातीं चालतचि नेलें । नाम सांगितलें
विठल हें ॥ ९ ॥ ऐलतीरा येती राजळांत जाती । पांडुरंग प्रीतीं
आलिंगिला ॥ १० ॥ भक्तसाहे सदां आहे नारायण । भीम गाय गुण
निरंतर ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा पंढरीस असतां । देवाजीस चिंता
सर्व ज्यांची ॥ १ ॥ मध्यरात्रीं देव सांगती स्वप्नांत । मीच येतो तेंथें

गांवीं तुझ्या ॥ २ ॥ याची खूण हेचि रितीं पेवें भरती । थोड्या ताटा
येती कणसें पाहा ॥ ३ ॥ जागृत होवोनी यात्राही करोनी । गांवासी
येवोनी काय केलें ॥ ४ ॥ यमाजी पुत्रासी सांगताती स्वप्न । तो ह्मणे
पाहाणें पेवें आतां ॥ ५ ॥ रितीं पेवें तेव्हां उकरोनी पाहे । तोंडावरी
आहे धान्य त्यांत ॥ ६ ॥ येकांत तांदुळ दुजयांत गहू । वेगळाले पाहूं
लागला तो ॥ ७ ॥ गुळाच्याही ढेपा निघाल्या येकांत । तुपाच्या देखत
जोड्या दृष्टीं ॥ ८ ॥ शेत पाहों गेले थोड्या ताड्या कणसें । आलीं देवें
ऐसें नवल केलें ॥ ९ ॥ बावा ह्मणती हें तों देवाजीचें सर्व । ज्याचें
त्या अर्पावें ऐसें आहे ॥ १० ॥ पांडुरंगमूर्ती तेथेचि स्थापोनी । उछाह
करोनी फडशा केला ॥ ११ ॥ संतलीला ऐसी देवा प्रीत मोठी । भीम
गाय गोष्टी त्याच सदां ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा भजन करीत । वोटीवरी । होते
ऐसीयांत ॥ १ ॥ देव उदारत्व पाहावया आले । बैरागी जाहाले
पूर्ववयी ॥ २ ॥ बावांनीं पाहातां साष्टांग नमन । करोनी सन्मान बैस-
विलें ॥ ३ ॥ विचारिती तया काय इच्छा आहे । तेचि आज्ञा पाहें
करा दिना ॥ ४ ॥ देव बोलीयले तुझी सून देई । आज्ञा ह्मणुन पाई
नमन केलें ॥ ५ ॥ कांतेस ह्मणती ममते सून देई । पतिव्रता पाहीं
बोले तेव्हां ॥ ६ ॥ पुत्रा आणि सुने विचारावें आधीं । मग कार्यसिद्धि
करा स्वामी ॥ ७ ॥ सून भागीरथी पतिव्रता सती । तये विचारिती
संतबावा ॥ ८ ॥ तुज अतीतासी आज देतो मुली । याची इच्छा जाली
आहे ऐसी ॥ ९ ॥ पतिव्रता ह्मणे मायबापें तुझां । अर्पियलें आह्मां
धर्मरीतीं ॥ १० ॥ तुमच्या स्वाधेन केला आहे देह । आतां चित्तास
ये तैसें करा ॥ ११ ॥ बावा ह्मणती आतां पुत्रा विचारावें । मग संपादावें
धर्मकार्य ॥ १२ ॥ शेतीं होता पुत्र गेले तयापासीं । वर्तमान त्यासी
निवेदीलें ॥ १३ ॥ तो ह्मणे अवश्य आलें माझ्या मना । विलंब हा
जाणा न करावा ॥ १४ ॥ मग आले घरा अतीता पूजोनी । सुनेसी

अर्पणी आनंदानें ॥ १५ ॥ अतीताचे मार्गें चालीयली सती ।
 भय नाहीं चित्तीं तिळप्राय ॥ १६ ॥ रानांत जावोनी तीस हणती
 जाये । ते हणणे न होय ऐसें आतां ॥ १७ ॥ तुह्यांसी अर्पण केला
 आहे देहे । न सोडी मी पाय आतां स्वामी ॥ १८ ॥ आधीं काय
 तुह्मी होता जी अज्ञान । आतां काय ज्ञान जालें तुह्मां ॥ १९ ॥ बोलती
 मी देव अदृश्य होईन । माग कांहीं जाण आतां मज ॥ २० ॥ बोलें
 पतिव्रता भय कां दाविता । अदृश्यचि होतां प्राण दीन ॥ २१ ॥
 तुह्यांसमागमें धाडीन प्राणासी । पृथ्वीचे पृथ्वीसी देह दीन
 ॥ २२ ॥ संकटचि मोठें जालें देवाजीला । दर्शन हें तिला दिलें
 मग ॥ २३ ॥ हणती अंतकाळीं नेईन वैकुंठा । धन्य माते निष्ठा
 आहे तुझी ॥ २४ ॥ आयुष्य आहे तों संतसेवा करीं । बोधल्याची भारीं
 प्रीत मज ॥ २५ ॥ ऐसा उदार तो खरा संत तोचि । पुत्र कांता
 त्याची धन्य आहे ॥ २६ ॥ पतिव्रता हणणे जैसें आणिलें मज । तैसें
 द्यावें आज नेवोनीया ॥ २७ ॥ तुह्यांवांचोनीया न जाये माघारी ।
 निश्चयें श्रीहरी वश्य केला ॥ २८ ॥ मग पूर्वरूप धरोनी तयेसी ।
 वेवोनी गृहासी आले देव ॥ २९ ॥ नेवोनी घरांत सर्वांसी दर्शन ।
 देवोनीया जाण सुखी केले ॥ ३० ॥ शंख चक्र पीतांबर वनमाळा ।
 घवघवीत डोळां पहाताती ॥ ३१ ॥ पुजा करोनीया भोजनही तेथें ।
 केलें भगवंतें प्रेमानंदें ॥ ३२ ॥ नमन करितां अदृश्य जाहाले । भीमें हें
 वर्णिलें यथामतीं ॥ ३३ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा कीर्ति ज्याची मोठी । पांडुरंगीं
 दृष्टि निरंतर ॥ १ ॥ पाछाहासी कोणीं निवेदीलें ऐसें । हिंदु पीर असे
 आणावें त्या ॥ २ ॥ बोलावोनी यांसी नेलें गृहाअंत । हणणे करामत
 पाहूं याची ॥ ३ ॥ सानैक वाढोनी रुमालें झांकोनी । पुढेंच आणोनी

ठेवीयली ॥ ४ ॥ अविंध वोळिला जेवा संतराव । आठवीला देव
पंढरीचा ॥ ५ ॥ रुमाल काढितां पुष्पेंच जाहारीं । लोटांगण घाली
अविंध तो ॥ ६ ॥ गांवाची सनद करोनी दिधली । अद्यपि चालिली
आहे पाहा ॥ ७ ॥ गांवासी सन्मानें पाठवीलें यांसी । भीम गाय ऐसी
संतलीला ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोजीबावा धामणगांवांत । कीर्तन करीत
अहर्निशीं ॥ १ ॥ सरापाची दासी नित्य येत होती । कीर्तनाची प्रीति
बहु तये ॥ २ ॥ बंधु बंधु जेव्हां विभक्त जाहाले । विभाग लागले
करावया ॥ ३ ॥ सर्व वाटे तेव्हां जाहालियावरी । उरली हे चि बरी
तुळसी दासी ॥ ४ ॥ उभयता भांडती दासी घेऊं ह्मणुन । लोक
ह्मणती विकुन पैका घ्यावा ॥ ५ ॥ दोन कोसांवरी होता गांव तेथें ।
विकीलें तयेतें पाहा त्यांनीं ॥ ६ ॥ शंभर रुपये देवोनीया दिली । हे
तेथें राहिली पुढें ऐका ॥ ७ ॥ जयाचीये घरीं दिली ते अभक्त । हे
तेथें करीत भजन सदा ॥ ८ ॥ रात्रींच निघावें धामणगांवा यावें ।
कीर्तन ऐकावें प्रेमयुक्त ॥ ९ ॥ पुन्हां प्रातःकाळीं जावें भजन करीत ।
कामधंदाआंत नाम ह्मणे ॥ १० ॥ घरींचीं द्वेष करिती मारही दि-
धला । परी न सोडिला पांडुरंग ॥ ११ ॥ ह्मणती पैका आमुचा वेर्धचि
बुडाला । कोणी घेईल इला तरी देऊं ॥ १२ ॥ येके दिनीं पाहा प्रहर
दिसांत । कोडिली खोलींत द्वेषकरुनी ॥ १३ ॥ तये वेळीं इच्या
नेत्रा आले अश्रु । ह्मणे सर्वेश्वरु विसरला ॥ १४ ॥ कथेचे वेळेसी
देईन मी प्राण । कीर्तना जाईन वायोरूपें ॥ १५ ॥ निश्चय होतांचि
जगाचा जो बाप । बोधल्याचें रूप धरुनी आला ॥ १६ ॥ बैसाया
देवोनी बोलताती यांसी । वेड आमुचे दासीं लावीयलें ॥ १७ ॥ द्रव्य
आमुचें घावें दासीस या न्यावें । देव मनोभावे संतोषले ॥ १८ ॥
शंभर रुपये देवोनीयां त्यासी । देवोनी दासीसी चालीयले ॥ १९ ॥ आले
वाड्यापासीं कीर्तनाची वेळ । मार्गें जो पाहिलें नाहींत हे ॥ २० ॥ वा-

झ्यांत जों आली बावा बैसलेत । केले दंडवत चरणांसी ॥ २१ ॥ ह्मणे
बावा तुह्मी पुढें केव्हां आला । आश्चर्यचि याला जालें तेव्हां ॥ २२ ॥
सर्व वर्तमान निवेदिलें तिनें । ऐकतां नयन सजळ जाले ॥ २३ ॥
ह्मणती पांडुरंगें केले हें नवल । भक्ताचा कणवाळ भीम ह्मणे ॥२४ ॥

॥ श्रीराम ॥ माणकोर्जाबावा सर्वभूतीं दया । उपमाचि तया
नसे कांहीं ॥ १ ॥ कीर्तन करिती सप्रेमं नाचती । पांडुरंग चित्तीं दुजे
नाहीं ॥ २ ॥ कुटाळी मिळोनि केली ऐसी करणी । बावांचे कीर्तनीं
तेही येती ॥ ३ ॥ गांवामध्यें येक सर्पदंशें मेला । उंचलोनी आणिला
कीर्तनांत ॥ ४ ॥ बावा ह्मणती सर्वीं टाळी वाजवावी । ध्वजा उभारावी
भक्तीची हे ॥ ५ ॥ पांडुरंग सर्व संकट टाळील । वाजवा सकळ आनं-
दानें ॥ ६ ॥ कडकडाट जेव्हां टाळीचाचि होत । तोही वाजवीत नवल
पाहा ॥ ७ ॥ निर्जीवां सजीव केले पांडुरंगें । भक्तसाह्यें आंगें ह्मणोनी-
या ॥ ८ ॥ अभक्त जे होती त्यांसी भक्ति जाली । भीमें हे वर्णिली
भक्तिसार ॥ ९ ॥

॥ श्रीराम ॥ बोधल्याच्या कथा येथोनी समाप्त । सर्व अभंगांत
वर्णीयल्या ॥ १ ॥ संतमुखें ज्या ज्या होत्याच ऐकिल्या । तितुक्याच वर्णिल्या
यथामतीं ॥ २ ॥ न्यून असेल तें संपूर्ण करावें । संतलीला भावें ऐकती जे
॥ ३ ॥ यशवंतगुरुबापाच्या प्रसादें । अभंग हे छंदें भीम गाये ॥ ४ ॥

॥ बोधल्याबावाच्या कथा संपूर्ण ॥

॥ कथा अनंताची ॥

॥ श्रीराम ॥ संतसभेमध्ये अनंताची कथा । सांगतां ऐकतां
 सुख देवा ॥ १ ॥ धर्मरक्षणार्थ अवतार धरितां । शेषासी तत्वता
 बोलीयले ॥ २ ॥ तुम्ही आम्ही जन्म घेऊं पृथ्वीवर । ऐकतां उत्तर
 देवाजीचें ॥ ३ ॥ रामावतारांत सुख दिलें फार । ने घे मी साचार
 जन्म देवा ॥ ४ ॥ बोलीयले देव होतासी लाहान । आतां ज्येष्ठमान
 दिला तुज ॥ ५ ॥ ऐकोनीया तेचि जाले बळीराम । मानही उत्तम
 दिव्हा देवें ॥ ६ ॥ त्यांची भक्ति पूजा न करीच धर्म । हणोनियां श्रम जाले
 त्यांसी ॥ ७ ॥ देवाच्या चित्तांत पुजा अनंताची । धर्म करी साची
 तेव्हां सुख ॥ ८ ॥ काम्यक वनांत होते धर्मराज । देव तेथें सहज
 आले जेव्हां ॥ ९ ॥ नमन पूजन यथासांग केलें । मग विचारीलें
 देवाजीसी ॥ १० ॥ धर्म देवाजीसी केला प्रश्न कैसा । सुख होय ऐसा
 योग सांगा ॥ ११ ॥ देव बोलीयले अनंताची पूजा । व्रतसार वोजा
 करीं बापा ॥ १२ ॥ मीचि तो अनंत दुजे काहीं नाहीं । भाव धरुनी
 पाहीं करीं आतां ॥ १३ ॥ कैसी कथा कोणें व्रत सांगा केलें । धर्म
 विचारीलें भीम हणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ धर्माचाचि प्रश्न जाणोनीया देव । सांगताती
 सर्व कथासार ॥ १ ॥ सुमंत नामाचा विप्र येक होता । कांता पति-
 व्रता होती त्याची ॥ २ ॥ तिसी जाली कन्या नाम हें सुसीळा । माते-
 ऐसी लीला होती तिची ॥ ३ ॥ पुढें तिचें लग्न केलें आनंदानें । विप्र
 जो कौंडण्य त्यासी दिली ॥ ४ ॥ सुमंताची कांता गत जाली जेव्हां ।
 दुजी केली तेव्हां कर्कशाचि ॥ ५ ॥ जावई मुलीस न्याहावया आले ।
 कर्कशे कथिलें सुमंतानें ॥ ६ ॥ दिव्य वस्त्रें आणि पक्कानें करोनी ।
 सांगतें देवोनी पाठवावें ॥ ७ ॥ कर्कशेनें गळित चिंघाचें गांठोडें ।

कदान्न रोकडें बांधोनी दे ॥ ८ ॥ मार्गी जातां दिव्य सरोवर होतें ।
स्नानास हों तेथें उतरलीं ॥ ९ ॥ कौंडण्य ऋषी हे स्नानसंध्या कारिती
सरोवरीं सती पाहाताहे ॥ १० ॥ देवस्त्रिया आणि अप्सरा अनंत ।
व्रतपूजा कारित भक्तिभावे ॥ ११ ॥ सुसीला तयांसी जावोनीया पुसे ।
काय सांगा कैसें मजलागीं ॥ १२ ॥ ह्मणती अनंताचें व्रत पूजा आहे ।
भुक्ति मुक्ति पाहें देतो भावे ॥ १३ ॥ यहलोकीं सुख देईल अनंत ।
पुढें मोक्ष प्राप्त भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ भाद्रपद शुध चतोरदशीसी । अनंताची ऐसी
पूजा आहे ॥ १ ॥ रेशमाचा दोरा चौदा गांठीयुक्त । पुजोनी हातांत
बांधावा तो ॥ २ ॥ सांगाल तैसेंचि करीन मी व्रत । घावे मज आतां
येच क्षणीं ॥ ३ ॥ भावार्थ पाहोनी दिला दोरा त्यांनीं । हातांत बांधोनी
प्रेमयुक्त ॥ ४ ॥ आली पतीपासीं तो पुसे तयेसी । ह्मणे विलंबासी
लावीलें कां ॥ ५ ॥ मग पतिव्रता सर्वही वृत्तांत । पतीसी सांगत
मनोभावे ॥ ६ ॥ यानें तें अलक्ष करोनीयां ह्मणे । प्रारब्ध प्राधान्य
आहे येथें ॥ ७ ॥ फराळाचें सोड ह्मणतां कौतुक । अनंतानें देख
केलें तेथें ॥ ८ ॥ उचिष्ट कदान्न होतीं तीं सोडिलीं । पक्वान्नेच केलीं
अनंतानें ॥ ९ ॥ चिंघाचें गांठोडें तेंचि दिव्य वस्त्रें । जाहालीं विचित्रें
तये वेळीं ॥ १० ॥ वामहस्तीं होता अनंत गृहासी । येतां संपत्तीसी
देखीयलें ॥ ११ ॥ आनंद जाहाला अनंत वोळला । भक्तिभाव जाला
पूर्ण पाहा ॥ १२ ॥ सुसीलेचा भाव ह्मणे अनंतानें । केली कृपा पूर्ण
आह्लांवरी ॥ १३ ॥ पुढें कथा गहन आहे ते ऐकावी । भीम भवगोवीं
नव्हे मग ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ अनंताची पूजा अनंताचें ध्यान । मुखीं नाम-
स्मरण अनंताचें ॥ १ ॥ सुसीला हे सती कौंडण्य पतीसी ह्मणे संप-
त्तीसी दिलें देवें ॥ २ ॥ अनंताची कृपा ह्मणोनी संपत्ति । आली ह्म-
णतां पती कोप आला ॥ ३ ॥ कोठें तो अनंत दावीं बरें आतां । तेव्हां

दावी हाता तयालागीं ॥ ४ ॥ चौदा गांठीयुक्त दोरा दावीयला । क्रोधें
 घे तयाला तोडोनीया ॥ ५ ॥ अग्निमार्जीं तया टाकितांचि सती । धांवो-
 नीया जाती ध्यावयासी ॥ ६ ॥ दुग्धानें तो अग्नि विज्ञवोनी पाहे ।
 अर्धा जळुनी जाये तये वेळीं ॥ ७ ॥ क्षोभला अनंत संपत्तीही जात ।
 घरही जळत विप्र पाहे ॥ ८ ॥ तस्करें येवोनी सर्व हरण केलें । क्षणा-
 मार्जीं आलें दरिद्र या ॥ ९ ॥ पतिव्रता सती अन्न वर्ज करी । निश्च-
 याचि भारी धरिला जेव्हां ॥ १० ॥ ह्मणे जी अनंता पतीलागीं हेत ।
 होवोनी अनंत पूजी जरी ॥ ११ ॥ तरीच हा प्राण राहील जी देवा ।
 देवें अभिनवा केलें तेव्हां ॥ १२ ॥ विप्र कांतेलागीं ह्मणे सांग कांहीं ।
 ऐसें कां हो पाहीं जालें असे ॥ १३ ॥ ह्मणे अवकृपा जाली अनंताची ।
 भीम ह्मणे साची निष्ठा तिची ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ विप्रा अनुताप जाहाला अद्भूत । ह्मणे तो अनंत
 भेटे जेव्हां ॥ १ ॥ तेव्हांचि मी अन्न घेईन ह्मणोनी । निघाला काननां
 पाहावया ॥ २ ॥ प्राणाचा संकल्प करोनी चालिला । तों कूर्म देखिला
 जळाअंत ॥ ३ ॥ तया ह्मणे कोठें अनंत पाहिला । तो ह्मणे देखिला
 नाहीं आहीं ॥ ४ ॥ परी तुज जेव्हां भेटेल अनंत । तेव्हां हा वृत्तांत
 माझा पुस ॥ ५ ॥ जळाअंत मज दाहा हा बहुत । होतो किंनिमित्त
 विचारावें ॥ ६ ॥ बरें ह्मणोनीया पुढें जाता गाये । दुग्ध प्राशिताहे
 आपुलें तें ॥ ७ ॥ तयेसही पुसे अनंत ते ह्मणे । अभागी नयनें न
 देखे मी ॥ ८ ॥ तुजला अनंत भेटेल निश्चयें । माझा हा पर्याय पुसे
 त्यासी ॥ ९ ॥ अल्प दुग्ध माझे मीच कां प्राशितें । परोपकारार्तें कां हो
 न ये ॥ १० ॥ बरें ह्मणोनीया तेथोनी निघाला । तों वृक्ष देखिला
 अंब्रियाचा ॥ ११ ॥ फळें बहुतचि परी कृमीयुक्त । नाहींच भक्षित
 कोणी तया ॥ १२ ॥ पुढें पाहे तंव पुष्करणी दोन । उदकाचें पान
 कोणा नाहीं ॥ १३ ॥ येकायेकीं अंत जळ जाय जाण । अर्थ हा
 गहन भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ अनंताचा छंद पुढें मृग पाहे । तथा पुसताहे
वर्तमान ॥ १ ॥ तो ह्मणे रात्रीत राजा होतो कैसें । दिवसां मृग ऐसें
कर्म काय ॥ २ ॥ अनंत भेटेल तेव्हां हें पुसावें । येतांना सांगावें
मजलागीं ॥ ३ ॥ पुढें येक गज उन्मत्त देखिला । तोही बोलीयेला
द्विजोत्तमा ॥ ४ ॥ उन्मत्त कां हो मी पुसावें अनंता । पुढें जों पाहातां
विप्र देखे ॥ ५ ॥ वृद्ध बहु आणि अर्धांग जळालें । नवल देखिलें
कौंडण्यानें ॥ ६ ॥ पुसे त्यासी अंग कोणें हो जाळिलें । सांगावें वहिलें
द्विजोत्तमा ॥ ७ ॥ तो ह्मणे आपुल्या पुसावें मनासी । कष्ट हे भोगिशी
याचसाठीं ॥ ८ ॥ सतीलागीं कष्ट देवोनी अनंत । टाकोनी अर्गीत
फिरसी कां ॥ ९ ॥ दुजयासी दुःख देवोनीया सुख । इच्छिती ते मूर्ख
तुजऐसें ॥ १० ॥ कायावाचामनें जीवमात्रा सुख । घावें तेव्हां देख
देव भेटे ॥ ११ ॥ आपुल्या जीवासी दुःख दिलें कोणीं । तेंही नाठवोनी
सुख घावें ॥ १२ ॥ क्रोधें दुःख होतें अनुभवासी येतें । तरीही तयातें
न सोडिती ॥ १३ ॥ ऐसें तो बोलिला आणि गुप्त जाला । पुढील
कथेला भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ अनंतानें ऐसें चिन्ह दाखऊनी । न दिसे नयनीं
विप्रोत्तमा ॥ १ ॥ मग श्लोक करी कंठ सद्गदित । नेत्रांतूनी येत अश्रु-
धारा ॥ २ ॥ धांव धांव आतां भेट दे अनंता । ब्रह्महत्या आतां घेऊं
नको ॥ ३ ॥ मी तों अपराधी अन्याई पतित । परी कृपावंत आहेसी
तूं ॥ ४ ॥ आचरण वय विद्या वंश काहीं । पराक्रम तूंही न पा-
हासी ॥ ५ ॥ रूपवंत धनवंत न पाहासी । भक्तीं भुलतोसी ऐसें
आहे ॥ ६ ॥ मी जालों अभक्त परी कांता माझी । भक्ति करी तुझी
मनोभावे ॥ ७ ॥ खरी भक्ति तिची असेल हो जरी । तरी मज हारी
भेट देई ॥ ८ ॥ ऐसा प्रेमयुक्त गहिवरें बोलत । तेथेंचि अनंत प्रग-
टले ॥ ९ ॥ चतुर्भुज शंखचक्रगदापद्म । मूर्ति अभिराम वर्ण
वेना ॥ १० ॥ मुकुट कुंडलें गळा वैजयंती । कौस्तुभाची दीप्ति

फांकलीसे ॥ ११ ॥ पीतांबरशोभा गगनाचा गाभा । अंगकांतिप्रभा
सांवळा जो ॥ १२ ॥ घवघवीत मूर्ति पाहातांचि विप्र । ह्मणे धन्य नेत्र
आजि माझे ॥ १३ ॥ जन्मोजन्मीं बहु होतें पुण्य केलें । दर्शन जाहालें
भीम ह्मणे ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ बोलीयले देव तुझीया कांतेच्या । भावार्थे तयेच्या
भेटे तुज ॥ १ ॥ आतां घरा जाये वाट पाहे सती । व्रत बरव्या रीतीं
करीं आतां ॥ २ ॥ मज बहु प्रीतीं आवडे हें जाण । पुजाविधीं करणें
येथासांग ॥ ३ ॥ आज्ञा ह्मणुनी विप्रें पाईं मस्तकासी । ठेवोनी देवासी
पुसताहे ॥ ४ ॥ मार्गीं जालीं चिन्हें त्यांचा भाव काय । सांगताहे माये
भाविकांची ॥ ५ ॥ विद्याभिमानें तो न सांगे कोणासी । सेवा शिष्यांपासीं
घेवोनीया ॥ ६ ॥ त्या दोषें तो कूर्म जळामार्जीं दाहा । होत असे पाहा
तयालागीं ॥ ७ ॥ गाय हेचि पृथ्वी बीज धरी ह्मणुन । आपुलें आपण
दुध प्राशी ॥ ८ ॥ अंब्याचा वृक्ष तो होता धनवंत । कृपण बहुत
ह्मणोनीयां ॥ ९ ॥ राजा प्रजा पीडी ह्मणोनी तो मृग । पंडित तो
अंगें गज जाला ॥ १० ॥ पुष्करणी जाण उभयतां बहिणी । येकीमेकीं
जणी वाणेंदानें ॥ ११ ॥ विप्र भेटला तो मीच होये जाण । संवज्ञार्थ
खूण सांगितली ॥ १२ ॥ सुटिकाही त्यांची माझिया चिंतनें । जातांना
सांगणें तयांलागीं ॥ १३ ॥ सांगोनीया ऐसें जाहाले अदृश्य । सांडोनी
आलस्य भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ मार्गीं येता मग सर्वासी सांगत । चिंतावा अनंत
मुक्त व्हाल ॥ १ ॥ मग आला गृहा सुसीळेसी ह्मणे । अनंतदर्शन
जालें मज ॥ २ ॥ देवें सांगितलें व्रत करावया । सुखाच्या उपाया हेंचि
आहे ॥ ३ ॥ येहलोकीं सुख देईन तुहांसी । अंतींही मोक्षासी पाव-
वीन ॥ ४ ॥ मग आनंदानें व्रतपुजा केली । संपत्तिही आली होती
तैसी ॥ ५ ॥ ह्मणोनी हें व्रत धर्मा त्वां करावें । सर्वसुख व्हावें सह-

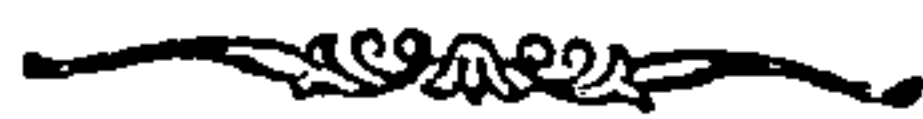
जांत ॥ ६ ॥ पूर्वो कुबेराने केलें होतें जाण । सगरासी पूर्ण भक्ती
याची ॥ ७ ॥ हरिश्रंद्रादिक सूर्यवंशी भोज । सोमवंशी राजे करी-
ती हें ॥ ८ ॥ मीच तो अनंत दुजें काहीं नाहीं । भाव धरुनी तूही
करीं धर्मा ॥ ९ ॥ ऐसें सांगोनीया गेले द्वारकेसी । आली चतौर्दशी
भाद्रपदी ॥ १० ॥ यथासांग व्रत धर्मरायें केलें । राज्य प्राप्त जालें
तयालागीं ॥ ११ ॥ वराहपुराणीं ऐसी कथा आहे । विष्णुव्रत पाहें
प्रिय देवा ॥ १२ ॥ कथा हे जे गाती भावार्थे ऐकती । तयांसीं श्रीपती-
तुष्ट होय ॥ १३ ॥ येहलोकीं सुख पुढें होय मोक्ष । कथेच्या प्रत्यक्ष
श्रवणेंचि ॥ १४ ॥ यशवंतसुत धरोनीया हेत । अभंगींच गात
चारित्र हें ॥ १५ ॥

॥ इति श्री अनंतव्रताची कथा संपूर्ण ॥

दामोदर देव

॥ श्रीराम ॥ दामोदरदेव संत मोठे जाले । ब्रह्मचि पाहिलें
विश्व ज्यांनीं ॥ १ ॥ सर्वाभूतीं येक वासुदेव पाहाती । आत्माच
देखती संतराव ॥ २ ॥ राणामध्यें व्याघ्र उग्र होता मोठा । त्याचे पाई
कांटा मोडलासे ॥ ३ ॥ सुजलासे पाय दुख जालें त्यासी । गेले हे
त्यापासीं अकस्मात ॥ ४ ॥ व्याघ्रें दुरोनीया पाय दाखवीला । कळवळा
आला पूर्ण यांसी ॥ ५ ॥ जवळी जावोनी निशंक बैसले । कांत्यासी
काढिले तयाचिये ॥ ६ ॥ औषध बांधोनी पाये बरा केला । धन्य
संतलीला भीम ह्मणे ॥ ७ ॥

महामुद्गलभट्ट

॥ श्रीराम ॥ महामुद्गल हे भट्ट जाले संत । होते रामभक्त
 निसीमचि ॥ १ ॥ माता निष्ठावंत अनुग्रह तिनें । दिळा यांसी पूर्ण
 भावयुक्त ॥ २ ॥ राममंत्र तेराक्षरी सांगितला । निजध्यासें जाला
 साक्षात्कार ॥ ३ ॥ अष्टोत्तर शत आर्या केल्या स्पष्ट । राघव संतुष्ट
 जाला तेणें ॥ ४ ॥ जयांच्या आर्यांचें करितां पारायण । पातकें संपूर्ण
 जाती पाहा ॥ ५ ॥ येके दिसीं गेले होते संचारासी । मिळवोनी द्रव्यासी
 येत होते ॥ ६ ॥ चोरें पाळतील घालण पाहोनी । आरण्य जाणोनी
 येती जंव ॥ ७ ॥ आर्यातील येक चरण ह्मणती । रक्षी सीतापति
 येवोनीया ॥ ८ ॥

॥ चरण आर्येचा ॥

धन्विनी सुरभिःश्रीकौ काकपक्षधराचुभौ ।

ऐसें ह्मणतां पुढें आले सीतापति । उन्मिळेचा पती मार्गें चाले ॥ ९ ॥
 घोड्यावरी संत प्रेम हें अद्भुत । स्मरणांत चित्त रंगलेंसें ॥ १० ॥
 पाहोनी तस्कर भयभीत जाले । परंतु चालीले राखीतचि ॥ ११ ॥ नित्य
 पाहाती तों मार्गें पुढें वीर । घरासी सत्वर आले ऐसें ॥ १२ ॥ चोर
 येवोनीया यांसी विचारिती । दावा जी रक्षिती तुह्मांसी ते ॥ १३ ॥ मार्गें
 पुढें उभे धनुष्य घेवोनी । निद्राही नयनीं न ये त्यांसी ॥ १४ ॥ येक
 तो सांवळा दुजा गौरवर्ण । रक्षिती संपूर्ण दिवारात्रीं ॥ १५ ॥ ऐकतांचि
 यांच्या नेत्रा आले अश्रु । ह्मणती सीतावरु श्रमी जाला ॥ १६ ॥ चोरां-
 चिये पाईं करिती नमनासी । दर्शन तुह्मांसी दिल्लें देवें ॥ १७ ॥

चोरा भाव जाला स्वकर्म सोडिलें । तेही भक्त जाले भीम
ह्मणे ॥ १८ ॥

॥ श्रीराम ॥ महामुद्गल हे भट्ट आनंदांत । भजन करीत
अहर्निशीं ॥ १ ॥ सप्तशृंगीं एक विप्र होता कुष्ठ । देवी सांगे स्पष्ट
तयालागीं ॥ २ ॥ मज कांहीं वेथा न जाये जाणावें । भटजीपासीं
जावें पैठणासीं ॥ ३ ॥ आला यांजपासी सर्व निवेदिलें । मातेसी पुसिलें
तेव्हां यांनीं ॥ ४ ॥ माता ह्मणे त्यांसी नेईं तूं गंगेसी । गळतकुष्टासी
स्नान करवी ॥ ५ ॥ राम ह्मणवोनी बुडी मारवावी । निरसील गोवी
राम माझा ॥ ६ ॥ यांनीं नेवोनीया त्रिवार स्मरण । करवोनी स्नान
पाहातांचि ॥ ७ ॥ दिव्यदेही जाला कुष्ठ सर्व गेला । आनंद जाहाला
संतराया ॥ ८ ॥ घरीं येवोनीया मातेला सांगती । धन्य नाम क्षितीं
राघोबाचें ॥ ९ ॥ त्रिवार ह्मणवितां जाला दिव्यदेही । माता रुष्ट पाहीं
जाली तेव्हां ॥ १० ॥ येक वेळ ह्मणतां काय येक नव्हे । कां गा रामराये
श्रमविला ॥ ११ ॥ माते मी आज्ञान नेणेचि महात्म । नमन सप्रेमें
केलें पाई ॥ १२ ॥ ऐशा संतलीला गाती जे ऐकती । तेही मुक्त होती
भीम ह्मणे ॥ १३ ॥

॥ श्रीराम ॥ महामुद्गल हे भट्ट वृंदावना । यात्रेलागीं जाणा
विचारिती ॥ १ ॥ येथें कोण देव आहे हें पुसती । सर्वही सांगती राधा-
कृष्ण ॥ २ ॥ न जाती दर्शना रामभक्त पूर्ण । जयरामध्यान अह-
र्निशीं ॥ ३ ॥ बहुतचि तेव्हां आग्रह सर्वांनीं । नेलें संतजनीं देवा-
ल्यांत ॥ ४ ॥ तेव्हां नेत्र यांनीं बळकट लावीले । देवापुढें नेलें
अकस्मात ॥ ५ ॥ आलों देवापुढें ऐसें विचारिलें । मग आरंभिलें
स्तवनासी ॥ ६ ॥ साता भोकांचें हें कांडें द्या टाकोनी । जयालागीं वेणु
ह्मणताती ॥ ७ ॥ धनुष्यबाणासी धरा स्वामी हस्तीं । राधा आवडती
लाऊन द्या ॥ ८ ॥ जगन्माता आमुची सीता सती आणा । गुरेखिया-
पणां सोडोनीं द्या ॥ ९ ॥ भूप अयोध्येचे राम व्हाल जरी । मस्तक हा

तरी लवे जाणा ॥ १० ॥ भक्ताच्या वाक्याची प्रीत नारायेणा । जाला
रामराणा तये वेळे ॥ ११ ॥ उघडोनी डोळे केली पूजा मग । भक्ती हे
अमंग भीम ह्मणे ॥ १२ ॥

॥ श्रीराम ॥ माहामुद्गल हें भटजींनीं ध्यान । करोनी संपूर्ण
बोलीयले ॥ १ ॥ अनाथासी थोर करोनी दाविलें । तुझीं वाढवीलें
दीनालागीं ॥ २ ॥ आतां हें कोदंड सोडा वेणु धरा । मयोराचा करा
मुगुट जी ॥ ३ ॥ आवडती राधा बोलावा जवळीं । व्हा जी वनमाळी
पूर्ववत ॥ ४ ॥ येथील हें ध्यान नव्हे ह्मणोनीया । प्रार्थना हे पायां
केली स्वामी ॥ ५ ॥ परि मी नमन करोनी जाईन । मग व्हावें पूर्ण
देवराया ॥ ६ ॥ भक्ताच्या मुखान्त जैसें जैसें येत । देव तैसा होत भीम
ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्लोक ॥

सच्छिद्रं त्यज वेणुमुन्नतगुणं चापं करे धार्यताम् ।
राधां वामविलोकनां त्यज सखे सीतां सतीं स्वीकुरु ।
गोपत्वं विरहय्य यादवपते भूपत्वमंगीकुरु ।
रामं श्यामतनुं परात्परगुरुं देहं तदाहं भजे ॥ १ ॥
विहाय कोदंडशरान् मुहूर्तान् ।
गृहाण पाणौ मणिचारुवेणुम् ।
मयूरवर्हाणि निजोत्तमांगैः ।
सीतापते त्वां प्रणमामि पश्चात् ॥ २ ॥

अंबाबाई

॥ श्रीराम ॥ नामदेवाची हे कन्या अंबाबाई । भक्तीची नवाई
 ऐका तिची ॥ १ ॥ पंढरीस नामदेवाघरों होती । तेव्हां आला पती
 न्याहावया ॥ २ ॥ कार्तिकीची यात्रा होती दोन महिने । नामदेवा ह्मणे
 आणाल कीं ॥ ३ ॥ मातेसी विचारी आणिसील काय । ते ह्मणे उपाय
 माझा नाही ॥ ४ ॥ आणूं तुज ऐसें कोणीच न बोले । जाणें वोढवले
 ऐसियांत ॥ ५ ॥ पांडुरंगापासीं जाय गळा पडे । दीर्घ स्वरें रडे आळ-
 वोनी ॥ ६ ॥ विठोबारे माझ्या आणावें त्वां मज । रक्षीं माझी लाज
 सख्या माझ्या ॥ ७ ॥ कार्तिकीची यात्रा साधुसंत येती । अभागी मी
 पती नेऊं आला ॥ ८ ॥ जरि देवा मज न आणिसी जाण । स्त्रीहत्या
 घालीन तुजवरी ॥ ९ ॥ ऐसें बोलोनीया मस्तक चरणीं । ठेवोनी ते-
 थोनी चालीयली ॥ १० ॥ आली सासन्यासी ध्यातसे देवासी । विठल
 मानसीं अहिर्निसीं ॥ ११ ॥ कामधंद्यामार्जो विठल विठल । छंद सर्व-
 काळ हाचि जये ॥ १२ ॥ कार्तिकीची यात्रा सन्निधचि आली । घावि-
 रीच जाली सती तेव्हां ॥ १३ ॥ पंढरीचे वाटे जावोनीया पाहे । पांडु-
 रंगमाय भेटे केव्हां ॥ १४ ॥ पताकांचे भार संतांचे संभार । कीर्तन-
 गजर होत असे ॥ १५ ॥ चंद्रभागे स्नान क्षत्रप्रदक्षणा । करितांचि
 जाणा मोक्षपद ॥ १६ ॥ स्वप्नांतही हाचि निजध्यास तिसी । विठलाची
 पिसी जाली पाहा ॥ १७ ॥ कधीं हो देवाजी ह्मणे ईल मूठ । जा-
 हला व्याकूळ जीव माझा ॥ १८ ॥ उद्या येकादशी न होतां दर्शन ।
 प्राण हा धाडीन तुक्षांपासीं ॥ १९ ॥ शरीर हें यांचें घेवोत हे सुखें ।
 देहावीण देखे पांडुरंगा ॥ २० ॥ सासुसासन्याचा जाच बहुपरीं ।
 संकल्पचि करी जीवित्वाचा ॥ २१ ॥ पांडुरंगें तिच्या भावाचें स्वरूप ।
 धरोनी सकृप आला तेथें ॥ २२ ॥ गरुडाचे घोडे करोनीया आला ।

बहिणीसी भेटला तये वेळीं ॥ २३ ॥ ते हणणे रे दादा घरचीं क्रूर
 सारीं । नेसी कैसेंपरीं मज सांग ॥ २४ ॥ समाधान यांचें करोनीया
 न्यावें । मान्य केलें देवें तये वेळीं ॥ २५ ॥ मामासी भेटोनी शेलापा-
 गोव्यासी । देवोनी अंबीसी धाडा हणणे ॥ २६ ॥ अत्यंत दरिद्री वल्ले
 खुष जाला । हणणे न्या मुलीला पंढरीसी ॥ २७ ॥ सासु क्रूर
 मोठी हणणे मी न धाडी । तयेलाही साडी नेसवीली ॥ २८ ॥
 मेहुण्याचा कोप जाणोनी तयासी । पोषाकचि त्यासी दिला
 पाहा ॥ २९ ॥ मग बोलीयले अंबाबाईसर्वे । भावोजींनीं यावें
 यात्रेलागीं ॥ ३० ॥ श्वशुर बोलिला भांडवल होतें । दुकानचि तेथें
 घालितों मी ॥ ३१ ॥ पुत्र आणि सून ठेवावी पंढरीं । ऐसी माझी
 खरी इच्छा आहे ॥ ३२ ॥ सहस्र रुपये जरी कोणी देता । सुन आणि
 सुता ठेवितों मी ॥ ३३ ॥ पंढरीहूनीया नाणितोंच मग । ऐसें पांडुरंगें
 ऐकतांचि ॥ ३४ ॥ खलिती काढोनी ठेवियेली पुढें । नवल हें गाढें
 केलें पाहा ॥ ३५ ॥ पंढरीस मग जावया निघती । घोड्यावरी सती
 बैसवीली ॥ ३६ ॥ पुढें पांडुरंग मार्गें तिचा पती । क्षणामार्जी येती
 पंढरीस ॥ ३७ ॥ वाळवंटीं आले बाई उत्तरोन । खलिती देवोन
 पतीपार्सी ॥ ३८ ॥ उभयतां तुह्मीं पुढें व्हावें आतां । येतों मी तत्वता
 मागोनीया ॥ ३९ ॥ मार्गें जों पाहाती अदृश्य जाहाले । पांडुरंगें केलें
 नवल ऐसें ॥ ४० ॥ नामदेवा दोषे नमन करोनी । वर्तमान कार्नी
 निवेदिलें ॥ ४१ ॥ हणती नामदेव पांडुरंग आले । भक्तीसी भुलले
 मुली तुझे ॥ ४२ ॥ अक्षईं तुहांसी येथेंचि ठेविलें । वेरझारें केलें
 शून्य देवें ॥ ४३ ॥ यशवंतसुत संतलीला गात । प्रेम हें चित्तांत
 धरोनीया ॥ ४४ ॥

नामदेव

॥ श्रीराम ॥ नामदेव द्वारकेस जातां मार्गी । कैसे भक्तिरंगी
 रंगले हे ॥ १ ॥ येक गांव होता तेथें येक बाई क्रूर । होती पाहीं बहुत
 ते ॥ २ ॥ येक पुत्र येक कन्या होती तीस । जाच करीतसे सुने
 बहू ॥ ३ ॥ पुत्रा आणि सुने ऐक्य होऊं न दे । जीर्ण वस्त्रासी दे
 तयेलागीं ॥ ४ ॥ घराच्या बाहेरीं जीर्ण झोंपड्यांत । ठेवोनी तयेतें
 जाची बहु ॥ ४ ॥ उपवर परी उपायचि नाहीं । माहेरींही कांहीं ठाव
 नसे ॥ ६ ॥ पुत्रासी गृहांत निजऊनि द्वारीं । पडते ह्यातारी ऐसें
 असे ॥ ७ ॥ गांवांतील बहु पुत्रासी सांगत । परी मातृभक्त असेचि
 तो ॥ ८ ॥ कन्या पतीगृहीं जाली गरोदर । प्रसूतविचार पडे
 तेथें ॥ ९ ॥ होता पती मात्र दुजे नाहीं कोणी । तेव्हां बोले वाणी
 पतीसी ते ॥ १० ॥ माझीये मातेसी आणा बोलाऊन । तेव्हां घोडे
 यानें पाठवीलें ॥ ११ ॥ कन्येपासीं इचा होता जीवप्राण । पुत्रालागीं
 ह्मणे जाते आतां ॥ १२ ॥ सर्वही धान्यासी लिंपणें घालोनी । महिन्याचें
 मोजोन दिलें यासी ॥ १३ ॥ त्वरित मी येते ह्मणोनी निघाली । गृहा-
 मार्जी गेली कन्येच्या ते ॥ १४ ॥ मार्गे ग्रामस्तांनीं यास बोलाऊन ।
 निषेध करोन बोलीयले ॥ १५ ॥ तुझी माता ये तों पत्नी ने गृहांत ।
 सर्वही साहित्य आह्मी देतो ॥ १६ ॥ ग्रामस्तीं दंपत्यपूजनचि केलें ।
 धान्यही दिधलें उभयांसी ॥ १७ ॥ मग आनंदानें येकत्र जाहाली ।
 प्रीतिही वाढली उभयांची ॥ १८ ॥ देवें दया केली गर्भवती जाली ।
 सासुही राहिली बहु दिन ॥ १९ ॥ कन्ये कांहीं रोग जाहाला ह्मणून ।
 षण्मास हे जाण राहे तेथें ॥ २० ॥ पुढें आली गांवासन्निध ह्मणोनी । पुत्रासी
 येवोनी सांगताती ॥ २१ ॥ ऐसें ऐकतांचि कांतेसी बाहेरी । घालोनीया
 करी पूर्ववत् ॥ २२ ॥ घरीं येवोनीया सुनेसी पाहिलें । बहु द्वेषा केलें

वर्णवेना ॥ २३ ॥ तेथें नामदेव आले अकस्मात । आवडीं ग्रामस्त
 राहावित्ती ॥ २४ ॥ कीर्तनासी यांच्या येती सर्व जन । पुत्रासी घेवोन
 हेही आली ॥ २५ ॥ कथा ऐकतांचि वैराग्य जाहालें । पुत्रालागीं बोले
 तये वेळीं ॥ २६ ॥ जावें द्वारकेसी समागमें यांच्या । गुंतलों मायेच्या
 पासीं आक्षी ॥ २७ ॥ प्रातःकाळीं पुत्रासहित निघाली । सुनही चालिली
 समागमें ॥ २८ ॥ नित्य कीर्तनाचा घोष जेव्हां होये । सुन ऐकताहे
 भावयुक्त ॥ २९ ॥ दिवस जाहाले प्रसूतीची वेळ । झाडीही प्रवळ गांव
 नाही ॥ ३० ॥ विसाच कोसांची मजल ह्मणोन । यात्राही त्वरेनें जाऊं
 लागे ॥ ३१ ॥ मार्गे मार्गे राहे चालवेना ईसी । आली दाहा कोसीं
 जैसी तैसी ॥ ३२ ॥ टाकोनीया ईसी सर्व गेले जेव्हां । मार्गावरी तेव्हां
 बैसली हे ॥ ३३ ॥ पुढें दाहा कोस मार्गे दाहा कोस । झाडी हे
 कर्कश भयेंकर ॥ ३४ ॥ तेथें हे बैसली प्रसूतीची वेळ । जाहाली
 व्याकुळ बहु जेव्हां ॥ ३५ ॥ दीर्घस्वरें रडे भोंवताले पाहे । ह्मणे
 कृष्णमाये धांव आतां ॥ ३६ ॥ कृष्णाबाई आई धांव लवलाई । कोणी
 नाही पाहीं मज आतां ॥ ३७ ॥ सासु पती तेही गेले टाकोनीया ।
 आतां दावी पाया देवराया ॥ ३८ ॥ बहुतां पावसी ऐसें कीर्तनांत ।
 नामदेव संत गात होते ॥ ३९ ॥ खरे संत त्यांचें गाणें खरें असे ।
 तरी पाव ऐसें बोलताहे ॥ ४० ॥ ऐसी वेळ कोणा मार्गे नसे आली ।
 धांव वनमाळी झडकरी ॥ ४१ ॥ नेत्रीं अश्रुधारा सद्गदीत कंठ । मारी
 हाक स्पष्ट अटाहास्ये ॥ ४२ ॥ कळवळा देवासी नावरेच पोटी ।
 आले जगजेठी अकस्मात ॥ ४३ ॥ दिव्य रूप देवें धरोनी स्त्रियेचें ।
 अभिनव साचें केलें तेथें ॥ ४४ ॥ माहाल तेथेंचि करोनी उत्पन्न ।
 तयामाजीं जाण नेलें तिसी ॥ ४५ ॥ बाळंतपण हें देव करिताती ।
 पाय तिचे धुती काय सांगूं ॥ ४६ ॥ नामदेव गेले द्वारके जेधवां ।
 तेथें जालें तेव्हां कैसें पाहा ॥ ४७ ॥ देवाच्या दर्शना नामदेव जाती ।
 कपाटें लागती अकस्मात ॥ ४८ ॥ तेथेंचि हे उभे राहिले मनांत ।

विश्मय बहुत जाला यांसी ॥ ४९ ॥ हणती मी अभक्त लाविलें कपाटा ।
 नाहीं मज निष्ठा खरें देवा ॥ ५० ॥ पंढरी सोडोनी आलों येथें कां
 मी । हणोनीया तुह्मी शिक्षा केली ॥ ५१ ॥ परी जगामध्यें जाली
 अपकीर्ति । प्राणाची समाप्ती करूं येथें ॥ ५२ ॥ हेही मोक्षपुरी येथें
 देहपात । करावा हें मत तुझें वाटे ॥ ५३ ॥ निग्रह करितां वाणी
 जाली ऐसी । मी गेलों मार्गासी ऐक बापा ॥ ५४ ॥ हातारीची सून
 प्रसूत मार्गांत । जाली मीही तेथ गेलों आहे ॥ ५५ ॥ वीस कोस
 झाडी लागली तयांत । राहिलों मी तेथ आहे जाण ॥ ५६ ॥ बाळंतपण
 हें करितों मी तिचें । दर्शन आमुचें तेथें तुज ॥ ५७ ॥ मग नामदेव
 तीर्थसंपादणी । करोनी तेथोनी चालीयले ॥ ५८ ॥ झाडींत मुकाम
 केला नामदेवें । रात्रीमार्जीं सर्व निजले तेव्हां ॥ ५९ ॥ मध्यरात्रीं देवें
 देवोन दर्शन । महालांत जाण नेलें यांसी ॥ ६० ॥ कृष्णाबाई मूल
 करोनी स्वाधेन । अदृश्य भगवान जाले मग ॥ ६१ ॥ महालही तेथें
 नाहींसाचि जाला । विचित्र हे लीला देवाजीची ॥ ६२ ॥ सासु पती
 कांता मूल येक करुन । गृहासी नेऊन घालवीली ॥ ६३ ॥ मग सासु
 सुनेवरी लोभ करी । संतलीला बरी वर्णायली ॥ ६४ ॥ यशवंतसुत
 संतलीला गात । पंढरीस येत नामदेव ॥ ६५ ॥

॥ जनाबाई ॥

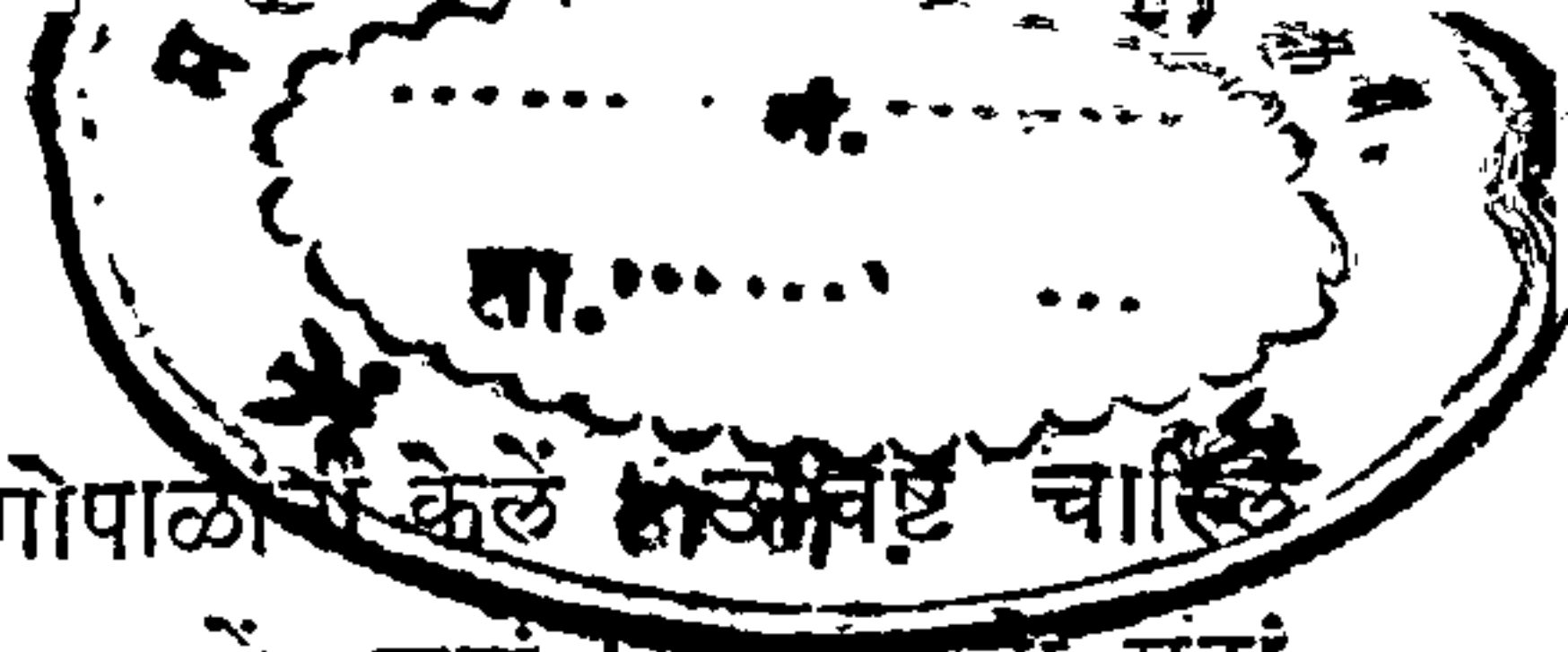
॥ श्रीराम ॥ नामदेवाचिये घरीं जनाबाई । भक्तीची नवाई
 ऐका तिची ॥ १ ॥ संतसमागमें विठलाचा छंद । अंतर्बाह्ये वेध
 लागलासे ॥ २ ॥ निजध्यासें जाला साक्षात्कार मोठा । अद्भुतचि निष्ठा
 वर्णवेना ॥ ३ ॥ गोंवच्या आणाय जावें मालावरी । तेथें भजन करी

भानंदानें ॥ ४ ॥ टाळ्या वाजऊनी नृत्यचि करावा । देहेभाव जावा
तये वेळे ॥ ५ ॥ तेव्हां देवार्जीनीं यावें अकस्मात । तिचें काम करित
पांडुरंग ॥ ६ ॥ पितांबराअंत गोंवऱ्या वेंचीत । प्रेमासी भुलत भीम
ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनाबाई येके दिनीं दळायासी । बैसली मानसीं
पांडुरंग ॥ १ ॥ नाचणे दळाया दिले होते ईस । भान नसे तीस
दळायाचें ॥ २ ॥ नेत्र लावोनीया भजन करीत । पांडुरंगीं चित्त मग्न
जालें ॥ ३ ॥ नामदेवमाता गोणाबाई तेथ । येवोनी पाहात जनी
तेव्हां ॥ ४ ॥ ह्मणे वेडी जाली दळण राहिलें । सावधान केलें तये
वेळे ॥ ५ ॥ ऐसें दोन वेळे सावधान केलें । मग लातें दिलें पाठी-
वरी ॥ ६ ॥ जनाबाई लात बैसतांचि मग । आले पांडुरंग दळा-
वया ॥ ७ ॥ क्षणामार्जीं देवें दळोनीया पीठ । सुपामार्जीं नीट
भरीयलें ॥ ८ ॥ जाहाले अदृश्य आली गोणाबाई । पाहे पीठ अई
सुपामध्ये ॥ ९ ॥ ह्मणे जने कैसें इतुक्यांत दळीसी । अश्रु आले ईसी
सद्गदीत ॥ १० ॥ देवाल्यांत गेले पाहाती पुजारी । पितांबरावरी पीठ
आहे ॥ ११ ॥ साधुसंत सर्व बोलिले त्या वेळीं । चिन्हचि यावेळीं
दाखवीलें ॥ १२ ॥ वैकुंठपीठ हे पंढरी ह्मणून । पिठाची हे खूण दावी
देव ॥ १३ ॥ परी नाचण्याचें प्रमेय एकावें । देवासाठीं व्हावें लज्या-
तीत ॥ १४ ॥ निर्लजे होवोनी प्रेमें जो नाचेल । वैकुंठ होईल
तयासचि ॥ १५ ॥ सज्जनाचा अर्थ सज्जन जाणती । प्रपंचीं पाहाती
परब्रह्म ॥ १६ ॥ यशवंतसुत धरोनीया हेत । संतलीला गात भाव-
युक्त ॥ १७ ॥

॥ श्रीराम ॥ जनाबाईसर्वे जेऊं लागे देव । ऐसा होता भाव
दिव्य जिचा ॥ १ ॥ नामदेवें ईस प्रथम वाढोन । देवोनी भोजन
करिताती ॥ २ ॥ पुढें ध्यावें पात्र लावी मग नेत्र । चिंतावा पवित्र
पांडुरंग ॥ ३ ॥ विठोबारे सख्या येई झडकरी । दीन मी किंकरी आहे

तुशी ॥ ४ ॥ आद्यवाचून न करी भोजन । सजळ नयन प्रेम
 मोठी ॥ ५ ॥ अठवितां यावे जेवोनीया जावे । भुलवीला भावे पांडु-
 रंग ॥ ६ ॥ श्रावणमासांत आला सोमवार । जाहालीसे रात्र भोज-
 नासी ॥ ७ ॥ जनीचे त्या वेळे विस्मरण जालें । नामदेवे केलें
 भोजनासी ॥ ८ ॥ मग मातेलागीं बोलती जनीसी । न दिलें पात्रासी
 आज पाहा ॥ ९ ॥ मातेनें उचिष्टें गोळा करोनीया । दिली नेवोनीया
 जनाबाई ॥ १० ॥ इच्याही अंगासी सीत आलें होतें । पाहोनी पात्रातें
 उचिष्टाच्या ॥ ११ ॥ सिंक्यावरी ठेवी देवा न बोलावी । श्रम जाले
 जीवीं बहुसाल ॥ १२ ॥ पलंगावरी पांडुरंग रुक्मीणीसी । हणती
 उपवासी आहे आज ॥ १३ ॥ रखुमाई हणणे कोणा भक्ता अन्न । न
 मिळालें हणुन वेडे जाला ॥ १४ ॥ अपरात्र जाली करावे शयन ।
 हणती झोंप जाण न लागेचि ॥ १५ ॥ नित्याचें भोजन राहिलें
 आमुचें । बोलावणें साचें आलें नाहीं ॥ १६ ॥ बोले रखुमाई नित्याचें
 भोजन । न इच्छावा मान जावे आतां ॥ १७ ॥ भोजन त्याचें जालें
 किंवा नाहीं । देव हणणे पाहीं उपाशी तो ॥ १८ ॥ आई हणणे जनी
 असेल उपाशी । जावोनी तयेसी जेऊं घाला ॥ १९ ॥ कळवळोनी
 देव जनीपासीं आले । उठविती वहिलें तयेलागीं ॥ २० ॥ उघडोनी
 नेत्र पाहिला सावळा । हणणे वा विठला कां आलासी ॥ २१ ॥ मज
 सीत आलें शरीराचा भोग । भोगिते मी सांग जावे तुहीं ॥ २२ ॥
 जवळी वैसोनी हाता फिरवीलें । सीत निवारिलें क्षणामार्जी ॥ २३ ॥
 उठोनी चरणीं मस्तक ठेविला । जावे वा विठला निजस्थाना ॥ २४ ॥
 न पाचारितां कां आलासी धांवोन । बोलिले भगवान अन्ना-
 साठीं ॥ २५ ॥ क्षुधा फार मज लागली पोटांत । भोजन त्वरित घालीं
 मज ॥ २६ ॥ जनी हणणे देवा उचिष्टें मजला । दिलीं हणुन तुला न
 बोलावी ॥ २७ ॥ पांडुरंग हणती उचिष्टें आह्लांसी । चारियलीं कैसीं
 तेंही ऐक ॥ २८ ॥ शबरीनें मार्गे उचिष्टचि बोरें । चारिलीं आदरें

भावयुक्त ॥ २९ ॥ तैसेंचि गोकुळीं गोपाळीं केलें हाउविष्ट चारिणें
 मुखांतील ॥ ३० ॥ संताचें उचिष्ट न हणारें कदां । प्रसाद ती संदां
 सेऊं आही ॥ ३१ ॥ देव सिंक्यावरुन पाटी उतरिती । पकानें तीं
 होती हस्तस्पर्शें ॥ ३२ ॥ मग जनाबाई सांगार्ते घेवोनी । जेविले
 हणोनी भीम गाये ॥ ३३ ॥

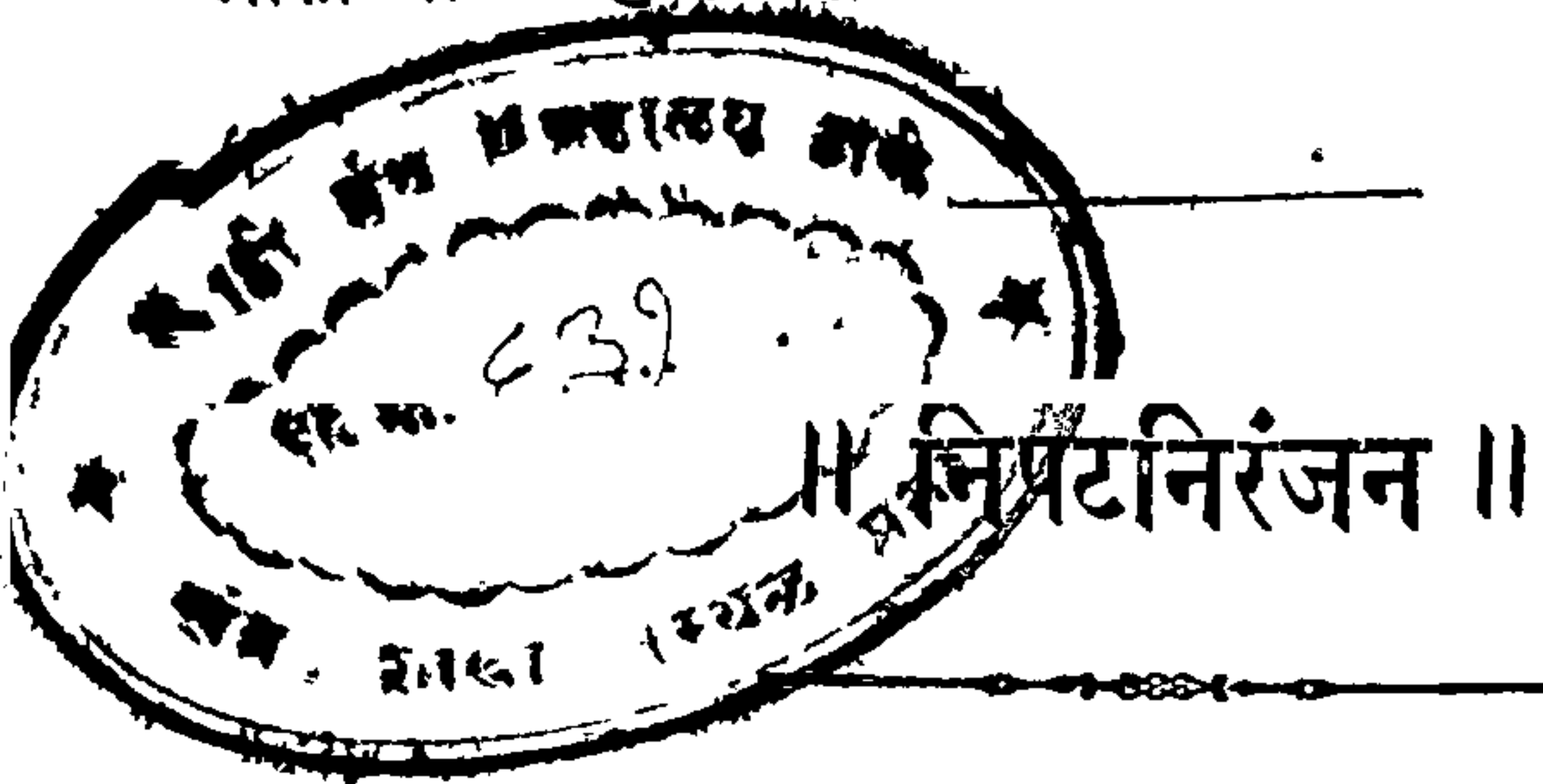
॥ श्रीराम ॥ जनाबाईसंगें जेवोनी तेथेंचि । निजती श्रीपती
 प्रेमासाठीं ॥ १ ॥ उशी तिची देव वोढोनीया घेती । वाकळहीं प्रीतीं
 पांघरले ॥ २ ॥ जनाबाईचिया उशाकडे नाहीं । दिला बाहू पाहीं
 देवरायें ॥ ३ ॥ मग गोष्टी माता सांगती मागील । भक्तीची हे भूल आहे
 आह्ला ॥ ४ ॥ जनाबाई देवापुढें निजे कैसी । बापापुढें जैसी कन्या
 निजे ॥ ५ ॥ देवाची भावना कौसल्या यशोदा । तैसीच गोविंदा
 प्रीत इची ॥ ६ ॥ दोघेही निष्काम हणुनी परस्परें । प्रीति जाली
 थोर वर्णवेना ॥ ७ ॥ प्रातःकाळीं देव गडबडीनें गेले । पदक राहिलें
 गळ्यांतील ॥ ८ ॥ पुजारी पाहातां पदकचि नाहीं । गडबडले पाहीं
 तये वेळे ॥ ९ ॥ हाकीमासहित शोध जों करिती । घरांत बोलती जना-
 बाई ॥ १० ॥ पदक कां देव टाकोनीयां गेले । ऐकतांचि आले लोक
 तेथें ॥ ११ ॥ तयांसी पदक देतांचि ते नेती । हाकीमा सांगती जनी
 चोर ॥ १२ ॥ चाळीस शिपाई धाडिले तयानें । जनीस बांधोन आणा
 हणें ॥ १३ ॥ जनाबाई तेव्हां भजन करीत । अकस्मात दूत आले
 तेथें ॥ १४ ॥ बांधोनीया हात चालविली त्यांनीं । पाहाती नयनीं लोक
 सारे ॥ १५ ॥ हाकीमाजवळी आणियली जेव्हां । विचारितो तेव्हां
 जनाबाई ॥ १६ ॥ कैसें हें पदक नेलेंस चोरोन । सांग आतां जाण
 सविस्तर ॥ १७ ॥ हणें पांडुरंगाविण कांहीं नेणें । त्याचें हें करणें तोचि
 जाणें ॥ १८ ॥ देतो सुळावरी जाहाला शेंवट । इच्छा काये स्पष्ट सांग
 आहे ॥ १९ ॥ जनाबाई हणें देवाचें दर्शन । ध्यावें ऐसें मन
 इच्छिताहे ॥ २० ॥ न्यावें हणें इसी पाहें द्या देवासी । मग द्या सुळासी

त्वरा करा ॥ २१ ॥ देवापुढें नेली खांचावरी सूळ । पाहिलें सकळ देवा
 ह्मणे ॥ २२ ॥ आमुचा हा भोग भोगूं आह्मी आतां । तुह्मी लोभ
 आतां असों घावा ॥ २३ ॥ शरिराचा भोग शरीर भोगील । जीव हा
 येईल तुहांपासीं ॥ २४ ॥ ऐसें बोलोनीया तेथोनी चालिली । लोक-
 दाटी जाली पाहावया ॥ २५ ॥ नामदेवा कोणी जावोनी सांगती ।
 तुमची जनी देती सुळावरी ॥ २६ ॥ संत बोलीयेले आपुली प्रतिष्ठा ।
 वाढवाया चेष्टा केली देवें ॥ २७ ॥ भक्तासी संकट करोनी रक्षावें ।
 थोरपण व्हावें दाखवाया ॥ २८ ॥ आपुलें थोरपण भक्तसाहे ह्मणुन ।
 केलें हें संपूर्ण पांडुरंगें ॥ २९ ॥ आह्मांहूनी जनी आवडे तयासी ।
 प्राहां कौतुकासी होईल तें ॥ ३० ॥ इकडे जनाबाई पुंडलीकापासीं ।
 नेवोनी सुळासी रोवीयले ॥ ३१ ॥ जनाबाई ह्मणे सर्वत्र भजन । करा
 वाप पूर्ण इच्छा माझी ॥ ३२ ॥ सर्वत्र भजन कराया लागले । ईस
 उचलिलें तये वेळीं ॥ ३३ ॥ तेव्हां त्या सुळाचें उदकचि जालें । पांडु-
 रंगें केलें नवल ऐसें ॥ ३४ ॥ हाकीमासहित लोटांगणा येती । ह्मणती
 धन्य भक्ति आहे इची ॥ ३५ ॥ तुळसीच्या माळा घालिती गळ्यांत ।
 मिरवत आणीत घरीं तेव्हां ॥ ३६ ॥ नामदेवचरणीं ठेविला मस्तक ।
 ह्मणती हें कौतुक केलें देवें ॥ ३७ ॥ यशवंतसुत संतलीला गात ।
 धरोनीया हेत मनामाजीं ॥ ३८ ॥

॥ रामभट पोळे ॥

॥ श्रीराम ॥ रामभट पोळे होते पैठणांत । मोठे रामभक्त
 निःसीमचि ॥ १ ॥ कोदंडरामाची मूर्ति सर्वकाळ । असावी जवळ जीवा
 ऐसी ॥ २ ॥ आपुल्यासारिखे मूर्तीस उपचार । ज्याचे निरंतर होत
 होते ॥ ३ ॥ सर्व तीर्थ व्रत रामावीण नाही । अहिर्निर्सी पाहीं
 निजध्यास ॥ ४ ॥ परोपकारासी शरीर लाविलें । श्रीराम लक्षिलें सर्वा
 भूर्ती ॥ ५ ॥ कोणाचेंही काम अडोंच नेदावें । निष्काम करावें
 मनोभावे ॥ ६ ॥ उंच नीच काम न करावें ऐसे । मनांतचि नसे
 जयाचिये ॥ ७ ॥ वाचें नाम सदां सत्यचि बोळावें । कायेनें करावें
 सुखी सर्वा ॥ ८ ॥ कोणी दुष्ट वाक्य कठीण बोलती । त्यांच्या पाया
 पडती ऐसी स्थिती ॥ ९ ॥ सदां समाधान हें मुख्य साधन । समा-
 धी हे जाण सहजांत ॥ १० ॥ तपें शांतीअंत सुखें संतोषांत । व्याधी
 ह्या तृष्णेंत जाणाव्या हो ॥ ११ ॥ सर्वा भूर्ती दया तोचि धर्म जाण ।
 रामभटा पूर्ण चिन्हें ऐसीं ॥ १२ ॥ येके दिसीं पंतोजीच्या शाळेअंत ।
 पोरांसी हणत पानें आणा ॥ १३ ॥ मोठीं मोठीं पानें आणावीं वडा-
 चीं । हणजे खेळायची सुटी तुहां ॥ १४ ॥ हर्ष जाला मुलां तेथोनी
 चालिलीं । मार्गांत जों आलीं ऐसियांत ॥ १५ ॥ रामभट बावा भेटले
 तयांसी । चलावें पानासी हणती यांला ॥ १६ ॥ बरें हणोनीया
 त्यांच्या संगें गेले । वडापासीं आले मुलांसहित ॥ १७ ॥ हणती मुलें
 आतां बावा वर चढा । मोठीं मोठीं तोडा पानें पाहूं ॥ १८ ॥ बांधिली
 कमर त्यांत राममूर्ति । कास घालुनी जाती वृक्षावर ॥ १९ ॥ खालून
 हीं मुलें दाखवितीं पानें । अवघड ठिकाण होतें तेथें ॥ २० ॥ वळकां-
 बीचीं पानें वांकून तोडितां । मूर्ति अवचिता पडे खालीं ॥ २१ ॥
 पडिला राम हणुन मुलें बोलताती । हे त्यांसी पुसती कैसा

पडे ॥ २२ ॥ खालीं डोई आणि पाय जाले वरी । ऐकोनी अंतरां
 काये केलें ॥ २३ ॥ आपुल्या ऐसें रामा आजिवरी केलें । सेवटीं हें
 जालें रामराया ॥ २४ ॥ खालीं डोई वर पाय करोनीया । राम हणो-
 नीया । देह सोडी ॥ २५ ॥ काया वाचा प्राण होतां रामार्पण । धरिले
 उचलोन वरिच्यावरी ॥ २६ ॥ नखीं कामकोटी मुखीं चंद्रकोटी ।
 पाहातां हे दृष्टीं रूप ऐसें ॥ २७ ॥ मुकुटा उपमा न सुचेचि आक्षां ।
 वर्णाया श्रीरामा श्रुति नेति ॥ २८ ॥ आलिंगन दिलें मग रामरायें ।
 मनोरथ पाहें पूर्ण केले ॥ २९ ॥ ऐसे रामभक्त ऐसे जीवन्मुक्त । भीम
 त्यांसी गात अनुदिनीं ॥ ३० ॥

• ॥ श्रीराम ॥ निपटनिरंजन औरंगाबाजेंत । होते मोठे संत बागे-
 मध्यें ॥ १ ॥ गांवामध्यें जावें रस्त्यांत फिरावें । कोणी देतां ध्यावें धान्य
 पीठ ॥ २ ॥ येके दिसीं मेख नालाची पायांत । शिरे अकस्मांत तये
 वेळीं ॥ ३ ॥ विदेहस्थिति देहभान नाहीं । समाधिस्त पाहीं चाली-
 यले ॥ ४ ॥ माळीण पाहोनी हंणे पायाअंत । गेलें तें त्वरित काढा
 आधीं ॥ ५ ॥ देहावरी आले आणि बोलीयले । प्रारब्धीं टाकिलें
 ह्मणती देहे ॥ ६ ॥ जयाचे सत्तेनें पायाअंत गेलें । तोच हें काढील
 तरी काढो ॥ ७ ॥ ऐसें बोलोनीया आले बागेअंत । होतां समाधिस्त
 देव आले ॥ ८ ॥ पायांतील मेख उपडोनी काढिली । रक्तधार आली
 तये वेळीं ॥ ९ ॥ हस्तमात्रें पाय बरा करुनी गेले । ऐसे संतलीले
 भीम गाये ॥ १० ॥

॥ श्रीराम ॥ निपटनिरंजन जीवन्मुक्त ज्ञानी । दिलेश्वरा
 कोणी निवेदिलें ॥ १ ॥ त्यांनीं स्वार यांसी आणाय़ा धाडिले । बागेमध्ये
 आले यांजपासीं ॥ २ ॥ गुंफेत श्रीकण्या मृन्मय पात्रांत । होते हे
 भक्षीत तये वेळे ॥ ३ ॥ राउताची हाक ऐकतां तैसेचि । येती बाहे-
 रचि खात खात ॥ ४ ॥ दाढी पोटावरी वोघळ पाहिले । कुश्चिळ
 दाविलें रूप त्यासी ॥ ५ ॥ अभक्तां संतांचें माहात्म न कळे । थु ऐसें
 बोलिलें तोंडावरी ॥ ६ ॥ सिद्ध बोलीयले तुमच्या तोंडांत थु । यो आ-
 मुच्या मुखांतु नको तुह्मां ॥ ७ ॥ ऐसें बोलताचि राउताच्या मुखीं ।
 जलांश निशेखीं नाहीं होये ॥ ८ ॥ जिव्हाच ते कोरडी जाहाली ते
 काळीं । शरण तये वेळीं येती यांसी ॥ ९ ॥ दया आली मंग मोकळे,
 ही केले । पाई ते लागले तये वेळीं ॥ १० ॥ मग सिद्ध गेले आपुले
 झोंपडींत । स्वार होउनी स्वस्थ रहाते जालें ॥ ११ ॥ अस्तमानीं राहे
 प्रहर दिवस । गेले हे दिलीस योगसिद्धीं ॥ १२ ॥ मशिदींत मध्य
 कोनाड्यांत गेले । जावोनी बैसले तये वेळीं ॥ १३ ॥ पाछाह कुराण
 पढावया आला । अकस्मात यांला पाहाताहे ॥ १४ ॥ विचारितां नाम
 निपट सांगती । बोलावीलें प्रीतीं ह्मणुन आलों ॥ १५ ॥ पाछाहानें
 तेव्हां केला चमत्कार । सांडोनी कळिवर मक्के गेला ॥ १६ ॥ तेथें सात
 सिद्ध होते त्या नमन । बद्रीवृक्ष जाण होतां तेथें ॥ १७ ॥ निपटही
 गेले त्या वृक्षीं देखील । बोरें खाती वहिले आनंदांत ॥ १८ ॥ पाछाह
 प्रसाद मागतांचि ह्मणत । देऊं मशिदींत चाल आतां ॥ १९ ॥ गेला
 शरीरांत पाहे कोनाड्यांत । बैसले हे खात बोरें तेथ ॥ २० ॥ बोराचा
 प्रसाद देतां लोटांगण । घालोनीया ह्मणे ईश्वर हा ॥ २१ ॥ मग सुख-
 गोष्टी तेथें बोलोनीया । पत्र घेवोनीया तया स्वारां ॥ २२ ॥ आले बागे-
 अंत पत्र दिल्लें त्यांसी । गेले ते दिलीसी तये वेळीं ॥ २३ ॥ पाछा-

हासी सर्व थुक्याचा वृत्तांत । सांगतां सिद्धातें ह्मणे धन्य ॥ २४ ॥ ऐसी संतलीला गाती जे ऐकती । तेही धन्य होती भीम ह्मणे ॥ २५ ॥

॥ श्रीराम ॥ निपटनिरंजन औरंगाबाजेंत । आले रस्त्याअंत येके दिनीं ॥ १ ॥ ह्मणती सर्वां भक्ति लावावी ह्मणून । चतुर्भुज आणुन मूर्ति येक ॥ २ ॥ देवालय केलें दर्शनासी यावें । बोलाविती भावें सर्वत्रांसी ॥ ३ ॥ हिंदु मात्र येती अविंध न येती । तेव्हां ह्मणती चित्तीं ऐसें नव्हे ॥ ४ ॥ मूर्ति वागेमध्ये नेवोनी ठविली । मशीदचि केली तेथें मग ॥ ५ ॥ बोलाविता येती अविंध आनंदें । न येतीच भेदें हिंदु तेथें ॥ ६ ॥ सर्व येती ऐसा उपाय योजावा । भेदचि नसावा ऐसें करूं ॥ ७ ॥ मोडोनी मशीद केला शौचेकूप । जाती आपेंआप सर्व तेथें ॥ ८ ॥ गांवींचा पठाण हाकीम तयासी । कोप यावा ऐसी युक्त केली ॥ ९ ॥ मशीद मोडोनी केला शौचेकूप । बोलावीलें वाप सिद्धराया ॥ १० ॥ ह्मणे कूप केला मशीद मोडोन । काय जी कारण सांगा याचें ॥ ११ ॥ देव केला तेथें न येती यवन । मशिदींत जाण हिंदु न ये ॥ १२ ॥ मग शौचेकूप केला तेथें येती । भेदातीत होती नर्कद्वारां ॥ १३ ॥ आह्मीं काय यासी करावा उपाय । नर्क जाला प्रिय जनालागीं ॥ १४ ॥ बहुतचि बोध पठाणासी केला । तोही भक्त जाला संतवाक्यें ॥ १५ ॥ मग वागेअंत भजन करीत । येवोनी बैसत भीम ह्मणे ॥ १६ ॥

मच्छेंद्रनाथ

॥ श्रीराम ॥ मच्छिंद्र गोरक्ष होते गुरुशिष्य । सामर्थ्यें विशेष योग मोठा ॥ १ ॥ गोरक्ष गांवांत भिक्षा मागोनीया । द्यावी गुरुवर्या

मर्यादेने ॥ २ ॥ गुरु देतील तो प्रसाद सेवावा । गुरुसेवा जीवाहूनी
 प्रिय ॥ ३ ॥ येके दिसीं गेले भिक्षेसी गांवांत । प्रयोजन तेथे हेही
 आले ॥ ४ ॥ दानपात्रें यांसी वाढोनीया देती । गुरुपासीं येती घेवो-
 नीया ॥ ५ ॥ मर्चिद्रनाथांनीं स्वइच्छा भोजन । केलें आनंदानें गुरु-
 रायें ॥ ६ ॥ दहीवडे त्यांत मिष्ट जाले होते । स्वामी तेचि खात
 आवडानें ॥ ७ ॥ दुसरे दिवसीं गोरक्षांनीं स्नान । करोनी नमन पुढें
 उभे ॥ ८ ॥ ह्मणती गुरुराया भिक्षे आज्ञा घावी । वेळ हे वरवी जाली
 आहे ॥ ९ ॥ ह्मणती गुरुराव दहीवडे आणीं । दुजे कांहीं नाणीं भिक्षा
 आजि ॥ १० ॥ आज्ञा ह्मणोनीया गांवामाजीं गेले । भिक्षेसी लागले
 मागावया ॥ ११ ॥ घरोघरीं ह्मणती दहीवडे घाला । इच्छा सदुरुळा
 जाली आहे ॥ १२ ॥ धिकार करोनी कोणी न घालिती । तेव्हां हे
 बोलती येका घरीं ॥ १३ ॥ दहीवडे जरी करोनीया घाल । तरी जें
 मागाल तेचि देऊं ॥ १४ ॥ वाई येक तिनें ऐकोनीया ह्मणे । देसी तरी
 देणें सव्य नेत्र ॥ १५ ॥ ऐकोनीया ह्मणती नेत्र जाला धन्य । गुरुसी
 अर्पण करूं आतां ॥ १६ ॥ तन मन धन गुरुसी अर्पण । त्यांचें
 त्यांसी देणें या वेळेसी ॥ १७ ॥ नखें रोवोनीया बुबुळ काढिलें ।
 डोळ्यासी फोडिलें गुरुसाठीं ॥ १८ ॥ वाई घाबिरीच होवोनीया
 बोले । द्वाड मी बोलिलें संतराया ॥ १९ ॥ तोंड ह्मणे द्वाड करोनीया
 वडे । आणोनीया पुढें ठेवीयले ॥ २० ॥ दहीवडे घेती स्वामीपासीं
 येती । नेत्रासी लाविती हात येक ॥ २१ ॥ मर्चिद्रनाथांनीं पुसियलें
 यांला । हात कां लाविला नेत्रा सांग ॥ २२ ॥ गोरक्ष बोलिले स्वामी
 डोळा आला । ह्मणोनी लाविला हात तेथें ॥ २३ ॥ गुरु बोलियले जरी
 डोळा आला । आला तरी आला हात काढीं ॥ २४ ॥ काढितांचि
 हात दिव्य नेत्र जाला । सदुरुंनीं केला नवलाव ॥ २५ ॥ वर्तमान
 मग निवेदिलें सारें । आलिंगन येरें दिलें शिष्या ॥ २६ ॥ धन्य गुरुभक्त
 निष्ठा ज्याची ऐसी । देव तयापासीं भीम ह्मणे ॥ २७ ॥

॥ श्रीराम ॥ मर्चिद्रनाथांनीं गोरक्षासी आज्ञा । केली क्षीर
 आणा बेटव्याची ॥ १ ॥ भिक्षेलागीं आजि क्षीरचि मागावी । आनं-
 दला जीवीं शिष्यराव ॥ २ ॥ जावोनी भिक्षेसी क्षीर मागताती । कोणी
 न घालिती तये वेळीं ॥ ३ ॥ ह्मणती जरी कोणी क्षीर घाल आहां ।
 तरी आह्मी तुहां देऊं येऊ ॥ ४ ॥ आमुच्या स्वामींनीं जें दिलें आहां
 सी । तें आह्मी तुहांसी देऊं तरी ॥ ५ ॥ येका लेंकरानें सांगोनी
 मातेसां । दिधले क्षीरीसी तये वेळीं ॥ ६ ॥ मुलासी घेवोनी स्वामींपासीं
 येती । वृत्तांत सांगती गुरुराया ॥ ७ ॥ भक्षोनीया क्षीर समाधानें
 वाळा । जवळी बोलाविला तये वेळे ॥ ८ ॥ तयाचे कुसीसी लावोनीया
 बोट । केला ब्रह्मनिष्ठ सिद्धराव ॥ ९ ॥ नाम गैनीनाथ ठेविलें तयाचें ।
 निवृत्तिही त्यांचे शिष्य पुढें ॥ १० ॥ ऐसिया संतांचें नाम घेतां वाचे ।
 ज्ञान होय साचें भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम ॥ शउ शमन हे पितापुत्र होते । संतसेवे हेत दृढ
 ज्यांचा ॥ १ ॥ वित्त कांहीं होते तें गेलें सरोनी । कर्जही काढोनी
 धर्म केला ॥ २ ॥ फिटे जरी कर्ज धर्म हा आमुचा । नाहीतरी त्यांचा
 कां होईना ॥ ३ ॥ कर्जही काढोनी जरी धर्म केला । न फिटतां त्याला
 दोष नाही ॥ ४ ॥ ज्यांचें घेती त्यासी फिरोनी न देती । घरींही वि-
 पत्ति बहु जाली ॥ ५ ॥ सत्वधीर मोठे परी कोणी यांसी । उसणेंही
 त्यांसी न दे कोणी ॥ ६ ॥ ऐशा समयांत गुरुराज आले । प्रेमें पुढें
 गेले उभयतां ॥ ७ ॥ मर्चिद्र गोरक्ष आणिखीही शिष्य । यांनीं त्यां
 सर्वास नमन केलें ॥ ८ ॥ आलिंगनें जालीं आदरें घरासी । आणिलें
 गुरूसी प्रेमानंदें ॥ ९ ॥ उपवासी होते भोजनासी कांहीं । घरामध्यें
 नाहीं कांहीं जेव्हां ॥ १० ॥ रात्र प्रहर जाली चोरीसी करावें । भोज-
 नासी घावें संतराया ॥ ११ ॥ ऐसा करोनीया विचार निघाले । वाणि-
 याच्या आले घरापासीं ॥ १२ ॥ माडीवरी जाती गवाक्ष पाहाती ।
 बाप बोले प्रीतीं पुत्रालागीं ॥ १३ ॥ गवाक्षांतूनीयां अंत मीच जातो ।

सामुग्रीसी देतो वर घे तूं ॥ १४ ॥ सांपडलों तरी आहेच मी वृद्ध ।
 नाही कांहीं खेद मज याचा ॥ १५ ॥ पुत्र बोलीयला जाईन मी अंत ।
 देईन समस्त सामुग्रीसी ॥ १६ ॥ ऐसें वोळोनीया घालोनीया कांस ।
 मनांत उल्हास सद्गुरूचा ॥ १७ ॥ सोप्यांतूनी मग अंत उतरत । सामु-
 ग्रीसी देत बापाहार्ती ॥ १८ ॥ सर्वही साहित्य देवोनीया वर । जात
 बाणी त्वरे आला अंत ॥ १९ ॥ धरियले पाय बाप वोढी वरी । न
 वोढे निर्धारीं ऐसें जालें ॥ २० ॥ बापा ह्मणे आतां उपाय राहिला ।
 तोडीं मस्तकाला त्वरा करीं ॥ २१ ॥ खेद न करावा स्वामी घरां आले ।
 शरिराचें जालें सार्थक या ॥ २२ ॥ गुरुकार्यावरी वेंचलीयां काया ।
 कोठें आहे माया ब्रह्म जालों ॥ २३ ॥ परी येक हेत आहे श्रीगुरूसी ।
 पूजा भोजनासी करा सांग ॥ २४ ॥ माझे वर्तमान कांहीं न बोलावें ।
 संतोषें करावें दास्य त्यांचें ॥ २५ ॥ त्वरा करीं ह्मणतां मस्तक कापिला ।
 घेवोनीया गेला बाप घरा ॥ २६ ॥ येकीकडे शिर ठेवोनी कोणासी ।
 न सांगे मानसीं हर्ष दावी ॥ २७ ॥ यथासांग पाक करोनीया पात्रें ।
 वाढिलीं विचित्रें भावयुक्त ॥ २८ ॥ गुरु वोळीयले शमन न दिसे ।
 कोठें गेला असे या वेळेस ॥ २९ ॥ ह्मणे गुरुराया वाण्याच्या घरांत ।
 गुंतविला तेथ वाणियानें ॥ ३० ॥ तुझींही त्रिवर्गें पत्नीसुनेसहित । बैसावें
 त्वरित येवोनीया ॥ ३१ ॥ बोलिला प्रमाद घेऊं मागूनिया । आग्रहेंचि
 तया बैसविलें ॥ ३२ ॥ तिघेही पंगतीं बैसोनी जेविती । उभडचि येती
 पोटीं मोठे ॥ ३३ ॥ भोजन तांबूल जालें निद्रा केली । भार तेव्हां घाली
 सद्गुरूसी ॥ ३४ ॥ इकडे वाणियाच्या घरांत शरीर । पडतां सत्वर लोक
 आले ॥ ३५ ॥ हाकीमा सांगतां सुळावरी देती । ऐसी जाली ख्याति
 पुढें ऐका ॥ ३६ ॥ प्रभात जालिया सिद्ध चालियले । शऊही चालिले
 घालवीत ॥ ३७ ॥ सुळावरुनी वाट होती तेथें आले । नाथांनीं पाहिलें
 धडाकडे ॥ ३८ ॥ निर्जीव शरीर हस्त केले वर । नमन साचार गुरु-
 राया ॥ ३९ ॥ अश्रियें जाहालें जवळी येवोन । शऊ सांग कोण आहे

रे हा ॥ ४० ॥ हणने हा शमन दास तुमचाचि । ऐसी निष्ठा याची
 असंभाव्य ॥ ४१ ॥ मग वर्तमान सर्व निवेदिले । मस्तक आणविले
 तेच क्षणीं ॥ ४२ ॥ सुळावरुनी घड काढोनी मस्तक । लाविले देख
 गुरुरायें ॥ ४३ ॥ निर्जीव सजीव जाला पूर्ववत । घाली दंडवत नाथ-
 पाई ॥ ४४ ॥ गुरूच्या नेत्रांसी आल्या अश्रुधारा । हणती धन्य खरा
 भाव तुझा ॥ ४५ ॥ प्रेमें आलिंगन देती गुरुरायें । कृपा केली पाहें
 तयावरी ॥ ४६ ॥ जीवन्मुक्त दशा कृपा होतां आली । सद्गुरु माउली
 अनाथाची ॥ ४७ ॥ हाकीमासी कळतां तोही आला तेथें । सत्कार
 करीत बहुसाल ॥ ४८ ॥ वाघें लावोनीया नेलें मिरवत । सोहळा बहुत
 जाला तेथें ॥ ४९ ॥ ऐसे संतराव ऐसे दयावंत । ऐसे गुरुभक्त भीम
 गाये ॥ ५० ॥

परिसाभागवत

॥ श्रीराम ॥ परसाभागवत रखुमाईचा भक्त । नित्य गात ध्यात
 आईसचि ॥ १ ॥ साक्षात्कार मोठा बोलावें देवीनें । जाला अभिमान
 तयालागीं ॥ २ ॥ आईनें परीस दिधला तयासी । मग संपत्तीसी पार
 नाही ॥ ३ ॥ नामदेव विठोबाचे भक्तराज । दरिद्र सहज त्यांचे
 घरीं ॥ ४ ॥ नित्य यांनीं भिक्षा मागोनी आणावी । तेव्हां पेटवावी
 चूल मग ॥ ५ ॥ नामदेवकांता मोठी पतिव्रता । नाम हें तत्वता
 रासूबाई ॥ ६ ॥ परसाभागवत तयाच्या गृहासी । आली अनयासीं
 येके दिनीं ॥ ७ ॥ भक्तकांता दोघीं मित्रत्वही होतें । हणुनी परिसाते
 दिल्लें तिनें ॥ ८ ॥ सुवर्ण करोनी त्वरें आणोनी दे । घेवोनी आनदें
 घरा गेली ॥ ९ ॥ सुया दोन चारी लावोनी तयांसी । आणोनी सिध्या-

सी पाक केला ॥ १० ॥ नामदेव भिक्षा मागोनीया येती । स्वैपाक
 पाहाती सिद्ध जाला ॥ ११ ॥ भोजनें जालियां पुसिलें कांतेला । कोणीं
 सिधा दिला सांग वेगीं ॥ १२ ॥ ह्मणे भागवत तयाचे कांतेस । मागो-
 नी परीस आणियेला ॥ १३ ॥ पाहूं ह्मणतां हातीं आणोनी दिधला ।
 यांनीं झुगारिला भीमेअंत ॥ १४ ॥ परसाभागवता कळतां वर्तमान ।
 नामदेवा ह्मणे परीस द्यावा ॥ १५ ॥ नामदेव ह्मणती कासया परीस ।
 घेवोनी सिद्धीस नाडलासी ॥ १६ ॥ देवापासीं कांहीं न मागवें कधीं ।
 दिली जरी सिद्धि घेऊं नये ॥ १७ ॥ इच्छेसी सोडोनी भजन पूजन ।
 विभक्ति सांडोन भक्त व्हावें ॥ १८ ॥ तरिच देवराव आपुलासा होये ।
 इच्छा करितां जाये नारायण ॥ १९ ॥ परिसाभागवता कोप आला
 मोठा । ह्मणे ठेवा चेष्टा येकीकडे ॥ २० ॥ आपण दरिद्री भाग्य न
 देखवे । आहे आह्मां सर्व ठाऊक हें ॥ २१ ॥ ऐसें ब्रह्मज्ञान आह्मां
 आहे ठावें । परिसासी द्यावें त्वरा करा ॥ २२ ॥ न देतांचि तुज मज
 मृत्य आला । निश्चयचि केला जेव्हां यानें ॥ २३ ॥ नामदेव चंद्रभागेंत
 जावोनी । वोंझळ भरोनी आणिले खडे ॥ २४ ॥ सर्वही परीस लो-
 हासी लाविले । सुवर्ण जाहाले सर्वांनींही ॥ २५ ॥ मग नामदेवा घाली
 लोटांगण । अंगेंचि तूं जाण परीस बा ॥ २६ ॥ लोटांगण घाली ह्मणे
 तूंचि देव । आह्मी आहो जीव अभिमानी ॥ २७ ॥ सर्व अभिमान
 सोडोनी दिधला । नामदेवें केला बोधें पार ॥ २८ ॥ परसाभागवत
 खरा भक्त जाला । संतें संत केला भीम ह्मणे ॥ २९ ॥

सांवतामाळी

॥ श्रीराम ॥ सांवत्यामाळ्याची भक्ति देवरावें । मळ्यांत खुर-
 पावें येवोनीया ॥ १ ॥ नामदेव येके दिसीं विठोबासी । देतां विडियासी
 ऐसें जालें ॥ २ ॥ सांवता सेतांत खातां भाकरीला । टुकडा झुगारिला
 देवाकडे ॥ ३ ॥ आटा तो विड्यांत चाविताती देव । पाहाती नामदेव
 आश्रियानें ॥ ४ ॥ देव बोलीयले सांवत्याची भक्ति । मज आहे प्रीति
 बहु त्याची ॥ ५ ॥ नामदेवा येके दिसीं पांडुरंग । बोलीयले अंगें दडतो
 मी ॥ ६ ॥ हणोनी चालिले पुढें अकस्मात । मार्गे मार्गे येत नाम-
 देव ॥ ७ ॥ सांवत्यामाळ्यासी पांडुरंग हणती । दडवीं निश्चितीं मज
 पोटीं ॥ ८ ॥ विळ्यानें तात्काळ पोट फाडियेलें । जावोनी बैसले देव
 त्यांत ॥ ९ ॥ पिवळा पितांबर त्याचा पदर । किंचित बाहेर राखि-
 लासे ॥ १० ॥ आले नामदेव पुसताती यांसी । देवा देखिलेंसी तरी
 सांग ॥ ११ ॥ सांवता बोलिला देव नाहीं ऐसा । ठाव कोठें कैसा
 दिसे तुज ॥ १२ ॥ पाहातां पितांबर धरिती हातानें । आले पोटांतून
 बाहेरचि ॥ १३ ॥ नामदेव संता देती आलिंगन । हणती भक्ति धन्य
 पाहिली हे ॥ १४ ॥ फाडोनीया पोटीं देव सांठविला । ऐसा भक्त
 जाला निश्चयाचा ॥ १५ ॥ यशवंत सुत हेचि लीला गात । पोटांत
 आनंत ठेवोनीया ॥ १६ ॥

गोराकुंभार

॥ श्रीराम ॥ तेरेमध्ये गोराकुंभार जाहाला । देवाजीसी केला निश्चयेंचि ॥ १ ॥ मळितां चिखल देहभान गेलें । बाळ तुडवीलें शुद्धि नाही ॥ २ ॥ कांता आली यांसी सावध करोनी । शिव्या दे वचनीं देवाजीसी ॥ ३ ॥ क्रोध आला यांसी मार देतां ह्मणे । विठोबाची आण घालिताहे ॥ ४ ॥ वर्ज केलें तिसी तेव्हां दुर्जे लग्न । तेथें घाली आण सासू जेव्हां ॥ ५ ॥ दोषी स्त्रिया वर्ज करोनी बाहेरी । निजे वोटीवरी येकटाचि ॥ ६ ॥ येके दिसीं कांता येवोनी बाहेरी । निजोनी शेजारीं काय केलें ॥ ७ ॥ सव्य हस्त कुच्यावरी ठेविताहे । जागा जाला पाहे अन्याय हा ॥ ८ ॥ तोडोनी मनगट टाकिलें जेधवां । हाहाकार तेव्हां केला त्यांनीं ॥ ९ ॥ नामदेव आले बोलती गोण्यासी । अंगिकार स्त्रीसी करीं आतां ॥ १० ॥ आण तुझी आह्मांकडे आली सत्य । गोरा ह्मणे हात ईल तेव्हां ॥ ११ ॥ कीर्तनांत टाळी वाजवितां हस्त । आला अकस्मात पूर्ववत ॥ १२ ॥ बाळ देवाल्यांत पाहिलें खेळतां । आनंद चित्तांत न समाये ॥ १३ ॥ उठविलें मूळ आणि दिला हात । नामदेव संत धन्य ह्मणे ॥ १४ ॥ स्त्रियांचाही केला अंगिकार मग । भक्तीं हे अभंग भीम गाये ॥ १५ ॥

जयवंत संत

॥ श्रीराम ॥ जयवंत संत मोठे रामभक्त । दरिद्रानें व्याप्त केलें जेव्हां ॥ १ ॥ पाछाहासी प्रीति होती शिपायाची । ह्मणोनी कार्याची

योजना हे ॥ २ ॥ वडिलार्जित परंज होता तयाअंत । घालोनीयां त्यांत
 कांबीटचि ॥ ३ ॥ म्यान घालोनीयां चौघा शिपायांत । चाकरी राहात
 पोटासाठीं ॥ ४ ॥ द्रव्य ईल त्याचा धर्मचि करावा । लोभ न धरावा
 तिळप्राये ॥ ५ ॥ येके दिसीं सारे शिपाई बैसोनी । हत्यारें काढोनी
 पाहाताती ॥ ६ ॥ सर्वांचीं हत्यारें काढोनी पाहाती । हे न दाखविती
 काढोनीया ॥ ७ ॥ बहुत आग्रह केला परी यानें । न दाखवी जाण
 तयांलागीं ॥ ८ ॥ येके दिसीं गेले होते हे बाहेरी । मार्गे याच्यां सारीं
 काये केलें ॥ ९ ॥ काढोनी पाहाती तंव तें कांबीट । पाछाहासी स्पष्ट
 सांगताती ॥ १० ॥ आक्षा बरोबरी घेतो मुशान्यासी । हत्यार हें त्यासी
 नाहीं जाणा ॥ ११ ॥ कांबीट घालोनी केली तलवार । काढोनी सत्व-
 र पाहा वेगीं ॥ १२ ॥ पाछाहानें धीर धरो नीया ह्मणे । हत्यार पाहाणें
 समयावरी ॥ १३ ॥ उंसामध्यें वाघ मोठा ढाण्या आला । सांगती
 रायाला जावोनीया ॥ १४ ॥ लोक समागमें घेवोनी निघाले । व्याघ्रा
 धुडाविलें तये वेळीं ॥ १५ ॥ जाळीमध्यें मग जावोनी बैसला । लोकां-
 चा राहिला थाट उभा ॥ १६ ॥ पाछाहांनीं आज्ञा केली जसवंता ।
 पुढें व्हावें आतां या वेळेसी ॥ १७ ॥ उपसा हत्यार मारा वेगीं व्याघ्र ।
 न बोले उत्तर पुढें जाला ॥ १८ ॥ मनीं रामराया आठवोनी ह्मणे ।
 संकट हें कोणें निवारवें ॥ १९ ॥ पतितपावन ब्रीद आहे तुझें । तरी
 करीं माझें साहे आतां ॥ २० ॥ तुमचें धनुष्य होतें ज्या काष्ठार्चे ।
 तयाच जातीचें हत्यार हें ॥ २१ ॥ तुहीं गोकुळांत वेणु केला ज्याचा ।
 तुझा असो त्याचा अभिमान ॥ २२ ॥ हातीं होती काठी गाईमार्गे
 ज्याची । तयाचीच जाती आहे देवा ॥ २३ ॥ पुण्यही पदरीं नाहीं देवा
 माझें । नाम मात्र तुझें घेतों देवा ॥ २४ ॥ नयन निडारले कंठ सद्ग-
 दीत । रामचिंतनांत मग सदां ॥ २५ ॥ ह्मणे मार्गे फिरों तरी अप-
 कीर्ति । मरण व्याघ्राहातीं हेंचि बरें ॥ २६ ॥ व्याघ्रा ह्मणे यावें झांको-

नीया नेत्र । श्रीरामें विचित्र केलें तेथें ॥ २७ ॥ उपसितां कांबीट दिव्य
 असिलता । व्याघ्र केलायितां दुखंडचि ॥ २८ ॥ पाछाह पाहोनी ग्वाळीं
 उतरले । आलिंगन दिलें भक्तराया ॥ २९ ॥ ज्या ज्यांनीं रायासी होतें
 सांगितलें । तयासीं भासलें मृत्यु आला ॥ ३० ॥ राजाचिये मनीं
 आला क्रोध यांचा । वध करूं यांचा ह्मणे येथें ॥ ३१ ॥ परी या
 भक्ताचें आधीं समाधान । करूं मग पूर्ण शिक्षा त्यांसी ॥ ३२ ॥ जस-
 वंता ह्मणे राव माग कांहीं । सांगसी तें देईन मी तुज ॥ ३३ ॥ जस-
 वंत ह्मणे जितुक्यांनीं कांबीट । सांगितलें स्पष्ट होतें तुहां ॥ ३४ ॥
 तयांवरी दया पहिल्याहूनी व्हावी । इतुकें माझे जीवीं आहे घावें ॥ ३५ ॥
 असत्य भाषण नाहीं त्यांनीं केलें । कांबीट पहिलें होतें जाणा ॥ ३६ ॥
 नवल रामरायें केलें हें अद्भुत । सन्मानेंचि येत गृहीं तेव्हां ॥ ३७ ॥
 चाकरी सोडोनी रामभजनांत । असावें निवांत शांति मोठी ॥ ३८ ॥
 येके दिसीं मध्यरात्रीं तृषाक्रांत । सुने पाचारीत अटाहास्यें ॥ ३९ ॥
 आवडीनें नाम पुत्राचें श्रीराम । ठेवियलें प्रेमें भक्ति मोठी ॥ ४० ॥
 सुनेचेंही नाम जानकी तयेसी । तृषाक्रांत तिसी पाचारिती ॥ ४१ ॥
 आदिमाया आली उदक घेवोनी । तयासी पाजोनी गेली पाहा ॥ ४२ ॥
 येके दिसीं रायें बुडवी यमुनेंत । तेथें सीताक्रांत रक्षी जाणा ॥ ४३ ॥
 ऐसे रामभक्त राम रक्षी ज्यांसी । भीम गाय त्यांसी अहर्निशीं ॥ ४४ ॥

कृष्णाजीपंत

॥ श्रीराम ॥ कृष्णाजीपंत हे संत रामभक्त । सर्वां भूतीं पाहात
 रामराव ॥ १ ॥ शांतीचा पुतळा ऐसा दुजा नाही ! सर्वकाळ पाहीं
 समाधिस्त ॥ २ ॥ येका ब्राह्मणासी दोन सहस्राचें । ब्रह्मस्वें तयाचें मन

खिन्न ॥ ३ ॥ बहुत विद्वान न फिट्टेचि कर्ज । तों तो आला सहज
 यांचे गांठी ॥ ४ ॥ गांवकरीयांसी भेटोनी वृत्तांत । सांगे मी कर्जांत
 बुडतों आतां ॥ ५ ॥ ग्रामस्त बोलती कृष्णाजीपंतांसी । क्रोध जरी
 आणिसी तरी ऐक ॥ ६ ॥ पट्टी सर्वावरी करोनीया तुझे । वारूं आह्मी
 सहज कर्ज तुझे ॥ ७ ॥ कागद तयासी लेहोनीया देती । पाहों बरें
 ह्मणती पराक्रम ॥ ८ ॥ मग विप्र गेला तयांच्या वाड्यांत । न काढी
 पायांत जोडा असे ॥ ९ ॥ देवार्चनाअंत गेला घटपणें । शिवत जावोन
 संतराया ॥ १० ॥ वरी केली शिक्षा ह्मणोनी नमन । बोलिले ब्राह्मण
 राम माझा ॥ ११ ॥ विस्मित जाहाला विप्र मनाअंत । ह्मणे क्रोध येत
 कैसा यांसी ॥ १२ ॥ येके दिसीं होतें सहस्रभोजन । स्वैपाकही पूर्ण
 सिद्ध जाले ॥ १३ ॥ पाकशाळेंमध्ये जावोनी अन्नासी । करी तो स्पर्शा-
 सी अकस्मात ॥ १४ ॥ कृष्णाजीपंतासी जावोनी सांगती । ह्मणती
 गरिबासी घावें अन्न ॥ १५ ॥ दुजा पाक करुनी केलें प्रयोजन । तिळ-
 प्राय जाण क्रोध न ये ॥ १६ ॥ येके दिसीं शुभ्र पोषाक करोनी । ब्राह्मण
 पाहोनी काये केलें ॥ १७ ॥ विड्यामार्जी वरा तंबाखु खावोनी । थुंकि-
 ला येवोनी अंगावरी ॥ १८ ॥ संतरायें केलें नमन विप्रासी । ह्मणती
 शुद्ध यासी केलें तुह्मीं ॥ १९ ॥ न ये क्रोध विप्रा जाहलें संकट । ह्मणे
 दोन कष्ट जाले मज ॥ २० ॥ संताचें छळण कर्जही न फिट्टे । मोठें
 हें संकट जालें मज ॥ २१ ॥ आतां येक वेळ मोठा अपराध । करूं
 ह्मणुन सिद्ध जाला असे ॥ २२ ॥ भोजनाचे वेळे आला सोंवळाचि ।
 छळणा संताची मनीं असे ॥ २३ ॥ मुख्य पाटावरी यांचिया बैसला ।
 संतोषेचि त्याला बैसों दिलें ॥ २४ ॥ कृष्णाजीपंतही सन्निध बैसले ।
 वाढणेंही जालें सर्व जेव्हां ॥ २५ ॥ तूप वाढावयां यजमानपत्नी । रूप-
 वंत गुणी पतिव्रता ॥ २६ ॥ वय पूर्व तूप वाढीत वांकोनी । ब्राह्मण
 उठोनी काय केलें ॥ २७ ॥ उडोनिया तिच्या पाठीवरी बैसे । ते पडे
 भूमीस तये वेळीं ॥ २८ ॥ पतीमुखाकडे जों पाहे सुंदरी । विप्र पाटा-

वरी बैसे मग ॥ २९ ॥ बोलिले कांतेसी ब्राह्मणाची लाथ । सोसी भग-
 वंत उरावरी ॥ ३० ॥ आह्मी त्याचे दास भूषण हें आह्मां । ऊठ विप्रो-
 त्तमा तूप वाढी ॥ ३१ ॥ पतिव्रता वाढी तूप संतोषांत । भोजनेंही
 होत तये वेळीं ॥ ३२ ॥ तांबुल भक्षितां विप्रानेत्रीं धारा । चालिल्या
 झरारा कंठ दाटे ॥ ३३ ॥ कागद दावोनी वर्तमान सांगे । बोलाविले
 मग सर्व यांनीं ॥ ३४ ॥ ह्मणती क्रोध आह्मां आला ब्राह्मणासी । घा
 तुह्मी द्रव्यासी पत्रान्वये ॥ ३५ ॥ आह्मीं तुमचें काये केलें होतें सांगा ।
 व्यर्थ छळणा कां गा करविली ॥ ३६ ॥ आंमुचे शांतीनें जालें तुह्मां
 दुःख । क्रोध आला सुख जालें तरी ॥ ३७ ॥ तितुकेंचि द्रव्य दंड
 घावा आतां । आणोनी तत्वता दिलें जाणा ॥ ३८ ॥ आपणही त्यांत
 घालिती सहस्र । वस्त्रें द्विजवर गौरविला ॥ ३९ ॥ पांचा सहस्रांसीं घरीं
 पोंचविला । ऐसी शांति ज्याला तोचि धन्य ॥ ४० ॥ यशवंतसुत गात
 संतलीला । शांतीचा जिन्हाळा यावयासी ॥ ४१ ॥

(दुसरे) कृष्णाजीपंत

॥ श्रीराम ॥ अष्टावाळव्यांत कृष्णातीरीं संत । घरीं सदा व्रत
 असे ज्यांच्या ॥ १ ॥ तयांचेही नाम कृष्णाजीपंतचि । भूतदया ज्यांची
 काय सांगूं ॥ २ ॥ येके दिसीं गेले होते सातान्यासी । मार्गीं गर्धभासी
 देखिले ॥ ३ ॥ न चाले ह्मणोनी पायांसी बांधिलें । लोणारी हे गेले
 पाडोनीया ॥ ४ ॥ उष्णकाळ मोठा धापा देत असे । पाहातांचि यांस
 दया आली ॥ ५ ॥ सोडोनीया पाय नदीवरी नेलें । उदक पाजिलें
 तयालागीं ॥ ६ ॥ छायेखालीं तृण होतें तेथें त्यासी । सोडोनी तयासी
 नमन केलें ॥ ७ ॥ ऐसी भूतदया ज्याचिये मनीं । तेथें चक्रपाणी
 भीम ह्मणे ॥ ८ ॥

॥ श्रीराम ॥ कृष्णाजीपंत हे संत घरीं होते । अष्टावाळव्यांत
 काय जालें ॥ १ ॥ रात्र एक प्रहर निद्रेचा समये । प्रसंगींच तये ऐसें
 जालें ॥ २ ॥ तीन दिवसांचां उपासी अंतेज । तो आला सहज तया
 गांवीं ॥ ३ ॥ यातीमध्ये गेला तेथें कांहीं नाहीं । यांचें घर पाहीं सां-
 गती त्या ॥ ४ ॥ लघुशंकेसी हे आंगणांत आले । चाकरा बोलिले तये
 वेळीं ॥ ५ ॥ दरवाज्यासी लावीं रात्र जाली आतां । गेला तो तत्वतां
 लावावया ॥ ६ ॥ अंतेजानें हाक दिली ऐसीयांत । ह्मणे मी क्षुधिस्त
 आहे मोठा ॥ ७ ॥ तीन दिवस जाले न मिळेचि अन्न । जाऊं पाहे
 प्राण मायबापा ॥ ८ ॥ सेवक बोलिला रात्र जाली फार । रागेजला
 धोर तयालागीं ॥ ९ ॥ अंगणांत यांनीं ऐकोनी बोलिले । घेई त्यासी
 वहिलें ह्मणती अंत ॥ १० ॥ मग सेवक तो अंत घे तयासी । कृष्णाजीपं-
 तांसी दया मोठी ॥ ११ ॥ मग कांतेलागीं विचारिती पाहें । कांहीं अन्न
 आहे किंवा नाहीं ॥ १२ ॥ मग पतिव्रता ह्मणे नाहीं अन्न । सेवया क-
 रऊन देती त्यासी ॥ १३ ॥ तृप्त ग्रासोग्रासीं जाला तो अत्यंत । तांबु-
 लही देत तयालागीं ॥ १४ ॥ ऐसी सदयता जयाचे मानसीं । देव
 तयापासीं भीम ह्मणे ॥ १५ ॥

॥ श्रीराम ॥ कृष्णाजीपंतांनीं गयावर्जनासी । करोनी यात्रेसी
 आले घरा ॥ १ ॥ मग भागवतश्रवण यथासांग । केलें भक्तिरंगें
 संतरायें ॥ २ ॥ सप्तश्रृंगीं येक विप्र गळतकुष्ट । देवीपासीं श्रेष्ठ सेवा
 करी ॥ ३ ॥ माते माझा कुष्ट बरा करीं येक । नाहींतरी देख मृत्य
 देई ॥ ४ ॥ निग्रह करितां देवी सांगे यासी । अष्टावाळव्यासी जाये
 आतां ॥ ५ ॥ भक्त संत तेथ कृष्णाजीपंतासी । पुण्यें घडलीं त्यासी
 चार त्यांत ॥ ६ ॥ येक पुण्य जरी देतील तरी हे । जाण वेथा जाय
 तेच क्षणीं ॥ ७ ॥ चार पुण्यें कोण ह्मणसी तरी ऐक । भागवत येक
 श्रवण केलें ॥ ८ ॥ दुजी माहायात्रा तिजें गर्धभासी । पाजिलें पाण्यासी
 कळवळोनि ॥ ८ ॥ चौथें अंत्येजासी भोजन दिधलें । ऐशा चहूंतिल

येक माग ॥ १० ॥ ऐकोनीया विप्र निघाला तेथोनी । संतासी येवोनी
 नमन केलें ॥ ११ ॥ देवीचा वृत्तांत निवेदिला जेव्हां । आश्चर्यचि
 तेव्हां जालें यांसी ॥ १२ ॥ पुरोहीत कांता बोलाऊनी पुसे । कोणत्या
 पुण्यास द्यावें सांगा ॥ १३ ॥ पतिव्रता ह्मणे गर्दभ अंत्येज । हें दोन्हीं
 सहज घडलीं तुह्मां ॥ १४ ॥ द्रव्य आहे गयावर्जन होईल । श्रवण
 घडेल भागवत ॥ १५ ॥ पहिलीं भिन्न करुन दोन या दोहींत ।
 चित्ता येईल तें येक द्यावें ॥ १६ ॥ मग भागवतश्रवणाचें पुण्य । भा-
 वयुक्त जाण दिलें तया ॥ १७ ॥ दिव्यदेही जाला कुष्ट सर्व गेला ।
 ऐसी संतलीला भीम गाये ॥ १८ ॥

अर्जुन

॥ श्रीराम ॥ द्वापारींचा संत सख्यभक्ति ज्याची । ऐसी दुज-
 याची नसे पाहा ॥ १ ॥ देवें थोरपण ज्यासाठीं सोडिलें । नीच काम
 केलें अर्जुनाचें ॥ २ ॥ भारत ग्रन्थांत आहे हा विस्तार । श्रवणें अपार
 पुण्य होय ॥ ३ ॥ तयांतील कथा अल्पमति परी । आवडी अंतरीं गा-
 वयाची ॥ ४ ॥ येक दोन कथा गातों हेत मनीं । आवडी कीर्तनीं भ-
 क्ताचिये ॥ ५ ॥ सुभद्रा माहेरीं होती द्वारकेत । येके दिनीं तेथ हेही
 आले ॥ ६ ॥ देवांनीं सन्मान केला प्राणापरी । मधुर उत्तरीं बोलि-
 यले ॥ ७ ॥ तुह्मी तीर्थयात्रे जातां ह्मणुनी तुह्मां । द्यावें कांहीं आह्मां
 ऐसें वाटे ॥ ८ ॥ आपुल्या हातांतील काढोनिया मुद्रा । दिधली सुभद्रापती-
 लार्गी ॥ ९ ॥ बोलीयले देव रत्नांकित मुद्रा । करावी जतन जीवा-
 ह्मनी ॥ १० ॥ पुन्हां द्वारकेसी याल तंव ईसी । न द्यावी कोणासी
 भक्तराया ॥ ११ ॥ अर्जुन देवासी ह्मणे या मुद्रेसी । जडली शरीरासी

ऐसे जाणा ॥ १२ ॥ नमन करौनी गेले देवाजीसी । पाहाती तीर्थासी
 ठाईं ठाईं ॥ १३ ॥ शिवालय येक गांवाच्या बाहेरी । बाग पुष्पे बरी
 रम्य जागा ॥ १४ ॥ ऐसी रम्य जागा अर्जुनें पाहिली सुभद्रा इच्छिली
 मनामाजीं ॥ १५ ॥ ऐसी इच्छा होतां देवराव आले । सुभद्रा जाहाले
 आपणचि ॥ १६ ॥ अळंकार दासदासी समागमें । पातली संभ्रमें दे-
 वाल्यांत ॥ १७ ॥ अर्जुनें पाहोनी पाचारी जवळी । आले वनमाळी
 आनंदानें ॥ १८ ॥ पलंग सुपोल्या पडदे सोडियले । सेजे पड्डले ना-
 रायेण ॥ १९ ॥ अर्जुनाच्या गळां घालोनीयां मिठी । बोलिले आंगठी
 पाहूं घावी ॥ २० ॥ आपुलीच कांता हणून दिधली । हातामध्ये घाली
 नाटकी हा ॥ २१ ॥ अर्जुनासी निद्रा लागतांचि गेला । सर्व संपत्तीला
 घेवोनीया ॥ २२ ॥ सावध होवोनी नाहीं कांहीं पाहे । हणणे स्वप्न काय
 पडिलें मज ॥ २३ ॥ मुद्रा पाहे हातीं तंव कांहीं नाहीं । पुसल्यावां-
 धून ही गेली कैसी ॥ २४ ॥ विस्मय जाहाला द्वारकेसी आला । मनांत
 लाजला बहुसाल ॥ २५ ॥ कृष्णें करोनिया सूचना चिरंजीवा । प्रेम
 मोठें देवा अर्जुनाचें ॥ २६ ॥ हणणे मूल देवा मामाऐसी मज । घा
 मुदी आज करोनीया ॥ २७ ॥ सोनारा दावाया देव मागताती । अ-
 र्जुनाचे चित्तीं ऐसें आलें ॥ २८ ॥ उठोनी तात्काळ गेला गृहाअंत ।
 सुभद्रे मागत मुदी देई ॥ २९ ॥ ते हणणे हो तुहीं केव्हां मजपासीं ।
 दिली ते तुह्मांसी देऊं आतां ॥ ३० ॥ हणणे शिवाल्यांत तूं आली
 होतीस । घेतलें मुदीस हातांतील ॥ ३१ ॥ मज न पुसतां पळोनीया
 जावें । असें कां करावें लबाडीसी ॥ ३२ ॥ द्वारका सोडोनी कोठें गेले
 नाहीं । तुफान हें पाही न ध्यावें जी ॥ ३३ ॥ गलबलाचि जाला तेथें
 देव आले । अर्जुना बोलिले तये वेळीं ॥ ३४ ॥ वृथा कां छळिसी न
 आलीच तिसी । पाहिलें मुदीस देवाहातीं ॥ ३५ ॥ मग पायावरी ठे-
 विला मस्तक । अश्रुपात देख चालियले ॥ ३६ ॥ देवा कांता कैसा
 जालासी तूं माझी । प्रीति ऐसी तुझी दीनावरी ॥ ३७ ॥ मग आलिंगन

पार्था दिलें देवें । त्याचा नवलाव तोचि जाणे ॥ ३८ ॥ यशवंतसुत
संत आणि भक्त । सांडोनीया द्वैत गाय सदां ॥ ३९ ॥

जगमैत्रनागा

॥ श्रीराम ॥ जगमैत्रनागा ऐका कथा त्याची । मैत्री ज्याची
साची भूतमात्रीं ॥ १ ॥ येके दिसीं हाकीमानें नेलें यांसी । ह्मणे देवकासी
व्याघ्र आणा ॥ २ ॥ बरें ह्मणोनीया गेले अरण्यांत । व्याघ्रासी भेटत
जावोनीया ॥ ३ ॥ मित्र ह्मणोनीया तथा पंचानना । धरिताती जाणा
शेळीऐसा ॥ ४ ॥ गळ्यांत धोतर बांधोनी आणित्ती । देखतांचि
भिती लोक सारे ॥ ५ ॥ हाकीमही भ्याला रुमालानें हात । बांधोनीया
येत संतापुढें ॥ ६ ॥ धन्य संतराये निर्वीर भूतांसी । महिमा हे ऐसी
नेणों आह्मी ॥ ७ ॥ व्याघ्रासी लावोनी घावें स्वामी आतां । सोडिला
ऐकतां पंचानन ॥ ८ ॥ सत्कार करोनी गृहामार्जी नेलें । पूजनासी केलें
संतजीच्या ॥ ९ ॥ छळक जे होते तेही भक्त केले । भजनासी लाविले
देवाजीचे ॥ १० ॥ ऐसिया संताची लीला हे अद्भुत । गातां होती संत
भीम ह्मणे ॥ ११ ॥

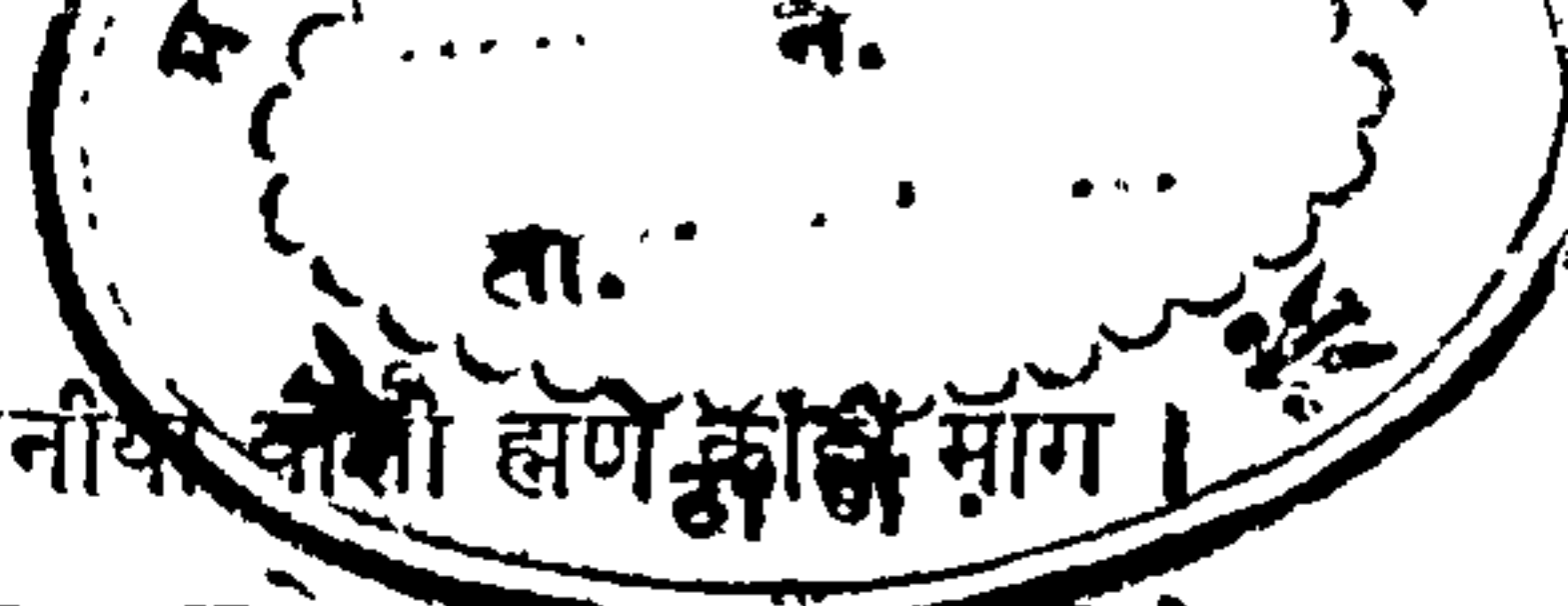
नरसी सरस्वती

॥ श्रीराम ॥ नरसीसरस्वती सिद्ध जाले मोठे । ज्यांची होतां
भेट दैन्य जाये ॥ १ ॥ येका विप्रा घरीं आले तो दरिद्री । घेवड्याचा

दारी वेल होता ॥ ३ ॥ खाणोनीया तोचि वेल काढितांना । मालाचाचि
जाणा हांडा अंत ॥ ३ ॥ देतांचि विप्रासी आनंद जाहाला । घालितो
सिद्धाला दंडवत ॥ ४ ॥ ऐसिया अपार लीला केल्या सत्य । गुरुचरित्रांत
ऐका भावें ॥ ५ ॥ संकळित येक त्यांतील जाणा हे । संतालागीं गाय
भीम सदा ॥ ६ ॥

परमानंदजोगा

॥ श्रीराम ॥ परमानंदजोगा संतशिरोमणी । गुरुभक्त जनीं
ऐसा नाही ॥ १ ॥ नारायणस्वामी मोठे निष्ठावंत । शिष्यही बहुत
होते ज्यांसी ॥ २ ॥ प्रारब्ध देहाचें टाळायचें ज्यांस । सामर्थ्येही असे
आंगीं ज्यांचे ॥ ३ ॥ परी त्यांसी मान देती जनाऐसा । बोलिलेले
शिष्यां सर्वांलागीं ॥ ४ ॥ आह्मी जातो काशी ह्मणोनी निघाले । क्षेत्रां-
तचि आले शिष्यांसहित ॥ ५ ॥ षण्मासाचा भोग अतिसार जाला ।
येकेक निघाला शिष्य पाहा ॥ ६ ॥ परमानंद मात्र सदुरुसेवेसी ।
राहिला मानसीं हर्षयुक्त ॥ ७ ॥ मळाचींही वस्त्रें धुवोनी आणावीं ।
चिळसही जीवीं न ये ज्याच्या ॥ ८ ॥ सर्व शिष्य गेले येकट राहिला ।
तत्पर सेवेला हर्षयुक्त ॥ ९ ॥ निजती तेथें वस्त्रें अंग भरताहे । हस्ते
घूत आहे भक्तराज ॥ १० ॥ गांवामार्जी भिक्षा मागोन आणावी ।
आज्ञेवरी ठेवी देह जाणा ॥ ११ ॥ चारी प्रहर रात्र निद्रा नाही ज्यासी ।
अंतर सेवेसी पडे ह्मणुनी ॥ १२ ॥ कायावाचामनें सेवेचाचि हर्ष । ऐसा
गुरुदास निरोपम ॥ १३ ॥ स्वर्गीं यमधर्म विचारी दूतांसी । सांगा
आश्चर्यासी पाहिलें जें ॥ १४ ॥ ह्मणती काशीमार्जी गुरुभक्त येक ।
ऐसा दुजा देख नाही कोठें ॥ १५ ॥ आश्चर्य मानोनी धर्मराज तेथें ।

पाहाया भक्तातें आले जाणा ॥ १६ ॥ भेटोनीको कोणी हणें काहीं माग ।
 यमधर्म आंगें आलों येथें ॥ १७ ॥ गुरुभक्त हणें गुरुपासीं काय ।
 सांग उणें आहे मागूं तुज ॥ १८ ॥ स्वामींपासीं यावें दर्शनही घ्यावें ।
 पवित्र स्वभावे होसील तूं ॥ १९ ॥ धर्म हणें गुरुपासीं नाहीं काम ।
 तुझें मात्र प्रेम आहे आत्मां ॥ २० ॥ गुरुपासीं न या तरी जावें तुझीं ।
 जातों सेवे आह्मी त्वरा आहे ॥ २१ ॥ विश्वेश्वराचिया यम दर्शनासी ।
 जावोनी वृत्तासी सांगे याच्या ॥ २२ ॥ तीनमासां यमधर्म दिली भेटी ।
 सेवा ज्याची मोठी हणूनीया ॥ २३ ॥ पांच महिने सेवा अधिकाअ-
 धिक । होतां सांब देख भेट देती ॥ २४ ॥ मनकार्णिकेच्या घाटीं
 अस्तमानीं । सांबांनीं येवोनी भेटी दिली ॥ २५ ॥ संवाद उभयांसीं
 जाला बहुतचि । हणें हे सेवेची महिमा ऐसी ॥ २६ ॥ साडेपांच
 महिने येकनिष्ठ सेवा । केली ब्रह्मभावा धरोनीया ॥ २७ ॥ ब्रह्मांडनायेक
 आले भगवान । हणती धन्य धन्य गुरुभक्ता ॥ २८ ॥ प्रसन्न मी जालों
 पाहिजे तें माग । बोलती श्रीरंग गुरुनिष्ठा ॥ २९ ॥ परमानंदजोगा
 हणें देवाजीसी । देणें तें गुरूसी घावें तुझीं ॥ ३० ॥ मजचि घावेंसी
 इच्छा जरी मनीं । मज सेवेहूनि प्रिय नाहीं ॥ ३१ ॥ जप तप माझा
 ब्रह्मसाक्षात्कार । सेवेंतचि सार सर्व माझें ॥ ३२ ॥ येक घावें गुरुसेवेंत
 शरीर । लागो तिळमात्र वीट न यो ॥ ३३ ॥ देव बोलीयले गुरु बरा
 करूं । हा हणें विचारूं नका मज ॥ ३४ ॥ माझ्या काहीं चित्ता आला
 नाहीं त्रास । सेवेचा उल्हास मोठा आहे ॥ ३५ ॥ स्वामींसी विचारा
 सांगती तें करा । जाहालें उशिरा जातों आतां ॥ ३६ ॥ गुरूसी अभाव
 धरितां पतन । त्याचें उधरण नव्हे तुझां ॥ ३७ ॥ संत दयानिधि
 मोडिती तुमचें । तुमचेनि त्याचें न मोडवे ॥ ३८ ॥ वाल्हा कोळी तुझीं
 बुडवायाचा केला । गुरूंनीं तारिला लीलामात्रें ॥ ३९ ॥ जप तप केल्यां
 न भेटा कोणासी । भेटा आपणचि गुरुदासां ॥ ४० ॥ ऐकतांचि प्रेम
 आलें देवाजीला । आलिंगन त्याला दिलें भावें ॥ ४१ ॥ मग गुरुपासीं

आले उभयतां । दर्शनैचि वेधा निवारिली ॥ ४२ ॥ गुरुशिष्य दीघे
दिव्यदेही केले । वैकुंठासी नेले देवरायें ॥ ४३ ॥ धन्य गुरुभक्त गुरु-
सीच तारी । निष्ठा ज्याची पुरी वर्णवेना ॥ ४४ ॥ यशवंतसुत ऐसियासी
गात । तारितील संतलीला गातां ॥ ४५ ॥

मध्वमुनेश्वर

॥ श्रीराम ॥ मध्वमुनेश्वर तयांपासीं येक । मूल आला देख
दर्शनासी ॥ १ ॥ ह्मणे स्वामी मज अनुग्रह द्याया । सार्थकीं लावावा
जन्म माझा ॥ २ ॥ संत बोलीयले बापासी विचारी । मग येसी तरी
अंगिकारूं ॥ ३ ॥ बाप सावकार गेला तयापासीं । विचारी तयासी
गुरु करूं ॥ ४ ॥ ह्मणे बाप तया गुरु काये करी । शिष्य काये करी
सांग मज ॥ ५ ॥ संतांपासीं आला वर्तमान सांगे । सांगों ह्मणती मग
कृपायुक्त ॥ ६ ॥ दिला अनुग्रह कांहीं दिवस जाले । लग्न आरंभिलें
पितयानें ॥ ७ ॥ समारंभ मोठा हरिद्रालेपन । पोषाक करोन सिद्ध
जाला ॥ ८ ॥ स्मरण जाहालें गुरूसी नमन । करावया जाण आला
तेथें ॥ ९ ॥ दंडप्राय नमन हात जोडोनीया । ह्मणे गुरुराया लग्न
होतें ॥ १० ॥ ह्मणती गुरुराय विचारिलें नाहीं । कैसा लग्न पाहीं
करितोसी ॥ ११ ॥ उतरीं पोषाक अंगा लाव राख । भोपळा हा देख
हातीं घ्यावा ॥ १२ ॥ कौपीन घालोनी दोन कोशावरी । जावें ऐसी
बरी आज्ञा माझी ॥ १३ ॥ चिठी दिली तेथें होता येक त्यासी । पत्र
देखतांचि रुपये द्या ॥ १४ ॥ जैसें सांगितलें तैसें येणें केलें । पोषाका
ठेविलें स्वामीपुढें ॥ १५ ॥ कौपीन घालोनी भोपळा हातांत । पत्र घे-
उनी येत दुज्या गांवीं ॥ १६ ॥ चिठी देतां हातीं दोनसें रुपये । तेच

क्षणीं पाहें दिले ल्यानें ॥ १७ ॥ वेवोनी रस्त्यांत जातां वेश्या उभी ।
 पाहातांचि लोभी जाला तेथें ॥ १८ ॥ रुपये तयेच्या करोनी स्वाधेन ।
 शय्येवरी जाण पडुडला ॥ १९ ॥ वेश्या सेजे येतां पलंग उलथे ।
 वरीच पडत अकस्मात ॥ २० ॥ ऐसे चारि प्रहर जालिया निघाला ।
 न घेच द्रव्याला वेश्या कांहीं ॥ २१ ॥ वेवोनी खलिती आला स्वामी-
 पासीं । स्वामी तेव्हां ल्यासी विचारिती ॥ २२ ॥ शिष्य आणि गुरु काय
 करिती हें । जाणसी अनुभवे किंवा नाहीं ॥ २३ ॥ आमुच्या वचनावरी
 लग्नाचा सोहळा । सोडोनी मोकळा जालासी तूं ॥ २४ ॥ हणोनीया चारी
 प्रहर जागलों । भ्रष्ट न हो दिलें तुजलागीं ॥ २५ ॥ गुरूच्या वचनीं
 शिष्यानें राहावें । मग त्या तारावें गुरुरायें ॥ २६ ॥ गुरूचा शिष्याचा
 ऐसा अनुभव । प्रश्नाचा उगव पाहिलिया ॥ २७ ॥ मग दिली आज्ञा
 लग्न करायाची । गुरुभक्ति साची याचें नांव ॥ २८ ॥ ऐसे गुरुभक्त
 निश्चयें तरत । यशवंतसुत सदां गाये ॥ २९ ॥

अमृतरावजी

॥ श्रीराम ॥ अमृतरावजी सर्व संतांअंत । कवन अद्भुत केलें
 ज्यांनीं ॥ १ ॥ पहिलें बाळपणीं विसोमोरोपासीं । होते शागीर्दीसी
 मर्जांतचि ॥ २ ॥ कथाकीर्तनाचा छंद मोठा मनीं । सर्वकाळ ध्यानीं
 भक्ति मोठी ॥ ३ ॥ औरंगाबाजेंत येके दिसीं जाण । ऐकाया कीर्तन
 गेले होते ॥ ४ ॥ कीर्तनांत मग्न जाले भान नाहीं । जावयाची पाहीं
 वेळ गेली ॥ ५ ॥ विसोमोरो कोपायुक्त होवोनीयां । चाकरी हे वाया
 कासयासी ॥ ६ ॥ भजनचि करा हणोनी बोलिले । संसार हा फोल
 कासयासी ॥ ७ ॥ आज्ञा हणोनीया केला नमस्कार । मज हर्ष थोर

हाचि आहे ॥ ८ ॥ चाकरी हे पुरे भिक्षा मी मागेन । देवाचा होईन
भाट आतां ॥ ९ ॥ मग सर्व संग सोडोनी दिधला । कवनासी केला
आरंभचि ॥ १० ॥ भक्ति ज्ञान आणि वैराग्यभरित । रस कवनांत पूर्ण
ज्यांच्या ॥ ११ ॥ कीर्तनांत गातां रंग यावा मोठा । बोलाएसी निष्ठा
ह्मणोनीया ॥ १२ ॥ बोले तैसा चाले तो प्रिये देवासी । भीम ऐसि-
यासी गाये सदां ॥ १३ ॥

वडवाळनागेश

॥ श्रीराम ॥ वडवाळनागेश सिद्ध जाले श्रेष्ठ । सामर्थ्यही मोठें
न वर्णवे ॥ १ ॥ भेंढाचाचि रथ माकडें जुंपावें । त्यावरुनी आणावे
धोंडे मोठे ॥ २ ॥ बहिरापिसा विप्र भ्रष्ट जाला होता । मारुनी मागुता
दिव्य केला ॥ ३ ॥ ऐसे संतराव लीला ज्यांची मोठी । गाती त्याचे
भेटी इच्छी देव ॥ ४ ॥ यशवंतसुत संकळित गाये । अल्पमति आहे
ह्मणोनीया ॥ ५ ॥

शमनामीरपीर

॥ श्रीराम ॥ शमनामीरपीर सिद्ध मार्गावरी । शिळा होती
वरी तयेवरी ॥ १ ॥ समाधीत मग आनंदें वैसले । तेथें तांडे आले

वाणियांचे ॥ २ ॥ बैलावरी होती साखर ते वेळे । सिद्धें विचारिलें
 वैश्यांलागीं ॥ ३ ॥ तयांचें मानसीं संत साधु कैचे । सदा चित्तीं वसे
 विषय त्यांच्या ॥ ४ ॥ कामातुर तथा भय लज्जा नाहीं । भ्रमितचि पाहीं
 बुद्धि त्यांची ॥ ५ ॥ चिंतातुर होतां सुखनिद्रा जात । क्षुधा होता जात
 रुचि पक्क ॥ ६ ॥ अर्थातुर माता पिता न वोळखे । सर्वकाळ देखे द्वेष
 मनें ॥ ७ ॥ तैसेंचि हे वैश्य बोलिले सिद्धासी । मीठ ह्मणुनी त्यांसी
 सांगितलें ॥ ८ ॥ सिद्ध बोलिलें मीठ कां होईना । पुढें विवंचना ऐका
 कैसी ॥ ९ ॥ तेथोनीया दोन कोस कृष्णेअंत । उतरोन पाहात
 पोत्यांमध्ये ॥ १० ॥ तंव त्यांत मीठ गोणींतही मीठ । जेथें तेथें मीठ
 दुजें नाहीं ॥ ११ ॥ मग ह्मणती आहीं साधूचें छळण । केलें ह्मणऊन
 ऐसें जालें ॥ १२ ॥ मार्गें परतले तये स्थानीं आले । सिद्ध होते गेले
 तेथोनीया ॥ १३ ॥ शिरगांवींच्या मशिदींत निद्रा केली । वैश्य यांजवळी
 आले तेव्हां ॥ १४ ॥ नमन करिती आणि वर्तमान । सर्व निवेदन
 केलें तेव्हां ॥ १५ ॥ असत्य भाषण तुह्यांपासीं केलें । शर्करेचें जालें
 मीठ आवघें ॥ १६ ॥ सिद्ध दयावंत बोलिलें वचन । शर्कराचि
 होणें कां होईना ॥ १७ ॥ येवोनी पाहातां साखरचि जाली । ऐसी
 लीला जाली भीम ह्मणे ॥ १८ ॥

चोखामेळा

॥ श्रीराम ॥ चोखामेळा संत मोठा निष्ठावंत । पांडुरंगीं हेत
 दिव्य ज्याचा ॥ १ ॥ नित्य देवाजींनीं दर्शनही घावें । देव भक्तिभावे
 वश केला ॥ २ ॥ येके दिसीं प्रातःकाळीं देवाजीसी । बोलें तें विप्रांसी
 श्रुत जालें ॥ ३ ॥ जावोनी हाकीमा बोलती ब्राह्मण । देव भ्रष्टं येणें

केला पाहा ॥ ४ ॥ दूत पाठविले धरोनिया आणा । पारपत्य जाणा
 करूं त्याचें ॥ ५ ॥ धरोनी आणिला हणती मारा याला । बैलासी जुंपि-
 ला अपेट त्या ॥ ६ ॥ आली कांता तेथें हणणे देवराया । संकट कासया
 केलेसी वा ॥ ७ ॥ भय दावोनीया रक्षावें भक्तांसी । खोडी हे तुह्मांसी
 मुळींहूनी ॥ ८ ॥ देवें येवोनीया धरियेले बैल । पाऊल न चले पुढें
 येक ॥ ९ ॥ बैलासी मारितां न चलती ऐसें । जाहालें हें कैसें हणती
 सारे ॥ १० ॥ हाकीतचि होता बोलिले तयासी । काय रे पाहासी मधो-
 निया ॥ ११ ॥ हणणे पितांबरें घालोनीया कास । धरोनी बैलास उभा
 असे ॥ १२ ॥ ऐकतां सर्वास भक्ति जाली पूर्ण । करोनी सन्मान
 पाठविलें ॥ १३ ॥ भक्तसाहे सखा आहे नारायेण । हणोनी हे गुण
 भीम गाये ॥ १४ ॥

॥ श्रीराम ॥ चोखामेळा गेला मंगळवेढ्यास । बुरुज पाह्यास
 आले तेथें ॥ १ ॥ अकस्मात ढांसळोनी तो पडत । हे गेले त्यांत
 आछयादूनी ॥ २ ॥ साठ माहार येके ठाईच निमाले । पांडुरंग बोले
 नामदेवा ॥ ३ ॥ चोखामेळा मेला त्याच्या अस्ति आण । विठल त्यांतून
 ध्वनि निघे ॥ ४ ॥ नामदेव तेथें आले अकस्मात । कानासी लावीत
 अस्ति हातें ॥ ५ ॥ चोख्याचें जें हाड कानासीं लाविलें । विठल विठल
 ध्वनि त्यांत ॥ ६ ॥ अस्ति गोळा केल्या पंढरीं आणोनी । स्थापिल्या
 ते स्थानीं पाहाती लोक ॥ ७ ॥ पंढरीं जे जाती तेचि हें पाहाती । पांडु-
 रंगा प्रीति भक्ताची हे ॥ ८ ॥ नाम्याचे पायरीपासीं आहे स्थान । करिती
 नमन सर्वत्रही ॥ ९ ॥ धन्य ते पंढरी धन्य पुंडलीक । वैकुंठनायक
 उभा जेथें ॥ १० ॥ धन्य चंद्रभागा धन्य तें पद्माळें । दर्शनेचि
 जळे पाप सर्व ॥ ११ ॥ धन्य वेणुनाद धन्य साधुसंत । आनंदें
 नाचत नामघोषें ॥ १२ ॥ धन्य ते भूमिका खळासी पाझर । येती

निरंतर नेत्रांतूनी ॥ १३ ॥ पंढरी पंढरी ह्यणतांचि त्रिनार । नासती
 अपार पापराशी ॥ १४ ॥ काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या तीन । पंढरीस
 जाण येक यात्रा ॥ १५ ॥ क्षेत्रप्रदक्षणा देवाजीची भेट । घेतां तो
 वैकुंठवासी जाणा ॥ १६ ॥ संतांची हे पेठ ऐसी नाहीं दुजी ।
 सदां भक्ति ताजी जये स्थानीं ॥ १७ ॥ जया व्हावा मोक्ष तेणें पंढ-
 रीसी । जावें जी मानसीं भावयुक्त ॥ १८ ॥ पंढरीचे कोणी होती
 वारकरी । मुक्ति त्यांचे द्वारीं तिष्ठे सदां ॥ १९ ॥ देवाची आवड जरी
 असे मनीं । तरी संत वानीं आवडीनें ॥ २० ॥ संतांचीं चरित्रें देवा
 आवडती । ह्यणोनीया प्रीतीं गात जावीं ॥ २१ ॥ भांग्याचीच प्रीत
 तरी भांग खावी । आवडी सांगावी नलगे मग ॥ २२ ॥ जया ज्याची
 गोडी तें जरी आवडे । तरी त्याची घडे मित्री फार ॥ २३ ॥ आपुल्या
 लीलेहूनी संतलीला प्रिय । देवाजीसी होये प्राणाऐसी ॥ २४ ॥ संतां
 गातां ध्यातां देव मानवती । जिंकिलें ह्यणती मज तेणें ॥ २५ ॥ सं-
 तांचे सेवेची देवा प्रीति मोठी । ह्यणोनी हे गोष्टी केली भावें ॥ २६ ॥
 संतलीलामृत नाम या ग्रन्थाचें । वर्णिलें वाचें यथामतीं ॥ २७ ॥ सं-
 तमुखें जैशा ऐकिल्या तैशाचि । चाली अभंगाची आहे जाणा ॥ २८ ॥
 अभंगांच संतलीला वर्णिल्या । आवडीनें जाल्या देवाजीचे ॥ २९ ॥
 संतांचीं चरित्रें भावें जे गातील । तथा देव दील सायोज्यता ॥ ३० ॥
 माहाविष्णु ब्रह्मा नारद वशिष्ठ । श्रीराम हे श्रेष्ठ मुख्य गुरु ॥ ३१ ॥
 तेथोनी मारुती तेचि रामदास । केली कल्याणास कृपा त्यांनीं ॥ ३२ ॥
 त्यांचे बंधु येकोदर दत्तात्रेय । त्यांसी अनुग्रह समर्थांचा ॥ ३३ ॥ ते-
 थोनी राघवस्वामी हे जाहाले । पुढें यश जालें यशवत ॥ ३४ ॥ गुरु
 बाप तेचि भीमैं अल्पमतीं । परंपरारीति सांगितली ॥ ३५ ॥

॥ श्रीराम ॥ अवंती हे मोक्षपुरी क्षिप्रा गंगा । जिच्या स्नानें
 योग होय सिद्धि ॥ १ ॥ महाकालेश्वर ज्योतिर्लिंग सार । महिमा अपार
 दर्शनाचा ॥ २ ॥ कोतवाल नाग चंद्रेश्वर जाण । आरंभीं दर्शन घ्यावें

ल्याचें ॥ ३ ॥ सिद्धवट आणि तीर्थ अंगपात । गौतमीतीर्थांत स्नानें
 मुक्ति ॥ ४ ॥ चिंतामणी दुजा तिळभांडेश्वर । चौन्यासी विस्तारें मुख्य
 लिंगें ॥ ५ ॥ अगस्तेश्वर हा आणि काळबहिरव । मारुतीसी भावें जावें
 पाहा ॥ ६ ॥ रामचंद्र कोटीतीर्थ जाणा सार । आणि सप्तसागर तीर्थें
 ऐसीं ॥ ७ ॥ विक्रमाची देवी हार्शी नाम लिचें । दुर्जे काळिकेचें
 दर्शन हें ॥ ८ ॥ तिजी महाकाळी तयेच्या दर्शनें । सर्व जाती विघ्न
 क्षणामार्जी ॥ ९ ॥ पिशाच हा मुक्तेश्वरासी नमन । औखरेश्वर जाण
 शेवटील ॥ १० ॥ ऐसे देव तीर्थें अपार आहेत । महिमा अद्भुत वर्ण-
 वेना ॥ ११ ॥ यथामतीं भक्तलीलामृत ग्रन्थ । अभंग समाप्त येथो-
 नीयां ॥ १२ ॥ यशवंतसुत संतलीला गात । भवसिंधुअंत तरा-
 वया ॥ १३ ॥

॥ इति श्री भक्तलीलामृत ग्रन्थ अभंग संपूर्ण ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीराम

तंजावर मठपति समर्थशिष्य शहापुरकर

भीमस्वामीकृत

श्रीसमर्थचरित्र

श्रीराम

सद्गुरुबापा तूं माहेरा । माते तुझाचि उवारा ।
पार कीजे भवसागरा । पूर्णोदारा स्वामिया ॥ १ ॥
अनन्याच्या प्रतिपालका । दारुण भवभयहारका ।
रक्षा आपुल्या बालका । नका नका उपेक्षूं ॥ २ ॥
भवसर्पें गुंडाळिलें । तेणें मन हें व्याकुळ जालें ।
हित अहित विसरलें । सांभाळिलें पाहिजे ॥ ३ ॥
मोकलिलें तुझीं जरी । निरवावें म्यां कवणेपरी ।
तुझांविण गति दूसरी । मातें नाहीं दयाळा ॥ ४ ॥
शुद्ध करोनियां मन । पूर्ण निजरूप जाणून ।
रामदासीं लोटांगण । शिवराजानें घातलें ॥ ५ ॥

श्रीराम

तंजावर मठपति समर्थशिष्य भीमस्वामीकृत

श्रीसमर्थचरित्र

अभंगं

बरा नीतिन्यायें संसार करिती ।
लग्नाची आईती जाली तेव्हां ॥ १० ॥
येथासांग सर्व अनकूळ जाहालें ।
वराड निघालें समारंभें ॥ ११ ॥
मुहूर्त पाहूनि हळदी लागल्या ।
देवकांच्या जाल्या प्रतिष्ठाहि ॥ १२ ॥
लग्नाची घटिका समीप उरली ।
मंगळाष्टकें जालीं सावधान ॥ १३ ॥
सावधान सावधान ह्मणताती ।
कोणा सांगताती मजविणें ॥ १४ ॥
वोळिंबे पाई प्रत्यक्ष पडती ।
ह्मणोनि ह्मणती सावधान ॥ १५ ॥
संसारांत दुख कांहीं नाहीं सुख ।
गोड मानीं मूर्ख सावधान ॥ १६ ॥

पद

सांगवें कोणें कोण्हा । चिंता आपली आपणा ।
 दुखें या संसाराच्या । शरण जावें नारायणा ॥ ध्रु० ॥
 आत्महित करीना जो । तरी तो आत्मघातकी ।
 पुण्यमार्ग आचरेना । तरी तो पूर्ण पातकी ॥ १ ॥
 आपली वर्तणूक । मन आपुलें जाणे ।
 पेरिलें उगवतें । लोक जाणती शहाणे ॥ २ ॥
 सुखदुख सर्व चिंता । आपली आपण करावी ।
 दास ह्मणे विवेकानें । वाट सत्याची धरावी ॥ ३ ॥

अभंग

दिवसां रात्रीं होते देखत देखतां ।
 प्रत्यक्ष ह्मणतां सावधान ॥ १७ ॥
 सर्वही मिळोनी मज गोविताती ।
 परी सांगताती सावधान ॥ १८ ॥
 ऐसा हा विचार अंतरीं पाहिला ।
 प्रत्यक्ष मजला सांगताती ॥ १९ ॥

पद

पाहतां हीनवर जालें । पोर विजवरा दिधलें ।
 पाहतां दिसे जैशी माता । कैसें लग्न लागलें ॥ १ ॥
 या जोशाचें तळपट्ट जालें । पोर विजवरा दिधलें ॥
 पथ वर ह्मणोनियां । लटिके आह्मा चाळविलें ॥ ध्रु० ॥
 नवरी परवांचें पोर । कां रे ह्मणतां थोर ।

पाहातां दिसे लेंकी जैशी । वर पाहतां बागोरं ॥ २ ॥

पांच तीनी वऱ्हाडी आले । नवरीकरितां मिळाले ।

येकला येकट वर । कांहीं चाले ना बोले ॥ ३ ॥

रामदासस्वामी येना । तया वरपण साजेना ।

येकली नवरी मिरवतसे । नवरा मिरवतां दिसेना ॥ ४ ॥

कडका

नवरी निधान । पाहोनियां बंधु जन । समारंभें निघोन । मुहूर्त-
तेषीं जाऊन । केलें विधिविधान । देवदेवकस्थापन । सप्त घटिकेचें
लग्न । ब्रह्मनिष्ठ ब्राह्मण । वरा वदती अनुसंधान । अंत्रपटीं असो नयन ।
मंगळाष्टकें निवेदन । करितां ह्यणती सावधान । तेव्हां स्वामी अंतः-
कर्ण । उठे जावें येथून । सारासार विचारून । तेचि संधि साधून ।
फडकले तेथून । विप्र ह्यणती वीमू पुण्य । वरावीण विलक्षण । सर्व
सभा होय म्लान दीन रे ॥ ६ ॥

अभंग

बहु दाटी जाली संधी ते पाहिली ।

चुकांडी खादली अकस्मात ॥ २० ॥

नेसलें धोतर उत्तरी दुसरी ।

पडिले बाहेरी येकायेकीं ॥ २१ ॥

उघडे बोडके मनस्वी फिरती ।

अन्नपान चित्तीं चाड नाहीं ॥ २२ ॥

बंदीं बहु दिस आडकले होते ।

सुटे अवचितें तैसें वाटे ॥ २३ ॥

उदासीन काया उदासीन माया ।
 ते लीळा ब्रह्मया न कळेचि ॥ २४ ॥
 पंचगंगातीर परिपूर्ण पूर ।
 पात्र रुंद फार विशाल ते ॥ २५ ॥
 नावें उपेक्षिलें ते उडी घातली ।
 लोकीं हाक दिलही बुडालारे ॥ २६ ॥
 भवसिंधुमार्जीं जनासी तारिता ।
 त्यासी काय चिंता मृशा जळ ॥ २७ ॥
 पूर्ण अवतार ह्मणतांचि नये ।
 पूर्ण ब्रह्म स्वयें हेंचि खरें ॥ २८ ॥

कडका

स्वामी विरक्त । प्रिये न होतां सक्त । संग सोडूनि पंथ । धरियेला
 अद्भुत । ब्रह्मारण्य अद्वैत । निःसंगें सेवीत । अहोरात्रीं दीस सात ।
 अन्नपानशयनस्मरण । नाहीं कांहीं चित्तांत । पंचगंगानदीप्रांत । पा-
 वोनिया अकस्मात । उडी घाली तीरांत । तीरवासी हाहाभूत । ह्मणती
 बुडाला निश्चित । परी स्वामी कल्पातीत । पूर्ण ब्रह्म साक्षात । पैलपारा
 त्वरित । येतां भेटी सीताकांत । लक्ष्मणसंयुक्त । कोटिसूर्यप्रकाशित ।
 ऐसा तेजें उदीत । सुधापाना त्वरित । देऊनि केला येकांत । स्तवनपूजन
 घेऊनि आपण । अंतर्धामीं जाला स्वयें गुप्तरे ॥ ७ ॥

अभंग

निर्गुण हें त्यासी सगुण भेटलें ।
 राघोवानें दिल्लें दुरुक्षण ॥ २९ ॥

पद

उंच सिंहासन । मृद मृदासन । सुख सुखासनीं । रे देवराव ॥ १ ॥
 हाटक मंडप । मोहट्या रत्नदीप । कीर्णे फांकती अमूप । वर्णवेना ॥ २ ॥
 कोंदणजडित । नवरत्नखचित । प्रभा सुंदर फांकत । भूमंडळीं ॥ ३ ॥
 मुक्ताचे चांदिवे । तेज हेलावे धांवे । घोंस लोंवती वरवे । शुभ्रवर्ण ॥ ४ ॥
 ऐसा उत्तम ठाव । वरी देवाधिदेव । कोण गणील वैभव । तुळणा नाहीं ॥ ५ ॥
 दास तेथे गेला । नमस्कार केला । जळ सारिलें स्नानाला । देवरायाला ॥ ६ ॥

नाना सुगंध तेलें । आसन घातलें । मग आरंभिलें । मर्दन स्वयें ॥ १ ॥
 केशर कस्तुरी । उटण्याभीतरीं । मळी आंगावरी । रे आडळेना ॥ २ ॥
 सहिष्ण उष्णोदक । घातलें नेमक । वखें ते अनेक । आणविलीं ॥ ३ ॥
 आंग पुसिलें बरें । मग दिव्यांबरें । सुगंध केशरें । नाना गंधें ॥ ४ ॥
 केशराचा रंग । आक्षता सुरंग । पुष्पमाळा मग । रे बहुविध ॥ ५ ॥
 नाना पुष्पमाळा । सुगंधें मुक्तमाळा । आळंकारी कीळा । फांकताती ॥ ६ ॥
 नाना आळंकार । उत्तम सुंदर । दास नमस्कार । घालीतसे ॥ ७ ॥

धूपाचा तो वास । दशांगें सुवास । दीप सावकाश । रे आणविले ॥ १ ॥
 दीप वोवाळिले । नैवेद्यही जाले । भोजना बैसविले । देवराव ॥ २ ॥
 शाका कुशिविरी । वोदन सुवास । क्षीरी पंच भक्ष । रे तूप साये ॥ ३ ॥
 नाना प्रकारींच्या । सिकरणी आणिल्या । शर्करा वाढिल्या । सावकाश ॥ ४ ॥
 सुगंध कथिका । दहि दुध ताक । नैवेद्य नेमक । रे सांग जाला ॥ ५ ॥
 आंचवले देव । बैसले सुढाळें । पुढें विविध फळें । ठेवियेलीं ॥ ६ ॥
 सांगोपांग विडे । आणिली दक्षणा । मंत्रें पुष्पें तें नाना । समर्पिलीं ॥ ७ ॥
 सांगोपांग पूजा । केला नमस्कार । दास ह्याने थोर । भक्ति आहे ॥ ८ ॥

अभंग

येकांतीं संवाद परस्परें जाला । घोष उमटला जयजयकारें ॥ ३० ॥
 श्रीरामदासस्वामी चालिले तेथुनी । पाहिली मेदिनी सर्वत्रही ॥ ३१ ॥

श्लोक

मर्हीमंडळीं लोक नाना गुणांचे । असंभाव्य लीळाकळाकूसरीचे ।
 कितीयेक साधे कितीयेक बाधे । कितीयेक ते देखिले मंदबोधे ॥ १ ॥
 कितीयेक लाताड लावाडवाणे । कितीयेक पापी पुराणे पुराणे ।
 कितीयेक तोंडाळ वोढाळ ऊणे । कुशब्दी कितीयेक वाचाळ सूणे ॥ २ ॥

करंटे कुरूपी विकारी भिकारी । कितीयेक ते तामसी दुखकारी ।
 कितीयेक ते पातकी पापरूपी । कितीयेक ते दक्ष पुण्यस्वरूपी ॥ ३ ॥
 भले नष्ट पापी दुरात्मेचि कांहीं । जनीं पाहतां सारिखे येक नाहीं ।
 बहू लोक हे तों बहूता परीचे । भले ते हरीचे तथा दुर्भरीचे ॥ ४ ॥
 भल्याचें भले बोलती रम्य वाचा । देहे सुकृती चालतो सुकृताचा ।
 फिरे दास उदास लोकांस पाहे । मनामाजि थकीत होऊनि राहे ॥ ५ ॥

पद

नवल केलें रे । विरंची नवल केलें रे ॥ ध्रु० ॥
 देखत लोचन । भावितसे मन ॥
 चकित जालें रे ॥ १ ॥
 नाना रंगतरंगविकारें । मानस नेलें रे ॥ २ ॥
 दास उदास फिरे विवरे । मन निवालें रे ॥ ३ ॥

कडका

दासासवें राम । पावतो विश्राम । फिरत त्वरित ग्रामेंग्राम ।
 बाळीं भोळीं निःसीम । मेळउनी सांगे वर्म । तुह्नी ह्यणा राम राम ।
 स्वयें गाये मुखीं नाम । छंद बंद सप्रेम । करीत नमीत नित्य नेम ।
 पाहोनि येती नरोत्तम । ह्यणती वेडें नव्हे सौम्य । याच्या गुणें परंधाम ।
 पाऊं आही होऊं पूर्ण ब्रह्म ॥ ८ ॥

अभंग

पेरें अगणीत फिरावें तयांत ।
 नाहींच किंचित देहेबुधी ॥ ३२ ॥
 साता पांचा दिसां अन्न तें भक्षिलें ।
 मनें मागितलें तन्हि नाहीं ॥ ३३ ॥

पद

पळा पळा ब्रह्मपिसा येतो जवळी । रामनामें हाक देउनी डोई कांडोळी ॥
 वृत्तिशेंडी बंधनवीण सदां मोकळी । संसाराची धुळी करूनी आंगां उधळी ॥ ध्रु० ॥
 मीपणाचें शाहाणपण जळालें माझें । कोण वाहे देहेबुधीवत्त्वाचें वोझें ॥
 नळगे आझां मानअपमानाचें दुजें । तुझी सोये घेतां गेलें मीपण माझें ॥ १ ॥

प्रपंचउकरड्यावरी बैसणें त्याचें । भोंवता पाळा घालुनी पाहे जन अविद्येचे ॥
 उठोनि धाबे देखोनि पळे दृश्य वाटेचें । अदृश्याचें रान घेतां न चले कोण्हाचें ॥२॥
 औट हात गजें नवा टाईं वितुळलें । दाहवा ठाव देखुनी तेथें ठिगळ दिधलें ॥
 ऐसें तेहीं निवृत्तीसी मन विगुंतलें । परतोनि आलें ह्यणोनी जीवें मारिलें ॥ ३ ॥
 अवघे जन बध देखोनि चार करीतो । पिसा आपणाऐसा देखुनी उमज धरीतो ॥
 आतें भेटों येती त्यांसी वेड लावीतो । रामीं रामदास ऐसें अवध बोलतो ॥ ४ ॥

कडका

लावी चटक पळे । पाठीं कटक मिळे । धरुनि नेति बळें । पू-
 जिती देति फळें । न भक्षितां जातो सळें । येकायेकीं त्याचि काळें ।
 कृष्णेच्या तीरा आले । पिसें जसें तसें बोले । परीक्षितां मना मिळे ।
 ग्रामवासी बाळें मुलें । त्यांत ब्रह्मानंद खेळे । पदांबुर्जीं देहे गळे । तेचि
 खूण बरी पूर्ण । पाहोनियां रामध्यान । सतीबाईनें वोळखिलें रे ॥ ९ ॥
 स्वामी समर्थ ॥ ६ ॥

अभंग

विसाजीपंतांची कन्या बाई सती ।
 आदिमायामूर्ति मूर्तिवंत ॥ ३५ ॥
 तिनें ओळखिलें खेळतां पौरांत ।
 जैसें तें केरांत रत्न शोभे ॥ ३६ ॥
 लोभ्यानें देखिलें येकाकी धनासीं ।
 जैसें तें प्राणासी गांठी घाली ॥ ३७ ॥
 तयापरी दृढ धरिले चरण ।
 तनमनधन सर्वस्वेंसीं ॥ ३८ ॥

कडका

बाई सौभाग्यवती । संतति संपत्ति । कमळाजीपंत जिचा पति ।
 उदार धर्ममूर्ति । विस्तार करी कीर्ति । गोपाळ स्वयें भक्तीं । येउनी पु-

त्रस्थिति । स्वानंद गाय गीतीं । अनादि मायामूर्ति । उमा रमा अनसूया
अशी स्थिति ॥ १० ॥

अभंग

नानापरीं मन शोधुनी पाहिलें ।
नाहीं डगमगिलें सर्वथाही ॥ ३९ ॥
चित्त वित्त सर्व प्रपंच सडिला ।
दृढ तो जोडिला स्वामीराव ॥ ४० ॥

कडका

आणुनी स्वामींस । पूजिती दिसेंदिस । सोसुनी सर्व घीस ।
पाडी फोडी करणें नास । बहुतापरीं दिव्हा त्रास । नाणुनी सुमनास ।
धरियेली दृढ कास । घेउनी अभयास । सर्व बंधुसुहृदास । अंबाजी
मुरारीबास । अनुग्रहो पूर्ण त्यास । *केला शहापुरीं वास । भजनलाभ
सर्वास । तेव्हां धरी भीम चरणास रे ॥ ११ ॥

पद

येई वो राघवे वोसंगा घेई ।
प्रेमपान्हा आपुला देई ।
येक वेळे जननी तूं कृपादृष्टीं पाहीं ॥ ध्रु० ॥
ऐशा वियोगें शीण करितां ।
अझुनी न येसी श्रीरघुनाथा ।
बाळक त्रिविधें तापलों बहु आतां ॥ १ ॥
आतां निष्ठुर माय न व्हावें ।
ब्रीद आपुलें साच करावें ।
विश्वनाथसुत झणे निजधामा न्यावें ॥ २ ॥

* आपाजी गोविंदास । असा एक चरण समासांत कोणीं लिहिलेला आहे.

अभंग

पुढें नाना भक्त मिळाले अपार ।
 मोहोच्छ्राव थोर थोर होती ॥ ४१ ॥
 शहापुर स्वामींचें मुख्य अधिष्ठान ।
 मोक्षाचें भुवन भूमंडळीं ॥ ४२ ॥

डफगाणें

केला काशीविश्वेश्वर । श्वेतबंध, रामेश्वर । न पाहतां कोल्हापुर ।
 वर्ध गेलें ॥ १ ॥ पूर्वीं होता कोल्हासुर । ह्यणोनी नामें कोल्हापुर ।
 तेथें लक्ष्मीचा अवतार । तुह्नी पहा ॥ २ ॥ तेथें बहुसाल देउळें । तळें
 रंकाळें पद्माळें । जळें वाहती निर्मळें । ठाईं ठाईं ॥ ३ ॥ तेथुनी पा-
 हतां उत्तर । पुढें आहे केसापुर । पंचगंगेचें तें तीर । सुंदर नीर ॥४॥
 वरतें जळसन्याचें तळें । तथा तळ्यामार्जीं कमळें । तेथुनी दिसतें त-
 न्नाळें । सारागड ॥ ५ ॥ पुढें मार्केड्याचा डोंगर । त्याहुनी थोर रत्ना-
 गीर । आला हिमाचळाहुनी केदार । भक्तालागीं ॥ ६ ॥ ऐका पुढील
 प्रसंग । आलितें बाहे रामलिंग । नरसीपुरी देव धिंग । गुप्त आहे ॥७॥
 जागा लक्ष्मीचें शिराळें । तेथें निघती नागकुळें । श्रावणमासीं मुलें
 बाळें । खेळविती ॥ ८ ॥ कन्हाडनगर सांगो काई । तेथें सुंदर तुका-
 बाई । कृष्णासंगम ठाईं ठाईं । देवस्थानें ॥ ९ ॥ भुलेश्वर धारेश्वर ।
 रुद्रेश्वर चांफेश्वर । तेथें महिमा अपार । रघुनाथाचा ॥ १० ॥ चंद्रगिरी-
 मार्जीं गैवी । तेथें वास करी कवी । त्याचा जागा जो पुरवीं ।
 शहापुर ॥ ११ ॥

१ डोंगराची खांक. २ पूर्वीं ज्या कवीची जागा शहापुरास होती तो आतां
 चंद्रगिरीच्या डोंगरावर गुहेंत रहावयास गेला.

चंद्रगिरीचा डोंगर । त्यांत गुप्त येक शिखर । तेथे राहे योगेश्वर ।
 निरंजन ॥ १ ॥ रे नवल त्या निरंजनाचे । शिखर पाहो आकाशाचे ।
 ऐसे पृथ्वीमध्ये कैचे । पाहो जातां ॥ २ ॥ जागा सुंदर गहन । तेथे
 सुख पावे मन । वरी पाहातां गगन सांठवले ॥ ३ ॥ तेथे अखंड नाही
 वात । ह्यणोनि जागा तो निर्वात । सीतकाळीं घुमघुमीत । वख्र
 नलगे ॥ ४ ॥ कृष्णा कोन्या दोर्हीकडे । मध्ये पर्वताचे कडे । मंडळ
 पाहातां चहुंकडे । समाधान ॥ ५ ॥ तळीं असती शेतभाते । तेथे
 फिरताती आउते । नानापरीचीं मार्गस्ते । येती जाती ॥ ६ ॥
 वरुती सेरडे मेंढरे । गुरे सिंगुरे वासुरे । ठाई ठाई गुराखी पेरें ।
 क्रीडा करिती ॥ ७ ॥ भोंवतीं डोंगरांचीं धाटे । दिसती कडे आणि
 कपाटे । सर्वेचि येउनी धुकटे । झांकोळिती ॥ ८ ॥ तळीं पाहातां
 आकाश । दिसे दुसरे कैलास । तेथे जावया संतोष । वाटतसे ॥ ९ ॥
 तया खालती आहे माण । वरते आहे तळकोकण । कऱ्हाड दंतागिरी
 पट्टण । पंचक्रोशी ॥ १० ॥ राया रघुनाथाचे देणे । जाले हनुमंताका-
 रणे । देव पाहावया पारणे । लोचनाचे ॥ ११ ॥ रामदासाचा विसावा ।
 रुद्र जाहला आक्रावा । भक्तजन वेगीं धांवा । दर्शनासी ॥ १२ ॥

अभंग

रामउपासना आधार या जना ।
 विश्रांति सज्जना चंपावती ॥ ४३ ॥
 भक्तसमुदाव मध्ये स्वामीराज ।
 त्यांचा पदरज गोपाळ हा ॥ ४४ ॥

मुख्य भक्तराज मुळारंभ बाई ।
 तिचेनि सर्वही परमार्थ ॥ १ ॥
 देह पडो झडो आणि मोडो बुडो ।
 परी दास्य घडो अखंडीत ॥ २ ॥

काया वाचा मन अनन्यशरण ।
 सद्गुरुवचन नुलंघेच ॥ ३ ॥
 ब्रह्मांड पालथें होय कदाचित ।
 बाईचा भावार्थ पालटेना ॥ ४ ॥
 धन्य वंश तुझा धन्य धन्य बाई ।
 मन रामपाई निरंतर ॥ ५ ॥
 तिचा वंशवृक्ष देवा विस्तारावा ।
 परमार्थ घडावा तिजऐसा ॥ ६ ॥
 थोर मोहोछाव चांफळीं यात्रेचा ।
 नांदतो देवाचा देव तेथें ॥ ७ ॥
 शाहापुरकराचें पहिलें सिंहासन ।
 यात्रेसी तेथून मुळारंभ ॥ ८ ॥
 छत्रें सूर्यापानें पताका निशाणें ।
 येतो देवा ज्यानें बाजीराव ॥ ९ ॥
 दमामे धमामे कर्णे शंख भेरी ।
 बाघें नानापरी गर्जताती ॥ १० ॥
 दुरूनी दिसतें देवाचें शिखर ।
 घाली नमस्कार बाजीराव ॥ ११ ॥
 आली आली काठी शाहापुरकरांची ।
 सामोरें यायाची लगबग ॥ १२ ॥
 येक होतां भक्त मिरवत आले ।
 विश्रांती पावले निजपदीं ॥ १३ ॥
 भक्तसमुदाव अगणित फौजा ।
 तेथें मान तुझा भक्तराया ॥ १४ ॥
 टाळ घोळ विणे मृदांग वाजती ।
 मनोरम्य गाती हरिदास ॥ १५ ॥

हरिदास मिळाले असंख्य देवांचे ।
 मध्ये रंगीं नाचे भक्तराज ॥ १६ ॥
 भक्ति ज्ञान आणि वैराग्यसहित ।
 गातो सप्रचित भक्तराज ॥ १७ ॥
 अहं ब्रह्मास्मि हेचि अंतर्दामीं ।
 मुखीं रामनामीं संकीर्तन ॥ १८ ॥
 अहंभाव नासे शुध ज्ञान भासे ।
 ऐसें गात असे भक्तराज ॥ १९ ॥
 कथेचा गजर होतो निरंतर ।
 येती सुरवर पाहावया ॥ २० ॥
 विमानाच्या कोटी अंतराळीं दाटी ।
 होते पुष्पवृष्टि अगणित ॥ २१ ॥
 सर्व करतालिका नामाचा गजर ।
 सुगंध धुशर गर्द जालें ॥ २२ ॥
 समस्ताचें मन रामरूप जालें ।
 आपणा पडिलें विस्मरण ॥ २३ ॥
 भद्रासनीं देव भक्तसमुदाव ।
 पुढें भीमराव कर जोडी ॥ २४ ॥
 सुकृताच्या कोटी पूर्ण असतील ।
 तरीच जोडेल रामदास्य ॥ २५ ॥
 चारी देह कुरवंडी मी करीन ।
 अभेद लाधेन भक्ति कैसी ॥ २६ ॥
 मुळारंभ केला देव प्रगटला ।
 निवेदनें जाला निरावेव ॥ २७ ॥

पद

मन माझे उन्मन जालें ॥ ध्रु० ॥
 जन्मोजन्मींचें सुकृत तें मज । नरदेहीं कामा आलें ।
 सद्गुरुश्रीस्वामीसमर्थचरणीं । तनमनधन अर्पिलें ॥ १ ॥
 जिकडे पाहे तिकडे स्वरूप निश्चळ । हें भीमहृदई विंबलें ।
 बोलणें हें सर्व समूळ वाव । वाच्यपण कोण उरलें ॥ २ ॥

श्लोक

जेणें राजससात्विकादिक तिन्ही आत्मस्थितीं आटिले ।
 वेदांता बुधिचे प्रभाव अवघे जेणें निराकर्णिले ।
 विज्ञानें भवसिंधुपार तरला जिंकोनि साही धुरा ।
 ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा जो निस्पृहांचा तुरा ॥ १ ॥
 निर्माणस्थळ गौतमीतटिं पहा कृष्णातिरीं जो वसे ।
 कांतासंग नसे प्रपंचहि नसे आशा दुराशा नसे ।
 ज्याला उत्तम रामदास ह्यणती त्रैलोक्य वंदीतसे ।
 ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा बध्धासि तारीतसे ॥ २ ॥
 वच्चें हुर्मुज भर्जरी पटकुळें माथां चिराही वसे ।
 काया सुंदर गौरवर्ण लघुसें भाळीं अवाळें असे ।
 जेणें पै निजदासबोध वरदी हें काव्य केलें असे ।
 ऐसा सद्गुरु तो अनंतकविचा बध्धासि तारीतसे ॥ ३ ॥

पद

मानसिं हा मुनि मानसमोहन । मानवकांत नितांत भजे जो ।
 मानव श्रेष्ठचि मानवला मज । मानगुमान त्यजी अजि जो ॥ १ ॥
 मनीं वंदूं जनीं दीनबंधु ॥ ध्रु० ॥ सद्गुण आलय निर्गुणकारक । बोधक
 साधक वर्धक जो । संशयछेदक वेधक सिध्धा । बाधक षडरिपु संहारि
 जो ॥ २ ॥ लाघवि हा जग जागवि जागत । पावन जागा जागवी ।

माजवि श्रीरंग अद्भुत दुंदुभि भूतदयाघन वाजवी ॥३॥ वृत्ति उदासिन
स्थिति पुरातन । नीति सनातन दाखवी । भ्रांतिविसर्जन संचितनाशन ।
शांतिसुखासन वागवी ॥ ४ ॥ दीन जया सुखदायक करणी । दिनकर
कुळमणि ध्यानं मनीं । दिननिशि श्रवणीं मननीं निजस्वरूप धरी भीम
धरणीं ॥ ५ ॥

श्लोक

सह्याद्रीगिरिचा विभाग विलसे मंदारशृंगापरी ।
नामें सज्जन जो नृपें वसविला श्रीउर्वशीचे तिरिं ।
साकेताधिपती कपी भगवती हे देव ज्याचे शिरीं ।
तेथें जागृत रामदास विलसे जो या जना उत्थरी ॥ ४ ॥

पद

मना पाहें पाहें पाहें स्वामीपाये रे ॥ ध्रु० ॥
रूप जयाचें ध्यान शिवाचें ।
नाम दासाचें साह्ये साह्ये साह्ये ॥ १ ॥
भक्तजनाचें प्रेम सुखाचें ।
करी भीमाचें साह्ये साह्ये साह्ये ॥ २ ॥

कैं मी पाहेन आतां सद्गुरु समर्था । निशिदिन चिंतन करितां धणी
न पुरे या चित्ता । तळमळ तळमळ जीव करित अति । न धरत धीर
पळ विकळ अवस्था ॥ध्रु०॥ तन मन धन गेहे ठावो कारण भावाभावो ।
स्वरूपीं सकळहि वावो भेटल्यां सद्गुरावो । चरणकमळीं मस्तक वाहिन ।
विलया जाइल जन्मकथा ॥१॥ सज्जनगड जो वासी । केव्हां जाइन त्या-
पासीं । दुर्लभ पादुका दृष्टीसीं । अवलोकित अहिर्निशीं । निश्चय हा

मज अंतरिचा परी । प्रारब्ध कैसें न कळे पाहतां ॥ २ ॥ समर्थसमाधी
जेथें । सुकृती जन बहु तेथें । सर्वस्व चित्तें वित्तें । पूजिती पूर्ण ब्रह्मात्तें ।
धन्य धन्य भाग्यवंत सहवास घडला । दुर्लभ जाला मज असतां ॥३॥
श्रवणीं सद्गुण परिसे । नयनीं निजरूप पैसे^१ । सुमनीं तन्मय सरिसें ।
वदनीं कीर्तन विलसे । मुनिमनमोहन माझेहि जीवन करुणार्णवघन
भीमवरदाता ॥ ४ ॥

समर्थसमाधी जो वर्णी मुक्ती त्याला पर्णी ॥ ध्रु० ॥
कर्णीं एके करणी न पडे जननमरणभ्रमणीं ॥ १ ॥
धरितां निजरूप धरणीं मान्य तैरणी वंशाभरणी ॥ २ ॥
धन्य त्याची जननी । भीम तन्मय जाला चरणीं ॥ ३ ॥

डफगाणें

समाधी समर्थाची पूर्ण । वर्णून जाले भक्त संपूर्ण । श्रवण करितां
सर्व जन । पावन होती ॥ १ ॥ राजा शिवछत्रपती । समर्थासी अति
प्रीति । सज्जनगडीं तेहीं वस्ति । करविली ॥ २ ॥ बहुत दिवस करुनी
सेवा । आला कर्नाटकीं यावा । विजई होउनि आपुल्या गावा । प्रवे-
शले ॥ ३ ॥ शंभुराज प्रतिष्ठिला । समर्थदरुशणाला आला । समारंभ
तेहीं केला अपरांपर ॥ ४ ॥

वर्तमानां येकांतीं^१ स्वामींस न साह्य दुजी व्यक्ति । लोक येउनी
जपती टपती दरुशणालागीं ॥ १ ॥ एका सभाग्य हो । समर्थभाग्य
हो । पवित्र श्रवणायोग्य । समाधिभोग्य घडो ॥ ध्रु० ॥ ब्रह्मादिक आले
जन्ही । येणें नाही बाहेरी । कोण गुहाप्रवेश करी । अंधकारीं

त्या ॥ २ ॥ दरुशणासी भक्तजन । करिती करुणाकीर्तन ।
 पक्षा येका करुणाघन । वोळे तया ॥ ३ ॥ दुरी देशींहुनी भक्त । येती
 त्यांचें मोठें आर्त । गुह्येमाजीं त्वरित भेटी घेती ॥ ४ ॥ विचार पुसती
 सर्व । सांगती येकांतभाव । विदेहेता अभिनव । आंगीं बाणे ॥ ५ ॥
 मनोगत असे ज्याचें । तितुकें राहाणें तयाचें । प्रेम देउनी साचें ।
 बोळविती ॥ ६ ॥ पत्र लिहिलें सकळांला । कर्नाटकी लोकां आपुल्यां ।
 भावार्थ जो एके सगळा । भीम होये ॥ ७ ॥

निरूपणपत्रार्थ

चित्रकला नाना नाटक । ह्यणोनि नामें कर्नाटक ॥
 तेथें जे रामउपासक । पत्र त्यांसी ॥ १ ॥
 तुह्यां पत्र पाठविलें । वाचुनी आश्चर्य वाटलें ॥
 परम समाधान जालें । देव जाणे ॥ २ ॥

येथुनी समर्थासी पत्र गेलें तो भाव वर्णिला

समर्था नमस्कार साष्टांग आधीं ।
 अपत्यें सुखें घातलें हो त्रिशुधी ।
 विनंती बहू ऐकिजे जी स्वभावे ।
 असे मी दुरात्माचि नाना स्वभावे ॥ १ ॥
 दयासागरें हो मला थोर केलें ।
 बहू सेवकांमाजि तें मेळवीलें ।
 कृपेनें दिल्लें सौख्य तें अंतरींचें ।
 परी भोगणें लागलें या देहाचें ॥ २ ॥
 कसें दुर्भरें आणिलें या स्थळाला ।
 पदीं स्वामिच्या थोर वीयोग जाला ।

जर्गी धन्य त्या लाधली पायसेवा ।
 नसे ते मला पूर्व माझाचि ठेवा ॥ ३ ॥
 मनोभावना स्वामिच्या पादपद्मों ।
 असे लागली वृत्ति हे पूर्णसद्मों ।
 परी देहेप्रारब्ध माझे झडेना ।
 समर्था प्रभू योग तूझा घडेना ॥ ४ ॥
 अखंडीत हे वासना भेटि व्हावी ।
 प्रभूपाइची धूळि माथां पडावी ।
 मनींचे मनीं जाणसी स्वामिराया ।
 किती वाढऊं हा सविस्तार वाया ॥ ५ ॥
 महाभक्तभावार्थ हा रामचंद्रें ।
 मुखें माजिया बोलवीला नरेंद्रें ।
 यथातथ्य वीचार हा साभिमानें ।
 प्रभू श्रोतया जाणवीला भिमानें ॥ ६ ॥

या श्लोकांचें उत्तर

तुझीं पत्र पाठविलें । वाचुनी आश्चर्य वाटलें । परम समाधान
 जालें । देव जाणे ॥ २ ॥ प्रवृत्तीसी पाहिजे राजकारण । निवृत्तीसी
 पाहिजे विवरण । जेथें अखंड श्रवण मनन । धन्य तो काळ ॥ ३ ॥
 आयुष्यासी माप लागलें । ऐसें प्रचीतीसी आलें । तरी सार्थक पा-
 हिजे केलें । सारासारविचारें* ॥ ४ ॥ हें बहुत सुकृतें घडे । पर-

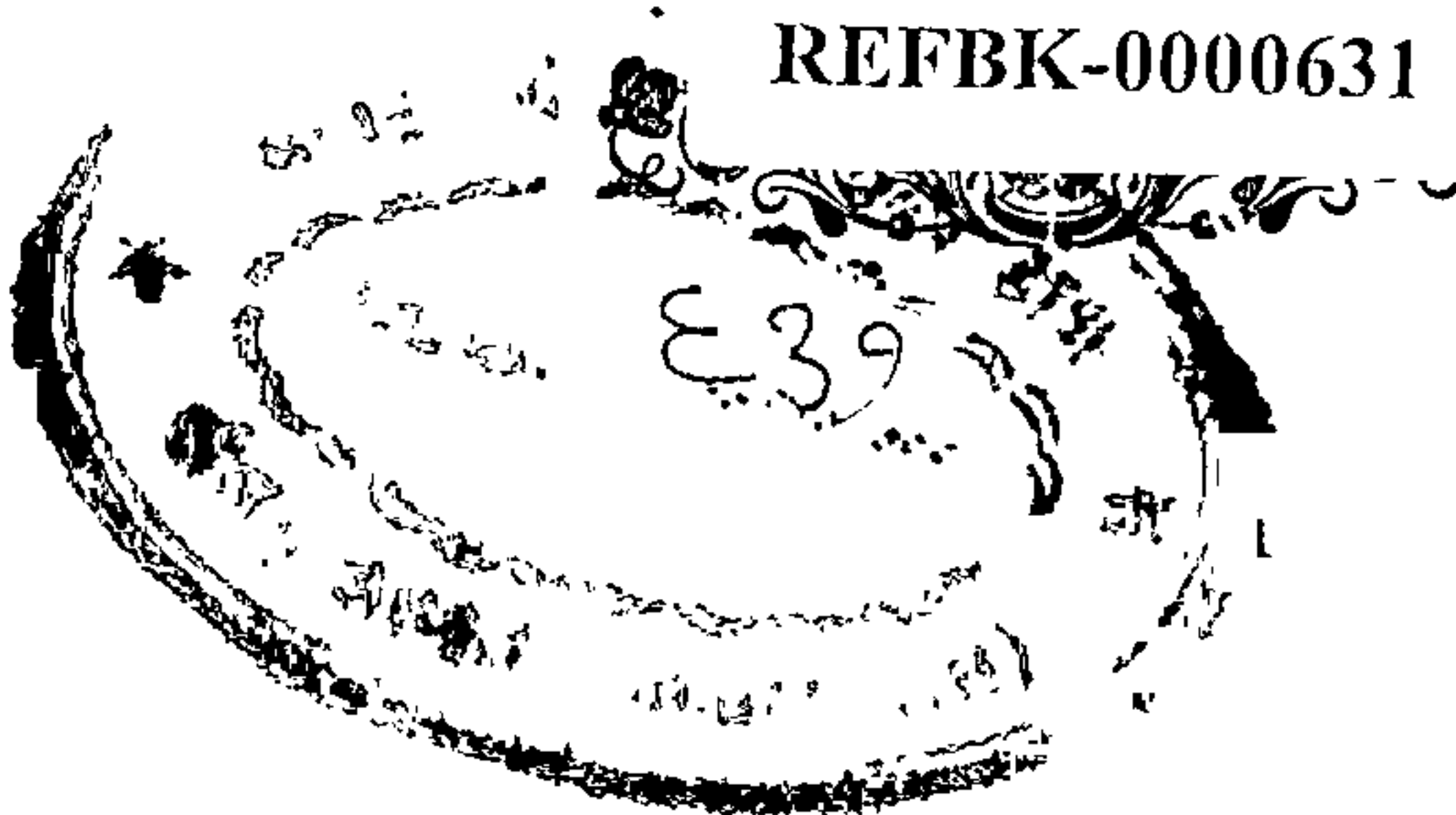
* आह्मांस मिळालेल्या या चरित्राच्या बाडाचीं कांहीं आरंभींचीं व कांहीं
 शेवटचीं पाने गेलेलीं आहेत. आरंभींचीं पाने ५१७ व शेवटचीं २१३ गहाळ झालीं
 असतां असें वाटतें. आरंभींचा मजकूर मिळेल तेव्हां खरा. श्रीसरस्वती मंदि-
 राच्या १८२६ च्या माघ महिन्याच्या अंकांत 'रा. राजवाडे' यांनीं वरील पत्र व
 त्यास उत्तर अशीं तंजावरास मिळविलेलीं छापलीं आहेत. त्यावरून येथून पुढच्या
 १४ ओव्या उतरून घेतल्या आहेत.

लोक विवेकें जोडे । समजतां मूळ खंडे । जन्ममृत्याचें ॥ ५ ॥ नव-
विधा भक्तीचे अंती । होत आहे भगवत्प्रसि । सत्यस्वरूपीं सद्गति ।
तात्काळ होते ॥ ६ ॥ हे उमजल्यावीण काय कळे । समजल्यावीण
तें न कळे । श्रवणमनने निवळे । सकळ कांहीं ॥ ७ ॥ सकळ कांहीं
जाणोनि केलें । ह्यणिजे सार्थकचि जालें । नेणतां अनुमान गेलें ।
तें निरर्थक ॥ ८ ॥ धन्य आत्मज्ञानी नर । सार्थक केला संसार ।
त्यासी आह्मांसी अंतर । कांहींचि नाही ॥ ९ ॥ तत्त्वनिदर्शनाउपरी ।
राया रंका येकचि सरी । पुरता विचार चतुरीं । पाहिला पाहि-
जे ॥ १० ॥ शब्दद्वारां अर्थ घेणें । विवेकें अर्थरूप होणें । सार्थकाचीं
हे लक्षणें । जाणती ज्ञानी ॥ ११ ॥ विवेकाचें येक सूत्र । सकळांसी
मिळोनि येकचि पत्र । देहभावना विचित्र । स्मरण होत ॥ १२ ॥
स्मरणाउपरी अवस्था । ते लिहितां नव्हे व्यवस्था । बहुत निकट
असतां । वियोग जाला ॥ १३ ॥ हे ऋणानुबंधानें केलें । तें ऋणानु-
बंधावरी गेलें । आतां घडेल तें भलें । ऋणानुबंध ॥ १४ ॥ येकी
अवस्था दोहींकडे । अनृत्य लिहिणें न घडे । निमिष्यनिमिष्याचे
निडें । स्मरण होतें ॥ १५ ॥ तुह्मांसी प्रपंच आहे कांहीं । आह्मांसी
तुह्मांवेगळें नाही । पत्र दरुशण सर्वहि । स्मरणें होतें ॥ १६ ॥ ते
सारिखे परस्परें । अंतरा होडती अंतरें । रघुनाथभक्ताचेनि उप-
कारें । उपकारी आहे ॥ १७ ॥ आतां बहुत काय लिहावें । अंतरा
अंतर जाणावें । तालीक करुनि पाठवावें । समस्तांसी ॥ १८ ॥

REFBY-000631

REFBK-0000631

१ अनुमानें केलें । असें मुळांत असेल काय ? २ तत्त्वनिर्शनाउपरी । असा
चरण मुळांत असावा असें वाटतें, दासवाच ६-३-३० व ७-२-२४ पहा.